

EDITIONES ACADEMIAE LITTERARUM CRACoviENSIS.

CORPUS
ANTIQUISSIMORUM
POETARUM POLONIAE LATINORUM
USQUE AD
IOANNEM COCHANOVium.

Volumen alterum.
Pauli Crosnensis Ioannisque Visliciensis carmina continens.

CRACOVIAE.
SUMPTIBUS ACADEMIAE LITTERARUM CRACoviENSIS.
1887.

PAULI CROSNENSIS

RUTHENI

ATQUE

IOANNIS VISLICIENSIS
CARMINA

EDIDIT,

ADNOTATIONIBUS ILLUSTRAVIT, PRAEFATIONE, UTRIUSQUE POETAE VITA,
INDICE NOMINUM RERUMQUE MEMORABILium INSTRUXIT

Dr. Bronislavus Kruckiewicz.

CRACOVIAE.
TYPIS UNIVERSITATIS JAGELLONICAE
provisore A. M. Kosterkiewicz.
1887.

I. De editionis ratione atque fontibus praefatio.

Totius corporis poetarum Poloniae latinorum, qui inde ab initio usque ad Ioannis Cochranovii tempora carminibus inclaruerunt, ratio ita tulit, ut Pauli Crowsensis Ioannisque Vislicii poemata secundum editionis volumen explerent. Quae cum in genera quaedam, sive ad internam poesis rationem, sive ad externas argumentorum rerumque descriptarum condiciones constituta, vix apte discerni dividique possent, temporum ordine, quibus quaeque vel scripta vel in lucem emissa erant ab ipsis auctoribus, digesta proposui. Praeterea aliquot epistulas ab utroque poeta prosa oratione scriptas carminumque libris nonnunquam praefationum modo praemissas, quoniam ad ipsorum carminum rationes illustrandas plurimum conferunt, suis locis typis inclinatis repetere ex re visum est.

De orthographia, quoniam ad communem totius corporis normam accommodata est, dicere superfluum erat, si primum editionis volumen in publicum iam prodisset; nunc paucis verbis monere sufficit, carminum hoc volumine propositorum scribendi distinguendique rationem non ex veteribus utriusque poetae

editionibus, sed ex norma, quae nunc a plerisque viris doctis probatur, pendere. Tamen ut etiam sive illius aevi, sive poetarum ipsorum typothetarumve ratio notetur, pauca eaque vitiosa ex eo genere propono haec: *sevus, queso, egrotus, sydera, phylomela, sylva, faemina, phanum, phas, lachrima, charus, ocyus, hyems, tolite, oracio, foelix, trophoea, coecus, illhic, nun (= num), nanque*. Neque melius res comparata est cum interpunctionum notis, quae imprimis in Ioannis Vislicii libro aut nullae aut falsae exstant.

In critice exercenda hac illac liberiore inii rationem, siquidem formas quasdam singulas, quae libris traditae sunt, mutatas edidi. Quod me non licentia sed consilio admisisse eum quidem, qui omnes hoc genus emendationes in iudicium vocaverit, concessurum spero; sunt enim compluria, quae ita a poeta scripta esse, sicut typis expressa sint, non est credibile, unde aut librum manuscriptum poetae crebris fortasse litterarum compendiis admissis vix a typotheta legi potuisse, aut ipsum typothetam incuriosius in ea re esse versatum neque poetam corrigendis plagulis satis operae navasse veri simile est (*conf. pg. 4, v. 4; pg. 5, v. 9; 19; pg. 19, v. 9; pg. 21, v. 9; pg. 46, v. 3; pg. 48, v. 26; pg. 53, v. 25; pg. 75, v. 23; pg. 79, v. 1; pg. 102, v. 3; pg. 136, v. 20; pg. 137, v. 23; pg. 140, v. 15; pg. 144, v. 15; pg. 151, v. 12; pg. 168, v. 24; pg. 184, v. 23; pg. 185, v. 1; pg. 189, v. 15; pg. 193, v. 8; pg. 200, v. 6; pg. 212, v. 7; pg. 213, v. 6; pg. 215, v. 13; pg. 218, v. 18; pg. 221, v. 15; pg. 223, v. 23 et 24*).

Bis tamen ea, quae a recta latinitate abhorrent, Paulo adscribere non ausus traditas lectiones perperam castigavi, atque altera notata (*pg. 26, v. 20*),

altera etiam correctae (*pg. 54 v. 4*) erravisse me postea perspexi (*pg. 45, v. 20; pg. 105, v. 17*). Quae tacite multa correxi, omnia eius modi sunt, ut et vitiosa atque a poetae iudicio aliena et ita emendanda esse certissimum sit; cetera, quae in dubium vocari possunt, in adnotationibus exscripsi, ut, si cui ea quae mutavi displicuissent, facile aut pristina restituere, aut sua substituere posset.

In eisdem adnotationibus partim res in vulgus minus notas partim structuras difficiliores obscurioresque quam brevissime explicare conatus sum. Atque in Pauli quidem carminibus, quae et planiorem sententiarum constructionem habent, et plerumque non tam in rebus enarrandis, quam in eisdem docte adumbrandis antiquitatisque memoria excolendis versantur, fabulae illae historiaeque antiquae potissimum explicandae erant, Ioannis vero Vislicii carmina et durissimis sententiarum structuris repleta et rerum Polonarum memoriam studiose persequentia grammaticos prae ceteris historicosque commentarios exigebant. Praeterea antiquorum poetarum locos, qui aut tanguntur oratione aut imitatione carminum in memoriam revocantur, in commentariis partim notavi, partim totos exscripsi.

De utriusque poetae vita, quoniam Academiae scientiarum Cracoviensis dissertationum philologarum volumine XII lingua polona iam antea scripsi multaque uberiore argumentatione ad liquidum perduxisse me confido, omnia eadem ratione hoc loco repetere nolui; multis igitur in brevius contractis, quibusdam etiam novis additis vitas poetarum carminibus praemisi.

Index nominum propriorum rerumque memorabilium, quem ad calcem editionis adieci, ea nomina complectitur, quae ad recentiorum temporum memoriam illustrandam pertinent: nomina deorum virorumque antiquae Graeciae atque Romae ceteraque ex eo genere, quae exornandae illustrandaeque orationis gratia saepissime inducuntur neque quicquam momenti ad res cognoscendas habent, omnia omisi; ceterum aliquot etiam formas singulares, Paulo Ioannive proprias, praeterea poetarum antiquorum nominibus adscriptos locos, quibus ab alterutro poeta tanguntur, indici inserui.

Menda plura praeter votum expectationemque meam in carminum textum irrepsisse video; eorum tabula librum claudit.

Iam ad libros, quibus haec Pauli Crosnensis Ioannisque Vislicii carminum editio nititur, describendas accedo.

A. „*Pauli Crosnensis Rutheni, artium liberalium magistri poetaeque quam suavissimi, panegyrici ad divum Ladislaum, Pannoniae regem victoriosissimum et sanctum Stanislaum, praesulem ac martyrem Poloniae gloriosissimum, et pleraque alia conexa carmina non sine magna suavitate condita*“. In huius libri, quem in adnotationibus litterae A nota a ceteris distinxi, pagina extrema leguntur haec: „*Opusculum hoc mira diligentia Ioannis Winterburger, civis Viennensis et impressoris accuratissimi impressum est impensis Hieronymi Doliarrii de Libental. Anno dominicae incarnationis 1509 die quarto mensis Iunii*.“ Exornata est haec editio tribus xylographiis, quae tribus locis suis carminibus praemissae proponuntur: imagine divi Ladislai bellico ornatu equo insi-

dentis, deinde imagine sancti Stanislai Piotravinum a mortuis suscitantis, denique tabula gentiliciorum Perenaei insignium, quae ipsa pluribus epigrammatis a poeta conditis celebrantur. Huius editionis Vindobonensis Perenaeo dedicatae tria exemplaria praesto mihi fuerunt: 1) bibliothecae Iagellonicae litterarum universitatis Cracoviensis (Ai) decurtatum, ita ut in v. 724 panegyrici ad divum Ladislaum desinat; 2) bibliothecae Ossolinscianae Leopoliensis (Ao), media parte exsectum, ita ut post eundem v. 724 panegyrici ad divum Ladislaum continuo epigrammata in Perenaei insignia quaeque deinceps sequuntur integra usque ad finem exhibeat; 3) bibliothecae Cornicensis (Ac) integrum.

B. „*Pauli Crosnensis Rutheni panegyricus ad divum Stanislaum, praesulem sanctissimum et martyrem victoriosissimum ac patronum regni Poloniae beneficentissimum*“. Praefixa est imago sancti Stanislai Piotravinum mortuum ad vitam revocantis, et ipsa simili quidem neque tamen eadem atque in editione Vindobonensi (Ac) specie et aliis ornamentis, quae Cracoviensem produnt editionem, circumdata.¹ Exemplar editionis huius asservatur in bibliotheca Iagellonica studii generalis Cracoviensis (Bi), sed utrimque titulo

¹ Hic est locus corrigendi ea, quae cum exemplari Cornicensi (Ac) aliquamdiu carerem, in adn. 1 pg. 40 memoria lapsus falso adnotavi. Nam et ornamenta illa, quibus in editione Vindobonensi a. 1509 imago sti. Ladislai atque sti. Stanislai circumdata est, cum inter se tum etiam ab editione Cracoviensi (Bi) differunt, et ipsa sti. Stanislai Piotravinum mortuum ad vitam revocantis imago in editione Cracoviensi (Bi) simili quidem neque tamen eadem forma atque in editione Vindobonensi expressa est. Ceterum singula quaeque hic accurate describere et longum est et non necessarium; falsa tamen divulgari nolui.

atque extrema pagina truncatum. Impressum esse Cracoviae apud Florianum Unglerum a. 1513 ad exemplar Vindobonense anni 1509 in libro Caroli Estreicher, qui inscribitur „*Bibliografja polska XV—XVI stolecia. Kraków 1875*“ s. v. Paulus Crosnensis adnotatum repperi.

C. „*Ioannis de Stobnicza in cosmographiam Claudii Ptolomei Alexandrini introductio. Impressum Cracoviae per Florianum Unglerium a. 1512*“. Exemplar bibliothecae Iagellonicae universitatis Cracoviensis caret indice, ut neque genuinus libri titulus, neque annus, quo liber impressus est, compareat. Utrumque enotavi ex Ianocianorum vol. I (*Varsaviae et Lipsiae a. 1776*) pg. 257. Praemittuntur in hoc libro ipsi introductioni duo brevia Pauli Crosnensis carmina ad argumentum libri spectantia.

D. „*Epithalamion hoc est carmen conubiale in nuptias Sigismundi regis Poloniae nobilissimaeque ac pudicissimae Barbarae, filiae incluti ac magnifici domini Stephani, palatini Pannoniae Cepusique comitis perpetui a magistro Paulo Rutheno conditum. — Cracoviae per Florianum Unglerium in platea Vislensi anno a natali Christiano 1512 Calendis Martiis*“. Exemplar huius libri asservatur Leopoli in bibliotheca Medica Pavlicovsciorum. Continet praeter epithalamium illud ad finem etiam carmen a Paulo Crosnensi ad Ioannem Lubrantium, episcopum Posnaniensem, conscriptum.

E. „*Ioannis Pannonii, episcopi Quinque ecclesiarum, poetae et oratoris clarissimi, Panegyricus in laudem Baptistae Guarini Veronensis praeceptoris sui conditus. Viennae Austriae in aedibus Hieronymi Victoris et Ioannis Singrenii, a. 1512*“. Liber hic a Paulo editus Gabrie-

lique Perenaeo dedicatus, id quod testatur poetae epistula prosa oratione mense Iunio a. 1512 conscripta libroque praemissa, continet in indice epigramma Pauli Crosnensis Perenaei insignibus ibidem depictis superscriptum, eiusdem, ut puto, praefationem versibus sapphicis compositam illique epistulae pedestri sermone conscriptae sine auctoris nomine subiunctam, alterumque epigramma ab eodem in aquilam polonam conditum, in ultima libri pagina tabulae variorum Poloniae insignium praescriptum. Asservatur hic liber in bibliotheca Iagellonica universitatis Cracoviensis.

F. „*L Annaei Senecae tragoedia sexta, quae Troas inscribitur,*¹ *ex Avantii annotationibus castigatissime impressa. Viennae Pannoniae per Hieronymum Vietorem et Ioannem Singrenium. Die XXV Maii a. 1513*“. Librum hunc aeque ac proximum librum G auctoris nomine carentem ipse Paulus Crosnensis in usum praelectionum, quas in studio generali Cracoviensi habiturus erat, edidisse videtur, id quod inde iure suspiceris, quod ipsi tragoediae praemittitur Pauli Crosnensis carmen metris alcaicis conditum. Prima atque ultima pagina exornata est xylographiis, atque prima aquilam caesaream imperii germani variis armis insignibusque cinctam exhibet, ultima aquilam polonam insignibus Lithuaniae, regiae gentis Iagellonicae, Cracoviae urbis, universitatis studii Cracoviensis circumdatam proponit. Exstat autem hic liber, quod sciam, in regia bibliotheca universitatis Vratislaviensis et in Cracoviensi

¹ Turbatum contra institutam temporis rationem iam in editione casu quodam infelici utriusque libri F et G ordinem etiam hoc loco retinere coactus sum.

Iagellonica, cuius exemplari usus sum in hac editione. Ceterum exemplar Cracoviense repletum est continuis explicationibus et in margine et inter singulos tragoediae versus adscriptis, quae haud sciam an ipsius Pauli manu exaratae sint.

G. „*L. Annaei Senecae tragoedia secunda Thyestes, praeter Philologi emendationem ex annotationibus Hieronymi Avantii facta quam castigatissima. Viennae Pannoniae in aedibus Hieronymi Victoris et Ioannis Singrenii. Tertio Nonas Ianuarii a. 1513*“. Liber hic ceteris rationibus haud differt a libro F, nisi quod Thyestis tragoediae praemittitur Pauli Crosnensis carmen metris sapphiceis conscriptum, unde iam Michael Denis (libri q. i. Nachtrag zur Buchdruckergeschichte Wiens, Wien bei Ioh. Thom. Edlen von Trattnern 1793, pg. 41 sq. Nr. 761) tragoediam hanc ab ipso Paulo Crosnensi editam esse coniecit. Librum hunc antea mihi ignotum, cum de Pauli Crosnensis carminibus sciscitaturus Vindobonam scripsissem, vir illustris Dr. Goellin von Tiefenau, bibliothecae palatinae Vindobonensis scriptor, liberalissime primus indicavit, quod iudicium secutus paulo post etiam alterum eiusdem generis librum F investigavi. Exstat autem nunc hic liber in regia bibliotheca universitatis Vratislaviensis, unde Pauli carmen illud sapphicum accurate descriptum doctissimus vir Gustavus Bauch, professor Vratislaviensis, Cracoviam misit. A quo cum librum Vratislaviensem ultimis paginis truncatum esse comperissem, ex Michaelis Denis libri, quem supra dixi pg. 41 ea, quae ultimae libri G. paginae sunt, locum annumque exscriptum supra proposui. Ceterum praeter has duas aliarum Senecae tragoediarum a Paulo

editarum diligentissime mihi quaerenti nulla apparuerunt vestigia.

H. Liber bibliothecae Iagellonicae universitatis Cracoviensis, variorum poetarum carmina continens, qui inscribitur: „*Poenitentiarum de confessione. Lactantius de resurrectione. Sapphicon hendecasyllabon Aeneae Silvii poetae laureati (alias Pii II pontificis maximi) ad Christi passionem contemplandam. Magistri Pauli Crosnensis Rutheni Sapphicon de inferorum vastatione et triumpho Christi*“.¹ *Impressum Grachoviae per Florianum Unglerium et Wolfgangum Lern a. 1512*“. Hic liber, fortasse ab ipso Paulo totus editus, continet in indice epigramma Pauli in carmen ab eodem de inferorum vastatione et triumpho Christi conscriptum, deinde post aliorum poemata ipsum illud carmen, tum hymnum in diem paschalem ab eodem compositum, denique orationes christianas, quae incipiunt verbis: Pater noster, Ave Maria, Salve Regina, ab eodem in carminum formas translatae. Alterum exemplar huius libri exstat etiam in regia bibliotheca universitatis Vratislaviensis.

I. Liber bibliothecae Iagellonicae universitatis Cracoviensis, qui inscribitur: „*Heroicum Macarii Mutii de triumpho Christi, cui annexum est elegiacum magistri Pauli Crosnensis Rutheni ad divam Virginem Mariam. Impressum Cracoviae per Florianum Unglerium 1515*“. Hic liber ab ipso Paulo editus Stanislaoque Crepicio de domo Rosa, capitaneo Vieluniensi, ut ex

¹ Praefationem soluta oratione a Paulo scriptam hic liber non habet. Conf. J. Szujski, *Odrodzenie i reformaacya w Polsce*. W Krakowie 1881, pg. 42 et 159.

epistula prosa oratione praemissa apparet, dedicatus complectitur in titulo epigramma Pauli Crosnensis Rosae insignibus ibidem depictis subscriptum, deinde eiusdem elegiacum carmen ad Virginem Mariam pro saevissima peste abigenda, denique sub extremae paginae tabula, in qua poloni regni aquila inter alia polona insignia expressa est, epigramma ab eodem in aquilam polonam compositum.

K. „*Bellum prutenum sive Belli pruteni libelli tres per Ioannem Vislicensem editi. Impressum Cracoviae impensis famati domini Ioannis Haller, civis Cracoviensis. Anno Domini 1516.*“ Unicum, quod sciam, huius libri exemplar exstat in bibliotheca Iagellonica universitatis Cracoviensis ipsumque integrum continet carmina haec: 1) epigramma quattuor versibus elegiacis in poema de bello pruteno a Ioanne Vislicio, ut puto, conditum paginaque libri prima aquilae polonae littera S ad Sigismundi I regis nomen denotandum adumbratae subscriptum; 2) carmen elegiacum, quo ipse Ioannes Vislicius a Paulo Crosnensi, magistro suo petit, ut epigramma in poema de bello pruteno hominibus commendandum scribat; 3) elegiam Pauli Crosnensis ad Ioannem Vislicium votis eiusdem respondentem; 4) epistolam a Ioanne ad Paulum Crosnensem prosa oratione praefationis forma conscriptam; 5) carmen Valentini Eckii Philiripolitani, quo poema de bello pruteno Sigismundo regi commendatur; 6) argumenta libellorum belli pruteni ab ipso Ioanne versibus hexametris dactylicis conscripta; 7) praefationem a poeta de belli pruteni poemate metro alcaico praemissis aliquot versibus elegiacis compositam; 8) ipsum de bello pruteno poema in tres libros digestum Si-

gismundoque regi dedicatum; 9) carmen Ioannis Vislicii in Sigismundi regis victoriam ad Orsam de Moscis anno 1514 relatam metro alcaico conditum; 10) carmen trimetris iambicis compositum, quo Ioannes Visliciensis a Petro Tomicki, episcopo premiensi regnique vicecancellario petit, ut ipsius de bello pruteno poema Sigismundo regi commendare velit; 11) elegiam, qua a Ioanne Maria exoratur, ut pestem restinguat in Polonia saevientem; 12) conspectum errorum in libro imprimendo commissorum, cui subiungitur epigramma a poeta ad eum scriptum, qui ipsius carminibus detrectare conetur.

Hi libri omnes eadem fere sunt forma eaque quarta aut paulo minore, ita ut ad formam octavam nostri temporis proxime accedat.

Manu alterius utrius poetae scripti libri nulli in notitiam meam pervenerunt. Deperierunt autem, aut latent Petropoli in bibliotheca Zalusciana¹ duo Pauli Crosnensis carmina typis edita haec:

1) „*Magister Paulus Crosnensis Ruthenus in reditum Serenissimi principis et domini Sigismundi regis Poloniae cett. Cracoviae impressit Florianus 1514.*“ aut ut alio loco memoriae proditur: „*Victoria a Sigismundo rege a. MDXIV e Moscis relata.*“ Conf. Janocki: *Nachricht von denen in der hochgraeflich - Zaluskischen Bibliothek sich befindenden raren polnischen Büchern, III,*

¹ Quaerenti mihi de hac re per litteras vir illustris Stanislaus Ptaszycki, custos tabularum Lituanarum in bibliotheca Petropolitana caesarea rescripsit recentiora latina sine ullo ordine confusa in hac bibliotheca adhuc iacere, cumque veteres eorum indices nulli exstent, novi nuper institui coepti sint, singulos libros investigari non posse.

Breslau 1769, pg. 165 — eiusdemque auctoris: *Ianociana*, vol. I, *Varsaviae et Lipsiae* 1776, pg. 52. Eodem Ianocki teste complectebatur hic liber unam et dimidiam plagulam formae quartae.

2) *De nuptiis Sigismundi regis Poloniae et Bonae ducis Mediolani filiae carmen magistri Pauli Crosnensis. Impressum Cracoviae per dominum Io. Haller 1517 (1518 ?).*^a Conf. *Ianocki Nachricht III*, pg. 164; eiusdemque auctoris *Ianociana I*, pg. 52; praeterea dissertationis meae: *O Pawle z Krosna i Janie z Wiślicy* vol. XII *Acad. litt. Cracov. dissertationum philologarum Cracoviae a. 1885 editae*, pg. 17 sqq. (editionis seorsum impressae). Liber hic complectebatur teste Ianocki (*Nachricht l. c.*) duas plagulas formae quartae.

Restat, ut viris doctis, qui me in hoc libro componendo consilio operave adiuverunt, imprimisque Professori universitatis Iagellonicae dri Casimiro Morawski publice meritas gratias agam.

II. De Pauli Crosnensis vita atque scriptis.

Id quod plerumque eis accidit, qui humili loco orti ingenio inclaruerunt, ut imprimis eorum origines in occulto iaceant, et ipsum Paulum Crosnensem expertum esse videmus. Nam praeterquam quod Crosnae, celebri quondam rerum venalium foro, quod tum regni Poloniae palatinatu Rutheno continebatur nunc

Galiciae provinciae circuli Crosnensis oppidum est, eum natum esse non solum Ioannes Vislicius in elegia ad eum scripta diserte monet, sed etiam Crosnensis Rutheni agnomen, quo et ipse uti et aequales eum adpellare soliti erant, satis evincit, reliqua originis eius fere omnia ignorantur.

Atque altera saeculi quinti decimi parte eum genitum esse, cum ex posteriore eiusdem vitae parte optimo iure conicere liceat, nemo tamen auctor est, nedum quo anno lucem aspexerit indicia exstent. Quibus parentibus editus, quo cognomine usus, qua gente ortus sit, parum liquet. Certe Grueli cognomen, quod in libro Macarii Mutii Camerini De triumpho Christi ab ipso Paulo Cracoviae a. 1515 edito, qui nunc in bibliotheca universitatis Cracoviensis asservatur, nomini eius (pg. 2) typis expresso haud scio an ipsius manu subscriptum exstat, admodum incertum est; non solum enim, referaturne ad ipsum, sed etiam, quid significet, dubius haereas. Sed ne id quidem, quod sollemne Rutheni agnomen indicare videtur, Ruthena gente prognatum eum fuisse pro explorato habuerim, siquidem neque ipse usquam gentem suam declarat,¹ et agnomen illud potissimum ideo, ut Crosna Ruthena ab illa cognomini urbe Silesiaca ad Viadum sita distingueretur, additum ipsi esse verisimile est. Itaque ex rerum copia certissimum unum fere restat, quod

¹ Conf. Carm. pag. 130 v. 15sq.:

..... Paulus,
Quem vocat dulci docilis caterva
Voce Ruthenum.

Conf. etiam locos in indice s. v. Rutheni adscriptos.

Corp. poet. pol.-lat. II.

ad natales eius referri potest: cum enim ipse saepius pauperem poetam se esse fateatur,¹ tenui loco angustaque fortuna iam natus esse videtur.

Sed haec cuiuscunque sunt momenti in illustrandis viri fati, leviora censentur ad ipsam animi indolem aestimandam, illud vero magis dolendum est, quod qua ratione, quibus magistris quibusve locis et litterarum rudimentis et artibus humanioribus imbutus sit, plane ignoratur. Sane Crosna urbs in earum numero est, quae universitati studiorum Cracoviensi certe inde ab a. 1400 doctores magistros discipulos supeditabant,² unde suspicari quidem facile possumus Paulum primo Crosnae deinde in studio generali Cracoviensi in litterarum studia incubuisse, documentis idem probare non possumus. Quin potius contra ea in Cracoviensi universitate eum studiorum causa non esse versatum inde concludere licet, quod nomen eius albo scholarium eiusdem universitatis inscriptum frustra quaeras. Ceterum quo pauperiorem eum fuisse animo informaveris, eo magis mireris oportet, quibus auxiliis auctoribusve Crosna Ruthena in Pomeraniae urbem Gryphisvaldam, ubi paulo ante a. 1456 studium generale institutum est, pervenerit.³ Nam cum etiam quo tempore Gryphisvaldam se contulerit quamque diu ibi commoratus sit, ignoremus, fuisse eum tamen in

¹ Conf. Carm. pg. 81 v. 27; 37sq; pg. 85, v. 9; pg. 127 init.

² Conf. Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. Fasciculus I, Cracoviae 1883, pg. 6, 7, 16 aliis.

³ Quominus parentes Pauli Crosna Gryphisvaldam sedes transtulisse putemus, id imprimis obstat, quod poeta relicta Gryphisvalda nunquam deinde urbem hanc non modo revisere sed ne commemorare quidem scriptis in animum induxit.

universitate Gryphisvaldensi ibique mense septembri a. 1499 ad bacalarii gradum esse promotum satis cognitum exploratumque habemus.¹

Inde ex eo tempore certioribus iam indiciis vita Pauli illustratur. Etenim brevi post in Poloniam reversus academiae Cracoviensi se adplicavit. Atque primum a. 1500 ordini bacalariorum eiusdem universitatis adscriptus est,² deinde initio a. 1506 ad magistri gradum promotus³ proximi anni 1507 tempore aestivo scholas habere coepit,⁴ magistrique universitatis munere usque ad a. 1517, quo decessit, functus est. Anno 1508 ordini „magistrorum collegii mi-

¹ Ex antiquissimo decanatus ordinis philosophorum universitatis Gryphisvaldensis libro (fol. 75 verso) professor eiusdem universitatis Dr. Theodorus Pyl roganti mihi liberalissime exscripta misit haec: Decanatu quinto Magistri Wichmanni Krusen, deer. bac. feria III ante Michaelis (= 24 septembris, a. 1499 duo magistri, quinque bacarii creati sunt.

Nomina examinatorum: 1. Petrus de Ravenna, u. i. dr. 2. Nie Louwe, deer. lic. et mag. 3. Wichmannus Kruse, decanus et mag., promotor. 4. Mag. Borchardus Bekeman. 5. Mag. Iohannes Iohannis. — Nomina magistrandorum 1. . . . 2. . . . Nomina baccalariandorum: 1. . . . 2. . . . 3. Paulus Crosnensis de Rucia (nihil dedit). 4. . . . 5. . . . Horum examinatores fuerunt magistri suprascripti, vicecancellario excepto.

² Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in universitate studiorum Iagellonica ab a. 1402 ad a. 1849 ed. Iosephus Mueczkowski Cracoviae 1849, pg. 129: Anno Christi 1500 in decanatu magistri Martini de Ilkusch Paulus de Crosno, bacalarium universitatis Greisvaldensis ante Quattuor tempora Luciae pro loco respondit et sufficienti testimonio litterarum exhibito admissus est et incorporatus post bacalarios pro quartali Crucis promotos locum sortitus.

³ Ibid. pg. 142.

⁴ Liber diligentiarum facultatis artisticae universitatis Cracov. Pars I (1487 — 1563). Ex codice mss. in bibliotheca Iagellonica asserto editionem curavit Dr. W. Wislocki, Cracoviae 1886, pg. 79.

noris actus ordinarios visitantium“ adscriptus,¹ anno 1513 „in numerum regentium facultatem“ susceptus est.² Ceterum neque collegii poetarum, quod simili quadam specie, qua ab a. 1502 in universitate Vindobonensi Conrado Celte auctore paulisper viginisset,³ in studio generali Cracoviensi constitutum esse forsitan suspiceris, neque litterariae societatis Vistulanae ab eodem Celte Cracoviae incohatae socium eum fuisse⁴ verisimile est, nam et collegii poetarum Cracoviae nulla certa exstant vestigia,⁵ et ipse decem fere annis post, quam Celtes Cracoviam reliquerat, eodem venit, et Celtis sodalitas illa aut omnino non provenit, aut certe brevissimo temporis spatio interiit.⁶ Ex discipulis

¹ Ibid. pg. 85.

² Ibid. pg. 110.

³ Vindobonense „collegium poetarum et mathematicorum“, auctore Conrado Celte a Maximiliano I imperatore a. 1502 constitutum, artistarum ordini adiunctum quidem erat, praecipua tamen iuris condicione fruebatur. Nam et suae aedes, in quibus magistri discipulique habitarent, erant collegio attributae, et magister, qui eidem erat praefectus, non facultatis decano, sed ipsi universitatis rectori oboediebat communeque eum ipso imperatore coronandorum poetarum ius habebat. Constabat autem collegium duabus studiorum partibus, quarum inferior artem mathematicam, astronomiam physicamque, superior poeticam atque rhetoricam complectebatur; utrique parti bini magistri, quorum unus summae rerum praeerat, erant attributi. Sed collegium hoc iam a. 1508, quo Celtes mortuus est, interiit. Conf. Aschbach, die Wiener Universitaet und ihre Humanisten, Wien 1877, pg. 65 sqq.

⁴ conf. Encyklopedia wychowawcza, tom IV, zeszyt 2, Warszawa 1886, pg. 95.

⁵ Libri promotionum (ed. Muezkowski) pg. 142 Paulus „poeta collegiatus in minori“, huius autem libri pg. 167 „studii Cracoviensis collegiatus poeta“ appellatur. Qui loci quominus ad collegium poetarum referantur, id prae ceteris prohibet, quod collegiatorum nomine magistros ordinarios collegiorumque socios, poetarum autem titulo eos, qui poeticam docerent, tum temporis designatos esse seimus.

⁶ Aschbach, l. c. pg. 196.

eius, quos quidem certis indiciis cognitos habeam, quattuor prae ceteris ingenio carminibusque inclaruunt: Ioannes de Curiis Dantiscus, episcopus Varmiensis,¹ Rudolfus Agricola Wasserburgensis, qui in universitate Vindobonensi, deinde in universitate Cracoviensi poeticam rhetoricamque docuit,² Christophorus Suchtenius³, Ioannes Vislicius, de quo infra uberius agam. Sunt etiam, qui Andream Cricium in eodem numero referant, locos tamen, quibus id arguatur, non indicent.⁴ Scholas Paulus non continuo habuit, adeo ut decem fere muneris sui annis, quibus amplius viginti spatia semenstria continentur, novies dissereret. Anni enim 1507 tempore aestivo orationem „pro lectura“ habuit, eodem anni proximi tempore explicavit Persii satiras, deinde hiberno a. 1511 tempore totoque anno 1512 Vergili carmina tractavit, tum anni 1513 hieme Clau-

¹ Conf. huius libri pg. 165, adn. 2.

² Ipse quidem in carmine de divo Casimiro Cracoviae a. 1511 edito Paulque Crosnensi oblato eundem praeceptorem suum dicit. Erat autem Agricola vir illius temporis doctrina ingenioque celeberrimus, quem a. 1516 Maximilianus I imperator laurea poetica donavit. Conf. Aschbach, l. c. pg. 141—145. Cracoviae in bibliotheca Czartorysiana asservatur satis amplum carmen ab eodem metris sapphicis minoribus compositum, quod inscribitur: Hymnus de divo praesule et martyre Stanislao, tutelari Poloniae patrono, per Rud. Agricola. poetam a Caesare laureatum editus. Cracoviae 1519 (per Hieronymum Vietorem).

³ Conf. huius libri pg. 165, adn. 2.

⁴ Ioannes Vislicius carminis ad Paulum scripti (pg. 164 sqq.) v. 19 sq. duos Pauli discipulos nominat Dantiscum atque Suchtenium. Qui Agricola quidem ideo praeteriisse videtur, quod vir ille a. demum 1518 (Aschbach, l. c. pg. 143sq.) Vindobona Cracoviam, quam a. 1512 reliquerat, rediit, Cricium tamen Polonum ab eodem neglectum esse non est verisimile. Conf. J. Szujski, Odrodzenie i reformacya, Cracoviae 1881, pg. 41.

diani De raptu Proserpinae carmen, aestate Ovidii Heroi-des interpretatus est, denique aestate anni 1515 Lucani carmina exposuit, aestate autem a. 1516 scholam quandam „in poesi“ instituit.¹ Quod si quaerimus, quare toties scholarum munus interruperit, plerumque itineribus susceptis impeditum eum fuisse reperimus; aliquando tamen Cracoviae quidem eum adfuisse sed partim in domestico otio carminibus scribendis librisque edendis operam navasse,² partim extra universitatis collegia in bursis circulisque scholas privatas explicuisse verisimile est.³

Peregrinatus est autem Paulus aliquoties in Hungaria, unde semel Vindobonam concessit; ceterum nulla alia itinera inde ab a. 1500 suscepisse videtur. Primum iter Hungaricum exeunte a. 1508 ingressus est. Quod ut susciperet, invitatus est ea, qua tum res publicae erant, condicione atque privatis rationibus. Etenim crebra commercia necessitudinesque inter Hungaros atque Polonos, cum inde ab antiquissimis temporibus intercederent, ea potissimum tempestate Vladislao Iagellonida, trium deinceps regum Polonorum⁴ fratre germano, inde ab a. 1491 regni Hungariae sceptrum tenente confirmata sunt atque aucta. Quae

¹ Wislocki, Liber diligentiarum, Cracoviae 1886, pg. 79sqq.

² Primis saeculi XVI annis multi antiquorum auctorum libri Cracoviae typis exprimuntur (conf. A. Jocher, *Obraz bibliograficzno historyczny literatury i nauk w Polsce*, tom I. Wilno 1840 roz. VII), ad quos edendos Paulum multa contulisse suspicor.

³ Szujski, *Odrodzenie i reformacya*, pg. 40; Wislocki, *Lib. dilig.*, praefatio, pg. XI; conf. Aschbach l. c. pg. 49.

⁴ Ioannis Alberti (1492—1501), Alexandri (1501—1506), Sigismundi I (1506—1548).

res etiam Paulo spem afferebat ingenio suo in Hungaria locum idoneum honoremque haud defuturum. Accedit quod a. 1492 auctore, opinor, ipso Vladislao rege Cracoviae adolescentibus Hungaris studiorum causa peregrinantibus hospitium publicum institutum est, quam Hungarorum bursam appellatam a. 1510 Sigismundus I, Poloniae rex, regiis Hungariae legatis petentibus publicis in singulos annos subsidiis exornavit atque dotavit.¹ Quod factum et navasse operam litteris Hungaros in universitate litterarum Cracoviensi, id quod aliunde satis constat, et eorum numerum hoc tempore auctum esse fidem facit. Unde etiam Paulum Crosnensem Hungaris discipulis non caruisse vix est quod moneam. Erat autem in eo numero Sebastianus Maghyus, nobilis adolescens, qui se prae ceteris ad Pauli disciplinam contulisse videtur, ita ut paulatim convictu contracto familiarior quidam usus inter ipsum atque Paulum exortus sit.² Qui cum verno a. 1508 tempore in Hungariam reverteretur, iter eius Paulus propemptico amicissimo prosecutus Hungariae adeundae studium non dissimulavit, immo comitem amici haud invitum se futurum, si fieri posset, professus est.³ Interea pestilentia, quam aliquanto iam ante per Polonorum Hungarorumque fines serpsisse testantur rerum gestarum scriptores,⁴ Cracoviam aestate a.

¹ Codex diplomaticus universitatis studii generalis Cracoviensis. Pars quarta. Cracoviae 1884, pg. 31sq.

² Plura de Seb. Maghyo scripsi dissertationis: *O Pawle z Krosna i Janie z Wislicy* (seorsum impressae) pg. 5.

³ Conf. huius libri pg. 90sqq.

⁴ Confer locos pg. 222 adn. 4 huius libri allatos. De pestilentia Vindobonae a. 1495 exorta refert Aschbach l. c. pg. 54.

1508 maiore vi, ita ut plerique universitatis magistri susceptas scholas interrumpere cogentur, incessit¹ Pauloque hand invito causam Hungarici itineris suscipiendi attulit; ipse quidem et scholas abruptit et pestilentiali saevitia, ut Cracovia relicta in Pannonias quaerendae salutis gratia proficisceretur, permotum se esse aliquanto post scripsit.²

Ac cum neque quo die menseve Cracoviam reliquerit, neque qua regione iter fecerit compertum habeamus, tamen iam ineunte autumnus eiusdem anni Varadinum (Grosswardein) cum pervenisse satis constat.³ Praeerat tunc ecclesiae Varadinensi Stanislaus Thurzo, qui postea episcopus Olomucensis fuit. Is erat filius Ioannis, nobilis Hungari, viri et divitiis et animi cultu excellentis, qui, cum plurimas negotiationes nummarias in Polonia Hungariaque obiret, apud Polonos frequentissime versatus esse vel inde arguitur, quod polone expedite eum locutum Decius, rerum poloniarum scriptor, refert.⁴ Quae cum ita sint, Paulum hospitio Stanislai Thurzo allectum Varadinum potis-

¹ Wisłocki, Liber diligentiarum pg. 84.

² Conf. huius libri pg. 4.

³ Conf. carmen pg. 95sq., quod ante carmen pg. 87sq. a. d. IV Id. Oct. a. 1508 compositum scriptum esse utroque carmine inter se comparato elucet.

⁴ Conf. huius libri pg. 96 adn. 3. — Cracoviae in bibliotheca Czartorysciana exstat carmen Alexio, Ioannis Thurzoni filio, dedicatum, quod inscribitur: De resurrectione dominica carmen illustri ac magnifico domino Alexio Thurzoni de Bethlem salva, regaliu thavernicorum ac cubiculariorum magistro etc. per Valentinum Eckium Lendani Rhetum, Bartphanæ reipublicae a consiliis atque a libellis, nuncupatim adscriptum Cracoviae per Hier. Vietorem 1525. Etiam Ioannes Thurzo, qui commutatione hiemali a. 1498 universitatis Cracoviensis rector fuit, eiusdem gentis fuisse videtur.

simum se contulisse suspicor. Certe et unum fere mensem Varadini commoratus est et Stanislai Thurzo convictu utebatur, id quod declarant duo carmina ad eundem scripta.¹ Ceterum iam ante carmina illa conscripta, ut Varadinum venit, Sebastianum Maghyum carmine misso² ad se invitavit brevique post in honorem Stephani Báthori, castellani Budensis, cui Vladislaus rex ex publico consilio Ludovicum filium educandum conformandumque tradiderat, aliud carmen condidit,³ quo idem Sebastianus Maghyus in sollemni quodam procerum Hungarorum conventu ipsum Stephanum Bathoriensem allocutus est. Quo facto ipsaque Maghyorum,⁴ opinor, commendatione amica Gabrieli Perenaeo, summo viro, innotuit brevique in aulam eius deductus tempus locumque ad scribenda carmina idoneum nactus est.

Sed quoniam in Perenaeo carminibus scriptisque celebrando Paulus plurimum versatur eumque imprimis Musarum suarum patronum nuncupat, plura mihi de illo viro praemittenda esse video. Gens igitur Perenaea (Perényj, de Perén), ex qua Gabriel ortus est, in antiquissimis potentibusque Hungariae gentibus numeratur atque ab Urbano Perenaeo, qui c. a. 1292 vixit, ex pago Perény, in circulo comitatus Abauvariensis Cerehathiensi sito, originem ducit. Ipse Gabriel Vladislao im-

¹ pg. 96sq.; 98sq.

² pg. 95sq.

³ pg. 87sq.

⁴ Praeter Sebastianum Maghyum nuncupat poeta patrem eius Paulum fratremque Demetrium in titulo carminis pg. 80sq. propositi. Conf. titulum carminis pg. 66.

perante cubiculariorum regalium magister comesque Ugochensis erat, brevique post a. 1509 Maramarusiensis comitis dignitate ab eodem rege auctus est.¹ Communi gentis Perenaeae instituto ductus a partibus Iagellonidarum regno amicis Austriacaeque domui adversis stetit, secutusque Ludovicum regem, Vladislai filium, una cum eo in pugna ad Mochacz temere cum Turcis commissa a. 1526 interiit.² Neque dubito, quin eodem pertineat, quod Paulum, poetam Polonum parum etiamtum celebrem, amicissime amplexus est, quamquam et alioquin liberalissimo ingenio eum fuisse animique munificentia singulari homines litteratos, coenobia, pauperes adiuvisse templaque exstruxisse ipse Paulus praedicat.³

In comitatu Hungariae Ugochensi haud procul a Ticia flumine sita est urbs Szöllös sive Nagy-Szöllös, ubi Gabriel Perenaeus et arcem amplam in ipsa urbe habitavit et circa urbem lata praedia habuit.⁴ Eo se Paulus a Perenaeo invitatus Varadino relicto pridie Idus Novembres a. 1508 contulit⁵ benigneque exceptus, mox etiam beneficio redituque perenni dona-

¹ Conf. dissertationis meae O Pawle z Krosna i Janie z Wislicy (s. impr.) pg. 9.

² Wurzbach, Biographisches Lexicon, Bd. X—XI, Wien 1870, s. v. Perényj. De gentis Perenaeae insignibus confer huius libri pg. 70, adn. 2; de matrimonio a Gabriele iuncto pg. 69, adn. 1.

³ Conf. pg. 5; 127; 129.

⁴ Conf. pg. 4; 12; 39; titulum carminis pg. 80; pg. 127. Paulus urbem Szöllös ad Romanorum scribendi rationem constanter forma Zeules designat.

⁵ Conf. titulum carmini pg. 80 praemisum.

tus¹ tum quidem duos menses continuos et fere dimidium ibi commoratus est.² Quod otium in eo potissimum consumpsit, ut carmina ad temporum rationes accommodata, quae Perenaeo grata fore sperabat, pangeret. In eorum numero ceteris magnitudine praestant duo panegyryci, quorum altero sti. Vladislai (Ladislai), altero sti. Stanislai vita describitur laudibusque effertur. Atque panegyrici in stum. Vladislaum componendi consilium iam Varadini, ubi in aede beatae Virginis sancti illius regis corpus sepultum est, ortum esse videtur; adspirabat vero huic consilio id imprimis, quod stus. Vladislaus matre polona, Miesconis Polonorum regis filia, ortus atque apud maternum avum natus educatusque ipso nomine polonam originem testabatur. Etenim ipse Paulus, cum panegyricum in stum. Vladislaum conscripsisset eique alterum panegyricum in stum. Stanislaum compositum adiunxisset, non solum sanctorum gloriae consuluisse, sed etiam rerum publicarum rationi prospexisse se fatetur, ut duorum sanctorum, quorum alter Hungariae, alter Poloniae patronus coleretur, laudibus consociatis Hungarorum cum Polonis societas antiquitus instituta nuperque confirmata notaretur atque illustraretur.³ Ceterum praeter hos panegyricos permultis aliis brevioribus carminibus et sacris et profanis ex temporum ratio-

¹ Beneficio illi nomen Erdo fuisse videtur. Conf. pg. 5—7 et adnot. 7 pg. 6; pg. 67; 68; 77; 81, 82sq.; 85; 126sq.

² Conf. dissertationis meae O Pawle z Krosna i Janie z Wislicy pg. 9. Conf. huius libri pg. 80 et 85 carminum titulos.

³ pg. 8.

nibus apud Perenaem conscriptis¹ Vindobonam maxime scholas illius urbis cognoscendi causa² adire statuit menseque Ianuario a. 1509 honorifico comitatu a Perenaeo impetrato iter ingressus est.³ Quamdiu Vindobonae egerit, quicum vixerit, quae persecutus assecutusve sit, accuratius quidem explanari nequit, sed cum primus carminum ipsius liber, cui epistolam ad Perenaem Vindobonae pridie nonas Apriles a. 1509 scriptam praemisit, pridie nonas Iunias eiusdem anni typis expressus in lucem prodisset, toto hoc tempore et ipsum Vindobonae degisse verisimile est. Quo tempore fieri non potuit, quin universitatis Vindobonensis instituta scholasque nuper ad Celtis normam mutatas atque ipsos magistros cognosceret, praesertim cum in eorum numero Vadianus fuisset, qui antea eodem quo Paulus tempore Cracoviae diutius commoratus esse videtur.⁴ Continentur autem illo Vindobonae edito Perenaeoque dedicato libro non solum ea carmina, quae et Cracoviae, antequam in Hungariam discessit, et in ipsa Hungaria composuit, sed etiam illa pauca, quae iam Vindobonae condita temporis locive notam servant, ut carmen illud phalaecium toti editioni praemissum, ut duo carmina ad Apollinem atque Thaliā inscripta.⁵ Vindobona poetam non Cracoviam sed in Hungariam ad Perenaem rediisse inde conicio, quod carminis ad Thaliā Vindobonae

¹ pg. 54 — 70; 80 — 87.

² carminis pg. 82 sq. v. 29 sq.

³ carmen pg. 85 sqq.

⁴ Aschbach l. c. pg. 393 sq.

⁵ pg. 75 et 78.

scripti versu 37 sqq. consilium revertendi ad Perenaem ipse confitetur, Cracoviae autem aestivo demum a. 1511 tempore interruptas scholas ab eo denuo esse susceptas ex Libro diligentiarum¹ elucet.

Bis deinde Cracovia Hungariam Perenaemque ineunte anno 1514 atque eodem anno exeunte aut initio anni 1515 eum adiisse certa exstant vestigia,² nam praeterea saepius idem factum esse suspicari quidem possumus, quoniam et hibernis annorum 1515 atque 1516 temporibus et aestate anni 1517 nullas scholas in universitate Cracoviensi habuit,³ demonstrare tamen non possumus. Ceterum in Perenaei laudem post annum 1509 unum tantum, quem quidem cognitum habeam, librum a. 1512 Vindobonae apud Hieronymum Vietorem Ioannemque Singrenium edidit, quo praeter epistolam suam prosa oratione ad Perenaem scriptam breveque carmen de libri ratione praemissum Ioannis Pannonii, episcopi Quinque ecclesiarum, poema in Guarini Veronensis laudem conditum, quod transcribentium incuria vitiatum vetustateque obscuratum ac paene deletum erat, ad pristinam formam redactum evolgavit.⁴

Neque tamen Pauli musa soli Perenaeo devota deditaque fuit; partem eius ingenii etiam res patriae ipsaque litterarum humaniorum studia sibi vindicant. Nam eodem anno 1512 libro magistri Ioannis Sto-

¹ ed. Wisłocki pg. 99.

² conf. huius libri pg. 7 adnotationis prioris partem alteram et pg. 150 epistolae initium.

³ Liber diligentiarum ed. Wisłocki, pg. 121 sq.; 127 sqq.

⁴ conf. pg. 126 sqq.

bnicensis Cracoviae edito, qui inscribitur Introductio in Ptolomaei cosmographiam, aliquot versus elegiacos praelusit,¹ et Epithalamium in nuptias Sigismundi regis Poloniae ac Barbarae condidit.² Adiunxit etiam carmen in honorem Ioannis Lubrantii, episcopi Poseniensis scriptum, quem cum legationi ad Barbaram de conciliandis nuptiis missae praefuisse sciret, ad ipsum Epithalamium regi commendandum aptissimum ratus conciliare sibi studuit, quo factum est, ut utrumque poema Cracoviae eodem libro in lucem emiserit.³ Anno 1513 Panegyricum suum in stum. Stanislaum Cracoviae denuo typis ad Vindobonensem editionem excudendum curavit duobusque venustis carminibus duas Senecae tragoedias, Thyestem atque Troades Vindobonae seorsum editas praefationum loco exornavit.⁴ Ceterum et ipsas tragoedias, cum alius auctor ignoretur, a Paulo in praelectionum suarum usum editas esse puto.⁵ Quod si ita est, haud parva laude Pauli merita augentur, quod Philologi Avantique studia in Senecam collata, quae paucis ante annis in Italia evolgota erant, tam brevi in huius editionis

¹ pg. 101 sq.

² pg. 102 sq.

³ pg. 118 sq. conf. adn. 1 pg. 118. G. Boehmius, qui Dantisci carmina Vratislaviae a. 1764 edidit, editionis illius pg. 60, qua Dantisci carmen in laudem Pauli ad Lubrantium episcopum scriptum proposuit, asseverat carmen illud Dantisci una cum Pauli Epithalamio atque carmine ad Lubrantium episcopum scripto eodem libro in publicum editum esse. Sed libro bibliothecae Medicanae (D), quo usus sum, Dantisci carmen non continetur.

⁴ pg. 131, 133.

⁵ conf. praefationis pg. XII.

usum contulit.¹ Secuta sunt a. 1514 aliquot maiora Pauli poemata. Nam primum in libro, quo variorum auctorum carmina Cracoviae emittebantur, carmen suum De inferorum vastatione et triumpho Christi, deinde Hymnum in diem paschalem verni temporis descriptionem continentem, denique tres sacras orationes, quae volgo primis verbis Pater noster, Ave Maria atque Salve regina nuncupantur, in carmina translata edidit,² postea vero ex Hungaria reversus victoriam Sigismundi regis mense septembri a. 1514 e Moscis relatum sive reditum illius regis triumphalem carmine elegiaco celebravit, quod carmen, cum olim in bibliotheca Zalusciana Varsaviae fuerit, nunc Petropoli delitescere videatur, titulo tenus neque id ipsum accurate nobis innotuisse atque ab hac editione abesse magnopere dolemus.³ Novo itinere Hungarico interiecto cum vere anni 1515 Cracoviam rediisset, Macarii Mutii Camerini De triumpho Christi carmen in laudem Stanislai de Kurozwanki, capitanei Vieluniensis, edidit eamque editionem duobus epigrammatis in gentilicium insigne eius viri conditis, deinde epistula soluta oratione ad Stanislaum conscripta, tum elegia sua ad beatam Virginem contexta, denique epigrammate in aquilae polonae insigne ad calcem adscripto exornavit.⁴ Aut eodem aut superiore anno⁵ ad Ioannem Vislicium discipulum suum petentem, ut

¹ conf. pg. 133, adn. 1.

² pg. 135; 136; 145; 147; 148.

³ conf. praefationis pg. XV sq.

⁴ pg. 149; 150; 152; 155.

⁵ conf. pg. 135, adn. 3.

carmine quodam poema ipsius De bello prutheno hominibus commendaret, elegiam de poesis praestantia conscripsit.¹ Anno 1516 nulla Pauli sollertiae exstant vestigia, anno vero 1517 brevi ante mortem De nuptiis Sigismundi, regis Poloniae, et Bonae, ducis Mediolani filiae, carmen composuit,² quod eadem atque carmen de victoria Orsana fata expertum est. Nam et exstitisse olim in bibliotheca Zalusciana diserte traditur, et nunc Petropoli delitescere videtur, quamquam ne id quidem, adserveturne adhuc an perierit, quaerenti mihi comperire contigit.³

Obiisse Paulum apoplexia mense septembri a. 1517 Sandeciae (Sandecz, Sącz), cum pestem Cracoviae saevientem fugeret atque in Hungariam, ni fallor, iter intenderet, manus poetae temporibus fere coeava in margine libri bibliothecae Ossolinseanae (Ao), qui Pauli carmina Vindobonae a. 1509 edita complectitur, adnotavit,⁴ neque est, cur ita fuisse dubitemus, cum et annus gravibus confirmetur rationibus,⁵ et locus quo mortuus est, etiam in Libro promotionum universitatis Cracoviensis⁶ adnotatus exstet. Plura scripsisse

¹ pg. 156.

² Fieri potuisse atque adeo verisimile esse, ut carmen in nuptias, quae anno demum 1518 celebratae sunt, Paulus iam anno 1517 componeret, demonstravi dissertationis meae O Pawle z Krosna i Janie z Wislicy, pg. 17—19.

³ conf. praefat. pg. XV sq.

⁴ conf. dissertat. O Pawle z Krosna i Janie z Wislicy pg. 18.

⁵ Iohannes Coxus, De laudibus celeberrimae Cracov. academiae. Cracoviae per Hier. Vietorem 1518 (bibli. Czartorysciana). pg. b 3. Dr. Kaz. Morawski, Z dziejów odrodzenia w Polsce pg. 9sq libelli ex commentariis q. i. Przegląd polski, Cracoviae a. 1884 seorsum impressi.

⁶ ed. Muczkowski, pg. 142. Cum vero nudo Sandeciae nomine potius Sandecia illa antiqua (Stary Sącz), quam haec nova (Nowy Sącz)

Paulum, quam quae cognita hoc loco rettuli, pernegare quidem non ausim, nulla tamen certa exstare vestigia certum habeo.¹

Iam ea, quae hac editione repetuntur, summam efficiunt amplius trium milium quadringentorum versuum, quibus si carmina de victoria e Moscis relata atque de nuptiis Sigismundi regis et Bonae, quae versus circa sexcentos continuisse ex Ianocii satis accuratis indicibus colligo,² adnumeraveris, numerus quattuor fere milium versuum explebitur. In quibus, si metrum spectas, distichi elegiaci multo maiorem partem obtinent;³ sexcenti quinquaginta fere versus metro sapphico minori,⁴ plus centeni metro asclepiadeo quarto⁵ atque phalaecio⁶, plus quinquaginta alcaico,⁷ plus quadraginta archilochio quarto⁸ obsequuntur.

Dimidiam fere carminum suorum partem Paulus Perenaeo dedicavit, ita ut duorum librorum, quos in honorem eius editit⁹, non solum epistulis praemissis laudes

denotari videatur, Antiquae Sandeciae poetam decessisse puto. Certe in Albo studiosorum universitatis Cracoviensis Cracoviae a. 1883 edito, in quo Sandecia urbs decies novies nominatur, octies (pg. 19, 26, 40, 44, 49, 65, 71, 76) Nova Sandecz, decies (pg. 3, 4, 6, 16, 30, 35 bis, 53, 57, 58) Sandecz, semel tantum (pg. 22) Antiqua Sandecz legitur, unde eis locis, quibus Sandecz sine adiectivo legitur, Antiquam Sandecz denotari verisimile est.

¹ Conf. dissertationis meae O Pawle z Krosna i Janie z Wislicy pg. 19 sq.

² conf. praefat. pg. XVsq.

³ 14—59; 64—65; 70—75; 80—85; 87—96; 100—126; 130; 135; 147—159.

⁴ pg. 59—63; 68 sq.; 78 sq.; 85—87; 98 sq.; 129 sq.; 133—135; 136—147.

⁵ 66sq.; 75—77. ⁶ pg. 10—14. ⁷ pg. 69; 131sq. ⁸ pg. 96—98.

⁹ pg. 3 et 126.

eius soluta oratione uberrime tractaverit, sed etiam plerisque carminibus aut totis aut certe ultimis eorundem versibus, nonnunquam ipsum affatus, virtutes eius celebraverit eumque dominum ac patronum suum appellans votis precibusque sit prosecutus.¹ Tribus praeterea maioribus carminibus Sigismundi regis res ornavit,² singulis Stephani Bathoriensis³ atque Lubrantii episcopi⁴ laudes complexus est, multa minora praestantibus viris, amicis, discipulis necessariisque scripsit, quaedam etiam nullo nomine inscripta⁵ in lucem emisit.

In argumentis religiosis saepissime versatus est, ita ut in eo carminum sacrorum genere dimidiam prope otii poetici partem collocaret. Antiquarum litterarum et peritissimus et studiosissimus⁶ tantum afuit, ut ingenio doctrinae, quaemadmodum multi illius aevi antiquitatis studiosi viri fecerunt, ad dogmata praeceptaque religionis christianae impugnanda ecclesiae dignitatem imminuendam abuteretur, ut ea potius tutanda carminumque decore atque elegantia ornanda susciperet.⁷ Quin etiam in argumentis profanis tractandis procul ab omni lascivia gravitatem semper

¹ pg. 10sq.; 38, v. 707sq.; 54, v. 379sq.; 58, v. 95sq.; 61, v. 21sq. cett.

² pg. 102—117. Reliqua duo carmina desiderantur.

³ pg. 87—90. ⁴ pg. 118—125. ⁵ pg. 101sq.; 135—148.

⁶ Conf. Ioannis Vislicii epistolam ad eum scriptam pg. 168 fin.

⁷ conf. pg. 14sq. Paneg. in div. Lad. v. 1—44; pg. 40sq. Paneg. in stum. Stanisl. v. 1—6; pg. 46, v. 156, adn. 4; pg. 54 eleg. ad stam. Barbar. v. 1—14; pg. 60 sapph. ad stam. Cathar. v. 10—12; pg. 62 in Virgin. conc. v. 1—13; pg. 64 in natal. Christ. v. 1—8 cett.

modestiamque singularem servavit,¹ ita ut merito mireris, quo iure a quibusdam scriptoribus² Epicuri modorum cantoribus adnumeretur. Quae virtutes eo magis sunt praedicandae, quod vitam clericalem, quamquam aliquando inire cogitabat,³ nunquam tamen iniisse videtur; indicia quidem, quae sacerdotem eum fuisse fidem faciant, exstant nulla.

Pietatis suae erga patriam Polonam Cracoviamque urbem non adeo multa diserta tamen vestigia in libris reliquit;⁴ ceterum publicas sui temporis res, cum nationum confinium odia contentionesque atque civilium partium studia, tum etiam religionum doctrinarumque quaestiones atque controversias rarissime obiterque, ubi res ipsa secum tulerat, tetigit,⁵ sive quod ea parum curabat proculque ambitione prae ceteris otium quaerebat,⁶ sive quod se infantem imparumque publicis rebus tractandis arbitratus caute pericula vitabat; certe et multi eius aequales eloquentia urbanitateque ad summa in re publica munera capessenda proveci sunt,⁷ et ipsum facundum non fuisse

¹ Etiam qui levissimi sunt in eo genere loci, ut pg. 91—93; pg. 96—99; pg. 102sq., nihil habent, quod offendas.

² Conf. Encyklopedia wychowawcza tom IV, zes. 2, Warszawa 1886, pg. 95.

³ Conf. huius libri pg. 5 sub finem.

⁴ Pg. 8; 40; 150 init. epistolae; 155.

⁵ Pp. 33 sub finem et pg. 34 initium; pg. 47, v. 175sq.; pg. 63, v. 49sq.; adde pg. 150 init. epist. et pg. 155.

⁶ Conf. pg. 6 et 135 epigr.

⁷ Ut prae ceteris Dantiscus, eius discipulus, ut Hieronymus Balbus, episcopus Gurensis (Aschbach l. c. pg. 146sq.).

vel inde elucet, quod carmina sua, si quando opus fuerat, aliis publice recitanda committebat.¹

Musam suam mollibus iocis quam grandisono cothurno aptiorem fuisse ipse recte perspexit;² immo etiam animo omnino placido mollique moribusque sinceris eum fuisse inde colligere licet, quod in brevioribus carminibus, in quibus animi sui sensus intimos veraque studia expressit, ingenium eius maxime eluxit. Sive igitur Ioannem Vislicium discipulum a magistro carmina sua publice commendari cupientem de poesis vi praestantiaque edocet,³ sive Sebastianum Maghyum in Hungariam redeuntem desiderio discipuli convictorisque amicissimi captus alloquitur,⁴ sive hospitem candidum Stanislaum Thurzo ad hilariorem vitam agendam cohortatur,⁵ sive verni temporis quasi simul cum ipso Christo reviviscentem naturam describit,⁶ sive etiam Perenaei humanum liberalemque in se animum vera admiratione commotus praedicat,⁷ neque rerum neque verborum copia destituitur, oratioque eius modico nativoque ornatu contenta neque flosculos inanes aucupando longius ab argumento aberrat neque sicca ieiunaque rerum enarratione friget, sed veluti pleno alveo amnis et placide et cum vi quadam decurrit.⁸ Amplioribus argumentis ad gestarum rerum

¹ Conf. pg. 66 carminis titulum; 87 carm. tit.

² Pg. 37, Paneg. in div. Ladisl. v. 667sq.

³ pg. 156--159. ⁴ pg. 90--95. ⁵ pg. 96--99. ⁶ pg. 145--147.

⁷ pg. 75sq.; 85sq.

⁸ Ioannes Coxus, de laudibus celeberrimae Cracoviensis academiae, Cracoviae per Victorem a. 1518 (bibl. Czartorysciana Cracov.) pg. b3: Paulus Crosnensis, cuius fluida et ditissima vena nequaquam ipsa prisecorum erat inferior.

fidem carmine explicandis minus idoneum eum fuisse prae ceteris panegyricus uterque testimonio est, partim quod accuratiore rei describendae notitia saepius caruit,¹ partim quod res parum notas nihilominus religiose et eo simplici modo et eo temporis ordine, quo factas esse acceperat, carminibus repetendas censuit,² quo factum est, ut oratio eius quamquam plurimis verborum sententiarumque luminibus exornata rerumque antiquarum memoria adumbrata plerumque langueat legentibusque taedium quoddam afferat. In singulis argumentorum locis oratione varia rerumque similium memoria illustrandis copiosus et fere nimius, Ovidium prae ceteris poetis sive natura sive iudicio saepissime sequi videtur formaeque excolendae in universum magis studet, quam rebus explicandis.³

Diligenti artis metricae doctrina instructus uberrimaque poetarum latinorum lectione adiutus⁴ versus pangit commodos, in quorum ratione, quod offendas, nihil fere est, dicendi vero genus non totum illud quidem ex optimorum scriptorum usu pendet, ea tamen, quae vituperari possunt, adeo sunt pauca ac levia, ut ei elegantiae laudem non detra-

¹ conf. pg. 17 v. 70 et adn. 3; pg. 18 adn. 3; pg. 23 adn. 3; pg. 27, v. 380sq.; pg. 29 adn. 1; pg. 46 adn. 2 et 3.

² Quo vitio non solum uterque panegyricus sed etiam carmen stae. Catharinae vitam continens (pg. 54sq.) laborat.

³ Conf. pg. 21, v. 197sq.; 26, v. 348; 34, v. 580sq.; 35, v. 593sq.; 36, v. 639sq.; 39 conclusio; 50, v. 281sq.; 52, v. 337sq.; 50 adn. 1; 90 ad Seb. Mag. v. 1sq.; 100; 102 Epithal. init. (conf. Ovid. Amor. III, 5); 103, v. 13sq.; 109, v. 171sq.; 112, v. 240sq.

⁴ Legisse eum Catullum, Vergilium, Horatium, Ovidium, Persium, Lucanum, Senecam, Martialem, Claudianum certa exstant indicia; idem de multis aliis scriptoribus certe suspicari licet.

hant.¹ Linguae latinae adeo imperat, ut non emortuam in memoriam revocare sed viventis adhuc ingenio uti videatur, quo factum est, ut quasdam voces formasque latinis litteris non traditas analogiam secutus in usum suum constituerit.² Ne linguae quidem graecae ignarus fuisse videtur,³ sed quatenus eam calluerit, incertum est.

III. De Ioannis Visliciensis vita atque scriptis.

Quae perpauca de Ioannis Visliciensis vita certa explorataque habemus, omnia continentur libro ab ipso edito, qui nisi uno bibliothecae universitatis Cracoviensis exemplari typis impresso temporis iniuriam effugisset,⁴ ne nomen quidem poetae ad nostra tempora esset perlatum.

¹ conf. dissertat. meae O Pawle z Krosna i Janie z Wislicy pg. 22sq. Saepissime scriptorum illius aevi more pronomine sui, sibi, se atque suos-a-um formarum eius, ei cett. loco utitur. Alia notanda haec inveni: dum (=quod) pg. 11, v. 29; beneficentissimus pg. 40 tit.; ablat. singul. chely (passim); praesentaneus pg. 76, v. 10; splenditer ibid. 22; caperosus pg. 79 v. 35; meme pag. 81 adn. 1; poterim pg. 6, adn. 1. Deminutivis nominum formis saepius, quam par est, utitur, verbis compositis (compotuisse, compepigiisse) interdum abutitur. Cetera ex hoc genere in adnotationibus tanguntur.

² Itaque „suppeditare“ verbi capien di sive perdendi vi bis (Paneg. ad div. Lad. v. 350; ad stum. Stanisl. v. 132) scripsit analogia verbi impeditandi atque supplantandi ductus. Similis ratio est verbi spirandi adspirandi vi usurpati (pg. 54, v. 380; pg. 103, adn. 6).

³ conf. pg. 8 init.; pg. 73, IX; pg. 84, v. 37; pg. 90, carm. tit.; pg. 127, v. 2; pg. 157 v. 44.

⁴ conf. praefationis pg. XIV sq.

Ioannes ipse se Vislicensem,¹ Paulus Crosnensis et Vislicium² eum adpellat, unde Visliciae, in urbe ad Nidam flumen sita, quae olim castellaniae Visliciensis caput erat, natum eum esse haud vana suspicio est. Accedit quod se in media paene barbaria natum,³ quod Sarmatam,⁴ quod patriae Polonae alumnum esse⁵ ipse fatetur. Quo tempore natus mortuusve sit, plane ignotum est, floruisse eum tamen aetate c. a. 1516 certum est, quandoquidem et Pauli Crosnensis discipulus fuit et a. 1516 Cracoviae primum eundemque ultimum carminum librum in publicum emisit.⁶ Ac Pauli Crosnensis discipulis non solum ipse se ascribit atque tertium post Dantiscum Suchteniumque locum in eo numero obtinere cupit,⁷ sed etiam Paulus in carmine ad eum scripto⁸ discipulum suum non paenitendum eum appellat. Unde in universitate studiorum Cracoviensi intra temporis spatium, quod annis 1500 — 1514 continetur,⁹ litteris eum operam navasse iure conicias. Ceterum quamquam in libro promotionum universitatis Cracoviensis annis 1505 et 1506 Ioannes de Vislicia (Vyszlycza) ad bacalarii gradum, anno vero 1510 ad magistri gradum promotus esse memoriae proditur,¹⁰ tamen poetam nostrum in eo numero non esse

¹ conf. pg. 164, carmin. titulum; pg. 167 epist. init.; pg. 173, carm. tit.; pg. 216, carm. tit.; pg. 220, carm. tit.

² pg. 156, carm. titulus et pg. 159 v. 83; pg. 150 epistolae v. 5.

³ pg. 167, epist. v. 15. ⁴ pg. 163, epigr. v. 4; pg. 221, v. 16.

⁵ pg. 168, epist. v. 13. ⁶ conf. pg. 224 fin. ⁷ pg. 165, v. 21sq.

⁸ pg. 156, carm. tit.

⁹ Anno enim 1500 Paulus Crosnensis Cracoviam venit, anno vero 1514 Ioannes iam Stanislai de Kurozwanki grammateus fuisse videtur.

¹⁰ Muezkowski J., Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in universitate studiorum Iagellonica, Cracoviae 1849, pg. 80; 141; 144.

persuasum habeo. Qui si unquam ante annum 1516 dignitate academica auctus esset, fieri non potuit, ut, cum hoc anno librum suum ederet, quem hominibus omni commendatione commendare studebat,¹ dignitate illa nomen suum privari vellet, praesertim cum ipse Paulus Crosnensis ubique in libris nomen suum magistri honore exornasset. At neque Ioannes in libro suo ullo titulo academico utitur, neque Paulus in elegia ad eum scripta² id genus honorem ei tribuit.

Iam si quaeris, quo loco Ioannes ortus, quam vitae rationem secutus, qua condicione usus quove munere functus sit, certum quidem exploratumque nihil rettulerim, si tamen in re obscura coniecturae suus locus est, Stanislai de Kurozwanki, capitanei Vieluniensis, summi in re publica Polonorum viri, anno 1514 grammateum eum fuisse suspicor. Etenim Paulus Crosnensis in epistula ad eundem Stanislaum scripta narrat³ mense Martio a. 1514, cum ex Hungaria Cracoviam revertisset, complures scholasticos visendi salutandique gratia ad ipsum convenisse, in eoque numero venisse etiam Ioannem Vislicium, Stanislai grammateum, virum non minore virtute, quam eruditione et disciplina insignem. Quae omnia ad Ioannis Vislicii poetae personam apte quadrant. Ceterum Ioannes eo tempore, quo librum suum edendum curabat, adversa quadam fortuna conflictatum, curis aerumnisque vexatum se esse pluribus locis refert.⁴ Quibus ex ma-

¹ pg. 166, v. 37—50; pg. 168 fin. et pg. 169 eiusdemque adnot. 7; pg. 172, v. 31sq.; pg. 222, v. 28sq.; pg. 224, epigr.

² pg. 156sq. ³ pg. 150.

⁴ pg. 167, epist. init.; pg. 168, v. 10sq.; pg. 220, ad Tomic. v. 1sq.

lis ut se reficere animumque posset recreare, in sinum gremiumque Musarum, quas a puero coluisset, se confugisse.¹ Ex rebus vero carmini aptis dignissimum, quod describeretur atque celebraretur, visum sibi esse bellum illud Tannenbergensis victoria clarum, quo ordinis Teutonici opes a Polonis fractae essent; nam et eventu magnam memorabilemque eam rem esse perspiciebat, et suo carmine eandem adhuc carere indigne ferebat, et si carmine celebrata esset, ut iuvenum Polonorum animi ad imitandas maiorum virtutes impellerentur atque inflammarentur, plurimum collaturam sperabat. Itaque quae ex libris hominumque fama de ea re edoctus est, in carminis formam redacta Sigismundoque I, Polonorum regi, dicata, postquam a Paulo correcta probataque esse vidit, Cracoviae a. 1515² in officina Halleriana typis imprimenda commisit.³

Haec est carminis de bello pruteno origo. Quamquam Ioannes libro illo, qui totus belli pruteni nomine inscriptus anno post⁴ in publicum emissus est, praeter ipsas belli pruteni res etiam multas alias carmine explicatas edidit; nam et ipsius carminis de bello pruteno in tres libros digesti libro primo antiquissima regni Poloniae memoria, tertio Iagellonidarum propago atque gloria celebratur, et cum tribus illis libris coniunguntur in eodem volumine alia ipsius Ioannis aliorumque poetarum carmina. Quorum certe pleraque, ut epigramma primum atque ultimum,⁵ ut carmen ad Paulum Crosnensem scriptum⁶ ipsiusque Pauli elegia,⁷

¹ pg. 167sq. ² conf. pg. 173 carm. titulum. ³ Conf. diss. O Pawle z Kr. i Janie z Wiśł. pg. 25 sq. et huius libri pg. 155 adn. 1. ⁴ conf. pg. 224 ad. fin. ⁵ pg. 163 et 224. pg. 164—166. ⁶ pg. 156—159.

ut carmen Valentini Eckii,¹ ut argumenta librorum belli pruteni² odeque eisdem libris praeconii instar praemissa,³ ut iambicum carmen ad Petrum Tomicium, episcopum Premisliensem, scriptum,⁴ cum id agant. ut ipsum de bello pruteno poema regi hominibusque commendetur atque probetur, arctiore vinculo cum eodem cohaerent, ode tamen de victoria Orsana⁵ atque elegia ad beatam Virginem⁶ composita proprium sibi in communi editione vindicant locum.

Primum, quem edidisset, hunc carminum librum fuisse ipse Ioannes diserte fatetur,⁷ neque postea alia carmina ab eo scripta in publicum prodierunt verisimile est. Quin post librum illum editum de ipsius poetae fati nihil traditur. Quem cum singulari studio animique ardore ad carmina scribenda accessisse ipsius verbis⁸ edoceamur, a poesi deinde prorsus abalienatum vixisse vix est credibile, immo vero brevi post annum 1516 et ipsum de vita decessisse silentium hoc fidem facit.

Iam quae Vislicii carmina una illa editione continentur, summam efficiunt plus mille trecentorum quinquaginta versuum, in quibus mille septuaginta tres hexametri dactylici,⁹ centum viginti octo alcaici,¹⁰ centum viginti elegiaci,¹¹ triginta tres trimetri iambici¹² colliguntur. Paulum Crosnensem Vislicius ingenio pae-ne superat, rerum antiquarum multiplici notitia singu-

¹ pg. 169 adnot. 7. ² pg. 170sq. ³ pg. 171sq. ⁴ pg. 220–222. ⁵ pg. 216–220. ⁶ pg. 222–224. ⁷ pg. 167, epist. v. 17sq. Conf. pg. 163, adn. 2. ⁸ pg. 167, epist. init. et v. 16. ⁹ pg. 170–171; pg. 173–215. ¹⁰ pg. 171–172; pg. 216–220. ¹¹ pg. 163–166; pg. 216; pg. 222–224. ¹² pg. 220–222.

lisque locis oratione nitida excolendis fere acquiparat, linguae tamen Latinae usu atque scientia, sive ad singularum formarum delectum, sive ad enuntiatorum structuram nexumque spectas, magistro multo inferior est, id quod prae ceteris ipsa epistula soluta oratione ab ipso ad Paulum scripta¹ arguitur. Quibus grammaticae rei vitiis ipsiusque Hallerianae editionis mendosissima specie factum esse puto, ut plerumque de tota Ioannis poesi iniquius iudicium circumferretur.

In metrorum rationibus, quae vitiosa animadver-ti, haec fere sunt: ferendō,² sequēbantur,³ thēma (= argumentum),⁴ reticeo (proceleusmaticus pro pede dactylico),⁶ cui optima (pro pede dactylico), virtuti (in exitu versus trimetri iambici),⁷ trochaeus in altero metri alcaici versus tertii pede.⁸

Formas singulas ab optimorum scriptorum norma abhorrentes vel adeo inusitatas habes has: altitonanta (= altitonantem),⁹ ingemui (= respiravi),¹⁰ aboleret (= aboleretur),¹¹ fore (= esse),¹² esse suum (accusativus substantivi),¹³ super arma (= ad arma),¹⁴ solus (= ipse),¹⁵ libertare,¹⁶ celebris (masculino genere),¹⁷ acri (genetiv. singul.),¹⁸ grex (feminino genere),¹⁹ frons (— tis, mascul. gen.),²⁰ causans (= efficiens),²¹ crōare (= crōcare),²²

¹ pg. 167–169. ² Belli prut. lib. II, v. 98. ³ B. pr. II, v. 117. ⁴ Argum. B. pr. I, v. 1. ⁵ B. pr. II, v. 110. Conf. adn. ⁶ B. pr. III, v. 206. ⁷ Carm. ad Tomic. v. 27. ⁸ Odae pg. 172 v. 27; odae pg. 217, v. 27; pg. 218, v. 39; 47; 55 cett. ⁹ Argum. B. pr. v. 11. ¹⁰ pg. 167, epist. v. 8. ¹¹ pg. 168, v. 4. ¹² pg. 167, adn. 4. ¹³ B. pr. II, v. 113. ¹⁴ B. pr. II, v. 162 et adnot. 3. ¹⁵ B. pr. II, v. 254 et adnot. 2. ¹⁶ B. pr. II, v. 470. ¹⁷ B. pr. III, v. 256; carm. ad Tomic. v. 28. ¹⁸ pg. 171, odae v. 5. Conf. carm. ad Tomic. v. 1. ¹⁹ B. pr. III, v. 208. ²⁰ B. pr. III, v. 239. ²¹ B. pr. II, v. 359. ²² Carm. ad Tomic. v. 8.

suae (= meae),¹ nactus (= reportatus),² Macedum (= Macedonem),³ quem praecinuere nasci,⁴ alia, quae in adnotationibus tetigi.

Enuntiatorum membra, ut metro satisfiat, saepe audacissime transponuntur,⁵ ipsa autem enuntiata plerumque continuo pronomine relativo inter se copulantur aut nude vel adeo vitiose inter se componuntur,⁶ et tam longos explent sententiarum ambitus, ut fere, ubi respices, non detur, quove loco in oratione instas pausamque facias, dubius haereas.⁷ Quae omnia inde profecta esse opinor, quod sermonis poloni indolem ad sententiarum coordinationem pronam Vislicius in latinae linguae provinciam transferebat. Adde quod carmina Vislicii, priusquam ederentur, a Paulo Crosnensi correctae esse videntur; iam intelleges latinae linguae elegantioris non satis peritum fuisse eum, cuius carmina magistri manu emendata singulis locis tam saepe claudicarent.

Quae cum ita sint, tamen non animi iudicio, non rerum cogitationumque copia, non exornandae excolendaeque orationis subsidiis, sed ipsius orationis forma verborumque copia destitui Ioannem, qui diligentius in eius carmina inquisiverit, facile concedet. Maiore

¹ Carm. ad Tomie. v. 19. ² pg. 216. *carm. titul.* ³ pg. 219, v. 76. ⁴ pg. 224, v. 40.

⁵ pg. 170, *argum.* B. pr. I; B. pr. I, v. 70–73; II, v. 410; 474sq.; 498–500; pg. 223, v. 33–36.

⁶ pg. 164, v. 1–10; pg. 166, v. 33–41; pg. 184, v. 16–27; pg. 189, v. 114–122; — pg. 176, v. 61–69; pg. 180 v. 187sq. pg. 181, v. 196sq.; pg. 217, v. 9–16.

⁷ pg. 172, v. 17–32; pg. 173, v. 1–14; pg. 174, v. 21–32; pg. 178, v. 120–136; pg. 184, v. 28 — pg. 186, v. 47; pg. 204, v. 23 — pg. 205, v. 43.

impetu fertur, neque otiosa, neque ieiuna est eius oratio, sed vitiis grammaticis inquinata atque obscurata. Quin et res novas carmine tractandas suscipere est ausus, et in eisdem tractandis Vergilium potius quam Ovidium imitandum esse recte perspexit, et aliquoties ponderi rerum adeo suffecit, ut ipsi Paulo praestare videatur.¹ Sane non omnia a Vergilio didicit neque effugit idem vitium, quo etiam Pauli Crosnensis panegyrici laborant, quod res gestas eodem ordine, quo actae sunt, carmine enarrandas censuit, quodque, dum omnia ad rerum fidem describere conatur, singula accuratiores descriptione effictioneque poetica digna neglexit: quo fit, ut animus legentis distrahatur neque rerum species formasque oculis spectet, sed ordinem plerumque mente colligat. Quo in genere, licet in toto belli pruteni poemate ratio quaedam dilucescat neque adeo temere primo libro ipsius Vandae personam² induci concedam, tamen fieri non potest, quin reprehendam, quod prooemium longius atque adeo in ipsius argumenti fines exspatians³ instituit, quod narrationem de bello pruteno ab ipsa Polonorum origine proprio libro repetendam esse censuit,⁴ quod originis illius institutam narrationem sine idonea causa mediam interrupit,⁵

¹ B. pr. I, v. 90–109; II, v. 330–374; III, v. 224–287.

² B. pr. I, v. 168–216 Fusius Vandae res ideo mihi enarravisse videtur Vislicius, ut inimicitias atque bella iam vetustissimis temporibus inter Polonos atque Germanos exstitisse declararet.

³ B. pr. I, v. 1–89.

⁴ B. pr. I, v. 110sq.

⁵ B. pr. I, v. 217sq.; v. 225sq. Alia certe est ratio Horatii, qui dum se, quare ad carmen epicum condendum ab amicis invitatus non accedat, commode excusari studet, ab Apolline id sibi dissuaderi saepe

quod post prutenum bellum descriptum Iagellonidarum fata suo libro describenda ad rem pertinere putavit, unde evenit, ut poema ab eo conditum potius Iagellonidarum quam belli pruteni nomine dignum esse videatur, nisi quod bellum prutenum gravissimum in eodem obtinet locum.

Quibus libris quave auctorum fide in rebus narrandis nitatur, cum ipse non exposuerit,¹ declarari vix potest; novum certe est, quod de ordinis magistri morte tradit, neque tamen aut accurate explicatum aut fide dignum,² cetera ab eis, quae ab Dhugosso aliisque polonarum rerum scriptoribus traduntur, non abhorrent; interdum tamen, praesertim in populis terrisque Europae nuncupandis, Aeneam Silvium potissimum sequi videtur.³

fingit; Vislicio Apollo serius rei iam institutae omittendae auctor factus est.

¹ Nam in universum tantum de libris famaeque memoria refert in epistula ad Paulum scripta pg. 168.

² conf. pg. 200, adn. 3. Adde pg. 179, adn. 3.

³ conf. Zeissberg, Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters, Leipzig 1873, pg. 184. Conf. huius libri pg. 175, adn. 5; 179, adn. 1; 186, adn. 1; 187, adn. 1; 190, adn. 2; 195, adn. 1; 209, adn. 3, pg. 210sq.

Scrpsi Cracoviae Idibus Martiis a. 1887.

dr. Bronislavus Kruczkiewicz.

I.

PAULI CROSNENSIS RUTHENI

CARMINA.

Pauli Crosnensis Rutheni

artium liberalium magistri poetaeque quam suavissimi

PANEGYRICI

ad divum Ladislaum Pannoniae regem victoriosissimum

et

sanctum Stanislaum praesulem ac martyrem

Poloniae gloriosissimum

et

pleraque alia conexas carmina non sine magna suavitate condita.¹

*Magnifico Domino Gabrieli Perenaeo*²

*cubiculariorum regulium Magistro et Comiti Ugochensi Domino et Patrono
suo gratiosissimo*

Paulus Crosnensis Ruthenus

artium liberalium Magister et Collega florentissimi studii Cracov. Salutem D. P.

Laudatissima et probatissima apud canam illam antiquitatem, Gabriel Parenace, domine et patrone mihi nimio opere observande, fuerat consuetudo, ut si quidquam vigiliarum lucubrationumque ex suavissimis musarum fonticulis veluti

¹ Hic est titulus libri A prima pagina tabulae imaginem sancti Ladislai delineanti superscriptus. Ex quo libro, quae sequuntur omnia, eodem ordine repetita proponuntur.

² De Perenaeo rationeque, quae inter ipsum atque Paulum intercedebat, accuratius egi in vita poetae.

promptariis quibusdam cellulis iungi et perpeti studio maiores nostri hausissent excerptissemque, id cuiuspiam regi, duci, senatui, vel de re litteraria bene merito inscribere nuncupatimque dicare consuevissem,¹ eorumque sidere et auspicio e scriniolis exlatebrare et in lucem emittere. Sperabant enim eorum magnificentia et claritudine studiis laboribusque suis ingentem et gratiam et auctoritatem se conciliaturos. Nec inconsulto id quidem; norant namque, quae reges, duces, primores et id genus homines laudarent, probarent, amarent, ea plebeculae et ceteris inferioris condicionis mortalibus fore grata, iucunda oblectatoriaque.

Quae consuetudo² mihi homunculo ruditatis pleno nullogue latialis eloqui dolatorio polito in extremaque barbaria progenito nutritoque mirum in modum placuit. Quapropter exinde, ut e gymnasio nostro Cracoviensi pestilentiali saevitia pulsus in Pannonios quaerendae salutis gratia fines me contulissem, tandemque sub sidereum magnificentiae tuae conspectum invitamento quodam invitabili perlatus venissem, in viridantia nympharum viridaria et secessus inexplicabili voluptate delectabiles illico divorti. Inibi panegyricos hosce geminos exhilarandi et vegetandi ingenii gratia et quo tuae magnificentiae gratificarer, auspicatus sum et intra sesquimensem succisivis temporibus te duce et auspice concinnavi absolvique, quos magnificentiae tuae, Gabriel beneficentissime, peculiariter adscribo, nominatimque dedico, non ut hisce tibi famam, laudem, aut honestatem comparare coner, qui famigeratissimus laudatissimusque es et omni honestatis genere demonstrabilissimus, sed ut illis fulgentissimo nominis tui splendore faustoque et felici auspicio gratiam concilies et vitam sempiternam impertiaris, utque clientuli tui et mancipii iam pridem magnificentiae tuae addicti, animum, fidem, studium, laborem, vigilantiam observantiamque perspicias et cognoscas. Esset quidem voti et desiderii mei, Gabriel Pere-

¹ Correxi ex consuevisse, quod exstat in libro.

² Vocem hanc in libro A omissam ex primis epistulae verbis supplavi.

nacae, gentis specimen candidissimum, te tuasque virtutes dignis decantare praeconiis, quae me hercle tales ac tantae sunt, ut magis continuam historiae perpetuitatem, quam tantillum epistolii compendiolum exigant; quamobrem silentio hocce tempusculo opprimendae sunt. Dabit certe deus optimus maximus, dabit aliud laudandi tempus, quo et tuam et avitam gloriam affatim canam, celebrem ac extra mortalitatem collocem. Verum liberalitatis tuae et munificentiae, qua nulla ducis¹ virtus dulcior esse potest, ut epigrammaticus cecinit vates, immemor esse, nec volo, nec possum, qua litteratos clementer foves, qua coetus religiosos cotidiana fere alimonia pascis, qua templa exstruis et exornas, qua clientes tuos et servos locupletas, qua denique me infantissimum et rudissimum homuncionem nuper ubertim decorasti et olim, ut spero, decorabis. Quo virtutis munere quantum nostri saeculi mortales tibi obstrinxeris, haud facile dixerim. Quocirca, ut de aliis si leam, qua re tuae magnificentiae gratificer, prorsus ignoro; tot namque et tanta tua sunt in me congesta beneficia, ut non pro meritis torrens facundia grates ferre possit,² centum non ora sonantia linguis.³ Nam ut omittam facilitatem tuam mirandam, qua me ignotum et peregrinum invitasti, frontem sideream, qua me excepisti, vocem nectaream, qua me appellasti, dexteram virtutis et fidei plenam, quam mihi porrexisti, nonne vel illud maximum est, quod,⁴ cum me clericalem vitam initurum cognoras, ut me non solum magnificentiae tuae, sed etiam patriae locupletissimae arctius adstringeres, beneficium benefi-

¹ In libro exstat: duci. Sed genetivum et sententia huius loci exigat, et ipse Martialis Epigr. lib. V, 19, v. 16 scripsit.

² In libro est: potest.

³ Tangit Ovidi Metam. l. VIII v. 533:

Non mihi si centum deus ora sonantia linguis
Ingeniumque capax totumque Helicon dedisset.

Conf. Verg. Georg. II, 43; Aen. VI, 625.

⁴ Addidi hanc coniunctionem, quamquam in libro non exstat, incuria enim typothetae subsequente coniunctione quom excidissee videtur.

cum, amplum, tranquillum et repostum mihi designaveris, ubi flexuosis palmitum lapsibus animum exhilarare, viteam porticum ingredi, frondea tecta subire, vitamque ducere poterim¹ quietissimam iucundissimamque. Prudenter id certe factum, nosti namque musas silvaticis gaudere viroribus et fontano delectare susurramine. Nosti et illud Ovidianum: Carmina secessum scribentis et otia quaerunt.² Nosti et illud Horatianum: Mene poemata censes scribere posse inter tot curas, totque labores?³ Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos vis canere et contracta sequi vestigia vatū?⁴ Scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbes, rite cliens Bacchi somno gaudentis et umbra.⁵ Sed, o Iuppiter, ubinam gentium musis meis, quam apud te, Gabriel munificentissime, melius consultum fuisset, qui fons es exuberantissimus, et deversoriolo mihi deputato, quod nemus est floridissimum, tu me dius fidius fons es ille Pirenaeus (e primae syllabae in i demutata) poetarum concentibus decantatissimus,⁶ deversoriolum vero nemus illud (Erdo enim Pannonice nemus latine significat) camenali modulamine famigeratissimum.⁷ Non possum igitur mehercules, non gra-

¹ Forma poterim perperam linguae latinae ingesta formae potero vice apud Paulum fungi videtur, scripsit enim poterim etiam versu 32 Eucharistici ad Perenaem, ubi potero potissimum desideratur. Saluatorii vero carminis ad eundem Perenaem scripti vv. 51 et 52 bis forma poterint usus est pro forma poterunt. Atque poterint pro poterunt dixisse aliquando iam ipsos Romanos exstant in inscriptionibus quamvis perpauca documenta, forma poterim prorsus aliena a lingua latina esse videtur.

² Tristium l. I, 1, v. 41.

³ Epist. II, 2, v. 65sq.

⁴ Epist. II, 2, v. 70sq.

⁵ Epist. II, 2, v. 77sq.

⁶ Pirene (Πειρήνη) erat Corinthi in arce illius urbis prorumpens fons aquae liquidissimae frigidissimaeque, ex quo cum Pergasus, alatus ille equus, quondam biberet, a Bellerophonte captus frenatusque esse narratur (Pindar. Ol. 13, 63sq.; Pausan. II, 5, 1). Quem fontem Musis sacrum poetae Romani dicunt (Persius, prolog. 4; Statius, Silvae I, 4, 25.)

⁷ Cum duobus fere annis ante hunc locum legi, non satis

tulari, me talem dominum et patronum divina suppeditante gratia nactum, apud quem et fontem limpidissimum et nemus amoenissimum faustiter offenderim. Quem ego profecto sum praecipuum et eximium habiturus, eritque ille mihi quidem non dominus modo, verum etiam numen quoddam terrestre, quem ego, donec vitali fungar aura, veluti humanum deum semper amabo, colam, laudabo, observabo, venerabor adoroque, qui, quod me maximopere delectat, doctos amat, et se, uti est, litterarum et bonarum artium ostendit cupidissimum. Hic ergo optimus est mea sententia dominus praeclarissimusque. O mea felix peregrinatio, o fortunata itineratio, o fauste suscepti labores et prosperiter exanclati.¹ Sed haec hactenus, ne epistolae modum, quae Laconicam requirit brevitatem, transeam.

certum esse putavi, utrum poeta beneficio illo, cuius formam situmque tam accurate hoc loco describit, usus esset necne, nam neque unquam clericorum ordini ascriptus esse videtur, neque usquam alibi beneficii illius mentionem facit, hoc autem loco ipsis his verbis: Sed, o Iuppiter, ubinam gentium musis meis, quam apud te, Gabriel munificentissime, melius consultum fuisset praecoptasse se in Perenaei aula manere quam in beneficium illud secedere significare videtur (Conf. dissertationis meae q. i. O Pawle z Krosna i Janie z Wistlicy ex tomo XII dissertationum philologarum Academiae litt. Cracoviensis a. 1885 seorsum impressae pg. 10). Sed Ladislaus Wistocki, bibliothecae iagellonicae custos, vir de litteris polonis bene meritus, cum nuper nondum editum Cracoviensis universitatis librum, qui Acta rectoralia inscribitur, evolveret, hoc sub anno 1514 inter diem 14 mensis Ianuarii atque 11 mensis Februarii annotatum invenit atque mecum liberalissime communicavit: Licentia mgri. Pauli de Croszna. Magister Paulus de Crosna, collegiatus minoris collegii constitutus, personaliter coram dno. rectore petiit sibi dare licentiam abeundi ad Ungariam in capellam suam hinc ad decursum trium mensium dumtaxat, et dominus rector petitionibus suis annuit, tamen(?) sub condicione, ut loco sui alium lectorem constituat, salvo nihilominus iure ascendendi ad alias collegiaturas. Quo ex loco, cum nondum evincatur, verisimilius tamen fit ipso Perenaei beneficio, quod Erdo appellabatur, usum esse poetam. Videtur autem illud beneficium situm fuisse in comitatu Ugochensi in praediis Perenaei haud procul a Szoeltoes urbe, in qua ipse Perenaeus arcem magnificam habitavit.

¹ Referuntur haec ad iter, quod poeta, Sebastianum Maghyum,

Accipito ergo, Gabriel, domine et patrone mihi perpetuo colende, hosce panegyricos, subitaneo quodam animi calore et extemporaneo impetu a scrupulo et mancipiolo tuo compositos, prodromon, hoc est praecursorium et veluti mearum vigiliarum antecambulones, vultu et animo, quo patronum a clientulo sumere decet, sereno scilicet et hilari. Quos ideo coniunxi, tum quod patronos mihi iampridem cordialiter delegerim, tum quod, quemadmodum haec duo regna situ, foedere, societate et amicitia sint coniunctissima, ita et patronis adiungenda et associanda duxi dignissimum, eosque litterariis officinatoribus notis chalcotypis in quingenta exemplaria transscribendos tradidi, quo fama tua non modo per Pannoniam, sed et per remotissimas regiones felicissime circumferatur.

Suscipe, inquam, mi domine et patrone amabilissime, munusculum hoc minutulum et oppido quam pusillum, utpote chartaceum, sed quo a cliente patronus nullum pretiosius nec optare nec accipere possit, pignus et monumentum sempiterni mei erga te amoris et observantiae. Quod si magnificentiae tuae neque nauseabundum neque fastidiendum intellexero, et in reliquos paulo post Pannoniae patronos panegyricos sub tuo nomine publicandos tradam, tum hymnos in omnia sanctorum festa vario carmine concinnatos, tum odas ad clarissimos viros compositas tum praefationes ante complurium auctorum exordia habitas et pleraque alia ingenioli mei monumenta.¹ Sed iam, ut tandem epistolarem claudam characterem, magnificentiae

quem discipulum Cracoviae habuit, secutus, vergenti iam a. 1508 Cracovia in Hungariam suscepit, ubi Perenaeum patronum est nactus.

¹ Iam ipso libro A poeta pleraque, quae hoc loco editurum se promittit, typis exprimi iussit. Certe et titulus huius libri praeter panegyricos pleraque alia carmina proficitur, et liber ipse, quae quidem integra specie exstat in bibliotheca comitum Dziedziński Cornicensi, et hymnos in sanctorum festa et odas ad claros viros compositas continet. Unde mihi iure colligere videor poetam, cum hanc epistolam die quarto mensis Aprilis scriberet, tantum utrumque panegyricum excudendum chalcographis tradidisse neque alia eodem libro evolganda in animo habuisse, sed postea, epistula hac

tuae lucubrationunculas hasce, tumultuaria quadam animi vehementia confectas neque novenniali maceratione ex praecepto Horatiano pressas,² etiam atque etiam commendo, ut patrocinio praesidioque tuo contra rubiginosos Theoninosque dentes³ sint munitae et securae et sub umbra alarum tuarum quietissime quiescant. Quae si magnificentiae tuae, nam ceteros non moror, gratae fuerint, sublimi feriam vertice sidera.⁴ Vale o et praesidium et dulce decus meum.⁵

Data Viennae anno a natali Christiano millesimo sesquingentesimo⁶ nono, die quarto Aprilis.

panegyricisque iam typis expressis, alia carmina editioni huic adiungenda in officinam misisse, unde factum est, ut, cum eiusdem anni die quarto mensis Iunii totus liber in lucem emitteretur, in titulo eius praeter panegyricos etiam pleraque alia carmina notarentur. Ceterum praefationes ante complurium auctorum exordia habitaе, quas se editurum pollicetur, libro A non continentur, sunt autem ea carmina, quae postea in libris C, E, F, G, K evolgarit.

¹ Epist. ad Pisones v. 388.

² Theonem quandam, cetera ignotum, severum acerbumque iudicem fuisse Acro ad Horati epist. l. I, 18, v. 83 adnotavit. Horatii ipsum illum versum Paulus tangit.

³ Horati Carm. lib. I, 1, v. 36: Sublimi feriam sidera vertice.

⁴ Ibid. v. 2.

⁵ Qua ratione nisus poeta formam sesquingentesimus a lingua latina alienam pro quingentesimus admiserit, parum liquet.

AD LIBELLUM

ut in Pannoniam omnigenam se conferat

ad Magnificum et generosum dominum

GABRIELEM PERENAEUM

cubiculariorum regaliū Magistrum et Comitem Ugochensem dominum et
Patronum suum gratiosissimum.

I dulcis, precor, i mihi libelle,¹
Caro carior i, precor, metallo
Caris carior et mihi lapillis,
Cursu Pannonicas adi citato
5 Terras omnigenas, pias, beatas,
Fragranti modo flore germinantes,
Et nunc suavibus herbulis virentes.²
Non saltus metuas periculosos,
Non silvas paveas tenebricosas,
10 Non dumos vereare senticosos,
Non valles timeas latebricosas,

¹ Conscriptum est hoc carmen versibus logaoedis hendecasyllabis sive phalaeiis, quibus praecipue alexandrini quique eos secuti sunt romani poetae utebantur. Videtur autem Paulus Crosnensis Catullum, cuius carmina Avancius a. 1502 Venetiis edidit, in hoc versu componendo secutus esse, nisi quod primo pede nusquam trochaeum pro spondeo posuit. En habes metri schema:

— — | — — — | — — — | — — — | — — —

² Verno igitur tempore, simul fere cum epistola ad Perenaem pedestri oratione pridie Non. Apriles scripta, hoc libri propempticon conscriptum esse videtur, quanquam totum carminum librum demum pridie Non. Iunias typis expressum esse in fine libri adnotatum est.

Non montes fugias laboriosos,
Non fraudes stupeas abominosas,
Non scrupos, salebras, lacus, paludes.
Non septemgeminus¹ tuum retardet 15
Ister, non Ticiae fluenta cursum,
Non quidquid tibi cernitur molestum,
Durum, terrificum et parum quietum.
Ohe! quid metuis, quid obstupescis?
Quid testudineo gradu moraris? 20
Quid stas, o malegnave, quid libelle?
Quid nostros nihili facis precatus?
Quid hortamina nostra flocci pendis?
Num² turpes metuis subire ronchos?
Num viles metuis subire sannas?³ 25
Num scombros simul et paves siluros?⁴
Aut emptoricios times cucullos?
Clamosas trivialium⁵ aut cathedras,
Dum⁶ sis pessimus et parum politus,
Insulsus, rudis invenustulusque? 30
Hui, iam lentigradum repone gressum,
Hui, cursum celerem volaticumque et⁷
Pernicem cape grandiusculumque.

¹ Septemgeminus appellatur Ister sive Danuvius procul dubio ab ostiorum numero, sicut ab antiquis eadem ratione Nilus. Sed accuratius computantibus aut tria maiora Danuvii ostia, aut, si omnia numerantur, plura septenis dicuntur.

² In libro A exstat ter exaratum „nun“ pro „num.“

³ Ronchi atque sannae denotant iridentium cavillantiumque voltus.

⁴ Scombri, siluri piscium sunt nomina (makrele, sumy), quibus aequae ac emptoriciorum cuculorum nomine denotari videntur malevoli insulsique critici alienigenae. Confer poetae Sapphici in Virginali conceptionem v. 49 sqq., Horati Sat. I, 7, 31 et Carmen Adriani Uolfhardi, Ioannis Pannonii Panegyrico a Paulo edito praemisum. Ceterum adiectivum emptoricus (empticius) alienum est a bona latinitate.

⁵ Trivialium id est vulgare atque parum doctorum hominum.

⁶ Dum sensu causali particulae quod alienum est ab optimorum scriptorum consuetudine.

⁷ In libro A desideratur et.

- Non sunt haec tibi, non tibi timenda.
 35 Securus clipeis, equis, sagittis,
 Tutus praesidio, manu, favore
 Illustris domini et pii patroni
 Nostri, Pannonicae tulere gentes
 Quo non nobilius modestiusque
 40 Quidquam, candidius benigniusque.
 I nunc, i agetum illius decentes,
 Lautos, splendidulos petas penates,
 Quos multis colit, ornat et venustat
 Pilis,¹ turribus, arcubus, theatris,
 45 Picturis, epigrammatis, colossis.²
 Quem nunc vitifero iugo ambulantiem
 Nunquam, crede, videbis otiosum,
 Sed rebus variis negotiosum.
 Cuius quom sacra veneris sub ora,
 50 Illi multiugas simul salutes
 Dicas, atque simul beatitates.
 Sit demum memor ut sui clientis,
 Ora, mancipiique, servulique,
 Qui se perpetuo sibi³ dicavit
 55 Ut vero suo hero unico et patrono.
 Post haec te facie sereniore
 Et palma excipiet paratiore,
 Visu perleget atque alacriore;
 Et tandem roseas tibi corollas
 60 Et crebras dabit osculationes.
 Meherele id faciet, scio, lubenter
 Et laete, scio, gaudialiterque,
 Quod non et iuvenum et puellularum
 Lusus, illecebras, iocos, amores,

¹ Pila idem fere valet atque columna.

² Referuntur haec ad arcem a Perenaeo in colle Zeules (Szoeloes) urbis exstructam. Confer infra epistolam Pauli, Joannis Pannonii panegyrico ab eodem edito praemissam.

³ Sibi, ubi ei exspectes, ut saepius.

- Rixas, proelia, basiationes 65
 Et quidquid pudet adferas canasque,
 Quo nil turpius est scelestiusque,
 Quo nil mollius impudentiusque:
 Sed quidquid decet, adiuvat, medetur,
 Prodest, salvificat, beat, perennat, 70
 Quo nil pulchrius est honestiusque,
 Quo nil rectius est salubriusque.
 Qui te scriniolo suo reclusum
 Strato candidulo atque mollicello,
 Cyenea quoque plumula locabit. 75
 Quod¹ spirat thyma, cinnamum, marathra,²
 Nardum, balsama, lilium croeumique,
 Quo non Maconios locavit olim
 Pellaeus³ modulos libellulosque
 Princeps famigerabilis potensque. 80
 Qui te lassidulumque fessulumque
 Et multa simul ambulatione,
 Et longa simul esuritione,
 Tandem scriniolo suo repromet,
 Mensa protinus elegantiore 85
 Et vino excipiet suaviore⁴
 Et coena quoque delicatiore,
 Et te colloquio disertiore
 Fabellaque simul facetiore
 Consolabitur atque recreabit. 90
 Dein quaeret: famulus clientulusque
 Cur non hospitium meus revisit,
 Quod nuper sibi contuli et dicavi,
 Pulchrum, dapsile et affabre politum?
 Quo Phoebus citharam ferit sonoram, 95
 Quo Bacchus liquidum merum ministrat,

¹ Quod scill. seriniolum.

² Marathrum sine feniculum est nostrum koper włoski.

³ Alexander Magnus Homeri carmina.

⁴ sü-aviore. Conf. Sedulii Paschale carmen I, v. 274.

Quo ducunt faciles choros Camenae,
 Quo plaudunt Charites simul decentes,
 100 Et quo Deliaci vigent recessus,
 Et quo Castalii fluunt liquores.
 Nam Poebus tacitos amat recessus,
 Et musae liquidis foveantur undis,
 Et vates placidos petunt susurros,
 105 Silvas, otia solitudinemque.
 I dulcis, precor, i mihi libelle,
 Caro carior i, precor, metallo
 Caris carior et mihi lapillis,
 Cursu Pannonicas¹ adi citato.

Sterne securigera pravas rex magne catervas
 Dextra et Maumethi sacra nefanda viri.
 Adsis Pannonicae Rex invictissime genti
 Et dedas populo crebra tropaea tuo.²

Pauli Crosnensis Rutheni

artium liberalium magistri

PANEGYRICUS IN LAUDEM DIVI LADISLAI

Regis et patroni Hungariae obsecundantissimi concinnatus.

Huc Grynee³ veni cithara decorate sonora,
 Huc Heliconiades, quaeso, venite deae.

¹ Fortasse Pannonias legendum est.

² Hi quattuor versus adscripti sunt imagini Sti. Ladislai regis, panegyrico ipsi eadem qua in prima libri pagina forma praemissae, ita ut duo primi tabulae superscribantur, duo ultimi eidem subscribantur.

³ Gryneus Apollo dicitur a Grynia sine Grynio, Aeolidis urbe, templo huius dei magnifico oraculoque insigni.

Huc venias doctae mater veneranda catervae,¹
 Huc venias summi filia casta dei,²
 Huc, per Gnosiaca nitidissima lumina divae³ 5
 Oro, veni miti, Thyrsiger alme, gradu.
 Huc, precor, eloqui princeps cultissime sacri,
 Hucque veni curvae gloria prima lyrae.⁴
 Sed quid ego adnitor stultissima numina demens
 Et conor fictos huc vocitare deos? 10
 Hinc procul, hinc vani, iubeo, discedite divi
 Atque hinc ad Stygios ocus ite lacus.
 Non ego suppetias opto, mihi credite, vestras,
 Nec cupio vestras, perfida monstra, manus.
 Ite hinc ad populos, ite hinc, demando, profanos, 15
 Quos caecus ducit per loca caeca furor.
 At mater veri venias huc sancta Tonantis,
 Huc venias placido, virgo benigna, gradu,
 Quam colit aetherei coetus venerandus Olympi,
 Quam canit omnigeni contio tota soli. 20
 Nam tetri per te sunt claustra oclusa tyranni
 Regnaque siderei sunt adaperita Iovis.
 Tu quoque spes magni venias certissima mundi
 Atque ingens superum, Iuppiter alme, decus,
 Vertice gessisti qui spineaserta cruento 25
 Hausisti et siccis fellea pocula labris,
 Quique salutifero suspensus robore cunctis
 Corpore demonstras vulnera quina sacro,
 Atque pium saeva confodi cuspide pectus
 Pro nobis palmas passus es atque pedes, 30
 Nigraque sulphurei domuisti regna tyranni
 Et duxti ad summos clara tropaea polos.
 Huc quoque Pannonici venias Rex inclite regni
 Atque salus patriae, mi Ladislai,⁵ tuae,

¹ Mnemosynen invocat.

² Minervam alloquitur.

³ Gnosiaca diva Ariadne, a Baccho sive Thyrsigero dilecta, dicitur.

⁴ Mercurium appellat.

⁵ Non incuria sed iudicio antepaenultimam huius nominis a se

- 35 Cuius per vastum virtus celebratur Olympum,
Et cuius toto est cognita fama solo.
Qui saevos Christi superando iugiter hostes
Fecisti facilem sidera ad alta viam,
Et mihi sacratos divino fonte liquores
40 Suggere et ingenio mitia flabra meo.
Namque tuos meritis mihi mens est laudibus actus
Dicere virtutes et celebrare tuas.
Quapropter calamum rege, mi Ladislave, labantem
Atque adsis vati, Rex generose, tuo.
- 45 Est tellus pluvium late porrecta sub austrum,
Adspiciens ortus, candide Phoebe, tuos,
Tellus altithrono multum dilecta Tonanti,
Tellus salvificae rite dicata Deae,
Aurea Pactoli devincens munera flavi,
50 Exsuperans fulvi rubra fluentia Tagi,
Longinquis mittens pretiosa nomismata terris
Atque voluptifico vasa repleta mero.
Omnia piscosis quae vincit regna fluentis,
Vincit et omnigenis omnia regna feris,
55 Quae Dravum, Ticiam piscosaque flumina Savi
Gestat Danuvii et lata fluentia citi.
Moenia quae gestat celsos exstructa sub orbes,
Quam decorant arces, oppida, prata, casae.
Et quae duleiculas fert altis collibus uvas
60 Flavaque gramineis munera gestat agris.
Quaeque salutiferis celebrata est undique thermis¹
Neenon magnanimis nobilitata viris,
Atque situ coeli grato laudata sereni,
Est et Apollinei dulcis alumna chori:
65 Fertior cunctis, cunctis formosior oris
Et merito cunctis anteferenda locis.

ubique correptam esse ipse poeta ad calcem panegyrici adnotavit, quae adnotatio suo loco in hac editione proponitur.

¹ Aquis calidis.

- Qua genitus regum nitidissima gemma bonorum
Et praeclarorum lucida stella ducum
Et qua sacratae capiens exordia vitae
Adspexit Clarii lumina prima Dei.¹ 70
Quem Belina tulit Christo spirante propago,
Cui dederas nomen, maxime Bela,² tuum
Et qui stellifero fertur demissus Olympo
Atque datus populo lausque salusque suo.³
Qui quamvis fuerit regali stemmate clarus, 75
Splendidior factis sed fuit ille suis.
Verbula nam postquam teneris proferre labellis
Cooperat et pedibus firmius ire suis,
Ilico sectatus, coelum quis quaeritur altum,
Virtutes, summi et gratia magna Dei, 80
Sedulo despexit, vilis quaecumque popellus
Sectatur votis ut bona summa suis,
Et quaerens veras sincero pectore gazas
Erexit vultum sidera ad alta pium
Et didicit summo nil gratius esse parenti, 85
Cui subsunt aër, sidera, terra, fretum,

¹ Clarii dei (Apollinis) lumina sol dicitur.

² Bela I, qui ab a. 1061 usq. a. a. 1063 regnavit, fidem christianam etiamtum apud Hungaros labantem tutatus est, ponderum mensurarum monetarumque rationibus ad communem normam directis hominum inter se commercia auxit, regiam potestatem firmavit.

³ Ladislaus sanctus, sancti Stephani (997—1038), primi Hungariae regis, ex fratre Ladislao Calvo pronepos, natus est una cum Geiza, fratre maiore, ex Bela I Duce ac postea Rege (1061 — 1063) apud avum maternum Miesconem, Polonorum regem, ad quem Bela se receperat, a Stephano rege periculum sibi imminere suspicatus. Ladislaus sanctus successit a. 1077 in regno Geizae, fratri suo natu maiori, qui devicto rege Salomone, patrueli suo, regnavit ab a. 1074 usque ad a. 1077. Mortuus est sanctus Ladislaus a. 1095(6?) sepultusque Varadini, in urbe a se condita. Centum fere annis post mortem relatus est in numerum Sanctorum. (Conf. Acta Sanctorum, Parisiis et Romae, Junii tomus septimus a. 1867, pg. 284 sqq.; Mailäth, Geschichte der Magyaren I. Bd. Regensburg 1852, pg. 81 sqq.)

- Quam sacra candenti venerari numina mente
 Et colere Astraecam cum probitate deam¹
 Et iustis magnas tutari legibus urbes
 90 Humanumque pia pace fovere genus.
 Quare cunctifici coluit sacra numina Christi
 Fovit et aethereae castra pudica Deae.
 Atque sub obscuro tenebrosae tempore noctis
 Ingrediens Mariae templa dicata pia,
 95 Illic multiunguōs cretata² mente rogatus
 Fudit et ad calidos mascula thura focos.
 Hicque flagellati deplanxit vulnera Christi
 Atque dolorosae saucia corda deae.
 Sic puer a tenero sinceris moribus aevo
 100 Floruit et vitam duxerat ille suam.
 Qui quum maturos tandem graderetur ad annos
 Atque esset patriae gloria rara suae,
 Ecce pater regni regales linoit habenas
 Et scandit celsi culmina celsa poli.
 105 Quare suo proceres privati rege potentes
 Atque suo plebes dispoliata duce
 Conveniunt vasti de toto corpore regni,
 Ut ferrent digno regia sceptrā viro.
 Et dum sollicito versarent pectore, quemnam
 110 Praeficerent patriae, nocte dieque, suae,
 Omnes hunc regem certant optare serenum
 Et certant regno praeposuisse suo.
 Huncque suo cuncti cupiunt succedere patri
 Huic dare et Hungarici insignia clara soli.
 115 Verum quom clari moderamina sumere regni
 Nollet et omnigeni munera multa soli,
 Invitus tandem regales sumit habenas
 Ponitur et capiti sancta corona suo³

¹ Astraecam deam: iustitiam.

² cretata: candida, pura.

³ Haec parum accurate narrantur, cum Ladislaum patri suo non protinus successisse satis constet, sed demum quattuordecim annis post illius mortem.

- Sacraque mirifico decoratur dextera sceptro
 Et laudat regem tota caterva novum. 120
 Quem non ambitio tenuit malefida profecto,
 Moverat aut regni dira libido sacri,
 Quae nunc immodice mortalia pectora vexat,
 Et cogit fidei rumpere iura bonae.
 Ast illum patriae praegrandis moverat ardor, 125
 Pro populo fugiens nulla pericla suo.
 Et studuit latos regni protendere¹ fines,
 Et procul hostiles dissociare minas.
 Quod non multiplici captus dulcedine praedae,
 Sed pacis studio fecerat ille pio. 130
 Namque illi species visa est pulcherrima mortis
 Pro patria vitam conpepigiſſe² suam.
 Quem neque regalis fecit fortuna superbum,
 Nec stravit iaculis fors malefida suis:
 Mens eadem semper vultus permansit et idem, 135
 Perstitit ut saevo firma crepido mari.
 Ventosos stulti populi contempsit honores,
 Et sprexit fluxas totius orbis opes.
 Cunctaque divinos templorum vertit in usus,
 Distribuit miseris pabula grata viris. 140
 Blandaue non illum potuit superare voluptas,
 Quae tendit viridi retia dira choro,
 Quae plus Trinacriis est formidanda caminis
 Atque procelloso plus metuenda freto.
 Aetna etenim calidis requiescit saepe cavernis, 145
 Saepe silet placidis pontus et ipse vadis,
 At gravibus miseros curis haec torquet amantes
 Et cruciat visis nocte dieque feris
 Et trucibus semper lacerat praecordia flammis
 Ipseque sub laeso pectore saevit amor. 150
 Hicque fuit cunctis mellito adfabilis ore,
 Reddidit et cunctis mitia verba viris.

¹ In libro est: portendere.

² Sic in libro.

- Hicque cibi fuerat pareus somnique merique
 Addidit et votis dura lupata suis.
 155 Nec¹ coluit laeti praecelsa cacumina Bacchi,
 Vitavit ludos, otia pigra, iocos,
 Quaerens omniugum studiosa mente decorum,
 Quaerens virtutis limina celsa sacrae.
 Quam certe norat rex demonstrabilis unam,
 160 Puraque sidereo corda placere deo.
 Hicque Solonigena trutinabat singula mente,
 Cuncta animo gessit, iuste Lyeurge, tuo.
 Purpura non illum, non aurea dona movebant,
 Contempsit fluxi dona caduca soli.
 165 Omnia nata perire et adulta fatisceere novit,
 Et facili labi cuncta creata gradu
 Ad mortemque cito passu properare eruentam,
 Et nos ad Stygios accelerare lacus;
 Et nostrae tumidis vitae esse simillima bullis
 170 Tempora vel brevibus aequiparanda rosis,
 Sed superum vitam esse hilarem firmam atque perennem,
 Quam possit nullus conviolare dies.
 Quam non tristis hiems vexat nec fervida torquet
 Aestas nec rapidi flabra maligna noti.
 175 Quam non divitiae fastosam reddere possunt,
 Reddere nec miseram sors truculenta valet,
 Quam non pestifero conturbant sidere morbi,
 Nec truncat saeva mors violenta manu.
 Huic natura dedit vultum generosa benignum
 180 Contulit et formae plurima dona suae.
 Huius conspicuo corpus splendore micabat,
 Monstrabat frons hunc imperiosa ducem.
 Cuius vibrabant elarum duo lumina fulmen,
 Monstrabant vires lumina bina sacras.
 185 Cui coma pulposos volitabat densa per armos,
 Praestabat cunctos fronte nitente viros.

¹ „Nec“ scripsi, quamquam in A exstat „Et“.

- Heroes alto superabat vertice cunctos,
 Quo saepe hostiles terruit ille globos.
 Amphitryoniades non illo celsior ibat,
 Non illo magnus maior obibat Atlas.¹ 190
 Qui nunquam cultum voluit transire virilem
 Et corpus solito plus coluisse suum.
 Contentus cultu fuerat namque ille modesto
 Nec pulchrum voluit transiluisse modum.
 Mortalique fuit mehercule² pulchrior omni 195
 Humanumque supra splenduit ille genus.
 Quem non aequabas radioso lumine, Titan,
 Non hederis frontem, Bacche, revinete sacram.
 Sed quid ego formae decanto munera pulchrae,
 Munera praeclaris praetereunda viris? 200
 Munera non longum quae sunt mansura per aevum
 Et quae sunt spatio disperitura brevi.
 Verum ea condignis celebrentur dona Camenis,
 Quae sunt non ullis interitura minis.
 Praeclaros mendax desistat Graecia reges 205
 Tollere et invictos Martia Roma duces.
 Et Larissaeus procul hinc discedat Achilles,
 Scipiadaeque³, trucidis fulmina bina dei.
 Cedat Pompeius, cedat vel Caesar et ille.
 Qui posuit Phario moenia clara solo.⁴ 210
 Nam cunctos vincit rex felicissimus, aetas
 Quos transacta tulit quosque futura dabit.
 Quos sic virtutum fuscabat lumine cunctos,
 Ut Phoebus radiis astra minora suis.
 Ipseque cunctorum superavit proelia regum 215
 Vicit et Oetaei maxima facta dei.

¹ Umeris exstitisse supra aequales sanctus Ladislaus traditur. Mailáth, Geschichte der Magyaren, Bd. I, Regensburg 1852, pg. 86.

² „mehercule“ scripsi; A habet „mehercle“.

³ A habet Scipiadesque.

⁴ Alexander Magnus, qui in Aegypto (Phario solo) Alexandriam condidit.

- Oetaei certe superavit facta tyranni,
 Etsi infans angues laeserit ille duos
 Nubigenasque fero prostravit marte bimembres ¹
 220 Strinxerit et Stygii guttura trina canis
 Oraque fecundae crescentia ruperit hydrae
 Atque Erymanthaeum ceperit ille suum
 Et forti regem domitarit corde triformem ²
 Vicerit et Pharii tecta cruenta ducis; ³
 225 Vicerit et Lybiae dirum telluris alumnum ⁴
 Et Diomedae facta maligna domus, ⁵
 Expulerit volucres curvo et Stymphalidas arcu
 Gnosiaceumque simul fuderit ille bovem,
 Presserit et magna Nemeaeum mole leonem
 230 Ceperit et cursu Maenala monstra ⁶ cito;
 Et licet Hesperidum praeditia poma sororum
 Sustulerit vigilem fregerit atque feram ⁷
 Solverit et rupto praecelsos obiice montes
 Et dederit clauso limina lata freto;
 235 Turpia vel Caci concusserit ora rapacis
 Sumpserit et viduae cingula rubra duci ⁸
 Et stabula Augaei purgarit foeda tyranni
 Fixerit et Nessi pectora dira feri;
 Et quamvis coelum valida cervice rotundum
 240 Gesserit Atlante mole gemente gravi
 Et duro immanes delerit fuste Gigantes
 Fecerit et nullis facta adeunda viris;
 Fecerit et quidquid mortales ferre recusant
 Vires et magnis gesta paranda deis.

¹ Centauros ab Ixione ex nube (Nephele) procreatos.

² Geryonen.

³ Busiridis Aegypti regis.

⁴ Antaeum (*Ἀνταῖος*), filium Poseidonis atque Terrae.

⁵ Diomedis equas, quibus ille aduenas devorandos proiciebat.

⁶ Cerynitiam cervam.

⁷ Orthrum, bicipitem canem, Geryonis boum custodem, designare videtur.

⁸ Amazonum reginae Hippolytae.

- Non illo Mavors ibat vehementior atrox, ¹ 245
 Dum traheret crudos in fera bella Getas. ²
 Quo non in vasto fuerat praeclarior orbe
 Quisquam bellicosos voce ciere viros.
 Quo non auratis praestantior alter in armis
 Existit aut hostes dilaniare truces. 250
 Quod patuit bellis (res vera est) saepe cruentis,
 Quod patuit multis enituitque locis,
 Et dum Pannonicas volitaret fama per oras
 Diffamans Turcos ³ ingruitare graves
 Tartareumque simul passim saevire furorem 255
 Et patriam multa concrepitare face
 Cunctaque Pannonio pinguescere prata cruore,
 Cunctorumque rapi templa sacrata deum.
 Quem quom legitimo haud possent superare duello
 Contexunt fraudes, crimina, monstra, dolos. 260

¹ His verbis revertitur poeta ad ipsum Ladislaum.

² Scill. Mavors, qui apud Getas libentissime egisse ab antiquis traditur. Itaque etiam a poeta v. 679 geticus divus appellatur.

³ Non Turcas ipsos, qui recentioribus temporibus dicuntur, hoc loco nominari, quippe qui XIV demum saeculo in Europam transgressi essent, iam vir quidam doctus poetae nostro fere coaevus in margine libri Ai ad hunc locum adscripsit. Sed cum Turcorum nomen iam antiquis notum esset (Menandri Ephesii et Protectoris fragmenta in Müllerii Historicorum graec. frgm. vol. IV, fr. 18—64), Cumani autem (qui etiam Uzi, Cuni, Polowey dicuntur) ex Turcorum gente orti essent, factum est, ut pro Cumanis Turci hoc loco nominarentur. Hi igitur Cumani sedibus suis ad Cumam fluvium Caspiumque mare positos, ubi nunc regio Caesariae provinciae Stavropolitana est, exorti saeculo undecimo in Europam ingruerunt Hungariamque iam a. 1070 aggressi a Salomone rege repulsi sunt. Iterum a. 1089 irrumpentes sanctus Ladislaus rex ad Temes fluvium magna clade percussit partemque eorum captam Christi religionem sequi atque in Hungaria habitare iussit. Deinde altera etiam victoria ab eodem rege de Cumanis ad inferiorem Danuvii partem relata Hungari ab eorum impetibus tuti erant usque ad a. 1236, quo eidem Cumani a Mongolis a. 1235 victi numero 40 milium hominum in Hungariam venerunt ibique a Bela IV rege 1235—1270 inter Ticiam (Cisam) Danuviumque flumina sedes acceperunt.

- Coniiciunt niveos ubertim sedulo nummos
 Et captant populi pectora caeca vagi,
 Ut caeco sacris inhiaret pectore nummis
 Poneret et manibus ferrea tela suis.
- 265 Eheu! quid diri rabies malesana metalli,
 Quid non terrenum cogis adire genus?
 Quod cernens oculis Rex bellacissimus almis,
 Fundit ad aethereum talia verba deum:
 O divumque hominumque sator rerumque creator
- 270 Cunctarum, o picti fons et origo poli,
 O pater excellens, hominum spes summa bonorum,
 Qui celso spectas omnia facta throno,
 Hue, precor, omnipotens oculos converte benignos
 Iuppiter et famulis, obsecro, parce tuis.
- 275 Huc tandem adspicias, oro, et miserere tuorum,
 Subvenias populo, maxime Christe, tuo
 Et procul insidias, rogitō, fraudesque repelle,
 Ne noceat servis perfida turba tuis.
 Eia age supplicibus tribuas pia pectora verbis
- 280 Suspicias iustas, Iuppiter alme, preces.
 Vix ea fatus erat, quom magni conditor orbis
 Intonnit summo terque quaterque polo.
 Et rursum supplex divinum numen adorans
 Inquit: iam coeptis adnue, Christe, meis.
- 285 Dein mira cuneos confirmat voce labantes
 Atque illis stimulos iniicit usque graves:
 „Praeclari miles patet hac via maxima leti“
 Clamans, „et famae semita larga bonae;
 Vilia quid miles conaris carpere dona,
- 290 Effert quae caeco terra operosa specu?
 Sordida quid laribus praeponis stercora caris
 Et praefers patriae foeda metalla tuae?
 Pannonicum (nescis?) opus est contemnere casus
 Fortuitos placidam atque accelerare necem,
- 295 Spernere quae vulgus suadet cupienda misellus,
 Sectari contra quae fugienda putat,

- Atque animo forti tristes superare dolores,
 Sponte mori potius, quam grave ferre iugum.
 Me duce femineas certatim contere turmas,
 Non te acies ferri terreat, oro, feri, 300
 Non te terribilis facies perterreat ulla,
 Non te proposito vis trahat ulla bono.
 En deus, ecce deus nos, nos praecedat euntes
 Promittens velis flabra secunda meis.
 Cur fugis, ac hosti praebes ferienda cruento 305
 Terga atque es patriae non memor ipse tuae?
 Pro qua sunt, credas, non ulla pericla cavenda,
 Pro qua sunt animo cuncta adeunda bono.
 En decus exiguo summum nunc sanguine Mavors
 Obicit et nostras adiuvat ille manus.
 Hae acie patriam poteris servare beatam, 310
 Uxorem, natos, praedia, prata, lares.
 Quare, rogo, patriam iamiam tutare potentem
 Defende et patriae pignora cara tuae.
 Namque hoc militibus contingit fortibus unum: 315
 Laetentur laeta dispereantque nece,
 Cetera quom¹ turpi pereat plebecula fletu
 Et gemitus fundat pectore saepe graves.
 Ergo age, per nostras veniant ut funera dextras,
 Pannonicum noscat turba profana genus 320
 Et iam Martiacas ad proelia sumito vires
 Bellacesque simul consolidato manus.
 Namque in vulnificis omnis fiducia dextris
 Est posita et patriae spesque salusque tuae.
 Barbaries saevis caedatur pessima telis, 325
 Sentiat eximios belligerasse viros.
 Ecclesiae quisquis tutatur iura sacratae,
 Protegit et regni dulcia rura sui,
 Non homicida ferox, sed iustus dicitur ultor,
 Quamvis terrigenum deleat ille genus.“ 330

¹ Quom non quum ac ne cum quidem, cum in libro A plerumque exstet, ipse Paulus scripsisse videtur.

- Dixit et accensi condensae grandinis instar
 Invadunt hostes discutuntque truces,
 Et vires cuncti restaurant deinde labantes,
 Et dirae opponunt pectora dura neci.
- 335 Tum tuba grandisono crepitat ventosa boatu
 Inflammatque animos in fera bella pigros,
 Et grave missilibus bellum committitur hastis
 Et resonant telis corpora tacta citis.
- Iam, iam crudeles contundunt arma manipuli,
 340 Iam, iam praeproperis miles oberrat equis.
 Ipse securigera medios irrumpit in hostes
 Rex dextra et densos dissipat ipse globos.
 Ipse ferit timidam stricto muerone cohortem
 Et mittit Stygiis milia multa vadis
- 345 Sicque bipennifera diros dilancinat hostes
 Dexterâ, ut imbelles milvius acer aves.
 Quem sic certantem proprii mirantur et hostes,
 Miraturque alto Iuppiter ipse polo.
- Hic hostis potuit nancisci bella cruentus
 350 Prospera et egregios suppeditas¹ viros,
 Ni rex magnanimus fraudes sensisset iniquas
 Firmassetque suis agmina sparsa tonis,
 Et nisi militibus stimulos icisset amaros,
 Mansissent illo milia multa loco.
- 355 Bellum nam nulla gestum est vehementius ora
 Pugnaque non aliquo saevior ulla solo,
 Quo multi rigidis tribuerunt colla catenis,
 Quo plures nigros et petiere lacus.
- Sed sanctum audivit divina potentia regem
 360 Suecurritque suo Iuppiter ipse gregi,
 Omnia qui tandem (res est miranda profecto)
 Verterat in lapides candida signa rudes.²

¹ Aut poetæ error aut mendum typographi huic voci subesse videtur. Desiderantur fere hæc „perdere fraude“.

² Conf. Mailáth, Geschichte der Magyaren, Bd. I. Regensburg 1852, pg. 83 ac supra huius carminis v. 259 sqq.

- Quo natura parens facto generosa stupescit,
 Quo stupet et sophiae docta caterva scholae.
 Proh, si barbarici vicissent forte tyranni, 365
 Essent Pannonici nomina nulla soli.
- At miserata pios caelestia numina servos
 Infidum pariter dissecuere genus.
- Heu! sacra ambitio caecique superbia cordis,
 Quam multos Stygium cogis inire vadum. 370
 Nonne foret melius nativis vivere terris
 Ducere et in propriis saecla quæta focis,
 Quam sic externas passim prædaries oras
 Atque immatura saepe perire nece?
- Quid dicam insignem præstanti corde puellam 375
 Illum e Tartarea surripuisse manu?¹
- Quam quom cognorat malefido a milite raptam
 Quadrupede abductam senserat atque cito,
 Confestim celerem conscendens ipse caballum
 Qui potuit rapidos antevolare notos, 380
 Qui simul humanas potuit proferre loquellas
 Et potuit sancti iussa subire duces:
- Persequitur propero raptorem rector iniquum
 Cursu et veloci protinus urget equo:
 Illius et fauces constringit fortiter atras, 385
 Et tentat saevum saepe necare virum.
- Ipsaque fulmineam contrectat virgo securim
 Conaturque feri crura secare viri,
 Verum nulla viro nocuerunt flagra² maligno,
 Persensit corpus vulnera nulla ferum. 390
 Namque Citheinis³ herbis magicoque susurro
 Clarus Thessalicis exstitit atque malis.
- Sed postquam caelo vox missa est clara sereno:
 „Permaneant plagis verbera firma suis“,

¹ Conf. Acta Sanctorum tomi supra cit. pg. 288.

² flagra = πληγαί = ciccia.

³ Citheinis, rectius cytaicis i. e. colchicis a Κύταια sive Κύταιον, urbe, in qua Medea nata esse fertur.

- 395 Rector raptori proprium dein surripit ensem
Et truneat vilis corda nefanda viri.
Virgo securigeram defigit bellica dextram
Et lacerat fixa pessima crura manu.
Sic tandem raptor poenas persensit acerbis,
400 Pertulit et sceleris munera digna sui.
Quid referam, manibus quod fregit fortibus ursum,
Qui Varadinaeos est populatus agros?
Quique fuit miseris terrori saepe colonis,
Quique hominum pessum milia multa dedit,
405 Qui Seyllas vicit rabida feritate biformes,
Quique tuas vicit, dira Chimaera, faces,
Qualem non certe domuit Tyrinthius olim,
Etsi multiugas presserit ille feras.
Fortia quid dicam generosae robora mentis,
410 Cordaque non ullis debilitata malis?
Hic etiam flavos calcavit saepe Ruthenos,¹
Pressit Moesiaci corda proterva chori,
Huncque sagittiferi senserunt saepe Triballi,²
Sensisti pietis tuque Agathyrsae³ comis.

¹ De bello cum Ruthenis gesto conf. Acta sanctorum l. c. pg. 292 sq.

² Ipsi Triballi (*Τριβαλλοί*) in Moesia ripas Istri fluminis incolebant teste Strabone VII, 318. Hoc vero loco Triballorum nomine Serbi Moesiorumque Bulgari atque Valachi potissimum notantur. Etenim in Aeneae Silvii Epitomae Europae a Joanne Stobnicensi Cracoviae editae fol. XV pg. 1 haec produntur: Triballos autem eos coluisse campos, in quibus vel Rastiani modo vel Servii sedes habent, nemo negabit, qui scripta veterum praesenti rerum statui coaptaverit, Mysi vero post Triballos ad orientem usque in Euxinum protenduntur inter Histrum et Haemum montem habitacula sortiti; hos hodie Bulgaros appellant. Adde quod ab Ioanne Vislicensi Valachorum palatinus dux Mysius dicitur.

³ Agathyrsos incolae terrae, cui apud nostrates Septemcastris (Siebenbürgen, Siedmiogród) est nomen, antiqui appellabant. Quo nomine fortasse Hunni sive Besseni, qui regnante Ladislao in Transsilvaniam irruerunt, designantur. Conf. Acta Sanct. l. c. pg. 291 sq.

- Quem quoque tentavere duces propellere multi, 415
Saucia sed multi terga dedere duces.
Hicque superbificos contrivit saepe Polonos¹
Atque Polonorum moenia rara ducum.
Qui quom rectorem irritarent crebro quietum
Et ferrent populo plurima damna suo, 420
Proh, quid in immenso reperitur iniquius orbe,
Quam pia pacifici pungere corda viri?²
Ipseque suppressam texisset firmiter iram
Gessissetque animo plurima damna pio,
Atque³ illos iugi sensit persistere coepto 425
Nolleque furtificas continuisse manus.
Tum demum iustam flammescere coepit in iram
Et procul a metis pellere damna suis.
Sic leo ferventes animosi pectoris ignes
Dissimulat subitas comprimit atque minas, 430
Verum si strictos propius conspexerit enses,
Involat et bellum suscitatur ille ferum.
Et tum belligeris collectis undique turmis,
Convehit in saevos signa verenda viros,
Atque arcem demum bellaci milite cingit 435
Nomina sortitam, maxime Gracche, tua.
Quae licet ingenuo foret undique robore firma
Neonon nativo perbene tuta situ,
Et quamvis muris esset validissima crebris
Atque esset crebris undique saepta vadis, 440
At non iuverunt hos propugnacula crebra
Moenia nec crebris undique cincta vadis.
Grandia fatifero iaculari saxa rotatu
Praecipit et valida spicula dira manu.

¹ De bello a Vladislao cum Polonis gesto nihil aliunde notum est ideoque merito dubitari potest, an recte hoc loco narretur. Conf. Acta Sanctorum l. c. pg. 293.

² Haec proximis quodam anacoluthiae genere adiunguntur; nam expectantur potius haec: „iure ab eis poenas repetere potuit.“

³ Atque vim adversativam habet, ut saepenumero apud Plantum atque Terentium. Sed fortasse At quom ipse poeta scripsit.

- 445 Iamque volant celeres permixtis ignibus hastae,
 Iam ferit excelsas saxea grando trabes,
 Iam capulo dextras iungit gravis ira reductas,
 Iam crepitant enses, spicula, scuta, sudes.
 Iamque ubi praecelsam propius venisset ad arcem
 450 Cinxisset castris et loca lata suis,
 Atque suis cupiens¹ virtutem accendere turmis,
 Incipit exserto talia verba sono:
 „Nunc agite Hungarici validissima robora regni,
 Nunc agite omniferi pignora cara soli,
 455 Nunc agite ultrices depromite protinus iras,
 Nunc agite hostiles incinerate domos.
 Nunc validas magnis vires intendite coeptis,
 Sumite nunc animos in fera corda truces.
 Et dedecus nostro procul hoc propellite regno,
 460 Tam crebro hos nostras praeteriisse minas,
 Sitque palam, nostris obstet quae viribus, arcem
 Non aliquam toto nunc superesse solo.“
 Postquam magnanimus verbis rex hisce suorum
 Persensit vires incaluisse graves,
 465 Multiplici tandem conturbat tecta tumultu,
 Scandit et intrepido moenia celsa gradu.
 Nec sinit infectum quidquam, quod militis usus
 Aut virtus clari postulat alma ducis.
 Quem quom perspicerent timidissima monstra ruentem,
 470 Linqunt praepropero moenia tuta pede.
 Non sic armigero Iovis instimulante ministro
 Linqunt sordidulas Cypria turba domos.²
 Dein testudineam susceptans protinus arcem
 Praecipit imbelles convocitare viros.
 475 Sed postquam ad veniam devieta protinus arce
 Corruit et sacros turba misella pedes,
 Illicet exstinctus cecidit de pectore fervor,
 Cessit et ex animo bilis acerba suo:

¹ Desideratur potius „euperet“.

² Ne columbae quidem sic relinquunt domos persequente aquila.

- Sic magnus celso despectans Iuppiter orbe
 Dispellit vultu nubila tetra suo, 480
 Continuo saevi discedunt undique venti,
 Et reedit immenso candida forma solo.
 Tum placida vilem despectans fronte popellum
 Proloquitur labiis talia verba piis:
 „Perfida iam crebris discas mitescere damnis 485
 Et cesses iustis turba nocere viris.
 Nam nisi iam fraudis studium, gens effera, linqvis,
 Cernes aequato moenia strata solo
 Et dabis horrisonas, tandem dabis, improba poenas
 Interituque lues facta nefanda gravi. 490
 Hoc etenim regale opus est frenare superbos,
 Viribus afflictos et relevare piis,
 Praesidiumque suo populo praestare petitum,
 Tutari patriae et tecta beata suae.“
 Post haec praecelsis adfigi turribus ipse 495
 Iussit Panthonici signa decora soli,
 Et meritas gaudens demum persolvere grates
 Contulit aethereis praemia digna deis,
 Donaque militibus persolvit debita cunctis,
 500 Ut virtus digno crescat honore sacra.
 Namque illi notus fuerat mos rite vetustus,
 Romani primum quem coluere duces,
 Ut, si quis muros primus conscenderet altos,
 Vertice gestaretserta corusca suo.
 Gloria nam mentes inflammat sola labantes 505
 Immemores saevae reddit et illa necis.
 Cuius quom totum virtus exisset in orbem
 Isset et ad claros inclita fama duces,
 Illico¹ magnanimi mittunt ad limina regis
 510 Delectos omni nobilitate viros,
 Qui mandata pio conferrent consona regi
 Ferrent consilii et grandia coepta novi.

¹ illico metro repugnat.

- Qui patrias citulis linquentes cursibus oras
 Martiaci subeunt ora verenda ducis.
 515 Quos inter tandem fandi praestantior unus
 Infit doctiloquo talia verba sono:
 „Summe ducum rectorque simul fortissime regum,
 Cui genuit nullum terra rotunda parem,
 Cuius se totum diffundit fama per orbem,
 520 Cuius sunt amplo cognita facta solo:
 Adspice legatos vultu, rex magne, sereno,
 Adverte auriculis verba nostra piis.
 Optime rex, tantis quem sors dignatur amicis,
 Quantos non aliquo novimus esse loco,
 525 Qui tibi multiungas iusserunt ferre salutes
 Mandare et fidei pectora fida tuae:
 Nosti, quam foedo tumulus sanctissimus hosti
 Serviat et summi terra beata dei.
 Quam, nisi sors medios saeva interceperit actus,
 530 Contendunt foedis explicuisse viris.¹
 Quod facile est factu, tua si veneranda potestas
 Contulerit votis prospera signa piis.
 Nam te ductorem tanti certaminis optant
 Teque suae poseunt spemque decusque viae,
 535 Ardua quod forti tractaris pectore bella
 Et quod sis Martis victor adusque feri,
 Et quod ferrigeros irrumpas primus in hostes
 Discedas campis ultimus atque rubris,
 Quodque cadas densa nunquam sub nube virorum,
 540 Sed facias latam stricta per arma viam,
 Quodque nec insidias metuas mortemque propinquam,
 Dum sanctam possis amplificare fidem,
 Et quod successus promittas denique certos
 Accendasque piis languida corda modis.
 545 Quare fer in iustum, petimus, tua signa duellum
 Et sume auspiciis proelia iusta bonis.

¹ A foedis viris liberare.

- Namque hoc salutifici deponit gratia Christi
 Hocque volunt clari numina cuncta poli.“
 Postquam oratorum sic unus forte locutus,
 Hunc rex subsequitur talibus ipse sonis: 550
 „Vestrum ego, dilecti, laetus suscepto, ministri,
 Propositum nec non pectora fida ducum.
 Hoc mens fixa sedet nullum transire periculum
 Pectore, et in populos stringere tela truces.
 Non me ductorem, non me cupio esse supremum, 555
 Difficilis comitem sed cupio esse viae.
 Ergo tantorum gaudens, mihi credite, regum
 Postulo amicitiam, foedera, corda, fidem;
 Atque illis tandem me dicite defore nunquam,
 Seu terra veniant proelia sive mari, 560
 Et vovisse animum summi pro nomine Christi,
 Et pro Christifera pectora nostra fide.“
 Dixerat, et donis cumulabat quemque decoris
 Iussit et ad proprios deinde redire lares.
 Heuheu, proposito sed sors invidit honesto 565
 Ac sanetum rapuit mors truculenta virum,
 Sub iuga Turcaas potuit qui mittere turmas
 Necnon Tartareas debilitare minas;
 Phosphoreo potuit qui Martia rector in orbe
 Necnon Hesperio figere signa solo. 570
 Hoc duce defesso Solymorum¹ moenia collo
 Barbaricum poterant deposuisse iugum,
 Hoc duce ferratas Byzantia regna catenas
 Frangere et Illyrici compotuerunt viri,²
 Hoc duce pravorum periisset dogma virorum 575
 Atque Bohemorum secta nefanda ducum,³

¹ Hierosolymorum.

² Bosniaci, Herzogovini Albanique.

³ Mathias de Miechów Chronicorum Polon. a. 1521 Cracoviae editorum pg. 296 testatur temporibus ipsius duas potissimum sectas in Bohemia viginisse, alteram Hussitarum Utraquistarumque, alteram Fratrum Bohemorum Valdensiumque. Ceterum hoc loco a Paulo prae ceteris duces Hussitarum Jo. Žyžka atque Prokop uterque donotari videntur.

- Hoc duce sanguineo cecidisset turba duello,
 Quae ridet magni numina trina Dei.¹
 Hic Varadinaeas rex pugnacissimus arces²
 580 Struxit et aethereae maxima templa deae,
 Quae Labyrinthos praecellunt templa labores
 Et superant Pharias nobilitate domos;
 Quae Capitolinae vincunt palatia sedis³
 Et Mausolei busta superba ducis;⁴
 585 Quae vel Romana praecellunt amphitheatra
 Et Triviae⁵ superant tecta vetusta deae.
 Ad quae praecelsis stant aenea signa colossis,
 Quae referunt vultus, Stephane sancte, tuos.
 Cui prope sunt sancti simulacra nitentia nati,
 590 Quae monstrant faciem, dux Emerice,⁶ tuam.

¹ Antitrinitarios sive Unitarios notat, quorum doctrina Trinitatem Dei impugnans, cum iam antiquitus inter christianos exorta est, tum praecipue ipsis reformationis temporibus initio saeculi XVI maxime quidem in Italia, sed etiam in ceteris Europae terris vigeat. Itaque Adamitarum, Anabaptistarum, Pauperum fratrum sectae etiam hoc unitariorum vitio laborabant. Conf. P. Fritz, *Ketzer-Lexicon* Bd. II, Würzburg 1828, pg. 38 et 77.

² Varadinum, quae urbs nunc germanice Grosswardein hungarice Nagyvárad appellatur, et munivit, ita ut diu pro arce haberetur, et templum sanctae Virginis ibidem extruxit, in quo ad hunc diem reliquiae corporis eius conditae servantur.

³ Capitolinam sedem Romam appellat.

⁴ Mausolei ducis busta sive rectius Mausoli Cariae tyranni (377—353 a. Chr. n.) sepulcrum, quod mortuo ab Artemisia, uxore sororeque, Halicarnassi summa cum arte exstructum appellabatur Mausoleum.

⁵ Triviae tecta dicit Dianae Ephesiae templum celeberrimum.

⁶ Emericus, unicus Sti. Stephani filius, cum uxore sua, Cresimiri regis Croatarum filia, ex voto iam ante nuptias conciliatas suscepto castam pudicamque vitam egit. Qui cum florenti integraque aetate exstinctus esset — ab apro in venatione dilaniatum esse tradunt, — Sto. Vladislao rege ipso regnante a. 1083 una cum patre suo in Sanctorum numerum relatus est. Conf. Jo. Mailáth, *Geschichte der Magyaren*, Bd. I, Regensburg 1852, pg. 57 et 82.

- Nec procul immenso residet sculptura caballo,
 Quae signat formam, rex Ladislao, tuam.
 Quae quisquis cernit, laudat, miratur, adorat
 Et negat humana confabrefacta manu,
 Verum sidereis credit demissa theatris 595
 Et credit Siculis haec fabricata focis.
 Haec quoque Palladiis credit composta lacertis
 Ac manibus summi consolidata dei.
 Hunc ego, qui struxit, divinum Mentora¹ credo 600
 Nec non Phidiacas exsuperasse manus,
 Hunc ego Pyrgotelem² miro caelamine clarum
 Et Lysippeas³ credo nigrasse notas.
 Hunc ego, perpaucis ut claudam singula verbis,
 Credo Lemniacos exsuperasse fabros.⁴
 Qui simulac totum duxisset faustiter aevum 605
 Gessisset palmis et pia sceptris sacris,
 Illius et durae rupissent fila sorores
 Solvissetque ferae debita iura neci:
 Corpus terrenis mandatum est nobile claustris,
 Sed petiit celsas spiritus ipse domos. 610
 Et merito, patriam quia sumptis iuverat armis
 Et procul hostiles propulit ipse globos;
 Summus enim caeli rector nil linquit inultum,
 Permittit pretio nil caruisse suo.
 Ille viris statuit dignissima praemia iustis, 615
 Edixitque viris aspera cuncta malis.
 Ergo haud immerito tam sanctum rite patronum
 Atque pium flevit sexus uterque ducem.
 Et cunctae ut proprium gentes luxere parentem,
 Hunc viridis luxit cum seniore puer. 620

¹ Mentor, caelator celeberrimus, qui circa a. 356 a. Chr. n. vixit, saepe commemoratur a scriptoribus Romanis. Conf. Cic. in *Verr.* IV, 38.

² Vixit temporibus Alexandri Magni. Plin. *Nat. hist.* VII, 37, 35.

³ Lysippus Sicyonius sculpendi arte excellebat temporibus Alexandri Magni.

⁴ Lemniaci fabri Cyclopes, Volcani operae, dicuntur.

- Obscura et populus sumebat amicula tristis,
 Induit et nigrae vellera nigra togae.
 Et ternos dulces citharae siluere per annos,
 Cessarunt ludi, cymbala, sistra, ioci.
 625 Non adeo mortem, pro libertate receptam,
 Deflevit populus, maxime Brute, tuus.
 O felix terra! o gens terque quaterque beata,
 Quae graphice tanto est condecorata duce.
 Hic Varadinaea, quam struxit, splendet in arce,
 630 Templo, salvificae quodque dicavit Herae,
 Cuius marmoreo requiescunt membra sepulcro,
 Et regis fulgent ossa beata pii.
 Quod mirum de se late profundit odorem,
 Quod redolet nardum, balsama, thura, crocum.
 635 Ad quod multiplici confecta caterva dolore
 Se confert miris et violata modis,
 Atque hinc confestim morbos purgata malignos
 (Res mira est) valido corpore sana redit.
 Sed quid in immenso nitor decurrere campo,
 640 Et dare fluctivago parvula vela freto?
 Tutius est herele pratis lusisse tenellis
 Nec non navifragis abstinuisse vadis,
 Quam lato tardis campo certasse quadrigis
 Et fragili tumidum lintre secasse fretum;
 645 Nam si cuncta velim tua, Rex generose, referre
 Facta et virtutes increpitare tuas,
 Aut si decertem primam contingere stirpem,
 Destituent vires maxima coepta meas;
 Aut si gesta velim percurrere digna relatu,
 650 Non sat erit calamo pagina multa rudi.
 Pauca ego decanto teneris benefacta Camenis,
 Et maiora aliis linquo canenda viris.
 Spernit Strymonius mollissima carmina divus,¹
 Spernunt undenos tristia bella modos.²

¹ Conf. infra v. 679.

² undenos modos sive pedes, qui disticho elegiaco continentur.

- Namque Maroneo sunt bella canenda cothurno, 655
 Grandia sunt grandi facta canenda tuba.
 Cuncta prius numerem stellatae sidera noctis
 Atque procellosi corpora parva freti,
 Virtutum cumulos narrem quam rite tuarum
 Et celebrem laudes, rex venerande, tuas. 660
 Haec igitur subeat,¹ cui torrens copia linguae
 Spirat Erichthoniis et dea culta focis,²
 Cuique cothurnati spirant bona flabra Maronis
 Maeonique adsunt larga fluentia senis,
 Qui quoque Nestoreae superat bona flamina linguae 665
 Neenon Dulichii verba diserta ducis.
 Nam mea grandisono non est satis apta cothurno
 Musa sed ad molles ingeniosa iocos,³
 Digna amaranteis⁴ caput evincire coronis,
 Digna Arabo nitidas rore rigare comas. 670
 Sed tua non ullo virtus praecone profecto
 Indiget; ex celso nam nitet illa polo.
 Quam qui non norit, clari se lumina Phoebi
 Vidisse et Triviae denegat ora deae.
 Verum, ut perbrevis constringam plurima dictis, 675
 Tu fueras patriae rexque paterque tuae,
 Cuius phosphorea resonabat nomen in ora,
 Illud et hesperii contremuere viri;
 Quo nemo ad Getici surrexit munia divi⁵
 Maior et ad pacis dona paranda pia. 680
 Quare manus, regum sanctissime, tende benignas,
 Atque oculos paulum huc, obsecro, flecte pios,

¹ hunc laborem suscipiat is, . . .

² dea culta focis Erichthoniis seu Atheniensibus est Minerva.

³ Sane in minoribus carminibus suis poeta feliciore ingenio maioreque venustate excellit, quam in maioribus.

⁴ amarantus (*ἀμάραντος* = non marcescens) dicitur ab antiquis flos, cui Celosiae cristatae Lineus nomen indidit. Amaranteis coronis sive nunquam marcescentibus; Arabo rore = odorato unguento.

⁵ Getici divi: Martis.

- Iamque, precor, teneros rex inclite suscipe versus,
 Nec spernas vatis parvula dona tui.
 685 Parvula sunt, fateor; tu saltem, maxime regum,
 Suscipias vultu, mi Ladislave, pio,
 Quae liquido monstrant: quod te venerorque, colloque
 Et vovi templis pectora nostra tuis.
 Qui meliore tuas ludam post carmine laudes,
 690 Sumpseris haec animo si mea dona bono,
 Et tua grandiloquo recinam miracula plectro,
 Quae noscant Phoebi limina bina vagi.
 Tu quoque Christicolae, rector celebrande, catervas
 Protege et Hungarici dulcia rura soli.
 695 Et procul a nostris, rex invictissime, terris
 Pellas Turcaici proelia dira chori,
 Qui tua furtificis praedatur templa lacertis,
 Quique tuos spoliat, maxime Christe, focos,
 Qui castas stuprat (pudor heu!) plerumque puellas,
 700 Et maetat tremulos cum iuniore senes.
 Et procul infestas propellas iugiter auras,
 Ne noceat nostris pestis iniqua locis,
 Quae nunc falciferam protendens pessima dextram
 Minatur cuncto tristia fata choro.¹
 705 Atque tuo faveas, o rex sanctissime, vati
 Et dedas vitae tempora laeta suae.
 Sisque memor nostri Gabrielis, maxime regum,
 Sisque Perenaei, dulciter oro, mei.
 Cui facias veniant longaevae tempora vitae
 710 Et veniant terris aurea saecula suis:
 Cuique boni spirent mitissima flamina venti
 Et tribuat fruges terra benigna suas,
 Diluat et pressis spumantia prela racemis
 Impleat et multo dolia multa mero;

¹ De peste, quae inde ab initiis saeculi XVI in Polonia Lithuania Hungariaque saeviebat, conf. adnotationem Elegiae ab Joanne Vislicensi ad deiparam Virginem pro sedanda peste conscriptae versu 6 additam.

- Et sibi flava fluant de quavis arbore mella, 715
 Squammosasque ferant flumina lata feras;
 Et legat arbuteos sub qualibet arbore fetus,¹
 Detque sibi placidos quaelibet herba cibos;
 Crebraque frondiferae praestent animalia silvae,
 Aër multiugas et sibi praestet aves. 720
 Heroas claris vincat virtutibus omnes,
 Et superet cunctos aere nitente duces;
 Illius et totum clarescat fama per orbem,
 Non ullis unquam succubitura minis.²
 Et quom se ad fessos tandem converterit annos, 725
 Liquerit et vitae tempora tarda suae:
 Illum caelestis comitetur turba per auras,
 Sistat et ad summi numina magna Dei.

Conclusio.

- Ante ferus solio residebit Pluto superno
 Et mittet summo tela trisulca³ polo,
 Et prius in Stygias descendunt astra paludes,
 Destituentque suas numina terna colos:⁴
 Quam tuus e nostro labetur pectore vultus,
 Et taceam laudes, Rex generose, tuas.

Lusum anno a natali Christiano millesimo sesquingentesimo⁵ nono, apud Magnificum dominum Gabrielem de Peren, in oppido vitifero Zeules.

¹ Conf. Ovidi Metamorph. I, v. 104 et 112.

² In hoc versu desinunt libri Ai et Ao, cetera praebet liber Ac.

³ Trisulca tela Jovis fulmina a poetis dicuntur.

⁴ Tres Pareae (*Μοῖραι*), quae hominum vitae stamina nere dicuntur.

⁵ Confer adnotationem 5 pg. 9.

Censor oculatissime, ut tibi oblatrandi lacessendique occasionem tollam, scias antepaenultimam in Ladislao syllabam non inscitia, sed ultroneo voto me corripuisse, quo venustius et suavius carmen sonaret; in qua s litteram inter modulandum elidere, si libet, poteris.

Hic vultum, praesul, veritas, huc, sanete, benignum
Et faveas ovibus, pastor amande, tuis.
Cerne tuam, praesul, placato lumine gentem
Atque regas nutu regna Polona tuo.¹

Pauli Crosnensis Rutheni PANEGYRICUS AD DIVUM STANISLAUM

Praesulem sanctissimum, et martyrem victoriosissimum, ac patronum Regni
Poloniae beneficentissimum.²

Impia crudelis mens est mihi facta tyranni
Carpere et insanas dilacerare faces,

¹ Horum quattuor versuum duo primi imagini sancti Stanislai Piotravini ad vitam revocantis superscripti, duo alteri eidem superscripti leguntur in libris Ac et Bi. Ipsa sancti Stanislai Piotravini imago in utroque libro eadem forma expressa est, sed circum hanc imaginem in editione Viennensi (a. 1509) eadem ac circum imaginem sancti Ladislai eiusdem editionis depicta, in exemplari autem Cracoviensi (a. 1513) insignia regni Poloniae, Cracoviae urbis, universitatis Jagellonicae expressa exstant. Ceterum editio Cracoviensis repetit Viennensem tam accurate, ut numeri etiam versuum in singulis paginis servantur, incipit tamen desinitque alia chartae pagina, quam editio Viennensis, quo fieri potuit, ut una extremaque pagina ceteris salvis deperiret, id quod in editionem Viennensem non cadit. Editionem Cracoviensem Viennensi paululo vitiosorem inveni (conf. v. 180). —

² Forma haec legitur in utroque libro Ac et Bi.

Atque tuas, praesul sanctissime, dicere laudes,
Quas recinit toto docta caterva solo.
Adsis, oro, meis, praesul dignissime, coeptis, 5
Et rege fluctivagam per freta lassa ratem.

Est regio gelidum late protensa sub axem,
Quam videt e superis ursa gemella locis,
Cui dedit excelsus felicia sidera vertex,
Cui dedit et clarus nomina clara polus. 10
Hanc, qua phosphoreus promit sua lumina Phoebus,
Cingit praerapidis Histula curvus aquis;
At Tartessiacos¹ quae spectat portio fines,
Alluis hanc undis Odera flave citis;
Verum quae pluvios se pars extendit ad austros, 15
Hanc tangit silvis terra Bohema suis;
At quae Riphacis² contunditur ora pruinis,
Hanc stringunt Scythico flamina dira freto.³
Turrigerae hae fulgent regalia moenia Crocae,
Haeque vigent Sophiae dogmata cuncta deae. 20
Antistes genitus prope quam perhibetur amandus,
Quam prope nativos atque habuisse lares;
Quam prope primaevae cepisse exordia vitae
Dicitur et cunas continuisse leves;
Qui licet extiterit maiorum nomine clarus, 25
At factis fuerat clarior ipse suis.
Ut primum teneris potuit consistere plantis,
Virtutis sanctam coepit inire viam;
Monstrabat prima laudandos indole mores,
Ingenique simul larga fluenta boni. 30

¹ Tartessiacus sive hispanus est adiectivum a Tartesso, urbe in litore Hispaniae Baeticae sita, derivatum.

² Riphaci sive Ripaci dicebantur ab antiquis montes in extrema Sarmatia Scythiae siti. Unde Paulus regionem septentrionalem hac voce designavit.

³ Scythicum fretum, quo nomine a Plinio Oceanus septentrionalis, a Seneca Valerioque Flacco Pontus Euxinus denotatur, mare Balticum appellasse videtur. — Totus vero locus dignus est, qui notetur propter hanc Poloniae finium descriptionem.

- Sedulo contempsit quidquid mortale putatur
 Attollens animum sidera ad alta pium,
 Respuit et quidquid iuvenilis concolit aetas,
 Despexit ludos, gaudia vana, iocos.
- 35 Sed corpus castos tenerum deflexit ad usus,
 Stramineo posuit membra beata toro,
 Atque animum studiis vigilem formabat honestis
 Consectans artes mente nitente bonas;
 Uberius quas ut studio cumulare acuto,
- 40 Parisias subito gestit adire scholas.¹
 Illic divitias intento corde perennes
 Quaerit et Aonii scripta profunda chori,
 Ut sit Sarmaticae praecellens gloria gentis
 Et degat patriae clarus honore suae.
- 45 Inde lares multa stipatus mercede paternos
 Invisit patrii splendor honosque soli.
 Hic animum gessit multa virtute decorum,
 Contemnens blandae perfida iura deae,
 Atque bonum monstrat per quas conquiritur artes
- 50 Supremum et verae religionis iter.
 Praedixit celso magnum residere Tonantem
 Coelo atque humani cernere facta chori,
 Magnaque turpidulis vitiis tormenta daturum
 Neenon virtuti praemia digna sacrae.
- 55 Cuius percelebri tunc fama ac nomine motus
 Lampertus,² nivei duxque paterque gregis,

¹ Antiquissimae Sti. Stanislai vitae a Vicentio conscriptae nuperque in Monumentorum Poloniae hist. tomo IV Leopoli 1883 editae cap. VII (eiusdem vitae formae brevioris cap. IV) leguntur haec: „Puerilibus tandem rudimentis sufficienter instructus (St. Stanislaus), cum iam esset iuvenis adultus, fertur ad locum, ubi tunc forte generale studium florebat, convolasse, et in facultate liberalium artium tempus non modicum exegisse.“ Parisiis Stum. Stanislaum studiis operam navasse narrat Długosz (Vita Sti. Stanislai Cracov. 1666 cap. IV).

² Lampertus sive Lambertus, cui cognomen erat Zulae, temporis ordine octavum locum tenet inter episcopos Cracovienses. Obtinuit sedem episcopalem annis XI ab a. 1060 usque ad 1071. Idem accu-

- (Non iacet abstrusis virtus formosa cavernis,
 Sed volitat cursu cuncta per ora cito),
 Illum ad se iussit verbis accire benignis
 Canonicumque sibi contulit ultro decus, 60
 Et pastorem senio confectus anili¹
 Ille sibi curam credere sponte cupit.
 Haud aliter templi curat committere sacri
 Frena et christicolum credere rite gregem,
 Quam Lybicus senio confectus pastor inertis, 65
 Quaerit, cui proprias tuto relinquat oves.
 Sic Atlas vasti depressus pondere caeli
 Sufficit Alcidae pignora cara senis.²
 Sed putat indignum³ moderamina sumere sancta,
 Dum carpat⁴ nitidi munera grata poli. 70
 Verum ubi lanificae ruperunt fila sorores
 Liquit et effetas umbra beata casas,
 Huncce pii voto gaudent optare benigno
 Patres, huic templi et tradere iura sui.
 Ecclesiae iustas invitus sumpsit habenas, 75
 Et capiti imposita est infula cara pio.⁵
 Non hic, ut nostro contingit crebriter aevo,
 Tantum quaesierat aere nitente decus,

satur incuriae, quod insignia archiepiscopatus a pontifice maximo non petisset, quo factum esse, ut inde ab illo episcopi Cracoviae crearentur, cum antea archiepiscoporum sedes Cracovia fuisset. (Conf. Monumenta Poloniae historica, tom. III Leopoli a. 1878 editi pg. 328; 340 sqq.)

¹ parum apte usurpavit poeta hoc adiectivum de viro.

² Non Atlas Herculi suffecisse sive tradidisse, sed ipse Hercules excepisse pondus traditur.

³ indignum scill. se esse putat Stanislaus, vel putat indignum esse se sumere.

⁴ scill. Lampertus.

⁵ Stus. Stanislaus de domo Thurzina in villa Szczepanów terrae Cracoviensis natus successit Lamperto in sede episcopali Cracoviensi a. 1072, occisus autem est a. d. III Id. Apriles a. 1079. (Monum. Poloniae hist. tom. III pg. 342 sqq.)

- Sed propria tantos sibi conciliavit honores
 80 Virtute et factis usque merendo bonis:
 Ut caret ignivomo sol nunquam lucidus ortu,
 Sic virtus meritis non caret ipsa suis.
 Ergo multiugo, ut fuerat, radiabat honesto,
 Et coepit populum rite docere rudem.
 85 Attamen ut gentem citius formaret inertem,
 Omnibus exemplum praeiuit ipse bonum.
 Ipse Dionaeas splendenti pectore sordes
 Fugit et indomiti munera caeca dei,
 Ipseque nec genio meherele indulgit opimo,
 90 Sustinuit modicis membra sacrata cibis.
 Nulla illum fulvi tangebant cura metalli,
 Tempsit Erythraeis eruta dona¹ vadis.
 Non hunc Sidonio nutritae murice vestes,
 Non plenus Syrio munere movit onyx.²
 95 Non hunc vexabat fervens stipis ardor habendae,
 Non hunc imperii dira libido sacri.
 Namque animum duris cupidum cohibebat habenis
 Addebat votis firma lupata suis.
 Divitiasque sacros templorum vertit in usus,
 100 Et tulit in turbam munera larga piam.
 Ac fovit cari sanctissima dona decori,
 Et coluit niveam cum probitate fidem,
 Et potius mortem voluit tolerare rapacem,
 Quam trutinam iustae praeteriisse librae.
 105 Namque voluptates cognoverat esse caducas,
 Posse sequi dominos nec bona magna suos,
 Nec nisi per multos caelestia regna labores
 Quaerenda Elysii et prata beata loci,
 Et satius diras non longo tempore poenas
 110 Perpeti et aethereas conciliare domos,
 Quam bona complecti parvum mansura per aevum
 Et demum Stygias inhabitare lacus,

¹ Margarita.² Vas ex onyche marmore confectum, Syrio unguento impletum.

- Multaque pro domino toleranda¹ pericula Christo,
 Qui fuit exemplo solus adusque bono,
 Brachia qui ferro tribuit figenda eruento, 115
 Adiungens plantas pectus et inde pium,
 Tolleret ut saevo conclusum carcere vulgus
 Ferret et ad superos magna tropaea polos.
 Non hic Niliaci coluit sacra falsa tyranni
 Nec Pelusiaca numina vana deae,² 120
 Verum thuricremas lustrabat sedulus aras,
 Divinas adiit nocte dieque fores,
 Atque Panomphaeo solvebat vota Tonanti,³
 Vovit Idumaeae⁴ pectora casta deae.
 Non secus antistes, summa probitate colendus, 125
 Fuscabat fidei culmina magna sacrae,
 Quam multo exoriens nebulis fulgore remotis
 Sol fuseat radiis astra minora suis.
 Verum ubi virtutem sub iniquo principe nullam
 Sentiret tutam vel iuvenile decus, 130
 Atque sub incesto nullum durare pudorem
 Rege et honestatem suppeditare⁵ probrum,
 Illius et populum passim damnare misellum
 Audiret miseris facta nefanda modis,
 Castigat clara sceleratum voce tyrannum 135
 Terruit et saevis terque quaterque minis,
 Scilicet ut coepto iamiam cessaret iniquo
 Disceret et verae nosse salutis iter.

¹ scill. esse.² Osiridis Isidisque cultum designare videtur, qui Romam translatus degeneravit ita, ut incestis caerimoniis mysteriisque nocturnis in honorem Aegyptiorum deorum institutis a magistratibus obviam iretur. Quo cultu commemorato poeta clandestina stupra denotavit.³ Panomphaeus Iuppiter, utpote eunctorum oraculorum auctor, dicebatur.⁴ Idumaeus = palaestinus. Ut Christum panomphaeum Tonantem, sic Mariam Idumaeam deam dicit.⁵ Conf. adnotationem ad v. 350 Panegyrici in l. d. Ladislai adscriptam.

- Ille animo ut cautes haesit Marpesia¹ fixus,
 140 Et risit sancti verba benigna patris,
 Et gravibus gestit² demens illudere dictis
 Atque salutare flocci parare sonos,
 Et scelera impensis mavult committere loris,
 Quam colere egregii dogmata sancta viri.
 145 Incipit et leges passim calcare verendas,
 Et damnare fori iura simulque poli:
 Maternis pueros teneros mactavit in ulnis
 Apposuit rabidas uberibusque canes;³
 Illi cura fuit castas temerare puellas
 150 Legitimosque simul conviolare toros,
 Atque ut naturae legem mutare benignae
 Et solitum illius vertere posset iter,
 Ecce hominum spernens, brutorum ducere vitam
 Incipit et niveam, proh! adamare feram,
 155 Quam sibi non puduit vincolo sociare iugali
 Perque urbes una ducere perque fora.⁴

¹ Marpesia cautes = rupes marmorea in insula Paro sita.

² in edit. Cracoviensi (Bi): gessit.

³ Poeta studio augendae Sti. Stanislai gloriae praepeditus silentio praeterit, qua ratione ductus Boleslaus id fecisse tradatur.

⁴ Quod crimen licet per omnes antiquissimasque Sti. Stanislai vitas repetatur, partium tamen studio fictum esse videtur. Nam ut silentio praeteream in antiquissimis Chronicis Polonorum, quae Galli dicuntur, nihil eius modi legi, tamen, unde crimen illud manaverit, etiam ex Annali Sacromontano (świętokrzyski) atque ex Mathiae de Miechow Chronicorum Polonorum Cracoviae 1521 editorum pg. 47 perspicui potest. In annali enim Sacromontano (Monum. Polon. histor. III, pg. 66) haec leguntur: „Equam quoque non ratione sceleris, sed in contemptum earum (sc. infidarum perjurarumque feminarum) sub purpura post se ducere semper iubebat (Boleslaus rex).“ Scribit autem Mathias: „(Boleslaus, ut aiunt) ad augendum crimen Sodomiae, potius vero ad inferendum dehonestationem matronis iumentum purpura velatum publice post se duci iubet. De ratione, quam Długossus in Vita Sti. Stanislai describenda secutus est, docte disputavit Zeissberg in libro Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters, Leipz. 1873, pg. 266 sqq. Conf. Św. Stanisław i Bolesław Śmiały przez Z. K. Drezno 1870.

- Quod nec in Assyrio lasciva Semiramis orbe
 Fecit, quae celerem sollicitavit equum;
 Quod nec Pasiphae fecit Dictaea profecto,
 Quae fertur tauro succubuisse truci. 160
 Haec animo praesul tolerans venerandus acerbo
 Non cessat dirum corripuisse ducem.
 Verum ille impatiens, saluberrima dogmata spernens,
 Persequitur iustum nocte dieque virum,
 Surripit et multis ditissima dona sacellis, 165
 Et cupit eximio pernecuisse viro.
 Sed deus immitem compescuit ipse tyrannum,
 Conservans populi spemque decusque sui.
 Est locus Aretoum longe porrectus ad orbem,
 Consultura petit quem pia turba patrum, 170
 Cui dedit insignis quondam cognomina Petrus,
 Quo tum sacrilegus forte tyrannus erat,
 Quo tum consueto regum de more priorum
 Concilium cierat belua dira frequens.
 Hic odio clerum coepit lacerare procaci 175
 Pontificumque simul dilaniare decus,
 Abbatumque gravi non cessat carpere lingua
 Molliculos mores molliculosque cibos;
 Illic stentoreo proclamans atque boatu
 Miscet mellifluis toxica tetra¹ sonis: 180
 Nil proprium sacras monachis concedere leges,
 Non agros, fundos, praedia, prata, casas,
 Non² ideo populum decimas praestare benignum
 Primitiasque pio pectore ferre suas,
 Ut crescat tumidus nimia pinguedine venter, 185
 Et veniant menti nubila crassa sacrae,
 Verum ea principibus cuncta esse regenda beatis
 Cunctaque belligeris admodera viris.

¹ „tētrā“ scripsi ad editionem Viennensem Ae; in editione Cracoviensi (Bi) exstat „terra.“

² Non scripsi, forma enim neque, quae exstat in libro (Bi) usum esse Paulum vix est credibile.

- Hinc celebrem sancto pagum subducere patri
 190 Nititur et templum dispoliare suum,
 Olim quem pastor fulvo dignissimus auro
 Dixit se domino dissoluisse Petro.
 At rex veridicis renuit concedere dictis
 Et iussit testes ducere deinde probos,
 195 Quos frustra antistes quaerebat ingiter almus,
 Namque omnes foedo vota dedere duci.
 Ergo dum tantam praesul non ponere litem
 Nec testem parti posset habere suae,
 Illico² cunctificum placido rogitamine Christum
 200 Orans, ut testem traderet ipse probum,
 Guttura servabat ternis ieiuna diebus
 Et Christi magnam saepe vocabat opem.
 Deinde sacerdotum coetu stipatus honesto
 Accedit domini busta vetusta Petri,
 205 Illius et nigro manes detrectat ab Orco,
 Restituitque oculis lumina grata suis,
 Qui fuerat ternos (fama est) tumultus in annos,
 Cuius et in cineres membra redacta pios.
 Hoc natura parens facto studiosa stupescit,
 210 Hoc haerent Sophiae dogmata cuncta deae.
 Et ne trans fluvium posset repedare rapacem,
 Praecipit² amnivagas tollere ubique rates.
 Ast siccis calcans rapidissima flumina plantis³
 Hunc statuit regis perfida ad⁴ ora truci,
 215 Vertice cui fulvum nituit velamen iniquo,
 Et pressit manibus sceptrum decora feris,
 Ad cuius vultum fulgebat turba tremendum,
 Turbula purpureis condecorata vittis,

¹ „Illico“ ultima correpta saepius usurpavit Paulus.

² scill. rex.

³ scill. Christus.

⁴ Ad scripsi; nam ante, quod est in libro (Bi), cum metri ratione pugnat.

- Turbula inauratis graphice circumdata vittis,
 Neenon cirratis conspicienda comis. 220
 Talibus illustrem factis mirata sedentum
 Turba et Sarmatici contio tota ducis,
 Ipseque rex solio stupefactus decedit alto,
 Nec potuit sancto reddere verba viro.
 Sed furit impatiens, tetrumque emittere virus 225
 Tentat et immeritum commaculare patrem:
 Non secus ac serpens admotis undique telis,
 Sic furit ignivomis belua dira labris.
 Quem Petrus aetherae divinis redditus aurae
 Nutibus atque suum lancinat ultro gregem, 230
 Candida quod¹ sacri transirent limina recti,
 Neenon Astraeae numina magna deae,
 Illius et iusti sensuros iudicis iram
 Conclamans, dignas atque manere vices.
 Cui voluit earam praesul producere vitam 235
 Rursum atque hunc vivo consociare choro,
 Sed renuens poenae finem properare cruentae
 Affirmat laeti et prata adeunda loci.
 Quo facto intumuit magis ac magis impius ira,
 Et parat insontem discruciare virum, 240
 Perfida et illius saevus dolor occupat ossa,
 Plumbeus et maculat lurida membra color.
 Perdius et pernox vehementi tunditur oestro,
 Nec capiunt placidum lumina fessa deum.
 Quale lupus furtim parat inter ovilia bellum, 245
 Et facit ante altam limina lata scrobem:
 Sicque per insidias rex crudelissimus atras
 Conatur sanctum contemerare patrem.
 Quod vitans praesul regalem deserit arcem,
 Et petit intrepido parva sacella gradu. 250
 Conscendit rupem paucis comitante tenellam,
 Quae fuit, o Michael, nomine clara tuo.²

¹ In edit. Cracoviensi (Bi): „candidaque.“

² Templum Sti. Michaelis in eadem rupe, in qua olim gentilicii huius Corp. poet. pol.-lat. II.

- Quod quom pestifero patuisset forte tyranno,
 Convolat, ut dirum posset adire nefas,
 255 Militibusque suis confestim mandat iniquis,
 Ut perimant sanctum mente valente virum,
 Magnaque victori promittit dona ministro,
 Purpureas vestes laurigerumque decus.
 Ad quem quam multus properavit saepe satelles,
 260 Tam ruit in durum corpore saepe solum.
 Tum fremuit magno rex detestandus hiatu,
 Flammatisque micat corde furente genis,
 Cui furor ignitis ardens candeat ocellis,
 Ut rapidis candet ferrea lamna focis,
 265 Atque satellitibus iactans probra plurima foedis,
 Unius horrerent ora quod alma viri,
 Ensem tum propria vagina promit eburna,
 Quem parat in iustum deinde vibrare caput.
 Et dum iam praesul sacras celebraret ad aras,
 270 Et domino offerret munera grata Iovi,
 Confestim stricto rex immanissimus ense
 Accelerat saevas inicit atque manus,
 Conficit et sanctum letali vulnere patrem,
 Et findit sacrum belua foeda caput.
 275 Imprimis nares solus detruncat aduncas,
 Et resecat manibus labra rotunda suis.
 Et corpus celsa iaculari rupe beatum
 Exponi rabidis praecipit atque feris,
 Quod tandem sociis malefidus tradit iniquis,
 280 Atque illud scindi in parvula frusta iubet, —
 Quod non Myrmidonum quisquam Dolopumve patravit,
 Non Phalaris poenae gloria prima novae,
 Quod non Busiris mortali sanguine notus,
 Non Diomedes quivit adire furor, —
 285 Dignus Tantaliam lueret qui sedulo poenam
 Aut Ixioniam verteret usque rotam,

loci dei culti essent, exstructum esse narrat Długosz Vitae Sti. Stanislai Crac. a. 1666 editae pg. 110.

- Horrida vel Tyrii ferret tormenta nefandi,
 Vel qui Sisyprium perpeteretur opus.
 Interea iustus nitidi regnator Olympi,
 Qui videt e summo candida corda polo, 290
 Bis binas celso famulas demittit ab axe,
 Quis dedit in voluêres regia iura feras,
 Ut custodirent concisum rite patronum,
 Glandivorae raperent ne pia membra sues,
 Et ferrent¹ rostris venerandum corpus aduncis, 295
 Praeberentque suis singula frusta locis.
 Perficiunt famulae supremi iussa Tonantis,
 Ponentes artus in statione sacros.
 Taleque pontificis mox claret corpus amandi,
 Quale olim crudam claruit ante necem, 300
 Sieque nitet nitidus praeclaro lumine praesul,
 Ut micat aethereo lucida stella polo:
 Assyrium large de se profundit amomum,
 Ambrosiam, nardum, cinnama tura, thymum.
 Territus ac mira rector novitate cruentus, 305
 Permittit tumulo membra tegenda pio;
 Et meritas post haec digno cruciamine poenas
 Pertulit et facti praemia digna mali.
 Exsul regales ultro nam liquit honores
 Expertus furias nocte dieque graves, 310
 Incertoque vagans per densa cubilia cursu
 Carnivoris tribuit membra voranda lupis.²
 Verum animus Stygias forsitan nunc innatat undas
 Et perfert nigri iussa tremenda dei.
 Sed fulget sacrum miro splendore sepulcrum, 315
 Et sancti splendent ossa beata patris,

¹ scil. aquilae. Conf. Długossi Histor. polon. Francof. a. 1711 editae lib. III pg. 293.

² Boleslaum regem interfecto sto. Stanislao a pontifice romano excommunicatum devotumque Polonorum finibus excessisse satis constat; inde in Hungaria exsul decessisse traditur, sed in Carintiae potius coenobio Ossiace a. 1081 mortuum cum esse sepulcrum eius ibi asservatum fidem facit.

- Ad quae longinquis se confert coetus ab oris
 Ingens atque aegri maxima turba gregis.
 Huc etenim caeci concurrunt ultro miselli,
 320 Huc currit clauda contio clauda gradu,
 Hueque frequens properat contusis auribus ordo,
 Confluit huc mutis magna caterva labris,
 Huc chorus accelerat vario languore laborans,
 Huc venit et miris plebs violata modis;
 25 Atque hinc discedunt sanato corpore cuncti,
 Incolumique petunt tecta paterna pede.
 Vitales multi hinc sumpserunt protinus auras,
 Quos rapuit saeva mors truculenta manu.¹
 Sed quid ego claro lumen superaddere soli,
 330 Molior et rutilas obtenebrare faces,
 Aut quid ego adnitor clarissima dicere facta
 Praesulis et laudes increpitare sacras?
 Quas qui non novit, hic, hic vidisse profecto
 Se negat auricomi lumina clara dei,
 335 Et negat aestivis audisse tonitrua flammis,
 Ac nunquam canas sustinuisse nives.
 Certe ego de multis generosi praesulis actis
 Decanto sterili paucula facta chely,²
 Et carpo plena raros ex arbore fructus,
 340 Et numero picto sidera rara polo.
 Nam si continuo cupiam perscribere tractu,
 Quae pariter vita fecerit atque nece,
 Scire ego³ litoreas certe conabor harenas,
 Et numerare altis astra minora locis.
 345 Quis tam ingens poterit complecti singula codex,
 Aut scriptor celeri facta notare manu?

¹ Stanislaus episcopus a. 1253 ab Innocentio IV pontifice in numerum sanctorum receptus est.

² Formam chely vel cheli ablativi notatione usurpavit, cum posset dicere „lyra.“

³ „ego“ scripsi; in edit. Cracov. (Bi) legitur „ergo.“

- Nemo, inquam, digna haec poterit celebrare Camena
 Aut poterit multa scribere rite scheda;
 Non mihi si multis resonantia guttura cannis
 350 Essent et multis pectora multa labris,
 Complecti possem numero carmine laudes,
 Factaque pontificis commemorare pii.
 Tutius est igitur tantas omittere laudes,
 Tendere quam tenuis fila minuta lyrae.
 Quare per aetherei sanctissima numina Christi 355
 Oro et per picti gaudia cuncta poli,
 Ne nostros spernas, praesul mitissime, versus,
 Sed capias animo scripta tenella bono.
 Post meliore canam certe tua facta cothurno,
 Si dederis vitae tempora laeta meae.¹ 360
 Et iam christicolis, martyr celebrande, catervis
 Succurre et gentem respice, quaeso, tuam.
 Et iam sis miseris mortalibus, oro, benignus
 Fundeque pro populo verba sacrata pio.
 En ferus, en pedicis miseros circumdare tetris 365
 Pluto et Taenariis mergere tentat aquis!
 Unde venit fastus, nummi quoque fervor habendi,
 Unde Amathusiaca gaudia spurca deae;²
 Unde venit bilis, vasti quoque fossa barathri,³
 370 Pallidus et livor tartareusque sopor.
 Quae mentem variis deludunt⁴ fraudibus, atque
 Coelo deturbant Tartara adusque nigra.
 Pelleque letiferas nostris a sedibus auras,
 Ne noceat populo pestis acerba tuo.
 Quae nunc intentat rigidam malesana machaeram, 375
 Quae nunc luctificis ecce triumphat equis.

¹ In hoc versu desinit liber Bi; cetera repetuntur ex integro exemplari bibliothecae Cornicensis (Ac).

² Veneris, quae ita appellabatur ab Amathunte, antiqua Cypri urbe, ubi praecipue colebatur.

³ Stomachi sive gulae. Conf. Plauti Cureul. v. 121; Martial. Epigr. I, 87, 4.

⁴ In Ac legitur „dedulunt.“

Et procul hostiles, oro, dispelle catervas,
 Tartareasque simul supprime, quaeso, minas.
 Et nostro faveas, praesul venerande, patrono,
 380 Adspires¹ votis, martyr amande, suis,
 Ut superet Pylias longaevo tempore metas²
 Vincat et Iliaci saecula multa senis.³
 Quod si, sancte, tuos, praesul, servaris alumnos,
 Concidet ante tuos victima crebra focos,
 385 Atque tuas laetis laudes celebrabimus hymnis
 Figemusque tuo munera multa tholo.
 Finis.

MAGISTRI PAULI CROSNENSIS RUTHENI

Elegiacon ad sanctam Barbaram virginem victoriosissimam
 extemporaliter lusum apud magnificum dominum Gabrielem Perenaum,
 anno a virginali partu 1508, die quarto Decembris.⁴

Saecula formosas cessent iactare puellas
 Prisca et falsidicas nobilitare deas,
 Mendax quas olim summos traduxit ad orbes
 Graecia turicremis concoluitque focis,
 5 Atque illis sacras Pario de marmore sedes
 Erexit vanas fudit et usque preces.
 Quae cunctae⁵ divos collaudavere malignos,
 Et cunctae falsos concoluere lares.

¹ Adspires scripsi, quamquam in libro Ac exstat „et spires.“

² Nestoris annos.

³ Priami.

⁴ Carmen hoc ceteraque, quae sequuntur usque ad versiculos
 libro Joannis Stobnicensis praemissos nituntur solius Vindobonensis
 editionis (A) auctoritate.

⁵ scil. puellae.

Quapropter sedes cunctae subiere nigrantes,
 Cunctae Taenarias atque adiere domos.¹ 10
 Verum Christicolae, precor, huc properate catervae,
 Huc properate sacri corde nitente viri,
 Et mecum castam, rogito, celebrate puellam,
 Quam tulit urbs Phario famigerata solo.²
 Quae certe immeritum (pudor) est sortita vocamen, 15
 Atque est indignis Barbara dicta sonis.
 Namque illa egregio fuerat prognata parente,
 Et fuerat claro progenerata loco.³
 Atque probe fuerat teneros nutrita per annos,
 Et fuerat studiis haec benedicta sacris. 20
 Insuper et vivo lavit caput illa fluento,
 Martyriique tulit laurea sarta pii.

¹ Immortalitatem non sunt adeptae.

² Heliopoli, in Aegypti (Pharii soli) urbe, natam esse sanctam
 Barbaram poeta inde coniecisse videtur, quod in hac urbe Galerio im-
 perante circa a. 306 p. Chr. n. pro fide christiana, cui se addixisset
 invito patre suo, passa esse mortemque tulisse fertur. Ceterum aliis
 auctoribus s. Barbara c. a. 235 Iulio Vero Maximino imperante Nicome-
 diae, in Bithyniae urbe, vitam pro Christo profudisse traditur, id quod in
 ecclesia romana potissimum verum esse creditur. Conf. Joh. Stadler u. Fr.
 Heim, Vollstaendiges Heiligen-Lexikon, I Bd. Augsburg 1858, pg. 380 n.

³ Pater s. Barbarae, cui Dioscoro nomen fuit, cum nobilis dives-
 que, tum studiosissimus antiquorum deorum cultor erat. Qui cum filiam
 summopere diligeret eiusque animum et ab illecebris corruptelarum
 arcere et optimis studiis artibusque in secessu otioso excolere vellet,
 turrim magnificam aedificari ibique Barbaram habitare iussit. Quae
 quo modo quove praeceptore fidem christianam in hac custodia cogno-
 verit, incertum est; sunt qui Originem praeceptorem eius fuisse credant.
 Pater, cum addictam esse filiam fidei christianae cognovisset, primo
 ipse cruciatibus eam ad Christum destituendum impellere conabatur,
 deinde, cum obstinatum vidisset, Marciano, qui tum provinciae praecerat,
 eam prodidit. Omnes cruciatus fortiter perpessa denique a suo patre,
 qui hoc carnificis munus ipse sibi expostulavisset, decollata esse traditur.
 Ceterum Paulus non accuratam vitae s. Barbarae descriptionem ad
 manum habuisse videtur, siquidem in Stadleri Heimique libro, quem
 supra dixi, multa eaque poetica descriptione digna traduntur, quae
 poeta, nimis fere in vanis stae. virginis laudibus vituperationibusque
 patris eius, silentio praetermisit.

- Nomine quapropter digna est meliore profecto,
Nec non mellifluis illa vocanda sonis.
25 Sed dic, cur caram, genitor stolidissime, natam
Servandam firmis iusseris, oro, locis? ¹
Curve illam forti concluseris, obsecro, turri,
Et procul a populo dempseris ipse tuo?
Forte verebaris, pluvium ne Iuppiter aurum
30 Indueret natam et falleret ille tuam? ²
Vel ne munificis congestans munera palmis
Hanc caperet donis turba petulea suis?
Ne credas, ³ foedae spurcissima belua vitae,
Nec non pravorum fons et origo patrum.
35 At tua meherele mens te impurata fefellit,
Luserunt animum numina prava tuum.
Nonne amens noras, aurum quid possit iniquum,
Quidve sacra illius cogat adire fames? ⁴
Quodve auro celsae solido de marmore turres
40 Rumpantur structae et duro adamante domus,
Illud quod summas arces expugnet et urbes, ⁵
Reddat et impulsu pervia claustra suo? ⁶

¹ Haec interrogationis forma, variandae exornandaeque orationi inserviens, quamquam et oratoribus et poetis omnibus communis est, prae ceteris tamen familiarissima videtur esse Ovidio. Conf. *Fastor.* II, 225 sqq. 811 sq. III, 169 sq., 259 sq., 479 sqq., IV, 789 sqq., V, 545 sqq., VI, 36 sqq., 77 sq., 653 sq. *Trist.* I, 1, 69 sq., 8, 11 sqq., II, 1, 1 sqq. saepissime.

² Danaen, ab Acrisio patre turri aut carceri inclusam Iuppiter pluviæ aureae specie indutus adisse traditur.

³ Noli talia suspicari vererique.

⁴ Vergil. *Aen.* III, 56 sq.:

..... Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames!

⁵ Junge: nonne noras, quod illud summas arces expugnet = illo (auro) summas arces expugnari.

⁶ Poetae animo obversari videtur locus ille Ciceronis *Epist.* ad Att. I, 16, 12: „Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in quae modo asellus onustus auro posset ascendere.“

- Quodve huius certe nil sit vehementius ictu,
Et premat exitio cuncta creata malo?
Ed quod concedant huic omnia iura fidesque 45
Atque Pudicitiae corda dicata deae?
Quod si ex humano totum evanesceret usu,
Fulgeret toto vita beata solo.
Nescis, quod vanum est mentes servare pudicas
Atque illis duras applicuisse seras, 50
Et quod non ¹ prosit molles servare puellas,
Custodes illis et posuisse suos?
Vel forte Acrisii es sectatus facta maligni,
Qui clausit Danaen turre nitente suam,
Plurima qui timuit lascivi furta Tonantis, 55
Adsueta varias sumere saepe notas ²
Non haec, o genitor, fuerant tibi, stulte, cavenda,
Turpia nec natae stupra verenda tuae,
Cui decus Ausoniae clarum Lucretia Romae,
Cuique Ithaci cesset femina casta viri. ³ 60
Illa etenim summo teneris devovit ab annis
Christo et Idumaeae corda pudica Deae,
Nec coluit falsos, ut tu, mihi crede, penates,
Nec coluit vani numina vana Iovis,
Cum quibus infernas es tandem trusus ad oras, 65
Cum quibus et Stygias usque natabis aquas,
Verum salvifici coluit pia numina Christi,
Atque Palaestinae numina magna Deae.
Quam si suaviloqui novisset vena Properti,
Nulla foret toto Cynthia pulera libro. 70
Aut hanc si docti novisset musa Catulli,
Nulla foret toto Lesbia pulera loco.
Quam quoque si culti novissent plectra Tibulli,
Nulla foret toto Delia pulera solo. ⁴

¹ Non scripsi; in libro A est nec.

² Otiosa est haec repetitio eiusdem rei iam v. 29 sq. tactae.

³ Penelope.

⁴ In amoribus enim Catullus Lesbiae, Tibullus Deliae, Propertius Cynthiae nomine puellas sibi dilectas celebraverunt.

- 75 Non sua Cyprigenis foedassent pectora naevis
 Implessentque malo scripta diserta luto,
 Sed bona Pellaeae¹ cantassent facta puellae,
 Laudassent dulci corda pudica chely.
 Et merito, prisce namque haec heroidas aevi
 80 Et puro cunctas pectore vicit heras.
 Haec cunctas niveo gestavit pectore laudes
 Atque Pudicitiae nomina casta deae.
 Haec mundi vanos fallacis sprexit honores,
 Calcavit fluxi gaudia fluxa soli.
 85 Ergo huic sidereas virtus dedit inclita sedes,
 Et dedit aetherei gaudia cuncta poli.
 Quare per horrendas, sanctissima Barbara, poenas
 Et per martyrii strenua facta tui
 Obsecro: iucundo perpaucula carmina vultu
 90 Suscepta et vatis scripta tenella tui.
 Et me stellifero commendes, oro, Tonanti,
 Commendes sponso pectora nostra tuo,
 Ut mihi sit placidus, facilis, pius atque benignus,
 Ne noceant animo Tartara nigra meo.
 95 Sisque memor nostri, pulcherrima virgo, patroni,
 Oro, Perenaei sis memor ipsa mei,
 Qui mihi Maecenas hercle, qui Caesar habendus,
 Qui quoque vel musis portus et aura meis,
 Ut sibi Nestoreae contingant saecula vitae
 100 Et faveant votis astra benigna suis.
 Ut sibi in humanis adsit sollertia rebus,
 Ut spirent coeptis numina cuncta suis,

¹ Cum Pella Macedoniae sit urbs, in qua Alexander Magnus natus est atque habitavit, adiectivum Pellaeus ab eius nomine derivatum non solum idem valet ac Macedonicus, sed interdum a poetis eadem vi atque Aegyptius vel Alexandrinus usurpatur. Causa autem translatae nominis ea est, quod Alexander Magnus Aegyptum expugnavit Alexandriamque in Aegypto condidit. Itaque etiam Paulus s. Barbaram Heliopoli natam Pellaeam puellam dixit.

- Ut fama illius toto celebretur in orbe,
 Virtutesque canant saecula cuncta suas,
 105 Ut, quom vitales tandem mens liquerit artus,
 Scandat ad aetherae culmina celsa domus.

HYMNUS EXTEMPORANEUS

AD DIVAM VIRGINEM MARIAM.

- Virgo, quae caeli rutilum corusci
 Diceris sidus, rapidique stella
 Aequoris fulgens, pariterque gratae
 Aura salutis,
 5 Virgo, quae celso resides Olympo,
 Atque bissereno redimita frontem
 Sidere augustam, maculosa calcas
 Lumina lunae,
 Quam senum coetus celebrat verendus,
 Turba quam matrum recolit benigna,
 10 Quam canunt casti iuvenes pudicae
 Atque puellae,
 Hue pium, mater generosa, vultum
 Verte et aegroto, petimus, popello
 Subveni, ac magnum precibus Tonantem
 15 Flecte sacratis,
 Ut procul bellum moveat cruentum,
 Ut procul nubes retrahat nigrantes,
 Ut procul morbos genus atque pestis
 20 Omne repellat.

Atque ubi nostras volet evocare
 Corporis vinclis animas solutis,
 Alta concedat penetrare picti
 Culmina coeli.

Sapphicon hendecasyllabon ad sanctam Catharinam

virginem et martyrem gloriosissimam
 lusum apud eundem dominum anno eodem in festo Virginis
 huius sanctissimae.

O quibus, virgo generosa, verbis,
 O quibus cultos, pia sponsa, vates
 Voculis vel qua superaris arte,
 Eloquioque,
 5 Dicito! nam te modulos necesse est
 Ore mellitos retulisse sacro,
 Rhetoras quae sic placido moveres
 Famine doctos,
 Ut sacra tandem pietate sumpta,
 10 Et deis vanis: Iove, Marte, spretis
 Mente curarent nivea supremum
 Noscere Christum.¹

¹ Catharina, regii generis virgo, duodeviginti annos nata, Alexandriae ipsum imperatorem romanum Maximinum Dazam, tum ipsum christianae fidei exagitandae intentum, adisse atque fidem christianam vere divinae originis esse apud eum disputasse fertur. Quam ut erroris convincerent, imperator quinquaginta viros doctissimos delegavit. At Catharina non solum ipsos, ut fidem christianam sequerentur, argumentis suis permovit, verum etiam imperatoris uxorem ducentosque milites romanos una cum Porphyrio, eorum duce, Christi dogmatis conciliavit. Inter a. 306 et 313 p. Chr. n. exeruciata atque decollata esse traditur. Conf. Jacobi de Voragine, Legenda aurea, Venetiis 1516, pg. 224, b; Encyklopedya kościelna, tom X, Warszawa 1877, pg. 183 sq.

Quare per fulvum, tibi quod perennis
 Contulit pignus¹ pater, et per atras
 Quas rotas frangunt nigricante missa 15
 Fulmina caelo,
 Obsecro, felix Catharina, sponsum
 Vocibus summum paribus rogato,
 Ut suis tradat famulis corusci
 Gaudia mundi, 20
 Et preces, oro, pia virgo, iustas
 Funde pro nostro domino et patrono,
 Funde pro nostro Gabriele crebros,
 Funde rogatus, 25
 Ut sibi regni dominus sereni,
 Ut sibi coetus faveat supernus,
 Ut sibi dedat numerosa faustae
 Saecula vitae.
 Tuque sinceræ, petito,² catervae
 Docta divinos tribuas puella 30
 Fonte de sacro latices et haustus
 Iugiter almos.
 Quae tuum dignis celebrat Camenis
 Nomen, et magnis tua festa tollit
 Laudibus, confertque tuis odora 35
 Tura caminis.

¹ Fama est iussu imperatoris romani, qui stam. Catharinam tormentis ad Christi fidem deserendam cogere conaretur, aedificatam esse machinam rotis ad eius corpus laniandum instructam easque rotas a Deo, precibus stae. Virginis commoto, fulmine misso fractas esse in conspectu populi congregati. Conf. M. Sokołowski, Hans Sues v. Culmbach, (Sprawozdania komisji dla historyi sztuki tom. II, zeszyt 3 i 4) Cracoviae 1883, pg. 59.

² Petitandi verbo a petendo derivati Romani scriptores non utebantur.

In virginalem Conceptionem
Sapphicon modulatum apud eundem dominum

anno eodem die octavo Decembris.

- Cana si quondam cecinit vetustas,
Et cohors vatū veneranda finxit,
Garrula atque olim sonuit rotundum
Fama per orbem,
5 Et rudem passim docuit catervam
Pallada e magni cerebro Tonantis
Editam turpi veneris furore
Prorsus adempto:
Quare nec iam nos miseri beatam
10 Credimus sanctos Mariam parentes
Corporis spurca genuisse labe
Prorsus abacta?
Quae parens regis fieret supremi,
Dignam, et aeterni pia sponsa patris
15 Et foret sancti pariter decora
Spiritus aula.
Sed licet eunctos homines parentum
Pollui foeda veterum necesse est
Labe, et illorum tolerare foedas
20 Denique sordes,
Et licet vasti celebrandus orbis
Artifex legem statuisset istam,
Quo regustarunt vetiti momento
Munera ligni,
25 Nonne qui legum perhibetur auctor
Iuris et lator pariter verendi,
Is suas possit renovare rursum et
Frangere leges?
Sic et excelsum dominum putandum est
30 In sua et sponsa et genetrice sancta
Pristinum legis violasse iuris
Atque tenorem,

- Et suam caram voluisse sponsam,
Et suam duleem voluisse matrem
Hisce caenosis vitiis et atra
35 Labe carere.
Nonne qui matrem colere atque patrem
Nos iubet firmum, propriam putandum est
Hunc sacro matrem coluisse corde,
Officioque?
40 Quae suis parvum fuerat lacertis
Rite strictura et gremio pudico
Rite latura huic teneras datura et
Rite papillas.
De qua ego (saltem mihi sit superstes
45 Vita) mellitos meditabor hymnos,
Illius nostris recinam carere
Sordibus ortus.
Quos cucullati,¹ fera monstra, momi
Et sophi tortis caperosi² elenchis
50 Atque nodosis maculare nugis
Usque laborant.
Quos ego brutis merito petulcis
Comparo: illorumque animos venenis
Oblitos dirisque agitata credo
55 Corda figuris.
Fronte qui sanctos Curios hianti,
Atque divinos simulant Catones³
Saepe vulpinas niveo gerentes
Vellere mentes.
60

¹ cucullati id est cucullis sive galeris, vestibis adsutis operiendoque capiti inservientibus (kapiszony), exornati. Cucullatorum nomine monachi notantur.

² caperosi sive caperati, rugosi, hirsuti, quos dicunt classici scriptores.

³ Fratres ordinis praedicatorum sive Dominicanos (Thomistas) carpere videtur, quippe qui caste conceptam genitamque esse Mariam.

In Natalem Christianum,

sub horis matutinis apud Magnificum dominum Gabrielem
Perenaeum lusum

anno eodem die XXV Decembris.

- Candida Christiferi veniunt iam festa diei,
Salvificum, populi, magnificate diem.
Aurea fatidici veniunt iam tempora vatis,
Christiferum, populi, sanctificate diem.
5 Ultima Cumaei properat iam temporis aetas,
Luciferum, populi, concelebrate diem.
Iam properat virgo, properant Saturnia regna,¹
Festivum, populi, condecorate diem.
10 Cunctificus caelo Christus iam mittitur alto,
Iam venit aetherei lux veneranda Dei,
Qua magnus vasti nascetur conditor orbis,
Et pariet summum filia casta patrem.
Filia casta patrem pariet (res mira) perennem,
Qui fecit nutu cuncta creata suo,
15 Induit et nostrae pondus miserabile formae,
Perferet et crudae tristia facta necis,
Ut foedo pravum depurget crimine mundum,
Eripiatque suum Ditis ab ore gregem.

negaverint imprimisque inde a saec. XIV usque ad Pauli Crosnensis tempora cum fratribus ordinis sti. Francisci (Scotistis), qui intemeratam fuisse matris Christi originem contendebant, de ea re acriter certaverint. Ceterum nivei velleris mentio, quam extremis carminis versibus Paulus intulit, album Dominicanorum vestimentum tangere videtur. Conf. Jos. Card. Hergenroether, Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte, Bd. II, Freiburg 1885, pg. 547 et 794.

¹ Imitatur Paulus in initio huius carminis Vergili Bucol. IV, imprimisque v. 4—6:

Ultima Cumaei venit iam carminis aetas;
Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo,
Iam redit et Virgo redeunt Saturnia regna.

- Quapropter turpes scelerum deponite sordes,
Qui cupitis tenerum flectere rite deum. 20
Nam pura ingreditur divinum pectora numen,
Et vitat maculis corda notata nigris.
Grataque nunc nato depsallite carmina Christo
Atque illi gratas fundite saepe preces.
Myrrhieremas Tyriis aras consternite velis,¹ 25
Offerte ad sanctos mascula tura focos.
Ceratos rutilis lychnos accendite flammis,
Figite praecelsis plurima dona tholis.
Sed post multiungos cantus, post vota precesque
Et post affectu sacra peracta pio, 30
Mensas confestim graphice decorate nitentes,
Adsit flava Ceres laetitiaeque dator.²
Crateras hedera nitidos redimite virenti,
Promite viniferis dulcia vina locis,
Atque uno vastos tractu siccate trientes,³ 35
Mergite spumanti torrida labra mero;
Et terram vario tandem collidite plausu,
Adducat nymphas ordine quisque suas.
Et canite, io! cuncti: „Gabriel Perenaeus adusque
Vivat Nestoreos Pergameosque⁴ dies. 40
Et sibi nunc nati faveat elementia Christi,
Et tribuat votis flamina laeta suis.“
Nam, qui sacra Dei coluerunt festa priores,
Sic optant sanctum nos celebrare diem.
Tempora nam proprios deposcunt quaeque labores, 45
Pulcrum est temporias⁵ noscere rite vices.

¹ Aras, ad quas myrrha comburatur, ornatè veste purpurea.

² Vergil. Aen. I, v. 734:

Adsit laetitiae Bacchus dator et bona Iuno.

³ pocula quattuor cyathos sive quintam paene litri, qui nunc in usu est, partem complectentia.

⁴ Priameios. Conf. Hom. Il. XXIV, 487.

⁵ Temporias vices noscere = temporum vices observare.

Ode Pauli Crosnensis Rutheni

ad magnificum dominum Gabrielem Perenaeum pro novo anno,
quam in conspectu eiusdem domini sidereo dominus Sebastianus
Maghyus, discipulus suus carissimus, voce camenali
modulatus est anno 1509 ingrediente.

— ❧ —

- Mos est percelebris, famigerabilis,
Notusque indigenis, notus et exteris,
Ingens, o Perenaeae,
Splendorque et column domus,
5 Ut, quom curriculo splendidus aureo
Permensus nitidam Delius orbitam
Iano rite bifronti
Saeram retulerit diem,¹
Laetus quisque suis dona parentibus,
10 Laetus quisque suis munera fratribus,
Laetus mittat amicis,
Laetus quisque sodalibus.
Quem quom pervigili pectore volveret
Praeceptor meus² et dimidium meae
15 Mentis,³ magne patrone
Atque heros venerabilis,
Nescit, quid tribuat munificentiae,
Concedatve tuae magnificentiae,
Pauper sordidulusque,
20 Exspes atque misellulus.

¹ quom Apollo (Delius) sive Sol cursu annuo confecto novi anni primam diem Iano saeram reducerit.

² Paulus Crosnensis; loquitur enim Sebastianus Maghyus, discipulus eius.

³ Horat. Carm. I, 3, 8.

- Cui desunt Scythici dona lapilluli,¹
Cui desunt rutili vasa metalluli,²
Cui desunt quoque, vulgus
Quae miratur ineptulus:
At quamvis tenuem gestitet areulam, 25
Stipatam nitidis nec bene nummulis,
Quamvis iugera nulla
Culti possideat soli,
Caras ferre tamen, crede mihi, potest
Merces, Hesperii quae superant Tagi, 30
Pactolique fluenta
Vincunt aurea flavuli,³
Quas non cunctivorae rodere blattulae,⁴
Quas non fulmineus perdere Iuppiter,
Quas non urere divi 35
Possit Lemniaci⁵ focus.
Cunctas, o Gabriel maxime, consecrat
Adseribitque tuae magnificentiae,
Vero dedicat utque
Patrono et domino suo. 40
Quis vitam poteris perpetuam tibi
Mercari, decus et sumere candidum,
Donec Iuppiter alto
Terras despiciet polo.

¹ Plin. Nat. h. XXXVII, 62: Tertia auctoritas (post adamantem atque margaritas) smaragdis perhibetur multis de causis. . . 65: nobilissimi Scythici ab ea gente, in qua reperiuntur, appellati. Nullis maior auctoritas nec minus viti. Quantum smaragdi a gemmis distant, tantum Scythicus a ceteris smaragdis. Conf. Martial. Epigram. IV, 28, 4. Hodie quoque exstant huius lapidis fodinae in montibus Ural atque Altai.

² Vasa corinthia sive aes corinthium tangit.

³ Et Tagus Hispaniae, et Pactolus Lydiae fluvius apud antiquos ob auream arenam, qua abundabat, celebrabatur.

⁴ Tinearum genus quoddam designat.

⁵ Volcani.

AD IANUM DEUM BIFRONTIEM,

a quo Ianuarius.

- Iane, bifronti decorate vultu,
 Iane, qui solus tua terga cernis,
 Iane, qui bino perhiberis ore et
 Fronte decorus,
 5 Iane, quem cuncti redeuntis aevi
 Praedicant portam, caput et parentem,
 Qui novi lactus celebraris atque
 Claviger anni,¹
 10 Iane, qui fasces renovas superbos,
 Iane, qui claros renovas honores,²
 Iane, qui duros renovas popello,
 Iane, labores:
 Huc, precor, vultum, precor, huc parumper
 Flecte duplatum, et pia verba casti
 15 Auribus vatis capias benignis,
 Vota precesque.
 Iane, fac laetum novus annus ortum
 Sumat, et finem capiat quietum,
 Iane, fac cursu medium feratur
 20 Tempus amico.
 Iane, fac nostro domino et patrono
 Aura sit mitis, facilis, salubris,

¹ Quae hic de Iano referuntur, revocant in animum Ovidi Fastor.
 lib I, v. 63 sqq. Prae ceteris confer sis v. 65 sq:

Iane biceps, anni tacite labentis origo.
 Solus de superis qui tua terga vides, . .

² Ovid. Fastor. I, v. 81 sq.:

Iamque novi praeceunt fasces, nova purpura fulget,
 Et nova conspicuum pondera sentit ebur.

- Fac sibi cornu tribuat benigno
 Munera tellus.
 Fac sibi virgo veniat pudica, 25
 Digna, quae summi thalamos Tonantis
 Intret, et cunctas superet nitenti
 Ore puellas;¹
 Quemque formosa, rogitamus omnes,
 Prole praestantem faciat parentem, 30
 Ducat et secum Pyliae beata
 Saecula vitae.
 Quare si nostris, pie Iane, votis
 Adnuas: vultumque tuum biformem
 Et tibi multo venerabor aras 35
 Ture dicatas.²

Conclusio.

- Sed ne benignas multiugis tuas
 Aures retentem, Gabriel ioclute,
 Nugis, libet iamiam tenellas
 Claudere perbrevis camenas.
 Quapropter, oro, suscipias pio, 5
 Insignis heros, munera candidi
 Vultu magistri, qui perennem
 Se famulum tibi dedicavit.
 Adsume laeto, Gabriel optime,
 Vultu magistri munera supplicis, 10
 Haec namque praeclarum et perennem,
 Haec tibi conficient honorem.
 Summo tuam qui magnificentiam
 Orat precatu et munificentiam,
 Eius pium, dulcis patrone, 15
 Accelerare velis recessum,³

¹ Hic locus declarat Perennaeum, cuius uxorem in epistula a. 1512 scripta poeta commemorat, a. 1509 adhuc caelibem fuisse.

² Iunge: vultumque (= et vultum) tuum biformem et aras tibi dicatas venerabor multo ture.

³ Viennam enim studiorum causa hoc tempore adire cogitabat.

Fidelis est qui perpetuo tuus
 Servus futurus, mancipium quoque,
 Seu torridos visurus axes,
 20 Seu Scythicas aditurus oras.¹

Magistri Pauli Crosnensis Rutheni EPIGRAMMATA

in insignia magnifici domini Gabrielis de Peren,
 cubiculariorum regalium magistri, domini et patroni sui
 gratiosissimi, condita anno 1509.

Harpyia barbata² ad spectatores.

I.

Harpyias quisquis cupias cognoscere foedas
 Et me, subscriptos perlege, quaeso, modos.

Ingressus est autem hoc iter, ut carmen, quod infra proponitur, declarat, mense Ianuario exeunte.

¹ Horati Carm. II, 6, 1sq.

² Harpyiae barbatae nomine designatur facies in gentiliciis Perenaei insignibus expressa. Insignia ipsa hoc libri A loco depicta proponuntur epigrammatibusque praemittuntur. Est autem caput vel facies viri obliqua, barbata, aquilinis pedibus ipsa (nam cetera corporis desunt) coronae insistens, cui a temporibus genisque duae utrinque alae, radiorum instar expansae, affixae sunt, a tergo vero cauda quaedam, ex capillis, ni fallor, contexta, adhaeret. Est igitur barbata viri facies ex aquilino corpore veluti enascens, quam Paulus antiquitatis studio Polonorumque more ductus ipse Harpyiam appellasse videtur, cum Hungari quidem certis nominibus ad singula gentium nobilium insignia distinguenda non utantur. Ceterum gentem Perenacam aliis nunc insignibus uti a viro doctissimo dre. Ludovico de Szádeczky, Pestinensi, compertum habeo.

Illae Phineas spoliarent sedulo mensas,
 Foedarunt lautae ventre fluente dapes.¹
 Illae virgineo passim formantur et ore, 5
 Et mento nullis luxuriante pilis.
 Vultu ego sed spector graphice decorata virili,
 Et fulgent multis ora rotunda comis.
 Et nitidas domini mensas conspecto potentis, 10
 Exorno discos, vasa, sigilla, domos.
 Atque ob virtutes toto decantor in orbe,
 Quas foris exhausti constituique domi.

II. Aliud:

Non me furtificam fas est vocitare volucrem,
 Non me germanam, dira Celaeno,² tuam.
 Namque puellarem, ut cernis, non gesto figuram,
 Nec monstro foedam fronte tremante famem, 5
 Lautaque contactu nec foedo cibaria turpi,
 Nec sum Phineas depopulata dapes;
 Sed paupertinas foveo pascoque cohortes
 Suscipio claros ore nitente viros,
 Et procul hostiles pello barbata catervas, 10
 Et tueor domini rura beata mei.
 Insignesque simul liquido demonstro triumphos
 Atque Perenacae candida facta domus.

Continentur enim nunc gentis Perenacae insignia quattuor tabulis duobus ordinibus in clypeo dispositis, quarum prima atque ultima Sirenis alatae, et coronatae et coronae insistens, figuram ex illa antiqua Harpyia ortam, altera atque tertia leonis coronati pedibus posterioribus incedentis effigiem complectitur. — Epigrammata ceteraque carmina usque ad versiculos libro Ioannis Stobnicensis praemissos exstant in libris Ao et Ae.

¹ Phineus, Salmidessi, terrae urbisque Thraciae, rex atque vates, pro scelere suo luminibus orbatu atque ab Harpyiis vexatus esse fertur. Harpyias vero illas poetae priores deas easque formosas virgines, posteriores vero informes obscenasque volucres virgineis oribus praeditas effinxerunt. Illae igitur immundae horridaeque Harpyiae cibos Phineo ministratos partim rapuisse partim conspuerunt traduntur.

² Una Harpyiarum.

III. Aliud:

Vis scire expansis cur fingor forsitan alis:
 Sum praepes pinnis, sum quia mira citis,
 Et quod propenso spectem mandata volatu,
 Et subeam domini iussa verenda mei.

IV. Aliud:

Quamquam cirrato spectas me vertice fictam,
 Et post nodosas me retinere comas,
 Crineque me puleram solo monstrare puellam,
 Non tamen et mores crede mihi esse leves.
 5 Hispida namque animos demonstrant ora viriles,
 Testatur vires pressa corona meas.

V. Aliud:

Harpyiis nullum monstrum dixere priores
 Saevius illunis¹ exsiluisse vadis,
 Verum Hyperioniis natum nil mitius oris²
 Me canit argutis musica turba³ modis.

VI. Aliud:

Harpyias quondam Minyarum⁴ dextra fugavit
 Iussit et Arcadici linquere regna ducis:⁵
 Sic quoque me Minyis persaepe simillima saevis
 Curarunt patriis pellere monstra iugis.
 5 Verum me iuvax defendit sedulo virtus
 Atque Perenacae strenua dextra domus.
 Quae dum mirifico, ut digna est, clarescet honore,
 Non faciam minimi perfida corda pili.

¹ illunis = illuniis, i. e. luna carentibus, tenebrosis, Stygiis.

² Hyperioniis oris = terris a Sole illustratis.

³ poetae.

⁴ Argonautarum; Calais enim atque Zethus, Boreae alati filii, qui in numero Argonautarum erant, Harpyiis fugatis Phineo saluti fuisse traduntur.

⁵ Phinei, quem tamen Arcadiae ducem falso Paulus appellat.

VII. Aliud:

Harpyiae caecum vexarunt Phinea dirae:
 Ingens mi dominum est cura fovere meum.

VIII. Aliud:

Harpyias olim Arcadicus rex propulit atras:¹
 Me retinet domini gratia larga mei.

IX. Aliud:

Phineos² invisae persensit mensa volucres:
 Sentit me volucrum quaeque patella piam.

X. Aliud:

Harpyiis olim fuerat nil saevius atris:
 Verum me nunc nil mitius esse potest.

XI. Aliud:

Cara fuit patribus volucrum regina togatis,³
 Cara fuit summo fida ministra deo:
 Cara ego Pannonicis dicor, mihi crede, tyrannis,
 Cara Perenacis dicor et ipsa viris.

XII. Aliud:

Fusca Palatino residebat colle volucris,
 Vidit et obtutu Romula regna suo:
 Sic ego vitifero despectans vertice laeta,
 Cerno Pannonici rura beata soli.

XIII. Aliud:

Diri Romanam Galli sensere volucrum,
 Sensit et illius Teutona terra minas:
 Et me Maumethi senserunt regna nefandi,
 Atque Bohaemorum pectora caeca ducum.⁴

¹ Non ipse, sed Boreadae, quos supra dixi.

² Phineos = Phinei.

³ Ut supra cum Harpyiae, ita hoc epigrammate proximisque cum aquilae forma Perenaei insignia comparantur.

⁴ Ad Żyżkam potissimum, Hussitarum ducem, qui extremis vitae annis oculis captus erat, haec spectare videntur.

XIV. Aliud:

Regia Tarpeio propulsa est colle volucris,
 Subdidit et variis colla subacta feris:
 Ast ego pampineo persisto culmine firma
 Nullius et timeo signa cruenta ducis.

XV. Aliud:

Bella Quirinalem delactavere voluerem,
 Bella Quirinalis horrida sensit avis:
 Verum me sanctae delectant otia pacis,
 Qua ferio summos inviolata polos,
 5 Qua mea triticeis splendescunt horrea spicis,
 Qua tument multis antra profunda cadis.

XVI. Aliud:

Gaudebat quondam spoliis hostilibus ales
 Quae fert fulmineo tela trisulca deo,¹
 Illaque vicinas late perterruit urbes
 Et pressit duro cuncta creata iugo:
 5 Ast ego non ullis delector, crede, rapinis,
 Terreo sollicito moenia nulla metu,
 Ipsaque pacificam multo sudore quietem
 Quaero et vicinis otia grata meis.

XVII. Aliud:

Nobilis Idaeo Iovis ales fulsit in orbe:²
 Est mihi Pannonico gloria magna solo.

XVIII. Aliud:

Suggestit aethereo Iovis ales tela Tonanti:
 Suggero ego dominis spicula dira meis.

XIX. Aliud:

Nigra feras rostro conturbat praepes adunco:
 Hostiles at ego persequor usque globos.

¹ Aquila Iovi fulmina ministrasse traditur.

² Idaeo in orbe i. e. in Iliaco regno aquila inclaruit Ganymede Iovis iussu rapto.

XX. Aliud:

Unguibus exagitat volucres Iovis ales acutis:
 Sunt mihi cum diris proelia dira viris.

XXI. Aliud:

Caelo se voluerum regina ostentat aperto:
 Servo ego sed domini limina cara mei.

XXII. Aliud:

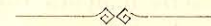
Idaeus spoliis variis se sustinet ales:
 Est mihi candidulis mensa parata cibis.¹

XXIII. Aliud:

Ales ut astrifero defert maledicta Tonanti:
 Defero sic domino probra relata meo.

XXIV. Aliud:

Auspice Romani Iovis alite bella gerebant:
 Me duce Martiacus proelia gessit avus.

Ode Pauli Crosnensis Rutheni ad Apollinem,

ut sibi poeticum inspiret furorem,
 quo digne magnificum dominum Gabrielem Perenacum
 laudare possit, seque eidem domino maximopere commendet
 dedicetque, eundemque petat, ut has ingenii sui primitias
 fronte suscipere velit laeta serenataque.

O qui siderei dulcicana dei²

Pertentas animum, Delphice cithara,³

Laudes atque deorum

Plectro perstrepis aureo,

¹ conf. epigr. I v. 10.

² Iovis.

³ In libro est: cithara Delphice, id quod vitio typothetae factum esse puto.

- 5 Et qui praecipuus plectripotentium
Narraris dominus, rector et arbiter,
Vatum quem quoque circum
Terternae resident deae,¹
Et qui cuncta vides cunctaque noscitas,
10 Praesentanea sunt, quaeque futura sunt,
Succo quique salubri
Leto corpora subtrahis,
Cunctis splendidulam qui quoque vectitas
Rebus curriculo gemmifero diem,
15 Lucem quique sorori
Prebes candidulam tuae,²
Cui servit Tenedos, cui litat et Claros,
Et quem Delos amat terraque Delphica
Regna et quem Pataraea³
20 Laudant, concelebrant colunt:
Huc, huc, cincte sacris tempora frondibus
Ornate et cithara splenditer⁴ aurea,
Huc, huc, Phoebe, citatis
Festines, bone, passibus.
25 Huc, huc, Phoebe, veni atque enthea spiritu
Divino facies pectora, dulcibus
Nostrum ut rite patronum
Possim dicere versibus.
Qui castas niveo pectore Musulas
30 Laudat, concelebrat, suscipit et colit
Et qui numen adorat,
O Grynee⁵ sacer, tuum;
Et qui multa locat plectripotentibus
Crebro dona viris, qui bene flosculis
35 Doctas atque corymbis
Circumquaque premunt comas.

¹ vatum terternae deae Musae appellantur.

² Dianae sive Lunae.

³ Patara urbs opulenta Lyciae erat, Apollinis oraculo clara.

⁴ splenditer = splendide.

⁵ conf. pg. 14 adnot. 3.

- Qui cunctos proceres, qui quoque principes
Praestat moribus et consiliis bonis,
Qui sunt quique fuere
Et quos posteritas dabit. 40
Magnum Pannonici qui populi decus,
Invictae columnen militiae quoque
Firmum dicitur, atque
Ingens gloria patriae.
Qui prudens, sapiens, magnanimus, bonus 45
Iustus, veridicus, munificus, pius,
Fidus, comis, amicus,
Illustris, venerabilis.
Cui me nectareis notifices modis,
Cui me duleculis versiculis dices, 50
Cuius mancipium me
Die in perpetuum fore.
Narratoque simul: Nestoreos tuos
Paulus postulat et Pergameos¹ tibi
Annos atque salutes 55
Exoptat tibi plusculas.
Atque illum genibus supplicibus roga,
Necnon doctiloquis flectito voculis,
Nostris vilibus ut nunc
Parcat rusticitatibus, 60
Et me suavisonis post meliusecula
Lusurum citharis carmina dicito,
Haec si nostra sereno
Vultu pignora ceperit.

¹ conf. Panegyri. ad div. Stanislaum v. 382.

AD THALIAM,

ut dignis praeconiis extollat magnificum dominum Gabrielem Perenaeum,
illique salutes multiingas dicat, seque decenter commendet et ut numeros
hos gratanter suscipiat, exoret.

- Quae viros cunctos celebras, Thalia,
Et tuba laudes resonas canora
Inclutas, clara et modulis perennas
Facta sonoris,
5 Cur virum, clemens, retices benignum,
Nobilem, iustum, facilem, modestum
Candidum, doctum, placidum, disertum,
Atque pudicum,
Quique doctorum pater atque fautor
10 Est poetarum, monumenta quorum
Auget, observat, veneratur, ornat
Atque venustat.
Quem colit patrum venerandus ordo,¹
Rebus et semper gravibus reposcit,
15 Cuius et nutu sapiente doctus
Cuncta gubernat,
Moribus sanctum Senecam probatis
Atque divinum superans² Catonem,
Quosque praeexcellens coluit beatos
20 Roma parentes.

¹ Hungarorum senatus.

² Sententia: „cuius et nutu sapiente doctus cuncta gubernat“ non de senatu sed de ipso Perenaeo gubernante agere videtur poeta. Quod cum duriori quadam ratione subiectum mutari appareat, tamen et eius modi subiecti mutatio non aliena est a Pauli stilo (conf. Paneg. ad div. Stanisl. v. 69 sq.), et ea, quae sequuntur: „moribus s. S. pr. atque d. superans Catonem“ vix aliter integra, ut exstant in libro Ac, cum ceteris copulari possunt.

- Quare nunc desis? ¹ agedum Thalia
Nunc tibi plectra increpitare ² fas est
Tinnula et gratum cithara sonante
Ludere carmen,
Quo canas, tollas, celebres, honestes, 25
Splenditer nostrum dominum et patronum
Qui camenalem colit atque honorat
Sedulo turbam.
Quem petas iamiam, moneo, citatis
Passibus, multasque sibi salutes 30
Dicito atque illi mea condecenter
Corda dicato.
Et roga, ignoscat numeris ineptis,
Namque nos doctae fugiunt sorores
Pulcer aversus caperosus ³ et nos 35
Odit Apollo.
Dicque lusuram meliore posthac
Te suas laudes cithara lyraque,
Si domum vultu repedaris almam ⁴
Laeta sereno. 40

¹ desis scripsi, deses enim, quod exstat in libro, quominus probetur, ipsius metri leges prohibent.

² increpitare = increpare.

³ caperosus sive rugosus idem fere valet hoc loco atque iratus, iniquus. Iunge: Pulcer Apollo odit nos aversus et caperosus, i. e. aversatur nos atque contemnit.

⁴ Perenaei domum designare videtur.

Ad magnificum dominum Gabrielem Perenaeum

magistri Pauli Crosnensis Rutheni Salutatorium,

quod modulatus est in lapillosa Ticiae ripa prope Zeules, dum memorati domini navicula amica descendens conspectum subiret sideralem et venerandum, adstante nobili et egregio domino Paulo Maghyo una eum liberis suis carissimis Sebastiano ¹ et Demetrio. Anno a natali christiano 1508 pridie Idus Novembris.

- Salve, priscorum, Gabriel generose, virorum,
 Salve, nobilium splendor honosque ducum,
 Salve, Castalidum fotor venerande sororum,
 Salve, Phoebei fautor amande chori,
 5 Salve, Panmonici praecellens gloria regni,
 Salve, nativi spesque salusque soli,
 Salve, sacrorum decorator magne penatum
 Atque Perenaeae firma columna domus,
 Cuius mirifico splendescit pectus honesto,
 10 Cuius sunt Lyeio corda repleta deo.²
 Tu gestas nivea numerosum mente decorum,
 Inque tuo residet Pallas amica sinu,
 Qui pura sanctum superas gravitate Catonem,
 Nestora consiliis, Atiliumque ³ fide,
 15 Qui quoque praecelsum vincis virtute Metellum,⁴
 Eloquio Mareum,⁵ religione Numam.
 Sed quid plura canam? cunctos tu vincis abunde,
 Quos tulit eximios terra rotunda viros.

¹ De Sebastiano Maghyo egi in Pauli vita.

² Apolline, cuius oraculum, quod fuit Pataris, in Lyeiae urbe, ab antiquis celebratur.

³ M. Atilium Regulum, qui primo bello poenico fide eximia inelauit.

⁴ Qu. Caecilium Metellum Numidicum, cuius virtus in bello Iugurthino enituit.

⁵ Ciceronem.

- Tu quoque miranda vocitas pietate fovesque
 Illustres factis ingenioque viros. 20
 Quod crebro nostras certe pervenit ad aures,
 Et patuit multis praenituitque viris.
 Quod nunc in memet ¹ liquido patet ecce misello,
 Est in quo Phoebi parvula vena sacri,
 Quem certe insignis capit admiratio, tantum 25
 Anxius ut de se sollicitusque sies,
 Et quod barbarici paupertinique poetae
 Tu desiderio tam tenere pio,
 Et quem multiugis invites sedulo scriptis,
 Et cuius nunquam non meminisse potes,² 30
 Quem nunquam vultu conspexeris ipse nitenti,
 Oreque cui dederis verba nec ulla sacro.³
 Quod de nativa fateor probitate profectum
 Deque tua magna, vir generose, fide.
 Proin herele ignoro, domine et patrone colende, 35
 Quae referam votis praemia digna tuis.
 Nam mihi non spirant petasati numina divi ⁴
 Nec Praenestinis diva litata focis,⁵
 Nec mihi sunt fulvi radiantia vasa metalli
 Non habeo rubris eruta dona ⁶ vadis, 40
 Omnia quae paucos sunt duratura per annos
 Et spatio tandem sunt peritura suo.

¹ Memet scripsi; in libro exstat meme, quam formam accusativo quidem casu usurpavit Silius Italicus IX, 652, nullus tamen antiquus auctor casu ablativo.

² Metri ratione ductus poeta institutam constructionem mutavit indicativo potes pro coniunctivo possis admisso.

³ licet eum nunquam conspexeris neque allocutus sis.

⁴ Petasatus divus est Mercurius, qui cum superiorum nuntii munere fungeretur ideoque crebra itinera faceret, petaso, capitis tegumento, quo homines in itineribus utebantur, exornatus fingeatur.

⁵ Fortuna, cuius in oppido Praeneste clarum templum oraculumque fuit. Et Mercurius et Fortuna hominibus, quibus faveant, opes divitiasque suggerere finguntur.

⁶ margaritas.

- Chartea sed possum caris munuscula amicis
 Conferre, ingenii munera parva mei,
 45 Munera Pactoli superantia semina flavi
 Atque metalliferi flumina rubra Tagi,
 Munera, ni fallor, cunctos victura per annos,
 Non ullis unquam sucebitura minis,
 Munera, quae nullum poterit subducere tempus
 50 Hostilis poterit nec violare manus,
 Quae tibi perpetuam poterint promittere vitam
 Et poterint¹ famae consuluisse tuae.
 Quare serenato, Gabriel celeberrime, vultu
 Suscipias servi munera parva tui.
 55 Quae tibi si norim forsitan non vana futura,
 Verum animo multum complacitura tuo,
 Saepe tuam frontem, Gabriel venerande, subibunt
 Et recinent laudes nocte dieque tuas.
 Ergo age, iam laeto, famulum iam suscipe vultu,
 60 Suscipias servum mancipiumque tuum,
 Qui tua cantabit resonanti facta cothurno,
 Dum fueris musis portus et aura suis,
 Quique tuum summos caput exaltabit ad axes,
 Ut vivant famae nomina clara tuae.

Eucharisticon eiusdem

ad magnificum dominum Gabrielem Perenaeum

dominum et patronum suum gratiosissimum,

in discessu ad Viennam Austriacam Iusum anno Christi 1509 duodecimo
 die Ianuarii.

Gabriel, heroas inter celebrande potentes,
 Gabriel, Hungarici splendor honosque soli,

De forma poterint vv. 51 et 52 egi pg. 6 in adnot. 1.

- Quem cuncti meritis certant celebrare camenis,
 Quemque colunt tremuli cum iunior senes,
 Cuique animus fulget Phoebea clarior aura, 5
 Cuius adit pictos incluta fama polos,
 Quique foves doctos numerosa mercede poetas,
 Cuius opem sentit turba misella piam:
 Quo tibi nunc animi monstrabo munere nostri
 Signa, pares reddam et qua tibi dote vices? 10
 Non mihi sunt Tyrio lucentes murice vestes,
 Non mihi sunt rutili munera flava Tagi,
 Non mihi sunt bimaribus purissima vasa Corinthi,¹
 Non mihi sunt multo vasa repleta mero.
 Verum dictarum tibi nulla penuria rerum est 15
 Irridesque animo dona caduca tuo.
 At gaudes grato servorum corde tuorum,
 Et spectas animo pectora sola pio.
 Ergo meo haec semper residebit pectore cura
 Carmine testari tot benefacta meo. 20
 Sed quia Pegasidum me spernit turba dearum,
 Nec favet ingenio dexter Apollo meo,
 Ergo agitur paucis tibi gratia grata camenis
 Atque haeret menti maior habenda meae.
 Postque Maroneo² recinam benefacta cothurno, 25
 Si veniant vitae tempora laeta meae.
 Nam nunc, care tuis, Gabriel, subducor ocellis,
 Subducorque aula, care patrone, tua,
 Et iam Pannonicas mens est mihi linquere terras
 Austriacasque mihi est ardor adire scholas.³ 30
 Verum longinquas quamvis modo vertar ad oras,
 Non poterim⁴ officii non meminisse tui,

¹ Corinthium aes magni aestimabatur ab antiquis.

² Vergiliano sive epico.

³ Studiorum igitur causa poeta Vindobonam se contulit.

⁴ De hac forma egi pg. 6 adnot. 1.

- Seu rapiar longe Nabataeas ¹ exsul ad oras,
 Seu Tartessiacum ² ducar adusque fretum;
 35 Sive colam terras Riphaco ³ frigore pressas,
 Seu Phaethontea regna perusta face;
 Seu fuerim Croesus, sive Irus ⁴ forte misellus,
 Semper agam laudes, Gabriel alme, tuas.
 40 Nam tua vel verbis contexam facta solutis,
 Vel tua Castaliis gesta ligabo modis,
 Atque tuam firmo retinebo pectore formam,
 Haerebit menti dulcis imago meae —
 Et merito: tua nam sic candida facta reposita
 Sicque volunt animi plurima dona tui.
 45 Sic vult clarorum series veneranda parentum,
 Sicque tui poscit Martius ardor avi.
 Sic vult illa dies niveo signanda lapillo,
 Quae mihi conspectus obtulit alma tuos,
 Qua mihi nulla fuit toto praeclarior orbe
 50 Non oculis fulsit mitior ulla meis.
 Sed ne multiplici teneam tua lumina versu, ⁵
 Iam fas est teneris addere frena modis.
 Iamque vale, et vetulum vita devince trisecelem ⁶
 Et supera Phrygii saecula multa senis, ⁷
 55 Et tibi siderei faveat clementia Christi,
 Et tribuat vitae gaudia summa tuae.
 Iam vale, et haec animo laetus cape dona sereno
 Necnon mancipii pignora parva tui;

¹ arabicas seu orientales, Nabataei enim Arabiae partem incolebant.

² hispanum, gaditanum, occidentale. Conf. pg. 41 adn. 1.

³ Riphaco frigore i. e. eo, quo ultima Sarmatia Scythiae riget, sive septentrionali. Conf. pg. 41 adnot. 2.

⁴ Mendicius, de quo narrat Homerus Odyss. XVIII, 1 sqq.

⁵ Similis est versus Horati Epist. II, 1, 4.

⁶ Nestorem, quem tribus deinceps hominum saeculis vixisse narrat Homerus Iliad. I, v. 250 sq.

⁷ Priami.

- Sisque memor fidi, Gabriel celeberrime, servi
 Sisque memor famuli, care patrone, tui,
 60 Qui tibi se merito vovit suaque omnia soli:
 Ingenium, linguam, pectora, scripta, fidem.

Eucharisticon ad eundem

lulum in Debrece anno eodem die XXIII, Ianuarii.

- Quo tibi, insignis Gabriel, cothurno,
 Quo tibi, dulcis domine et patrone,
 Concinam tandem meritas feramque
 Carmine grates,
 Nescio, cunctas quoniam Camenas
 5 Et sacros vincunt tua dona vates,
 In tuum laeta, bone, quae locasti
 Fronte clientem,
 Quique festive dapibus misellum
 Foveris lautis, nitidaque crebro
 10 Fronte tractaris, recrearis almo et
 Crebrius ore,
 Cuius et vultu celerem molesto
 Saepe discessum tuleris brevemque
 Cuius es nisus morulam parare
 15 Saepe recessus, ¹
 Qui vale labris tremulis relato,
 Ipse pergentem geminis retentans
 Aretius palmis, oculis clientem
 20 Liqueris udis.

¹ Iunge: cuius recessus morulam (moram) brevem parare saepe nisus es. Ceterum metri normae conservandae causa poeta indicativum (nisus es) in hoc enuntiato admisit, cum in coordinatis enuntiatis coniunctivo perfecti modo uteretur.

- Quod tua credo pietate promptum,
 Quod tuo credo nitido profectum
 Corde, quod puro superat nivosa
 Prata colore.
- 25 Namque praeclarum reor esse factum
 Dona non noto dare magna servo
 Illum et amplexu lacrimis obortis
 Stringere firmo.
- 30 Sed licet dignas mea musa grates,
 Gabriel, nunquam valeat, colende,
 Et tua haud dignis benefacta possit.
 Dicere verbis,
 Et licet nostris Clarius novenae
 Turbulae princeps¹ sua plectra palmis
- 35 Deneget, suavesque simul recuset
 Plectere nervos,
 Scripta Pimpleae mihi nec sorores².
 Suggestant, doctis mea nec refundat
 Atticis Pallas bene culta templis
- 40 Pectora succis:
 Attamen quantam poterint³ tenellae
 Sedulam vires operam subibo,
 Ut tuas quovis celebrem decenter
 Carmine laudes.
- 45 Et tuos imo retinebo vultus
 Corde, praecellens domine et patrone,
 Sive sub caelo gelido futurus
 Sive calenti,⁴

¹ Clarius princeps novenae turbulae est Apollo Musagetes, qui a Claro, Ioniae oppido, ubi templum oraculumque eius celebre erat, Clarius appellatur.

² Pimpla, Pieriae, terrae in Macedonia sitae, locus, cum cognomine monte fonteque Musis sacro, a quo Musae sive Pierides dicuntur etiam Pimpleides aut Pimpleae sorores.

³ De huius formae ratione scripsi pg. 6 in adnot. 1.

⁴ Similis quadamtenus est locus Horati Carm. II, 6, 1 sqq.

- Et prius certe tennes in auras
 Spiritus tendet, mihi crede, noster,
 Quam tua e nostro pietas recedet
 Pectore pulsa.
- Quare, praepollens domine et patrone,
 Obsecro, fidum famulum profundo
 A tua longe facie remotum
 Corde reconde,
- 55 Qui tibi multas nivea salutes
 Mente deponit, simul et precatur,
 Laetus ut multos Pylis capessas
 Nestoris annos.
- 60

Pauli Crosnensis Rutheni

artium liberalium magistri

ELEGIACON

ad magnificum et generosum dominum

STEPHANUM BATHORIENSEM,¹

praefectum sive (ut vulgo dicitur) castellanum Budensem et regiae proles² fotorem, lusum Varadini anno a natali Christiano 1508 die XII Octobris, quod dominus Sebastianus Maghyus in eiusdem conspectu magna baronum caterva adstante modulatus est.

Si mihi Phoebea fulgerent tempora lauro
 Atque hederis esset frons redimita sacris,³

¹ Stephanus, stirpe ezedia Bathoriensium gentis ortus, a. 1519 palatinus regni Hungariae creatus, Ludovico II Jagellonida a. 1526 ad Mohacz occiso partes Ferdinandi, archiducis Austriae, secutus est.

² Ludovici II, Ladislai Jagellonidae filii, qui ab a. 1516 post patris mortem in Hungaria Bohaemiaque regnavit.

³ Si animum meum Apollo (laurus) aut Bacchus (hedera) divino instinctu suo concitaret ingenique poetici benigna vena me donaret...

- Vel biugo molles carpsissem colle sopores ¹
 Errassemque tuis, docta Minerva, locis,
 5 Et mihi plectrigeræ spirarent numina turbæ ²
 Donaretque suam blandus Apollo lyram,
 Illico te nostris, celeberrime Stephane, musis
 Et laudes vellem concelebrare tuas.
 Et merito: Getici nam felix gloria divi ³
 10 Diceris et patriæ firma columna tuæ.
 Qui genitus fati Bathorea stirpe secundis
 Claraque de forti nomina ducis avo,
 Qui potuit diros bello superare cruento
 Hostes et valida tela vibrare manu.
 15 Quem fera Turcaicæ senserunt regna catervæ, ⁴
 Quem quoque Tartarei pertimere viri.
 Qui Decios, Fabios, Curios fortesque Metellos,
 Qui vicit Paulum Scipiadumque decus,
 20 Atque hunc, qui victis præscripsit iura Britannis,
 Quosque tulit fortes Martia Roma duces.
 Cuius in Eoa celebrantur iugiter ora
 Neenon Hesperio maxima facta solo.
 Quo nemo Hungaricis ductor præclarior oris
 Rectior aut belli vixit imago truci.
 25 Quo nemo melius Cyprios contempsit amores
 Atque pharetrati gaudia foeda dei. ⁵
 Quo melius celso sacrauit nemo Tonanti,
 Rectius aut summae nemo litavit Herae.

¹ Parnassum montem duobus verticibus insignem, quem poëtae vulgo bicipitem aut biverticem dicunt, biugum novo in tali re cognomine appellavit. Molles sopores sive somnos in Parnasso, ex quo Castaliae fons Apollini Musisque sacer prorumpebat, carpere idem fere valet atque divino poeticoque motu inspirari.

² Musas plectrigeram turbam dicit.

³ Getici divi sive Martis.

⁴ Stephanus Báthori, stirpis ezediae, Mathia rege in Hungaria imperante a. 1479 ad Kenyérmező Septemcastrorum (Siedmiogród) celebrem de Turcis victoriam reportavit.

⁵ Amoris sive Cupidinis.

- Quem non fulventis tenuit mala cura metalli,
 At virtus auro carior alma rubro. 30
 Hinc sibi salvifici favit elementia Christi,
 Favit et aethereae gratia larga Deae.
 Hinc patriam multis decoravit saepe triumphis,
 Hinc tribuit genti nomina clara suae.
 Quo duce si validis tractaveris arma lacertis, 35
 Auctabis patriae ditia rura tuæ.
 Quod certe facies nec degenerabis avito
 Sanguine nec clarum dedecorabis avum.
 Nam ut leo non generat damam generosus inertem,
 Sic nec magnanimi pignora pigra duces. 40
 Quid dicam, tanto quod te Rex noster amore
 Diligat, et regni contio tota sacri,
 Ut tibi consensu parili (res mira profecto)
 Conferrent ¹ fidei pignora cara tuæ.
 Nam tu regalis nati delectus amicus 45
 Custos et vitæ maxima cura suae.
 Qui multa ornabit patrios virtute penates
 Si dederint Parcae tempora longa deae,
 Fortia qui clari superabit facta Camilli
 Et feret aethereo trina tropaea Deo, 50
 Limina qui Iani constringet saeva bifrontis,
 Vinciet et multis Martia colla plagis,
 Cui di Nestoreos concedant vivere in annos
 Vincere et Euboicae saecula multa deae, ²
 Qui dum maturos tandem gradietur ad annos 55
 Et capiet manibus sceptrâ decora suis,
 Aurea falciferi venient tum tempora regis ³
 Et venient populis tempora laeta piis.

¹ Ex temporum consecutionis norma potius contulerint expectaveris.

² Sibyllae Euboicae sive Cumanae, quae longissimum temporis spatium in terra peregrisse credebatur, unde etiam mos Romae exortus est, ut festis Annae Perennae diebus homines aliis aliis vulgo Sibyllae annos optarent.

³ tempora aurea Saturni.

- Quare age Martiacos petimus comitare parentes,¹
 60 Atque addas factis maxima facta tuis,
 Et claram totum famam diffunde per orbem,
 Noscat te Phoebi limen utrumque vagi,
 Ac fido regem tuteris corde tenellum,
 Est in quo nostri spesque salusque soli.
 65 Sed quid ego infelix, domine et patrone verende,
 Conitor laudes increpitare tuas?
 Namque Meleteum² vincunt tua facta cothurnum
 Atque Maroneae scripta diserta tubae.
 Ergo animos in te cernas nunc obsecro nostros:
 70 Cernit olympiacus pectora sola deus.
 Te meliore canam posthac, mihi crede, camena,
 Dent modo di vitae saccla secunda meae.

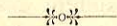
Propempticon magistri Pauli Crosnensis Rutheni

ad ingenuum adolescentem dominum

SEBASTIANUM MAGHYUM PANNONIUM

in genitales terras proficiscentem.

Lusum Cracoviae anno a natali Christiano 1508 die XV. Februarii.

Quo properas, quaeso, properas quo, semper amande
 Discipule, et celeri quo fugis, oro, gradu?
 Quo fugis, oro, gradu? celebrem cur linquere Crocam
 Niteris et Sophiae culmina docta deae?

¹ His verbis poeta rursus Bathoriensem alloquitur.

² Homericum.

- Num¹ te fida trahit carorum cura parentum? 5
 Num retrahunt patriae rura beata tuae?
 Num te cogit amor puleros invisere fratres
 Et dare virgineo basia casta choro?
 Iusta tui certe est, ni fallor, causa recessus,
 Atque ad Pannonios iam repedare lares.² 10
 Sed cur me comitem refugis? cur deseris, oro,
 Et praeceptorem, discipule alme, tuum,
 In quo pars vitae, mihi crede, est altera nostrae,
 Est in quo mentis dimidiumque meae?
 In te spes nostra est, in te votumque salusque, 15
 In te sunt animi gaudia cuncta mei.
 Ergo ego iam vitam traducam solus acerbam
 Et ducam maestos solus adusque dies?
 Vix faciam, nostrae nam portio magna salutis
 Interit et vitae tempora laeta meae. 20
 Omnia tu tecum patrias convertis ad oras,
 Aufers discessu prospera quaeque tuo.
 Quis me igitur tanto posthac cumulabit honore,
 Scriptaque quis tollet qualiacumque mea?
 Anxiferas tollet blando quis fame curas? 25
 Quis dabit auriculis comia verba meis?
 Quis mecum roseis dulcissima verba labellis
 Conferet et gravibus scommata grata tonis?
 Quis mecum rutilo perget certare metallo
 Oraque Pannonio sicca rigare mero? 30
 Nemo, inquam, nemo, sine te quoniam omnia sordent,
 Omnia sunt stomacho displicitura meo.
 Namque absinthiaci sine te sunt vina liquores,
 Saccharei sine te sunt aconita favi.

¹ Hoc versu duobusque proximis in libro A exaratum exstat nunc, quod in num potius quam in nunc mutare praeoptavi.

² Dura huius loci structura fortasse ita mutanda erat, ut v. 9 scriberetur: iusta tui certe est, ni fallor, causa recessu.

- 35 Quare voluturos, si fas est, comprime mannos¹
 Et des curriculo vincula pigra cito.
 Verum si patriae captum² dulcedine terrae
 Non fas sit parvam detinuisse moram,
 Nec carum fas sit tecum raptare magistrum³
 40 Et partem mentis dimidiumque tuae:
 Vade age pars animi vita mihi carior ipsa,
 Ingredere et faustas faustior ipse vias.
 At quamquam nostris modo diripiaris ab oris,
 (Proh dolor) et patrium iam revehare solum,
 45 Et licet e nostris modo subducaris ocellis
 Nec non longinquis iam referare locis,
 Fida profecto tamen mens haud removebitur unquam
 Quam fido fidus pectore iunxit amor,
 Et tua perpetuo mecum remanebit imago
 50 Illius et nunquam non meminisse velim.
 Illa mihi extremos semper comes ibit ad axes,
 Illa oculos stabit iugiter ante meos.
 Qua propter tu redde vices penetraltiaque intra
 Tu praeceptorem pectoris abde tuum.
 55 Redde vices: blanda haud capiat te nectare lotos⁴
 Nec tua Lethaeis corda premantur aquis.
 Sed quid ego celeres nitor cohibere caballos
 Et nugis conor te retinere meis?
 Pergendum est, nam fata iubent: fati parere necesse est.
 60 Eia age rumpe graves, eia age rumpe moras,
 Eia age rumpe moras: patrios invise penates,
 Contingas fausto tecta paterna pede.

¹ Mannos voce gallica dicebant Romani equos gallicos minores quidem celeriores tamen, quam quibus vulgo utebantur. (kuec?).

² captum (mora detinet captum) scripsi ex coniectura, liber enim habet captus.

³ raptare scil. te tecum magistrum.

⁴ lotos, arbor, cuius fructum Homerus Odyss. IX, 84 sqq. narrat ea vi fuisse, ut, qui eum edisset, mira dulcedine captus suorum obli-
 visceretur.

- Adspirentque tibi stellantis sidera caeli,
 Adspirent votis numina cuncta tuis.
 Atque tibi soles contingant usque sereni,
 65 Nec feriat saevus lumina pulera Notus.
 Iamque vale, et superi clementia larga Tonantis
 Methusalemeos¹ det tibi inire dies,
 Et sanum longo conservet tempore corpus,
 Ut praeceptoris sit tibi cura tui.
 70 Haec animo sumas perpauca scripta benigno,
 Scripta furorifero suppedidata deo,²
 Scriptaque ab ingenio raptim deprompta tenello,
 Quae tibi non unquam displicitura puto.
 Plura teres posthac, melius quam forte licebit
 75 Labra voluptifico sicca rigare mero:
 Vinnula vinosi componunt carmina vates³
 Grynæo arridet Thyrsiger ipse suo.

AD EUNDEM

ut quom relicta Polonia ad oras paternas pervenerit, hisce versibus
 patriam suam carissimam salutet.

Salve sidereo tellus dilecta Tonanti,
 Salve multiugis terra referta bonis,

¹ Methusalem sive Methusalah, quem in atavorum generis humani numero Hebraei prodidere, omnium longissimam vitam vixisse fertur.

² Apolline.

³ Vinnula = suavia, dulcia. Paulus hoc versu expressisse videtur Horati locum Epistul. I, 19, 1 sqq.:

Prisco si credis, Maecenas docte, Cratino,
 Nulla placere diu nec vivere carmina possunt,
 Quae scribuntur aquae potioribus. Ut male sanos
 Adscripsit Liber Satyris Faunisque poetas,
 Vina fere dulces oluerunt mane Camenae.

- Salve nobilibus tellus metuenda superbis,
 Salve doctiloquis terra benigna viris,
 5 Salve bellipotens tellus pacisque magistra,
 Salve magnanimis terra decora viris,¹
 Cunctis fertilior, cunctis generosior oris,
 Et merito cunctis anteferenda locis.
 Tu fulvum caecis aurum concludis in antris,
 10 Et gestas utero plura metalla tuo.
 Tu castella geris celsos porrecta sub orbes
 Altaque sub pictos moenia structa polos.
 Tu Cererem campis sustentas omnibus almam,
 Tu portas summis Bacchica dona iugis.
 15 Gramineis late tu demonstrabilis arvis,
 Tu redolens hortis arboribusque virens.
 Florida tu pratis silvis umbrosa vetustis,
 Omnigenisque feris alitibusque frequens.
 Tu quoque fluminibus multum piscosa profundis
 20 Atque salutiferis conspicienda vadis.
 Temperie caeli tu collaudata salubri
 Mitibus et semper famigerata notis.²
 Unica tu, variis quidquid reperitur in oris
 Et vasto quidquid nascitur orbe, tenes.
 25 Tu sine sola potes numerosis vivere terris,
 At sine te tellus vivere nulla potest.
 Te caram semper cupiebam invisere matrem
 Et mihi cura tui nocte dieque fuit.
 Ad te nunc pergo, genitrix dignissima, et ad te
 30 Post multos redeo, dulcis alumna, dies.
 Et te nunc laetis contemplor, mater, ocellis,
 Tu cupide natum suscipe, quaeso, tuum.

¹ Imitari videtur poeta Vergili Georg. II, v. 173 sq.:

Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus,
 Magna virum.

² Confer similes Hungariae laudes Panegyrici in laudem divi Ladislai vv. 45—66, unde etiam v. 7 sq. huius carminis eisdem fere verbis repetitur.

- Grata, precor, viridi tu deversoria vitae
 Concede, et studiis otia grata meis.
 Atque hic mortales animus quom liquerit artus, 35
 Suscipias gremio pallida membra tuo.
 Aurae post tergum iamiam linquantur iniquae,
 Iam feriunt vultus flabra benigna meos.
 Ipse meam certe patriam cognosco beatam,
 Quam gaudens verbis ipse saluto meis: 40
 Salve sidereo tellus dilecta Tonanti,
 Salve multiugis terra referta bonis.
 (Repete, ut supra).

Invitatorium ad eundem,

Iusum Varadini.

- Ista dies partim niveo signanda lapillo est,¹
 Mellitisque simul concelebranda modis,
 Quae te Pannonicis perpulere reddidit oris,
 Reddidit et caris quae modo rite viris.
 Ipsa etenim vultum subito suscepit amoenum 5
 Lumineque effecit cuncta serena suo.
 Continuosque simul procul hinc procul abstulit imbres,
 Et nebulas pariter dispulit ipsa nigras.
 Verum carbone est partim obfuscanda nigranti
 Neenon maestiferis dedecoranda sonis, 10

¹ Thracum morem fuisse, ut meliores felicioresque vitae dies albis, tristes vero atrosque nigris lapillis signarent notarentque, Plinius Nat. hist. VII, 131 tradit. Reminisci autem videtur Paulus illius loci, qui est apud Persium Sat. 2, 1:

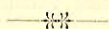
Hunc, Maerine, diem numera meliore lapillo. . . .

Ceterum similes loci exstant Martial. Epigr. IX, 52, 5; Ovid. Metam. XV, 40 (niveis lapillis).

- Ipsa mihi quoniam fidum disiunxit Achatem,¹
 Et tenuit mentis pignora magna meae,
 Et frontem rugis male deturpavit hiuleis
 Ac cura oppressit pectora nostra gravi.
 15 Quapropter velis properes huc, oro, citatis,
 Huc venias celeri, lux mea, quaeso, gradu,
 Namque tuo obtutu curae pellentur acerbae
 Levorem capiet frons caperata² pium.

Ad dominum Stanislaum Thurzo³
 praepositum Varadiniensem de tempore brumali,

quem hortatur, ut, dum fata aetasque permittunt, vitam ducat iucundissimam.
 Lusum apud eundem anno 1508 die prima Novembris.

Cornigerae aurata quom Cynthus aureus capellae
 Domum quadriga visitat nivalem,⁴

¹ fidum comitem amicumque, qualem Aeneae Achatem fuisse Vergilius tradidit.

² rugosa frons explicabitur levisque fiet.

³ Idem Stanislaus Thurzo esse videtur, qui postea episcopus olomucensis factus est. Quod si re vera ita est, pater Stanislai erat Ioannes, de quo Iodocus Ludovicus Decius libri De Vetustatibus Polonorum Cracoviae a. 1521 editi pg. 64 haec scribit: (Ioannes Thurzo), vir cum honoris praefatione semper nominandus, natione Hungarus, genere nobilis, sed dudum varia fortuna versatus, illud idem polonicum atque germanicum vulgare expedite sciens, litteris latinis haud vulgariter doctus, in initio in Polonia fortuna adiutus. Auro argentoque utrumque regnum magnis commodis ampliavit. . . . Moriens hos filios insignes duabus uxoribus genitos reliquit: Primo matrimonio Ioannem Vratislaviensem, Stanislaum Olomucensem episcopos, Georgium comitem Camerarium montium Hungariae. . . . praeter eos Alexium quoque et Ioannem secundo matrimonio genitos reliquit.

⁴ scilicet cum sol (= Apollo = Cynthus) in sidere capellae conspicitur bruma instante.

- Ilico de terris radios simul amovet calentes
 Secum omnibus, dirum gelu reducens.
 Brumaque torpidulis¹ frigoribus undique insolescit 5
 Flatuque fontes horrido coercet,
 Terraque tum duos patitur neque congelata rastros
 Torpetque deses otio colonus.
 Aridulis calidum stipulis foveat insuper eaminum,
 Ad quem Lyaeum² gaudibundus ornat. 10
 Intima vitalis tum viscera lustrat humor atque
 Solum nivoso candicat nitore.
 Tum fluvii gelida glacie quoque torpidi quiescunt,
 Et nauta curvam deserit carinam:
 Ille nec Hesperium cupidus valet involare litus, 15
 Aut Indicum caris rubens lapillis.
 Et mare frigidulo Callistonis axe³ congelatur
 Quod lentus usque conspicit Bootes.⁴
 Flumina Pannonicas labentia fervide per oras
 Aquis quiescunt en modo gelatis. 20
 Aeolio raptim Boreas ruit inquietus antro,
 Silvas tremendo verberans fragore.
 Non foliis tegitur viridantibus arboris caecumen,
 Nec prata florum germinant decore.
 Gramina marcescunt campis modo luteo colore, 25
 Et terra canis conditur pruinis.⁵

¹ deminutiva adiectivi torpidus forma et ipsa inusitata est, et praeter consuetudinem activo sensu hoc loco usurpatur.

² Bacchum, vinum.

³ Callistus sive ursae maioris axe i. e. septentrionali frigore.

⁴ Booten sive Aretophylacem, sidus prope ursam situm, antiqui plerumque senem quendam (Arcadem, Lycaonem, Icarium) in astrorum numero locatum fingeant atque senem pigrumque appellabant. Itaque etiam Paulus Bootem lentum septentrionali frigore astrictum mare intueri scribit. Conf. Senecae Medae v. 314 sq.

⁵ Horat. Carm. I, 4, 4:

Nec prata canis albicant pruinis.

- Qui,¹ Thurso, viridem solabimur, o diserte, vitam
 Carent quom² aprica floribus vireta?
 Tempore carpamus genialia,³ dum licet, secundo et
 30 Dum fata vitam protrahunt beatam.
 Poplitibus properat turpis cito nam senecta curvis,
 Graduque letum nos premit citato.
 Nunc placido lacti, nunc tempore victitemus, eeee
 Pallens adest languoribus senecta.
 35 Atque inopina rapit iuvenilia corda mors, feroxque
 Pestis superbas cogit ire⁴ mentes.
 Ergo hilares pariter cantabimus igneos amores
 Iuxta focum flagrantibus caminis,
 Grandia sumamus quoque pocula more Sarmatarum,
 40 Et musta scyphis aureis bibamus.
 Quis scit, an exspectet lux crastina prospero meatu,
 Seu pensa ducant longius sorores?⁵

IN CENAM

eiusdem domini Stanislai Thursii lautissimam ibidem lusum.

Vana iam nectar sileat vetustas,
 Et dapies magni taceat Tonantis,
 Duleia omittat Saliaris atque
 Iuscula mensae;

¹ Qui scripsi; in libro exstat quo.

² quom addidi ex coniectura, nam et desideratur et facile per incuriam typothetae excidere potuit.

³ genialia carpere sive eis, quae amicus animus (genius) suadet, uti.

⁴ dissipat fugatque.

⁵ Ut metrum ipsum atque multa huius carminis revocant in animum Horati carmen I, 1, 4, ita ultimi duo versus aperte imitantur Horati Carm. I. IV, 7, v. 17 sq.:

Quis scit, an adiciant hodiernae crastina summae
 Tempora di superi?

- Mittat et quidquid malefida iactat 5
 Fama et arguti recinunt poetae,
 Nulla nam nostram superant profecto
 Fercula cenam.
 Cena quae cunctis graphice referta est
 Gaudiis lautisque cibus repleta, 10
 Cuique adest curas hilarus repellens
 Bacchus acerbas,
 Cuique adest laetus pariter virorum
 Ordo, qui comi recreare tristes
 Famine et miro valet excitare 15
 Scommate mentes.
 Verum ego demens, quid ego misellus,
 Vestra quid vecors remoror poeta
 Gaudia, et nostris moror aestuosa
 Pocula nugis? 20
 Iste non vanas locus, iste nugas,
 Ista non gerras¹ petit hora ineptas,
 Sed merum magno modo promptitandum est
 Vase falernum.
 Ergo iam grandem, venerande, scyphum, 25
 Thurso, suscepta propereque tandem
 Sicca, pergemus satiare grato
 Labra Lyaeo.

¹ gerras = nugas.

In laudem Ioannis Winterburger

impressoris sollertissimi.

- Quantus erat Cous¹ formata Cypride pictor,
 Quantus eras divis, Phidia docte, tuis,
 Quantus et excelso fueras, Lysippe, colosso,²
 Quantus eras sollers aere nitente, Myron,³
 5 Quantus erat Mentor claro caelamine notus,
 Et facto Calamis nobilitatus equo,⁴
 Quantus et argento fuerat Mys splendidus albo,
 Marmore Praxiteles quantus et ipse rudi,
 Parrhasius quantus pingendis insuper uvis,
 10 Pyrgoteles gemmis⁵ extitit atque suis:
 Tantus Ioannes hiberna dictus ab arce
 Exstat fingendis bibliopola libris.

¹ Cous appellatur Apelles (356—308 a. Chr. n.), non quod Coi natus esset, Colophonium enim Ephesiumve eum fuisse satis constat, sed quod celeberrimam illam Veneris e maris fluctibus emergentis (*ἀναδυσμένη*) imaginem, quae usque ad Augusti tempora in Veneris templo Coi insulae visebatur, pinxit.

² Hereulis statuam, triginta cubita altam, Tarenti a Lysippo Alexandri Magni temporibus factam, designare videtur. Ceterum etiam multos alios colossos idem Lysippus fecisse traditur.

³ Prae ceteris Myronis vacca vitulum uberibus alens, Athenis in publico constituta, antiquorum laudibus effertur.

⁴ Equis fingendis inclaruisset Calamidem, qui Phidiae temporibus fuit, refert Ovidius Epist. ex Ponto IV, 1, 33. Cui loco Ovidiano totum hoc Pauli carmen simile est.

⁵ Pyrgoteles inclaruit gemmis scalpendis temporibus Alexandri Magni.

In invidum.

Invide quid sannas in nos convertis aduncas¹
 Et praefers naso rhinocerota² tuo?
 Nil agis imbutus virosis ora lituris,
 Permanet Aoniis candida fama viris.

Opusculum hoc mira diligentia Ioannis Winterburger, civis Viennensis et impressoris accuratissimi impressum est, impensis Hieronymi Doliarii de Libental.

*Anno dominicae incarnationis 1509, die quarto mensis Iunii.*³

(Disticha in librum Ioannis Stobnicensis.)⁴

Magister Paulus Crosnensis lectori studioso:

Qui freta, pui fontes, populos ac moenia, colles,
 Quique cupis vasti noscere regna poli,⁵
 Huc precor, huc vultum paulisper verte benignum
 Exiguumque legas, candide lector, opus.
 Omnia quo magni clauduntur climata⁶ mundi, 5
 Quodque fovet variis terra rotunda locis.

¹ i. e. quasi naso adunco me suspendis oreque distorto despicias.

² rhinocerota naso praeferre vel rhinocerota nasum habere idem valet atque nimium in olfaciendo atque castigando esse.

³ His verbis desinit liber A.

⁴ Titulum hunc ex meo addidi. Praemittuntur haec poetae disticha libro Ioannis de Stobnica Cracoviae per Florianum Unglerium a. 1512 impresso. Qui liber Ioanni Lubrański, episcopo Posnaniensi, dedicatus inscribitur Introductio in Ptolomei Cosmographiam. Exstat inter libros bibliothecae Universitatis Cracoviensis. (C).

⁵ Caeli sive sphaerae.

⁶ regiones.

- Quo populos, urbes mirabere, flumina, montes
 Et quae sunt oculis non bene visa tuis.
 Quo ptolomaei subito, mihi crede, videbis¹
 10 Et releges sparsim grandia scripta libri.
 Et quod mille alii docti scripsere libellis,
 Hoc parvo invenies conspiciasque libro.

DISTICHON:

- * Aspice, quam parvo, lector studiose, libello
 Clausa sit immensi machina magna poli.

EPITHALAMION²

illustrissimi et invictissimi ducis et domini domini

SIGISMUNDI REGIS POLONIAE etc.

nobilissimaeque ac pudicissimae Barbarae, filiae incluti et magnifici domini
 Stephani, palatini Pannoniae Cepusique comitis perpetui,
 a magistro Paulo Crosnensi Rutheno conditum.³

— ❧ —

Tempus erat medio quo sol altissimus orbe
 Respiceret iusta limen utrumpue libra:⁴

¹ Quamquam in libro C exstat exaratum ptolomei, tamen mendum esse typographi suspicatus formam ptolomaei (πτολμαεος), qua Propertius Eleg. II, 1, 30 usus est, reponere haud dubitavi.

² Hoc atque proximum carmen repetitur ex libro D.

³ Barbara, filia Stephani, voievodae Transsilvaniae et Hedvigis, ducissae Thessnensis, venit Cracoviam a. 1512 a. d. VIII Id. Febr. (die sexta Februarii; conf. Acta Tomiciana a com. T. Działyński edita, Posnaniae a. 1852 sqq. tom. II, pg. 17, N. XXI et pg. 5, N. V); regiis insignibus exornata est a. d. VI Id. Febr. (die octava Februarii; conf. ib. pg. 2), quo facto confestim nuptiae celebratae sunt (conf. ibid. pg. 3). Praeter Paulum Crosnensem etiam Dantiscus, Pauli discipulus, atque Andreas Cricius, poetae celeberrimi, carmina in has nuptias composuerunt. Ipsius Pauli epithalamium post nuptias celebratas Calendis demum Martiis a. 1512 typis expressum in lucem prodixit, ultimae libri, quo continetur, paginae verba testantur.

⁴ iusta libra idem fere exprimit ac medio orbe (wśród równowagi).

- Tristia sollicitis concussus pectora curis
 Subdixi studiis tempora pauca meis.
 Linquo Palladiae sublimia tecta palaestrae,¹ 5
 Quae gerit a Graccho nomina clara duce;
 Deduco lentos per prata feracia gressus
 Et pergo suetas maestus inire vias.
 Ecce mihi notos video concurrere divos
 Et ferre aequatos nostra sub ora gradus. 10
 Quos ubi praecelsam conspexi tendere ad urbem,
 Effudi tales voce tremante sonos:
 Candide, cui cantus renovas, Latoe,² sonoros?
 Cuique moves digitis aurea plectra tuis?
 Cui quoque, Pegasides,³ citharas pulsatis eburnas 15
 Tenditis et blandae fila canora lyrae?
 Cuique leves, viridis, praegestas, Thyrsiger,⁴ hastas?
 Cuique adfers gratos, o Tegeae,⁵ modos?
 Cui spiras⁶ patulo fortunae, Copia, cornu?⁶
 Cui spargis niveas, candida Flora, rosas? 20
 Cuique sinu portas fructus, Pomona, capaci?
 Cui geris, o duleis, spicea sarta, Ceres?
 Et tu, quem tanti causam liquet esse triumphi,
 Cui praefers rutilas, lacte Talasse,⁷ faces?

¹ Cracoviae urbis, quae, cum sedes studiorum universitatisque esset, Palladia palaestra a poeta appellata est.

² Apollo.

³ Musae.

⁴ Bacchum appellat.

⁵ Pana deum Tegeaeum sive Arcada a Tegea, Arcadiae urbe antiquissima, appellat, Pan enim et natus in Arcadia ibique libentissime commemoratus esse traditur, et Tegeae praecipue colebatur. Ut autem Apollo eximius citharoedus sive fidicen fingeatur, ut Baccho tibiurum cantus familiaris fuisse traditur, ita Pana fistula sive syringe modulanda inclaruisset ferunt.

⁶ Cui spiras (= adspiras), Copia, patulo fortunae cornu?

⁷ Talassus (Talassius, Talassio) dicitur a Romanis nuptiarum deus, cui aequae ac Graecorum Hymenaeo, et ipsi nuptiarum deo, faces coniugales a poeta tribuuntur.

- 25 Tu quoque, cui grandes, petulans Elegia,¹ cothurnos
Versas, exiguis ludere sueta sonis?
An deus excelso tandem prospexit Olympo
Audiit et populi vota benigna sui?
An pia magnanimo praestatis munera regi
30 Coniugiique datis prospera signa novi?
Sic est, sic, cuncti concordi voce sonabant,
Et mihi quaerenti talia verba dabant:
Sic est, ut narras, teneri nam mater Amoris
Adducit vestris gaudia magna locis.
35 Adducit claro prognatam sanguine nuptam
Adducit vestro regia dona duci.
Quam sequitur nitidis puerilis turbula flammis²
Cuique adsunt Charites, numina trina, deae.
Quam Pallas Graecis sequitur bene culta sub oris
40 Et Iuno Samiis rite litata focis,
Iuno purpureis cui fulgent colla corallis
Cuique micant auro tempora cineta rubro,
Quae nectit propriis genialia vincula palmis
Et parat optatos officiosa toros.³
45 Hos postquam placidis sermones auribus hausi
Et sensi pronos in mea vota deos,
Eia age Pierias, Erato, inquam, perente chordas
Promeque connubii exordia prima sacri.
Carmen dulcicana die connubiale camena
50 O votis, Erato, semper amica meis.

Iuppiter aethereo, qui prospicit omnia caelo
Et regit arbitrio cuncta creata suo,

¹ Elegiam deam fingit etiam Ovidius Amorum III, 9, 3. Est autem hoc loco Elegia amatoria sive nuptialis, carmen ipsius poetae deae specie indutum.

² Designat agmen puerorum, qui antiquorum more taedis nuptialibus exornati sollemnia concelebrant.

³ Poeta, cum sponsae virgini taedas conjugales, Gratias, Minervam, Iunonem comitari fingit, eandem amore virginali, venustate, consilio fideque coniugali excellere indicat.

- Ut sua Sarmaticas convertit lumina ad oras,
Quas premit infesto Parrhasis ursa¹ gelu,
Cernit magnanimo Sismundum pectore regem, 55
Qui gerit aretoae sceptrae decora plagae,
Cernit florentem dulci sine amore iuventam
Ducere et insuaves carpere saepe dies.
Illico Maiugenam² archivo³ demittit ab alto,
Et iubet omnigenas voce ciere deos. 60
Adsunt aligero superi mandante coloni,
Adsunt terricolae numina pulchra deae.
Post, ubi cuncta suis prospectat sedibus, ille
Profatur solio talia verba suo:
„Caeligenae, aeternis conscripti nomina libris, 65
Participes mensae participesque poli,
Scitis, ut a primo facti fundamine mundi,
Sidera post, ventos, aera, rura, fretum
Quanto mortales nisu servare creatos
Moliar, et gentem multiplicare novam,⁴ 70
Quom vos coniugii sanctissima vincula sacri
Et fesceninas noscere credo faces:⁵
Quod certa astrifero firmavi lege theatro,
Quod paradisiacis constituique locis,

¹ Callistonem, Lycaonis, Arcadiae regis, filiam in sidus ursae maioris sive septentrionum, sub quo terrae Boream versus positae iacere dicuntur, transformatam esse poetae tradiderunt. Appellatur autem ursa illa Parrhasis a Parrhasia, Arcadiae terra atque urbe.

² Mercurium.

³ archivum, graecae vocis ἀρχεῖον vi, arcem curiamque Iovis Paulus appellavit.

⁴ Moliar scripsi ex coniectura; in libro enim est molior. Nihilominus tamen duriores esse dispositionem sententiae membrorum perspicio; sic enim verba coniungenda esse censeam: Scitis, ut facti a primo fundamine mundi (= quippe qui a primo fundamine mundi facti sitis), quanto nisu post ventos, aera, rura, fretum moliar mortales creatos servare et gentem multiplicare novam, quom cett.

⁵ nuptiarum sollemnia.

- 75 Quo capiunt fidi dulcissima dona parentes,
 Quo venit humanum concipiturque genus,
 Quo sine iam dudum tellus inculta iaceret,
 Deficerent volucres, monstra marina, boves.
 Est plaga Parrhasium longe porrecta sub axem,
 80 Pollens militia magnanimisque viris
 Quam rex Sismundus iustis moderatur habenis,
 Praeclarus titulis, nobilitate, fide,
 Qui nostros casta veneratur mente Penates
 Ponit et ad nostros plurima dona focos;
 85 Aurea quo terris dominatur praeside virtus
 Et redeunt auro saecula notata rubro.
 Praeside quo pietas merito donatur honore,
 Languet avarities, ambitus, aura,¹ favor.
 Qui valido nostram tutatur milite gentem,
 90 Quae fert salvificae nomina sancta crucis;
 Cuius fulmineas senserunt regna sagittas
 Tartara, Tartareis² horridiora locis.
 Quem Seytha, quem Parthus primis exhorruit annis,
 Et cum Turcaico Moscha caterva grege.
 95 Huic ego pro meritis pulchram praestare puellam,
 Et dignas in nos certo referre vices,
 Quae superet cunctas formosa fronte puellas,
 Ingenio, fama, dexteritate, fide,

¹ aura scripsi, nam de aura populari poeta cogitasse videtur; ceterum in libro exstat aera, quae vox, etsi Plinio teste (N. h. XVIII, 155) lolium, sterilem herbam, designare potest, tamen huic loco minime convenire videtur.

² Tatarorum nomen facile illius aevi hominibus propter feritatem gentis a Tartaris, horridissima illa inferorum regione, ductum esse videbatur. Confer Monumentorum Poloniae histor. tom. III, Leopoli a. 1878 editi pg. 643: „gens Tartarica velut a Tartaris ebulliens infernalibus.“ Qui locus, cum exstet in chronicis non post saeculum XIV conscriptis (conf. ibid. pg. 579 sqq.), ostendit falsa opinione teneri eos (Meyer, Conversationslexicon s. v. Tataren), qui etymologiam illam Tatarorum nominis a Ludovico XI, Francogallorum rege (1461—1483), profectam esse putent.

- Quae vincat cunctas probitate heroidas, acta
 Saecula quas dederint quasque futura dabunt. 100
 Quare, si qua choro mortali diva futura est,
 Illa futura dea est, illa futura dea est,
 Qualem Pannonicis conspexi nuper in oris.
 Quae visa est tanto digna puella viro,
 Cui iungam, adfuerit modo si mihi vestra voluntas, 105
 Conubio stabili, perpetuoque toro.
 Talibus orabat, cui rerum summa potestas:
 Adsensere suis numina cuncta sonis.
 Mox caduciferum Gnidiamque¹ accersit, et illis
 Tradit divinis talia verba labris: 110
 „Vade agē virgineam pertentes filia mentem,
 Tu quoque sceptrigeri pectora, nate, viri.
 Sed docili nostros advertite pectore nutus,
 Audite et certis verba notata modis.
 Tu nate invicto defer mea dicta tyranno, 115
 Mandatique celer nuntius esto mei,
 Cur viridem primum perdat, scrutare, inventam?
 Curve nec aetatis sit memor ipse suae?
 Curve gerat semper magnarum pondera rerum
 Nec curet, tantas cui bene linquat opes? 120
 Curve ferat nullum cara de prole laborem,
 Quae regat auspiciis regna relicta suis?
 Vincula dein moneas subeat sponsalia, meque
 Dic thalamis sponsam iam reperisse suis.
 Cuius mellifluis laudes deprome camenis 125
 Nec cessa egregio concelebrare viro.
 At tu fer tenerae, duleis, mandata puellae,
 Filia, et in flammās pectora coge novas.
 Mittat sub nexus, persuade, corda iugales
 Nec renuat tanti foedera tanta viri. 130

¹ Mercurium atque Venerem. Gnidiam enim aequae ac infra Eryci-
 nam ex antiquorum poetarum more Paulus Venerem appellavit a locis,
 in quibus cultus deae praecipue vigeat.

- Cuius tu meritis decantes stemmata verbis.
 Cognita in eoīs occiduisque plagis.¹
 Dixit: gemmiferum scandit Venus aurea currum,
 Quem fecit mira Muleiber ipse¹ manu,
 135 Quem sibi Lemniacus prima pro nocte maritus²
 Donavit socii pignora grata tori.
 Cui subeunt subito torquatae colla columbae,
 Et praestant dominae munia sueta suae.
 At plantis celeres nectit Cyllenius³ alas
 140 Conspicius virga, conspicuusque mitra.
 Demeat hinc Erycina dea, et Tegeaticus ales,⁴
 Ut peragant magni iussa verenda Iovis.
 Pergit ad hungaricos ridens Cytherea Penates,
 Tu petis arctos, o Petasate,⁵ domos.
 145 Pacifer⁶ armigeri ingrediens penetralia regis
 Confert in tales tradita verba modos:
 „Salve, Sarmatici rex invictissime sceptri,
 Salve, nativi firma columna soli.
 Ille en siderea me rex demittit ab arce,
 150 In cuius sita sunt cuncta creata manu.
 Cur, rogat, incassum iuvenilia tempora perdis,
 Quae fiunt cursu deteriora suo?
 Cur te coniugii non tangit cura sacrati,
 Cur pergis patriam nec relevare domum?
 155 Cui trades magno quaesitas robore terras?
 Cui linques proprii regna beata soli?

¹ Volcanus sive Hephaistos.

² Lemniacus maritus Volcanus dicitur, quia Lemni libentissime commorari ab antiquis credebatur.

³ Mercurius enim in Cyllenio Arcadiae monte natus esse traditur.

⁴ ales scripsi, neque enim veri simile est poetam scripsisse arctas, id quod exstat in libro. Tegeaticus ales Mercurius a Statio poeta appellatur.

⁵ Petasatus Mercurius dicitur a petaso, capitis tegumento itineri faciendo apto, quod poeta supra v. 140 mitram dixit.

⁶ Hoc cognomine poeta Ovidium secutus Mercurium designavit.

- Ipse iubet, tandem socialia vincula sumas
 Nec spernas iusti foedera iusta tori,
 Ne tibi, quom Pylios laetus transcendere annos,
 Teque suis poscet caelica turba thronis,
 160 Ne tibi bellipotens desit, rex inclute, proles,
 Quae teneat nutu regna paterna suo.
 Ipse tibi pulcro delegit corpore nympham,
 Quam iubet in thalamos protinus ire tuos.
 Qua nihil in toto vidi formosius orbe,
 165 Nescio quod dicam fronte nitere decus.
 Fronte sedet patula pergratus candor et ipso
 Vultu haeret Tyrius cum probitate pudor.¹
 Quid narrem sparsos per eburnea colla capillos
 Nec non Paestanis aemula labra rosas?²
 170 Quid referam claras imitantia lumina stellas,
 Lacteolasque manus lacteosque pedes?
 Cui decus Ausoniae cedit Lucretia Romae,
 Cui cedit Samii femina casta viri.³
 175 Quae vincit cunctas sincero corde puellas,
 Quae vincit Phrygiae corda dicata deae.⁴
 Quae vincit prisca cunctas heroidas aevi
 Ingenio, studiis, arte, pudicitia.
 Qua visa Aeetae natam⁵ sprevisset Iason,
 180 Hercules amplexus, Deianeira, tuos.

¹ Tyrius pudor = purpureus pudor (rumienieć wstydlivości).

² Paestum, Lucaniae urbs, rosariis venustis bis per singulos annos florentibus apud antiquos inclaruit.

³ Penelope Ulixis uxor; Ulixes enim ab Same sive Samo (Cephalonia), Ithacae vicina insula, quae insularum ipsius regni maxima erat, adiectivo antiquis scriptoribus inusitato Samius vir a Paulo dicitur.

⁴ Phrygiam deam appellat Magnam matrem, cuius imago a. Chr. n. Pessinunte Romam advecta est. Cum autem corda dicata Phrygiae deae commemorat, cogitat sine dubio de matronis romanis, quae illam Magnae matris imaginem Romae exceperunt, imprimisque de Claudia Quinta, cuius castitatem ipso illo adventus sui die dea testificata esse narratur. Conf. Ovid. Fastor. IV, 295 sqq.

⁵ Medeam.

- Oenomaïque Pelops currus vitasset iniqui,
 Fugissetque tuas Hippodamia faces.¹
 Qua visa Phrygius titubasset pastor,² Athena
 Quom subiit leges Iuno Venusque suas.
 185 Ipse Abydenus longe stupuisset adulter,
 Dum natat ad thalamos, Sesta puella, tuos.³
 Thermodontiaca iuvenis de matre creatus
 Damnasset saltus, Delia casta, tuos.⁴
 Qua Liber viridi conspecta litore Naxi
 190 Liquisset vacuis Gnosia furta⁵ locis.
 Quam si Admetacis vidisses, Phoebe, sub antris,
 Non ferres flavis laurea sertā comis.⁶
 Quam spreta propriis confossus corda sagittis
 Optasses Psyche, parve Cupido, tua.⁷
 195 Pro qua vel saeva certasset Gorgone Perseus,
 Aeneas armis, cursibus Hippomenes.⁸

¹ Faces, cum in universum libidinum studiorumque incitamenta, tum praecipue puellarum oculi amorem excitantes a poetis appellantur. Hippodamia erat Oenomai, Pisae regis filia, quam Pelops a patre in matrimonium petisse periculosamque curru cum patre de ea re certandi condicionem subisse traditur.

² Alexander sive Paris.

³ Leander Abydenus, dum Herus, Sestae Veneris sacerdotis, amore captus Hellespontum singulis noctibus nando traiecit, postremo submersus est. Cuius corpus exanimatum, in litus Sestiacum eiectum, cum Hero conspexisset, in mare se praecipitavit.

⁴ Iuvenis Thermodontiaca de matre (Hippolyta, Amazone, Thesei coniuge) creatus est Hippolytus, a Diana (Delia casta) ob castitatem dilectus.

⁵ Gnosia furta dicitur Ariadne a Theseo. Gnoso avecta atque Naxi relictā, ubi conspectam Bacchus amore incensus in matrimonium duxisse fertur.

⁶ Admetum, Pherarum, Thessaliae urbis, regem, dilectum esse ab Apolline, qui etiam pastoris munere aliquamdiu apud eum functus esset, Graeci poetae tradunt.

⁷ Apulei narratiunculam (Metam. lib. 4—6) de Psyche ab Amore dilecta tangit.

⁸ Perseus de Andromeda cum Phineo Gorgonis ore adhibito (Ovid. Metam. l. V, v. 1 sqq.), Aeneas de Lavinia armis cum Turno, Hippomenes de Atalanta cursu cum ipsa (Ovid. Metam. X, 560 sqq.) instituto certasse traditur.

- Pro qua vel summi fieret regnator Olympi
 Bos, satyrus, serpens, aurum, homo, fulmen, olor.¹
 Cuius si dignas coner depromere laudes,
 Lassabit nitidum nostra labella decus.
 Nam cupiam Lybici fluctus numerare profundi 200
 Nec non aetherei sidera cuncta poli.
 Quare age, dum fas est, thalamos ne sperne secundos,
 Dumque favet votis caelica turba tuis.
 Est praesto multis virgo circumdata donis,
 Cui dos, nobilitas, forma, pudicitia. 205
 Hoc prece ruricolae, hoc cives simul atque senatus,
 Hoc petit armisonis bellica turba tubis.
 Aurea tum verso remeabunt saecula fetu,
 Manabunt liquidis duleia mella vadis.
 Producet segetes viridis sine semine campus, 210
 Nascuntur summis bacchica dona iugis.
 Tum rex armipotens, „ultro parebimus“, inquit,
 „Atque lubens magni iussa subibo dei“.
 Dein castos nymphae penetrans Erycina penates
 Placato tales edit ab ore sonos: 215
 „Salve, Pannonici pulcherrima nymphula regni,
 Salve, virginei splendor honosque chori:
 Ad te stelliferi mittit me rector Olympi
 Mandatique iubet me memorem esse sui.
 Siccine florentem consumes sola iuventam, 220
 Sic perdes viduo tempora laeta toro?
 An nescis, subito pereat quod copia formae,
 Ad finemque ruant quaelibet orta suum?
 Aspice vernantes per prata virentia flores,
 Aspice purpureis lilia mixta rosis: 225

¹ Ovidianum hoc imprimis est narrationis singulas partes quam maxima imaginum comparationumque ex mythologia petitarum copia illustrare, atque prae ceteris libri Artis amatoriae Ibisque ea ratione excellunt. Ceterum in ea re Ovidium nostro Paulo et arte et ingenio longe praestare certum est.

- Florent, eoum Phoebus dum scandit ad axem,
 Marcent, occiduum dum petit ille fretum.
 Iam tua conubio est aetas et digna marito,
 Iam tua taedifero congrua forma deo.¹
- 230 Quare, dum verni floret tibi temporis aetas,
 Et spirant faciles in tua vota dei,
 Exple floridulos concessis lusibus annos,
 Utere sorte data, dum tua forma viget.
 Namque citis volucres labuntur cursibus anni,
- 235 Nec redeunt, qui iam praeteriere, dies.
 Iam tibi stellati prudens iam conditor orbis
 Suggestit eximium, cara puella, virum.
 Cui probitas hilaris, cui frons tranquilla, serena,
 Cui mens et recta cum probitate fides.
- 240 Qui clarum proavis deduxit regibus ortum
 Et de caesareo stemmata clara toro.
 Heroas superat qui prisei temporis omnes
 Militia, titulis, nobilitate, manu.
 Quem iam belligeris pharetratus sensit in armis
- 245 Mysus, quemque truces extimere Getae.²
 Quem mitis metuit Zephyrus, quem lucidus Eurus
 Quem rigidus Boreas, quem tremit atque Notus.
 Qui genio³ Fabius,⁴ vi Fulvius,⁵ arte Camillus,⁶
 Appius eloquio,⁷ religione Numa,

¹ Hymenaeo, nuptiarum deo.

² Mysos Valachos appellat; Getarum autem nomine Moldavios designare videtur. Conf. quae adnotavi ad Ioannis Visliciensis Odae in victoriam ad Orsam relatam scriptae v. 35; eiusdemque Belli prutheni l. I v. 121 atque l. II, v. 32.

³ In libro est: qui genio; Paulum tamen potius: qui ingenio scripsisse suspicor.

⁴ Qn. Fabius Maximus Verrucosus Cunctator secundo bello poenico inclaruit.

⁵ M. Fulvius Nobilior Aetolos devieit, cui tamen, eur prae ceteris a Paulo vis tribuatur, parum liquet.

⁶ M. Furius Camillus Veis captis Romaque a Gallis liberata clarus erat.

⁷ Ap. Claudius Caecus, censor a. 312 a. Chr. n., a Livio disertus dicitur.

- Sulla acie, Magnus¹ fama, pietate Metellus,² 250
 Scipiadae bellis Atiliusque³ fide.
 Hunc ego tantum alios credo praestare potentes,
 Quantum Grynæus⁴ sidera celsa vagus,
 Quem nunquam dignis posset celebrare camenis,
 Carmine qui flexit robora, saxa, feras.⁵ 255
 Lemnias Aesoniden pro quo sprevisset alumnum,⁶
 Aegidenque suum Cressa puella ducem.⁷
 Immitis patrios carpsisset Scylla capillos,⁸
 Hellespontiacas Sestias isset aquas.⁹
 Quo viso Aemonii haud subiisset fata tyranni 260
 Alceste¹⁰ et diram tristis Elissa necem.¹¹
 Nec Phyllis tereti rupisset fune iuventam,¹²
 Vitasset nigros martia nata rogos.¹³

¹ Pompeius.

² Q. Caecilius Metellus, Metelli illius Numidici filius, cui ob singularem in patrem pietatem Pio cognomen inditum est.

³ M. Atilius Regulus primo poenico bello fide hostibus servata inclaruit.

⁴ Apollo sive Sol.

⁵ Orpheus.

⁶ Hypsipyle, Lemni regina, Iasonem, qui cum ceteris Argonautis Lemnum devenisse traditur.

⁷ Theseum Ariadne.

⁸ Scyllam fuisse virginem virorum fugientem Ovidius Metam. XIII, 730 sqq. narrat.

⁹ Hero ipsa Hellespontum nando traiecisset.

¹⁰ Alceste sive Alcestis non subisset fata Admeti, Pherarum tyranni, mariti sui i. e. mortem voluntariam pro eo non subisset.

¹¹ Elissa sive Dido, quae Aeneae desiderio commota mortem per flammam sibi conscivit.

¹² Phyllis, cum de fide Demophoontis, mariti sui, desperasset (Ovid. Heroid. 2).

¹³ Euadne, quae Capaneum, maritum suum ita dilexit, ut una cum corpore illius occisi in rogo se comburi iusserit.

- Cuique ultro malum Cydippe flava tulisset ¹
 265 Oenomai currus Hippodamia ² leves.
 Cui quoque Schoenei virgo pulcherrima regis
 Tardasset celeres ipsa Atalanta pedes. ³
 Pro quo ego Lemniacum sprevissem, crede, maritum ⁴
 Gradivum ⁵ et Phrygium ⁶ cum meo Adone ⁷ senem.
 270 Ergo age, ne tanti spernas conubia regis,
 Inque meas confer vota benigna preces,
 O tanto, felix virgo, nuptura marito!
 O felix tantos sponsa aditura lares!
 Quanta Pannonicos attolles laude penates!
 275 Ornabis propriam quanto et honore domum! ⁴
 Illa ait: „Haud quamvis sim tanto digna tyranno,
 At tua, quae mandas, iussa subibo libens.“
 His actis superam conscendunt protinus aulam,
 Et subeunt summi lumina clara patris.
 280 Haec narrat tenerae mollissima corda puellae
 Flexisse, ille gravis pectora dura ducis.
 Hos Erato miti profudit pectore cantus,
 Et procul e vultu evanuit illa meo.
 Pande, Sigismunde, erectas ad sidera portas,
 285 Pande Cyclopeia moenia structa manu.
 Votaque caelesti promissa exsolve Tonanti,
 Et cadat ante aras victima crebra sacras.
 Atque tuae laetis oculis occurre puellae,
 Reginamque alaeri suscipe fronte tuam.

¹ Cydippe ultro ei malum obtulisset, quae malum ab Acontio singulari amore studioque sibi oblatum suscipere esset gravata (Ovid. Heroid. 20; 21).

² Quamquam Pelopi eodem Oenomai, patris sui, currus non tulit.

³ Atalanta, quae quidem ab Hippomene, quem et ipsa dilexisset, vinci se cursu non esset passa, nisi Veneris fraude capta esset.

⁴ Vulcanum.

⁵ Martem.

⁶ Phrygium senem sive Anchisen.

⁷ Adon sive Adonis, regis Cypri filius, eximia forma excellens, a Venere singulari amore dilectus esse traditur.

- En venit Hungaricis nitidissima nymphula terris, 290
 Spirans purpureis cinnama grata labris.
 Lactea cui rubro praefulgent colla metallo,
 Praecingunt flavas aurea sarta comas.
 Cui tribuit largos Iuno Saturnia census,
 Ingenium Pallas, Cypria laeta decus. 295
 Quae sic formosas superat formosa puellas,
 Ut premit Oreadas pulchra Diana deas. ¹
 Quam Venus intento conspectans lumine, tandem
 Conatur nupta mitius ire nova. ²
 Tuque Poloninae praecellens incola terrae 300
 Excipias dominam milite, voce tuam.
 Stridula dulcisonos effundat tibia flatus,
 Et resonent lactos cornua rauca modos.
 Bellica clangores emittant aera sonoros,
 Testentur festos tympana tacta dies. 305
 Tinnula tinnitum prodant crepitacula ³ clarum,
 Et cum melliflua sistra ⁴ sonora lyra.
 Horrida terrificos edat bombarda ⁵ boatus,
 Atque adsint nuptae quaeque canora novae.
 Dulcia vocales modulentur carmina vates, 310
 Et feriat summum musica turba polum.
 Vosque, pia matres, reginae occurrere vestrae,
 Occurrat casto femina casta choro.
 Spargite iam passim milium et cereale papaver, ⁶
 Ut signet ventris semina laeta sui. 315

¹ Poetae animo obversari videtur locus Vergili Aeneid. I, 499 sqq.

² Venus ipsa laborem insumit timetque, ut pulchritudine decoreque novam nuptam superet.

³ crepitaculum appellabatur voce a crepitando formata instrumentum quoddam crotalo simile, quod sonos clangoresque ad musicos modos accommodatos edebat.

⁴ sistrum est crepitaculi genus, quo Aegyptii quondam in festis Isidis deae diebus utebantur.

⁵ bombarda appellatur saepenumero inde a pulveris tormentarii inventi tempore bellicum tormentum (armata).

⁶ Hoc loco non antiquum sed recentiore quendam morem poeta tangere videtur. Certe papaver, utpote et Veneri et Cereri et ipsi

- Ite una tenerae, placidissima corda, puellae
 Et canite arguto talia verba sono:
 „Iuno, luciferi rectrix Saturnia mundi
 Et soror aetherei et coniuga digna dei,
 320 Quam coluit quondam primo Samus insula cultu
 Atque tuis posuit maxima templa sacris,
 Punica quae miro tutata es regna favore,
 Sola et in aridula moenia structa plaga,
 Argolicis nuper Iuno bene culta sub oris,
 325 Neenon Argivis rite litata focis,
 Quam clamat duro praegrandis femina partu,
 Quaeque iuvast gravidas nocte dieque nurus,
 Foedera cui soli subsunt sponsalia curae,
 Quaeque ligas socio corpora bina iugo:
 330 Constringas fausto iuga conubialia nodo,
 Adsis coniugio, pronuba Iuno,¹ novo.
 Fac subito claros praeclara prole parentes,
 Quam stupeat limen solis utrumque citi.
 Fac pariter longos ducant feliciter annos
 335 Et superent Pylis saecula multa senis“.
 Ite simul pueri festum Paeani canentes,
 Et tales gracili fundite ab ore modos:
 „Huc, pater, huc laeto venias, Hymenaeae, triumpho,
 Huc venias dextro, taedifer alme,² gradu,
 340 Qui certo maribus conectis iure puellas,
 Et iungis socio corpora bina toro,

Proserpinae apud antiquos sacrum, non poterat satis apte ad nuptias celebrandas adhiberi, neque usquam in nuptiarum caerimoniis memoriae proditum est ab antiquis papaver aut milium sparsum esse. At ex recentiorum temporum more fecunditatis auspicium quoddam papavere milioque sparso symbolice exprimi poterat.

¹ Iuno nuptiarum conciliatrix patronaque a Romanis pronuba appellabatur.

² Hymenaeus enim deus facem nuptialem sive taedam ardentem pompae nuptiali praeferens ab antiquis effingebatur, unde taedifero deo nomen inditum est.

- Qui castum nulla solvis cum labe pudorem,
 Quisque toves uno colla gemella iugo:
 Haec, pater, aeterno iungas conubia nexu,
 Et faveas coeptis, o Hymenaeae, novis. 345
 Da laetos, Hymenaeae, dies noctesque beatas,
 Fac superent tremulos femina virque senes.
 Et facias pulcra confestim prole parentes,
 Quae regat Aretoae maxima sceptrum plagae,
 Dulcia cui primum figat pia basia mater, 350
 Qua videat vultus et pater ipse suos,
 Qua capiat crebros mater generosa nepotes
 Quaque ferat magnus magna trophaea pater,
 Qua sollers gemina decoratus fronte Quirinus
 Constringat dura bellica templa sera“. ¹ 355

¹ Ianus bifrons claudat templum suum pace parta.

Reverendissimo in Christo patri et domino
domino Ioanni Lubrantio, episcopo Posnaniensi,¹
 magister Paulus Crosnensis Ruthenus. S. P. O.

Si mea Castalius, Praesul dignissime, coetus²
 Bellerophonteis labra rigaret aquis³
 Et mea cirrhaeo⁴ rorantia tempora somno
 Ornaret sacris turba novena comis,
 5 Sique meum docto pectus distenderet oestro
 Dux Parnasiaci Delius ipse chori,⁵
 Et mihi paulisper plectron praestaret eburnum,⁶
 Et daret argutas increpitare fides,

¹ Ioannes Lubrantius (Lubrański), ex antiqua gentis Godziemba stirpe ortus, primum ab a. 1498 episcopus Plocensis, deinde ab a. 1499 episcopus Posnaniensis factus, litterarum singulari studio, eloquentia, humanitate inclaruit. Posnaniae condidit ingenuarum litterarum ludum, quod ab ipsius nomine Lubrantii collegium appellatum usque ad a. 1780 vixit. Qui cum legationi a Sigismundo, Polonorum rege, ad despondendam Barbaram missae praesesset (conf. Actorum Tomic. vol. II pg. 17 cap. XX et huius carminis v. 149 sq.), aptissimus poetae videbatur, a quo, ut epithalamium suum regi commendare vellet, carmine ad ipsum scripto peteret. (Conf. Ks. Jan Korytkowski, pralaci i kanonicy katedry metropol. gnieźnieński, tomi II Gnesnae a. 1883 editi pg. 485 sqq.).

² Castalius coetus appellatur Apollo cum Musis a Castalia, Parnassi fonte Apollini Musisque sacro.

³ Bellerophonteae aquae sunt aquae Hippocrenes, fontis in Helicone monte prorumpentis, quem Pegasus, alatus Bellerophontis equus ungulae ictu eliciisse ex monte traditur. Cuius fontis, Musis sacri, aquas antiqui ea vi fuisse tradunt, ut, qui eas bibisset, divino motu poeticoque instinctu incenderetur.

⁴ Cirrha, urbs in sinus Corinthii ora sita, Apollini sacra ipsorumque Delphorum emporium erat, unde factum est, ut Cirrhaeus eadem vi atque Apollini proprius sive Apollinaris a poetis usurparetur.

⁵ Delius, dux Parnasiaci chori, est Apollo, quippe qui Deli natus Musarumque dux habitus sit.

⁶ plectron pro lyra lyricoque carmine poeta dixit, carminis vero praestantiam adiectivo eburno addito denotavit.

Ut possim cedro cantamina digna virenti¹
 Condere et aeternum promeritura decus: 10
 Non ego priscorum canerem bene gesta virorum,
 Non canerem forti bella peracta manu,
 Non infelicis narrarem funera Troiae
 Altaque Thassalica² Pergama adusta face,
 Non canerem Herculeis immania monstra lacertis 15
 Pressa et Avernei regna subacta dei,²
 Non ego magnanimi conarer facta referre
 Aeacidae aut Ithaci dura pericla ducis,
 Non ego martiaci memorarem bella tyranni,⁴
 Qui iunxit patriae regna Britannia suae, 20
 Non Poenos Latio saturatos sanguine manes
 Quicquid et Aonii concinuere viri:
 Sed te pontificum caneret mea musa piorum
 Virtutisque ingens, Praesul amande, iubar,
 Qui Lubrantina prognatus stirpe potentis 25
 Exsuperas patrum³ nomina clara tui,
 Qui sanctum pura vicit gravitate Catonem
 Pompeium fama, religione Numam.
 Quique erat aretoi Vicecancellarius orbis,
 Ingenio pollens, consilioque bono 30
 Cuique comes fuerat probitas, elementia, virtus,
 Eloquium, pietas, iustitia atque fides.

¹ Pretiosorum librorum volumina, ut a tineis putredineque tuta essent, ab antiquis cedrinis capsis condebantur linebanturque oleo cedrino, unde evenit, ut carmina praestantia cedro digna dicerentur. Quae cum ita sint, cedrum virentem ideo appellasse videtur poeta, ut eius vim incorruptam denotaret.

² Myrmidonum.

³ Cerbero ab Hercule vineto.

⁴ C. Iulii Caesaris expeditiones in Britanniam susceptas tangere videtur.

⁵ Is erat Gregorius Deitarus Lubrantius archidiaconus Cracoviensis, canonicus gnesnensis, qui a. 1469 legati ad imperatorem romanum missi munere fungebatur vicecancellariusque regni Poloniae a. 1481 factus est; decessit a. 1500. (Conf. Korytkowski l. c. pg. 481).

- Plurima qui miserae munuscula saepe cohorti
Et largas novit rite locare manus.
- 35 Cuius et ante pias longo ordine iugiter aedes
Turba sedens solitam suscipiebat opem.
Ipse inopem crebro coetum pascebat et aegris
Succurrit potu, vestibus atque cibis,
Hinc paupertinae vocitatus gentis alumnus,
- 40 Tutamen, fotor, praesidium atque pater.
Multaque nubilibus donabat dona puellis
Illas legitimis consociando toris.
Templaque sacratis erexit plurima divis,
Doctiloquis celebres constituitque scholas.
- 45 Ergo omnis meritis hunc laudibus extulit ordo
Et dixit patriae spemque decusque suae,
Cuius nubigenos nomen pervenit ad austros
Atque ad Parrhasiae frigora saeva plagae.
Cuius et eoas penetravit fama sub oras
- 50 Sensit et occidui mitia flabra soli.
Quid recitem cari nitidissima pectora fratris,¹
Quem rapuit viridi mors truculenta die,
Quem mihi iam notum virtus sua candida fecit
Ussit et ardenti pectora nostra face.
- 55 Quae niveis celsum pennis transscendit Olympum
Et penetrat Stygii regna profunda Iovis.
Quae merita nunquam fraudatur laude nec unquam
Splendida vult tenebris delituisse nigris.
Sed pro! sulphurei domina et regina baratri
- 60 Nullius intactum linquit avara caput.
Nam qui dignus erat Cumaeos vivere in annos²
Necnon Iliacos exsuperare dies,
Huius terribiles properarunt stamina Parcae
Ruperuntque truci fila minuta manu.

¹ Nicolai, qui summis in re publica magistratibus functus a. 1510, quo ipso palatinus posnaniensis factus erat, diem supremum obiit.

² Conf. pg. 89 adnot. 2.

- At nunc sidereas certe sublatus in auras 65
Despicit aethereo regna caduca polo.
De quo sit quamvis mihi magna cupido canendi
Et sua dulcisonis facta sonare modis,
Verum, ne nostrae transcendam limina Clius,¹
Claudo materiae flumina lata meae. 70
Et tibi, quem noster memorandum cepit Apollo,
Sollicito parvae parvula fila lyrae.
Sed te dum nostris cupio laudare camenis,
Virtutesque paro concinuisse tuas,
Nescio mellifluis quid me prohibere fluentis 75
Certat Pieriis et remove re iugis.
Quod puto Castalides ideo fecisse sorores,
Ne mea te clarum fuscet avena virum.
Nam tua grandiloquo virtus tentanda cothurno
Estque Sophocleis concelebranda tubis, 80
Et mea sublimes non ausa subire penates
Illustresque simul musa tonare viros.
Sed licet ingenio sit vena arcissima nostro,
Nec faveat votis dexter Apollo meis,
Et quamvis Clarias nequeam bene plectere chordas 85
Atque Aganippeas² rite ferire fides,
Ante tamen divas mallet tempis novenas,³
Ac nunquam studio corda dedisse sacro,
Quam non in nostris esses, meritissime, chartis,
Antistes, patriae firma columna tuae. 90
Tu certe, donec vitali nutriar aura,
Semper eris musis pars recinenda meis.
Nam tu Thespiades⁴ sincero corde puellas
Percolis et Lycii dogmata pulcra dei,

¹ Clio rerum gestarum memoriae Musa erat.

² Aganippe erat fons in Helicone, Boeotiae monte, prorumpens cuius aquae, cum Musis sacrae essent, animum eius, qui eas bibisset poetico instinctu permovere credebantur.

³ Musas.

⁴ Thespiades puellae sive Aoniae (Boeotiae) deae sunt Musae.

- 95 Et tibi plectripotens dulcissima plectra ministrat,
 Quis resonas lepido carmina laeta sono,
 Et grave Maeonii modularis carmen Homeri
 Atque Philetei¹ scommata blanda senis.
 Tu quoque Palladiae es relevamen dulce catervae,²
 100 Pollio et Augustus tu quoque Tuscus eques.³
 Gymnasiis largo sustentas aere sacratis
 Ingenuos, quos sors torquet iniqua viros.
 Tu genti praestas solamina grata misellae,
 Non aufers famulis praemia iusta tuis.
 105 Tu parili fidos moderaris lege clientes,
 Tu fers divinis plurima dona focis.
 Et quod cuncta praecit, templi cariosa vetusti
 Tecta novas, turpes discutis atque situs.
 Caesar septenae reparavit moenia Romae⁴
 110 Et tribuit patriae tecta superba suae:
 Sic tu, Sarmatici praesul, laus unica, regni,
 Exornas miris tecta vetusta modis.
 Et tua splendescit laquearibus aula superbis
 Postibus adiunctum est Phidiacae artis opus.
 115 Et tua cinxisti validis penetralia muris
 Ne noceat clero barbara turba tuo.⁵

¹ Philetas Cous, Ptolemaei Philadelphi praeceptor Theocritique magister, elegias scripsit, quas Propertius imitatus est. Easdem Paulus non satis apte scommata blanda appellavit hoc loco.

² doctorum virorum poetarumque.

³ Maecenas.

⁴ C. Iulium Caesarem commemorare videtur (conf. Sueton. Div. Iul. c. 44).

⁵ Rudolfus Wasserburgensis carminis sapphici Introductioni in Ptolemaei cosmographiam a Ioanne Stobnicensi Cracoviae a. 1512 editae Ioannique Lubrantio dedicatae praemissi v. 25 sqq. eandem rem tangit his verbis:

Namque praerupto tua templa muro
 Sacra vallasti, quibus ingruébant
 Ante latrones, iugulum petentes
 Canonicorum.

- Tuque ultro nostrae novisti tecta palaestrae
 Atque aulam pulcra condecorare trabe.¹
 Magni certe animi est et tanto praesule digni
 Munificas ferre in talia facta manus. 120
 Quod namque in terris factum praeclarius exstat
 Quam bene Erichthoniis² consuluisse scholis,
 E quibus aeternum iuvenilia corda vigorem
 Et sumunt clari stemmata clara viri?
 Quare age, fac aequum solvas pater inclute votum:³ 125
 Restabit facti gloria magna tui.
 Et tibi pro meritis reddet pia praemia tantis,
 Quae residet celso caelica turba polo.
 Et te sidereos passim sustollet ad axes
 Grandaevo viridis cum seniore puer. 130
 Ipsa tibi divae plaudet sacra turba Minervae,⁴
 Et volet optatis usque placere tuis;
 Quae tibi primitias certatim offerre novellas
 Perget et ingenii munera grata sui.
 Ut tua sacratis splendescat fama libellis 135
 Et possis longa posteritate frui,
 Concurrentque simul celebres hinc inde poëtae
 Et cupient laudes commemorare tuas.

¹ Haec verba spectare videntur ad collegium illud Posnaniense a Lubrantio exstructum amplisque copiis exornatum, quod cum Cracoviensis studii generalis instar conditum esset vulgoque academia appellaretur, a Paulo verbis nostra palaestra designatum esse puto. Nam permulta quidem aedificia publica a Lubrantio et a fundamentis exstructa et restaurata esse accepimus, de Cracoviensis tamen academiae aedibus eiusdem sumptu exornatis nihil memoriae proditum reperi.

² Atheniensibus sive eis, quae Athenis quondam floruerunt.

³ Anno enim 1512, quo poeta haec scripsit, academiae Posnaniensis aedes incohatae quidem, ad finem tamen nondum erant perductae. Certe fundatam a Lubrantio academiam posnaniensem a. 1520, quo Io. Lubrantius ipse mortuus est, litteris regiis publice comprobata et post hunc demum annum Petri Tomicii episcopi impensa ad effectum perductam esse scimus.

⁴ docti viri poetaeque.

- Quos inter longo me cernes ordine servum
 140 In tua dulciloquas tendere gesta fides,
 Ut semper tetrīs niteant erepta tenebris
 Et penetrent limen solis utrumque vagi,
 Ut te, si qua meis fama est ventura libellis,
 Cognoscant clarum postera saecula virum,
 145 Utque tuae studium mirentur mentis honestum
 Et stupeant mores cum probitate tuos.
 Qui tibi nunc tenerae commendo dona camenae,
 Qua cecini nostri laetum hymenaea ducis,
 Quaque lubens lusi sponsalia gaudia, quorum
 150 Pronubus atque auspex ac paranympus¹ eras.
 Quaeque tuas sterili libavit arundine laudes
 Inque tuum fudit carmina pauca decus,
 Pauca licet fuerint et nullo culta decore
 Et fuerint factis inferiora tuis,
 155 Tu tamen, excellens domine et patrone colende,
 Ne spernas famuli parvula dona tui,
 Sed, precor, accipias laeto, pater optime, vultu,
 Quo suesti mentes exhilarare graves.
 Suscipit aetherei magnus molitor Olympi
 160 Oblata insonti parvula tura manu:
 Sic Lubrantinae, praesul, laus maxima gentis
 Excipias animo carmina nostra bono.
 Quis tua per totum merito cantabitur orbem
 Virtus ad superos et aditura polos.
 165 Si maiora meis venient post otia musis,
 Et venient vitae lustra secunda meae,
 Qui modo non longae susceptas carmina curae,
 Post capies animi scripta polita mei.

¹ paranympus nomine a Graecis tralato posterioris aevi ecclesiastici scriptores latini dicebant eum; qui sponsam ad novum maritum deducebat. Quo nomine poeta merito exornavit Io. Lubrantium, quippe qui legatorum ad despondendam Barbaram reginam a Sigismundo I missorum princeps electus, etiam sponsam regi Cracoviam deduxisset.

Iamque vale et superi elementia larga Tonantis
 Det tibi Nestoreos exsuperare dies
 Et tibi dignetur famam donare perennem
 Teque galeratis¹ adsociare viris.

170

Impressum Cracoviae per Florianum Unglerium in platea Vislensi anno a natali Christiano 1512 Calendis Martiis.

¹ Galeratorum virorum nomine poeta sacerdotes summis ecclesiasticis dignitatibus exornatos, cardinales ipsosque pontifices maximos designat, galeri enim apud antiquos Romanos appellabantur capitis tegumenta, quibus pontifices salique, summi sacerdotes, utebantur.

(Ex libro a Paulo Crosnensi Viennae a. 1512 edito Perenaeoque dedicato,

qui inscribitur)

IOANNIS PANNONII

episcopi-Quinque ecclesiarum, poetae et oratoris clarissimi,

PANEGYRICUS

in laudem Baptistae Guarini Veronensis, praeceptoris sui, conditus.¹

Harpia loquitur:²

Nobilis Idaco Iovis ales fulsit in orbe,
Est mihi Pannonio gloria magna solo.

Paulus Crosnensis Ruthenus

incluto et magnifico domino Gabrieli Perenaeo,

*cubiculariorum regulium magistro et comiti Ugochensi
ac Maramarusiensi*

domino et patrono suo gratiosissimo S. D. P.

Quom tuam incredibilem in me humanitatem, vel potius pietatem ac munificentiam, domine magnifice et patrone mihi perpetuo observande, considero, qua re tuis in me meritis gratias aliquando referam gratias, certe nescio. Tantum enim me tibi debere fateor, quantum nunquam persolvere potero.

¹ Liber hic in praefatione notatur litera E.

² Epigramma hoc, iam a. 1509 (conf. pg. 74, epigr. XVII) a poeta editum, superscriptum est tabulae in indice libri E depictae, in qua Perenaei insignia gentilicia eadem atque in libro Ac forma (conf. pg. 70, adn. 2) delineata sunt.

Nullae namque mihi sunt possessiones, nulli divitiarum cumuli nullaque opum ac pretiosarum rerum gazophylacia,¹ nec tua magnificentia re ulla indiget sola benefaciendi contenta lactaque conscientia, quod templa tuis sumptibus erecta, coenobia tuis impensis exstructa, muneraque in religiosos assidue collata liquido testantur, ut merito dicendus sis perfugium calamitosorum, subsidium inopum, bonorum sustentaculum, splendor Pannoniae omniumque virtutum sanctissimum exemplar. Quid enim referam tuam in omni re modestiam, continentiam, normamque vivendi exactissimam? quid mansuetudinem, facilitatem et clementiam, quod nemini, neque diviti, neque pauperi accesum ad te prohibes aut aures benignas claudis? Quid in rebus humanis sollertiam et prudentiam, quod arces munitissimas et prope inexpugnabiles construxeris, sed imprimis in vitifero colle Zeules, quae subtiliter et magnificentissime exstructa praetereuntibus viatoribus magnum praebet forinsecus oblectamentum, tum ob moenium aedificiorumque altitudinem, tum pinnarum turricularumque elegantiam, ut quivis non humanis manibus, sed divinis artibus illam perfectam existimet. Quid memorem pulcherrimum divinae et intemeratae Virginis coenobio amplissimo templum, quod Deo optimo maximoque et suae beatissimae Genetrici in pignus tuae salutis et perpetuum tuae famae monumentum condidisti consecrastique?

Sed ut, (quoniam epistolum, quod laconismum amat, non historiam, sive orationem longiusculam, scribere proposui et alibi,² ut spero, commodius uberiusque laudes tuae decantabuntur) gratiae referendae nulla in re, quoad possim, deficiam: venit diebus paulo ante transactis in manus meas opusculum Ioannis Pannonii, Quinque ecclesiarum olim antistitis,³ quem

¹ His verbis multisque alibi aliis (conf. pg. 66 sq. v. 17 sqq.) poeta pauperem se esse fatetur.

² In libro est aliubi.

³ Haud ita multo ante annum 1512, quo hanc epistolam Paulus scripsit, Ioannes Pannonius e vita excessisse videtur, quandoquidem Gabrieli Perenaeo familiaritate cum coniunctum fuisse ipse Paulus infra testatur.

omnibus, veluti polyhistora saeculi nostri, prudentissimis, integerrimis scientissimisque facile praeponendum contenderim. Qui inter praecelara ingenii sui monumenta, quae in chartophylacio situ et pulvere obducta veluti carcere quodam tenebroso clauduntur coercenturque, panegyricum quendam de laudibus Baptistae Guarini Veronensis¹ praeceptoris sui condidit, quo summam demonstrat amoris sui erga praeceptorem copiam benevolentiaeque magnitudinem; quantum denique sinuoso pectore, penitissimisque animi partibus illum fixerit ac clausurit, carmine terso, eleganti, luculento, perfecto et cemenali suaviloquentia composito enarrat. Quem non modo latinae graecaeque linguae cultorem nuncupat, sed incultae barbaraeque corruptalae indefessum exterminatorem ac latii eloquii industrium recuperatorem. Quod quom incuria inscitiaeque transscribentium blaesum,² barbarum, mancum, mutilum ac longo situ lacerum sordidulumque et a nativa penitus venustate deformatum (ut plerisque in locis coniectore Oedipo foret opus) offendissem, multiugo tandem studiosorum suasu ac impulsu, tuis denique innumerabilibus in me meritis poscentibus, in pristinum nitorem genuinumque candorem restaurare curavi. Quod eo feci libentius, quom rem patriae tuae nobilissimae non minus utilem, quam iucundam me facturum perspicerem, exteris quoque et remotissimis declararem³ gentibus ad Pannonios etiam ipsos humaniores et suaviores migrasse Musas. Quo munere te praecipue dignum esse existimaui, quod crebro huiusce viri,⁴ quem noras tibi familiaris-

¹ Guarino seu, ut latine appellabatur, Varinus Baptista, a. 1370 Veronae natus, de antiquitatis studiis resuscitandis optime meritus, Strabonis Plutarchique complures libros in linguam latinam transtulit multorumque latinorum scriptorum opera commentariis suis illustravit. Linguae graecae imprimis peritus Compendium grammaticae graecae scripsit, qui liber a. 1509 Ferrariae in lucem prodiiit. Ipse Veronae Paduae atque Bononiae docuit, decessit a. 1460.

² vitiatum.

³ Desiderantur potius haec: me declaraturum scil. perspicere.

⁴ Ipsius Ioannis Pannonii, episcopi Quinque ecclesiarum.

simum, ingenium, vigilantiam, doctrinam, sapientiam mihi commendaveris, quod litteras quam studiosissime foves, litteratosque et litterarum cultores magno et honore et praemio prosequeris amplecterisque. Quapropter Ioannem Pannonium tibi Pannonio merito dedico nuncupatumque consecro. Quem si subsicivis evolveris temporibus, non parum voluptatis et fructus tibi allaturum spero. O utinam reliqua tanti vatis opera tuo studio tuaque diligentia in lucem veluti e tetro carcere consurgerent et in communem studiosorum utilitatem emergerent! Optime profecto litteris litteratisque ipsis consuleres.

Suscipe igitur, domine magnifice, hocce clientuli tui munusculum fronte hilari et serena, tanquam pignus et monumentum singularis meae erga te observantiae, munusculum licet breviculum minutulum et pusillum, attamen iucundum, nobile et pretiosum. Quem paulo post grandiore ac locupletiore dono donare curabo.

Vale faustiter cum coniuge tua magnifica forma eleganti, probitate insigni, nobilitate generosa, et non tam pecunia quam pudicitia bene dotata, meque clientulum tuum, si non amare, saltem diligere non dedigneris, quod te veneror, colo et observo.

Data Cracoviae mense Iunio MDXII.

Libellus e chartophylacio promptus et pristino nitore
restitutus loquitur:¹

Antra qui tetri colui tyranni,
Nuper et caeco fueram reclusus
Carcere, ac duris pedicis ligatus
Terga latusque,

¹ Hoc carmen ab ipso Paulo, praesertim cum auctoris nomine careat, scriptum esse puto.

- 5 Quem per infernas laceravit oras
 Ianitor nigri truculentus Orci,
 Quemque concedit Stygiis cruenta
 Turba flagellis:¹
 Ecce nunc rursus nitidas ad auras
 10 Lactus emergo, niveaque clarus
 Veste et integra facie et serena
 Fronte decorus.
 Hunc mihi Paulus tribuit nitorem,
 Hanc mihi vitam reparavit idem,
 15 Quem vocat dulci docilis caterva
 Voce Ruthenum.
 Cui, rogo, dignas modulare grates,
 Qui lyram pulsas Clarii sonoram,
 Cuique felices Pylii precare
 20 Nestoris annos.²

~~~~~
 Aquila loquitur:³

Unguibus exagitat volucres Iovis ales acutis:
 Ast ego Tartareum persequar usque genus.

¹ Haec omnia referuntur ad miseram libri edendi condicionem corruptamque eiusdem formam, quam in epistula praemissa ipse Paulus accuratius descripsit.

² Hoc loco sequuntur in libro E similia duo breviora Adriani Vuolfhardi Transsilvani carmina, deinde Ioannis episcopi Panegyricus eiusdemque breve Carmen de arbore fecunda, tum rursus Adriani Vuolfhardi carmen hexastichon in Zoilum et ardelionem, cui subscripta sunt haec: Viennae Austriae in aedibus Hieronymi Vietoris et Ioannis Singrenii. Anno 1512, denique epigramma Pauli Crosnensis in aquilam polonam.

³ Epigramma hoc superscriptum est tabulae in ultima libri E pagina delineatae, in qua media aquila polona aliis polonis insignibus circumdata proponitur.

(Ex libro Vindobonae a. 1513 edito, qui inscribitur)

L. Annaei Senecae tragoedia sexta, quae Troas inscribitur,

ex Avantii annotationibus castigatissime impressa.¹

***

PAULI CROSNENSIS RUTHENI

ad lectorem:

- Quisquis protervae nosse cupis deae
 Fraudes et astus innumerabiles,
 Quam turba vaturn fert gemella
 Conspiciam generosa fronte,²
 Quae nunc benigno tristia decipit
 5 Vultu virorum pectora fortium,
 Quae nunc pios vertens ocellos
 Exitium struit atque luctus³:
 Quae caeca, comis, blanda, potens, rapax,
 Incerta, fallax, instabilis, vaga,
 10 Iniusta, saeva, trux, maligna,
 Lubrica mobiliorque ventis,

¹ Librum hunc in praefatione littera F signavi accuratiusque descripsi. Utramque tragoediam librorum F atque G ipse Paulus Crosnensis edidisse videtur. Tragoediam Troadum sextam dixit, non quod quinque alias ante eam edidisset, sed quia sextum tenet locum in illis deterioris notae libris manuscriptis littera A nuper a Friderico Leone signatis, quibus solis ante Gronovium Senecae tragoediarum editiones nitabantur. De Avantii annotationibus pauca proferam in adnotatione ad Thyestis tragoediae titulum adscripta.

² Iunge: Prisca turba (= antiqui poetae) cecinit parentem caelestem mortali mundo (= hominibus) tribuisse terna bona: mentis (scil. bona), caecae divae (= Fortunae) atque corporis.

³ Iunge: (Fortuna) nunc benigno vultu pectora virorum decipit, nunc exitium struit, — id quod non monerem, nisi alterius particulae nunc vis mutua, quam correlativam vocant, repetito pronomine quae obscurata esset.

- Illos honores tollit ad arduos
 Celsoque reddit percelebres loco,
 15 At hos, fuere qui beati,
     Ad Stygios premit usque lacus:
 Quae cuncta technis,¹ fraude, dolo gerit,
 Et mille gentes artibus implicat,
     Muscas ut irretire arachne
 20 Officiosa solet tenellas:
 Quae regna nutu dirigit omnia,
 Claras ab altis praecipitat iugis
     Urbes, et inducit tremendos
     Principibus ducibusque casus:
 25 Exempla praebent Pergama Troia,
 Quod sceptrum clare Persica perdocent,
     Ducesque quod monstrant Latini
     Quod Danai Phrygiique reges²:
 Severa vatis volvé poemata,
 30 Qui longa versu grandisono trahit
     Sollers per orchestram Euripidis
     Syrmata cum tumido cothurno,
 Severa multo scripta poemata
 Labore, longo (crede mihi) quoque
 35 Victura saeclo, donec amplum
     Altitonans reget altus orbem.³

¹ Voce technae Plautus Terentiusque in comoediis usi sunt.

² Tota hac strophæ continetur sententia, quæ periodo per univ-
 sum carmen continuatae parenthesis instar inseritur. Ceterum relativum
 pronomen, quod tribus ultimis strophæ versibus diserte repetitur, etiam
 in primo versu desideratur, ipseque poeta fortasse non solum: *Exempla*,
 sed: *Quae exempla* scripsit.

³ Periodo per totum carmen continnatae hæc inest sententia pau-
 cis verbis reddita: „Quisquis Fortunæ artes operaque nosse cupis,
 Senecæ tragoedias lege“.

(Ex libro Vindobonae a. 1513 edito, qui inscribitur)

L. Annaei Senecae tragoedia secunda Thyestes,
 praeter Philologi emendationem ex annotationibus Hieronymi
 Avantii facta quam castigatissima.¹

***

PAULUS CROSNENSIS RUTHENUS

lector studioso:

Prisca caelestem cecinit parentem
 Turba mortali bona terna mundo
 Mentis et caecae tribuisse divae²
     Corporis atque.
 5 Ista momento pereunt minuto
 Suntque non firmis bene fulta pilis,
 Illa sed durant, polus alta donec
     Sidera pascet.
 Namque fortunæ cadit omne munus,
 Interit felix generis propago,
 10 Corruunt arces, tituli, clientes,
     Nummus, honores.
 En vides multos Tyria fuisse
 Purpura et rebus variis decoros:
 15 Vix habent vilem, modo qua repellant
     Frigora, vestem.

¹ Repetuntur hæc ex libro G. — Thyestis tragoedia cur secunda
 appelletur, in adnotatione Troadum titulo adscripta supra docui. Tho-
 mae Philologi Ravennatis Emendationes in Senecæ tragoediis, quæ
 hoc loco commemorantur, Venetiis a. 1507 in lucem editæ sunt, Hi-
 eronymi autem Avantii (Girolamo Avanzi) Veronensis Annotationes paulo
 post in publicum emissæ esse videntur, unde editionem hanc Vindo-
 bonensem recentissimis illius temporis subsidiis niti patet.

² Fortunam vel potius Plutum tangere videtur, quem a Iove lumi-
 nibus orbatum esse poetæ ideo finxerunt, quod divitiis homines sæpe-
 numero indigni ornantur.

- 20 Dona sic rursum sua diva fallax,
Quae premit summa et levat ima, tollit,¹
Nec datis uti sinit illa longo
Tempore rebus.
Membra quid dicam fragilis tenella
Corporis? formaeque bonum caducum,
Quod dies, morbi varii minaeque
Sedulo carpunt?
- 25 Beluis quo nos (mihi crede) multis
Cedimus, barri² quia corpulenti
Mole nos praestant, freta quaeque sulcant
Grandia cete.
Cerva nos cursu superat tremendo,
Nare nos vincit catulus sagaci, et
Quae trahit Baechi maculosa currum
Bestia³ visu.
- 30 Plurimae tactu, simul et palato
Nos ferae praestant: homines at ipsa
Pectoris bruta ingenique vineunt
Viribus almi.⁴
Defluit forma et pereunt malignae
Dona fortunae, pecudesque inertes
Occidunt, vires animi sed exstant
Omne per aevum.
- 40 Quae viris laurum meritis virentem
Et decus, nomen, titulos, honores
Congerunt, atrae prohibentque mortis
Fata subire.

¹ Poetae animo obversari videtur locus ille Horati Carm. I, 34
12 sqq.:

. . . . . Valet ima summis
Mutare et insignem attenuat deus,
Obscura promens . . . . .

² barros indica voce antiqui nonnunquam elephantos appellant.

³ Lynx. Conf. Verg. Georg. III, 264.

⁴ Iunge: At homines ipsa bruta vincunt viribus pectoris ingenii-
que almi.

- 45 Dona quapropter ruitura sperne,
Et bonis mentem studiis inesca:
Sic tibi virtus pariet perennem
Aurea famam.

Magistri Pauli Crosnensis Rutheni Sapphicon de inferorum vastatione et triumpho Christi.

Libellus Lectori:¹

- Non ego cypriacos decanto, crede, triumphos,²
Non refero veterum facta profana patrum,
Verum salvifici durissima proelia Christi
Fractaque siderea Tartara nigra manu,
Claustraue sulphurei spoliata tenacia regis
Et ducta ad superos clara tropaea polos.³ 5

¹ Carmen de inferorum vastatione et triumpho Christi continetur libro H, cuius prima pagina, quae titulos exhibet, hoc epigrammate in ipsum Carmen condito est exornata.

² triumphos Veneris sive amoris.

³ Haec verba ita comparata sunt, ut ad Ioannis Visliciensis Bellum prutenum commode referri possint. Nam Belli pruteni liber III in describendis Ladislai Jagellonis nuptiis propitia Venere conciliatis versatur decantatque Cypriacos triumphos, totum vero carmen refertur ad res a veteribus Polonis gestas. Atque cum haec a Paulo iam a. 1514 scripta essent, Bellum autem prutenum a. 1515 imprimendum traditum demum a. 1516 in lucem prodiiisset, fieri tamen potuit, ut Paulus iam a. 1514 Belli pruteni carmen nondum editum legeret. Nam poema de Bello pruteno, priusquam ederetur, ab Ioanne Visliciensis Paulo legendum corrigendumque transmissum esse epistola Visliciensis ad Paulum pedestri oratione scripta testimonio est.

Sapphicon de inferorum vastatione et triumpho Christi.

- Inclutum summi canimus triumphum
Regis et clausos iter ad recessus,
Vincla devicti ducis et piorum
Gaudia patrum.
- 5 Hue ades gratae genitor salutis,
Quem penes doctae resident Camenae,¹
Hue ades princeps citharae lyraeque
Dulcis, Agyieū.²
- 10 Tu mihi mentis, pie Phoebe, lumen
Splendidum et sacri latices fluenti,
Tu mihi carmen placidum ministra,
Plectra fidesque,³
- 15 Ut queam digna celebrare musa
Claustra pallentis spoliata Ditis,⁴
Ut queam Christi resonare laeta
Voce triumphum.
- Summus humani generis redemptor
Christus excelso veniens Olympo
Mortuus iusta redimat⁵ necatos
- 20 Morte parentes.

¹ Poeta invocat Apollinem, qui et salutifer deus medicusque et Musarum (= Camenarum) dux ab antiquis appellatur.

² Agyieus est Apollinis dei cognomen ductum a graeca voce ἀγνία (= via), vias enim, exitus reditusque in tutela Apollinis esse antiqui credebant. Idem deus infra Φοῖβος (Phoebus) dicitur, quod fere idem est atque deus lucidus lucisque sator.

³ Plectrum (graece πλῆκτρον ἀπὸ τοῦ πλῆττειν) est caulis sive bacillum, quo a psallentibus percutiebantur lyrae sive fidium chordae. Ministra mihi placidum carmen, plectra fidesque idem fere est atque: fac me ingenii poetici compotem.

⁴ Ditem antiquas rationes secutus appellat principem malorum daemonum.

⁵ Ita est in libro; poeta potius redimit scripisse videtur.

- Furva nocturni petiit tyranni
Tartara, ut quidquid tenuere saevi
Solveret manes,¹ Stygiique fontes,
Antra lacusque.
- Hue ubi ingressus, licet atra semper 25
Nox ibi obscurumque chaos iacebant,
Dispulit claro tamen inferorum
Sole tenebras.
- Hicque mirando radians nitore
Quem fretum, tellus colit atque caelum, 30
Magna conatur superas ad oras
Ferre tropaea.²
- Constitit paulum, validosque forti
Dextera postes quatiens profatur:
„Maximo reges rigidas Tonanti³ 35
Tollite portas.“
- Talibus vastum resonans⁴ profundum
Granditer verbis. Pavidae repente
Cursitant umbrae varias petentes
Forte latebras. 40
- Pars tamen lassos stabilire gressus,
Dura pars coepit reparare claustra
Postium, atque altas adamante⁵ factas
Scandere turres.
- His ubi inferni tremuere dictis 45
Principes, Orcus⁶ stupefactus ipse
Convocat magnos procures et anceps
Undique vulgus.

¹ Manes appellantur volgo a Romanis placidae benignaeque defunctorum umbrae; poetae tamen interdum ipsos inferos manes dicebant.

² reportare victoriam. In libro exstant haec: „ferte trophoes.“

³ Iovis cognomine sollemni ipse Christus exornatur.

⁴ Fortasse legendum est „resonat.“

⁵ In libro exstat: „adamare.“

⁶ Ditem vel Orcum vel Plutonem (Ἄδης) antiqui inferorum regem appellabant.

- Regiis omnes simul obsequuntur
 50 Vocibus, coetum properant in unum,
 Verba tum Pluto ¹ tacitae cohorti
     Talia fatur:
 „O nigri reges Erebi potentes,
 O quibus mecum Stygiis in oris
 55 Est honos unus, parilisque rerum
     Cura laborque,
 O duces, quisnam nivea coruscus
 Appetit nostros, dolor heu, penates ²
 Luce, rectorum sibi quisve tantum
 60 Poscit honoris?
 Tam potens ³ olim violentus atque:
 Nemo descendit, penitus sepultum ut
 Carcerem umbrarum Stygiaeque iura
     Rumperet undae.
 65 Nostra sed quamvis populator orbis
 Hercules fidiq̃ue simul sodales, ⁴
 Ille et insignis pietate et armis ⁵
     Regna subissent,
 Non tamen tantis petiere maestas
 70 Viribus sedes, neque tam micanti
 Tartari tristes repulere furvi
     Lumine noctes.
 Igneum certe superis relictis
 Finibus solem, quia nulla fulgent
 75 Sidera his regnis, adiisse nostra
     Limina credo.
 Quid, precor, magni comites salutis
 Restat? aut armis quibus obtinere
 Sceptra iam fas sit populique captas,
 80 Dicite, turbas?

¹ In libro est „tuum Plauto.“

² Liber exhibet: „penatas.“

³ Liber exhibet: „potentes.“

⁴ Theseum designat et Pirithoum.

⁵ Aeneas.

- Quove funestam, (radios acutos
 Ferre non possum), obtenebrare flammam
 Impetu cari liceat, precamur,
     Dicite reges.
 Hactenus nostra satis, atque supra
 85 Sorte contenti fuimus, sed ultro
 Nescio quis nos violenter istis
     Sedibus urget.“
 Orcus haec. Tum terribili cavernae
 Infimae rursum tonitru resultant:
 90 „Ferreas reges domino superno
     Tollite portas.“
 Hisce crudeles scelerum ministri
 Territi dictis inamoena passim,
 Horrida invasit quia monstra terror,
 95 Regna pererrant.
 Non triceps vasto, insolitum ut nitorem
 Vidit, exsanguis pavefecit umbras
 Cerberus rictu, trepidus minaces
     Presserat angues.
 100 Non sitim siccis mediis in undis
 Faucibus sensit, neque poma carpsit
 Tantalus, saxum neque tum gerebat
     Sisyphus ingens.
 Non iecur spurci Tityi voraces
 105 Semper accrescens lacerant volucres
 Non rotas Ixion celeri implicatus
     Fertur iniquus.
 Saeva nec proles Danaï rapacem
 Spumeos hausit latices in urnam,
 110 Urna tum primum vacuata lymp̃ha
     Sicca remansit.
 Impius postquam sua claustra vidit
 Carnifex magno tonitru moveri,
 Convocans rursum stupefacta monstra
 115 Talia narrat:

- „Ocius, fidi famuli, labantes
 Cardinum postes reparate, et antra
 Claudite abstrusa, et ruitura duro
 120 Ostia saxo.“
 Non minus princeps venerandus instat
 Verba sublata memorata fundens
 Voce: „caelesti, fera monstra, Regi
 Tollite portas.“
 125 Haec ubi divum pater atque rector
 Dixit, extemplo¹ trifido petivit
 Ianuas sceptro.² Patefacta Ditis
 Regia tandem.
 Non secus durae patuere Christo
 130 Taenari portae,³ pluviae trisuleo
 Quam⁴ solent nubes vehementer ictae
 Cadere telo.⁵
 Victor avulsis subito silentum
 Postibus sedes penetrat, cruentum et
 135 Cernit ignito solio cubantem
 Forte tyrannum,
 Taetra fumosis digitis tenentem
 Sceptra, monstrum ingens equidem, atque visu
 Horridum, et saevis colubris revinctum
 140 Ora caputque.⁶

¹ Liber exhibet: exemplo.

² Trifido sceptro sive trifida hasta, qui etiam tridens dicitur, vulgo exornatur Neptunus, deus maris.

³ Taenari portae dicuntur portae inferorum, nam per speluncam ad Taenarum, promunturium Laconiae sitam, inferna regna adiri antiqui credebant.

⁴ Quam scripsi, quamquam in libro est quoniam.

⁵ Trisuleum telum dicitur ab Ovidio fulmen, quo nubibus compressis aquam pluviam elici poeta scribit. Ceterum compressis nubibus et pluviam elici et ipsa fulmina antiqui putabant. Conf. Ovidi Metam. I, 268 sq., Seneca Natur. quaest. II, 23, 2.

⁶ Haec inferni regis imago non ex antiquis rationibus deprompta sed potius ad christianam de inferis doctrinam efficta esse a poeta videtur.

- Territus tanto Stygius nitore
 Rector, actutum, quoniam serenam
 Non potest lucem tolerare, pulla
 Lumina condit.
 Summus accedit propius redemptor
 145 Et sacris mulcens manibus tyranni
 Dira contextis adamante vinxit
 Colla catenis.
 Efferos tandem famulos acuto
 Ense confodit, fremit ampla rauco
 150 Aula stridore, et resonant recurva¹
 Antra boatu.
 Deinde² pallentis superator Orci
 Solvere insontes gelido parentes,
 Culpa quos primogeniti peremit,
 155 Carcere pergit.
 Est locus vergens superas ad auras
 Altius, (limbum³ vocitat beata
 Contio patrum): veteres tenebat
 Morte peremptos.
 160 Hue ubi longo populus dolore
 Pressus aspexit remeare Christum,
 Ilico occurens dominum reflexo
 Poplite adorat,
 Et canens sacros modulos canora
 165 Voce, quos sancti cecinere vates,
 Excipit laetis nitidi satorem
 Plausibus orbis:
 „Christe, cunctarum celebrande rerum
 Conditor, rector, simul et redemptor,
 170 Cum patre aequalis sociusque, concors
 Atque coaevus,

¹ Recurva correxi; in libro exstat: recursa.

² In libro exstat: „Dinde.“

³ quasi marginem vel oram ipsius caeli.

- Christe, tam multis cupidi sub altis
 Saeculis cuius fuimus latebris,
 175 Ecce venisti, miseros, rogamus,
       Solve ligatos.
- Christe, squalentes remove tenebras
 Daemonum saevasque minas repelle,
 180 Tolle praepollens gemitus creator,
       Tolle perennes.
- Tu potens furvi domitor barathri,
 Tu salus spesque es populi nocentis
 Unica, et coelo miseris redemptor
       Missus ab alto."
- 185 Talibus Christum gemebunda patrum
 Turba suscepit; placidaque captos
 Optimus contra famulos creator
       Voce salutat:
- „Pax modo grata et moritura nunquam
 190 Sit salus vobis, patris atque primi
 Noxia inclusi barathro mea nunc
       Vivite morte.
- Vos enim tali, pudor, haud creavi
 Sorte, ut infernas coleretis oras,
 195 Sed domus caeli liquidi beatas,
       Elysiumque.
- Tanta carpendi, precor, heu cupido
 Quae fuit pomi, precor, o miselli,
 Ut datae primum raperet novella
 200 Munera vitae.
- Ecce me vestri sceleris venenum
 Regna quae demum penetrare iussit;
 Quotve pro vobis tolerare poenas
       Atque labores?
- 205 Ergo quam diram tulit Eva mortem
 Omnibus, vestrae, fateor, misertus
 Ipse fortunae, proprio resolvo
       Sanguine captos."

- Haec ubi dixit, lacerum repente,
 Quo necem signis rigidis probaret,
 210 Corpus ostentat, manuum pedumque
       Vulnera cruda.
- Dexteram primis patribus malignae
 Porrigit¹ sortis, capiunt amanter
 215 Atque agunt gratas pariter benigno
       Carmine grates.
- Dein prophetarum memorandus ordo
 Ultro procedit, comitatur ingens
 Quos patrum coetus, veniamque iusti
       Iudicis orat.
 220 Quos pius tandem miseratus omnes
 Mitibus cernens oculis Iesus
 Liberat, dulci alloquiturque captos
       Famine patres:
- „Ite nunc vincti, miserique rursum
 225 Surgite, et pressi renovate vires
 Perditas, tristes gemitus et atros
       Ponite luctus.
- Ecce nunc imis patefacta retro est
 230 Manibus vobis via, ferreosque²
 Ecce vinclorum modo rumpo nexus
       Atque catenas."
- Dixit, et fracto rediens ab antro
 Turpibus vinctis Erebi tyrannis
 235 Alta caelestum³ repetit sacro
       Regna triumpho.
- Utque devicti patrios petentem
 Principem fines populi ducesque
 Vincla gestantes comitantur amplo
       Aspera coetu:
 240

¹ In libro est prorigit.² Liber exhibet verreosque.³ In libro est coelestam.

Sic et horrendi spoliis Averni¹
 Christus insignis niveo secutus²
 Agmine ad caelos tulit ampla secum
 Ipse tropaea.

- 245 Illa si quisquam cupit explicare
 Gestit immensi numerare ponti
 Grana, stellatique simul minora
 Sidera mundi.
 Quae Meletei³ neque larga vatis
 250 Musa complecti potuisset unquam,
 Aggredi vel quae timuisset alti
 Vena Maronis.
 Ergo sacratis celebra Tonantem
 Canticis turba, et venerare Christi
 255 Festa surgentis validosque⁴ funde
 Turis odores.
 Hic tibi saeva peperit salutem
 Morte, nigrantemque Stygis reclusit
 Carcerem excelsi reseravit atque
 260 Limina caeli.
 Tuque⁵ praeclens placido, tenella
 Quas tibi laudes cecinit Thalia,
 Obsecro, tetri superator Orci
 Suscipe vultu.

¹ Inferos Avernum appellat poeta ab Averno lacu Campaniae, ad quem descensum ad inferos patere antiqui fingeant.

² Secutus hoc loco vi passiva usurpatur.

³ Ita appellatur Homerus a Melete, flumine in Ionia prope Smyrnam profuenti, ubi natus esse memoriae proditur.

⁴ Validosque scripsi dubitenter; in libro est vapidusque, certe inepte, cum vapidum idem valeat atque mucidum corruptumque; ceterum olidosque reponere scripturae vestigia dissuadebant.

⁵ Tuque scripsi; in libro exstat: teque.

Hymnus in diem Paschalem

ab eodem compositus,
 continens verni temporis descriptionem.¹

— ❖ —

- Rector humanae celebris catervae
 Et pater divum venerandus idem,
 Sancta qui duro exhibuit lubenter
 Corpora ligno,
 Foeda qui sputa et numerosa passus 5
 Probra squalentemque sitim famemque,
 Tollat ut nostrum sua per sacrata
 Vulnera crimen:
 Ecce iam claustris Erebi reclusis
 Tartari saevo domito tyranno 10
 Surgit et iusta² famulos reducit
 Morte necatos.
 Unde congaudent domino creata
 Cuncta surgenti et regimen tenenti
 Caelicum, laetaque canunt ubique 15
 Voce triumphum.
 Iam creatorem rediisse claris
 Astra testantur radiis perennem,
 Cuncta quae mortis tenuere pullum
 Tempore vultum. 20
 Pulcher en claro rutilat decore
 Phoebus alatis properans caballis,³
 Et suo terram reficit benignam
 Longius orbe.

¹ repetitur ex libro H.

² In libro exstat insta.

³ Liber exhibet: cabellis.

- 25 Et soror fratris renovata flammis
Nocte praefulgens iubar in silenti
Promit, et currens variis ministrat
Lumina rebus.
- Siderum coetus tremulo sub axe
30 Luce certatim nivea coruscat
Et poli pictis renitescit alti
Aula figuris.
Pace concordant elementa firma,
Ignis extrema regione fulgens
35 Aerem claudit tepidum, sed undas
Terra coerceat.
Aethere et quidquid residet rotundo
Gaudet informem superasse Ditem
Christum et amissam reparasse cunctis
40 Denique vitam.
Ecce quae turpi iacuit colore
Terra, nunc fructus recreat virentes,
Sponte producens foliis honorem,
Gramina¹ campis.
- 45 Silva crinitis redimita ramis
Perditum rursus revocat decorem
Et gelu nuper glaciale abacta
Tecta² resumit.
Prata mirando renitent nitore
50 Floribus passim graphice relecta,³
Et velut picti variata lucent
Sidera caeli.
En nemus dulci voluerum susurro
Plaudit, et nidi resonant profundi,
55 Inde convexos sonus ipse pulsat
Aetheris axes.

¹ In libro est gramine.² frondes, quas comas saepe dicunt poetae.³ graphice relecta i. e. venuste quasi a pictore dispositis coloribus adumbrata.

- Iamque sublata philomela voce
Frangit aptatam modulis camenam,¹
Verberans laetas gracili sonore
Iugiter auras. 60
Iam chorus rostris crepitans canoris
Aliger gratum volitando carmen
Concinit Christo, bona qui reduxit
Omnia secum.
Unde nos recta ratione fulti 65
Rite rectorem veneremur alium,
Grata victrici² resonemus omnes
Carmina regi.
Laus resurgenti domino perennis,
Gloria et virtus, honor et potestas, 70
Qui tenet fractis Erebi superna
Legibus astra.

ORATIO DOMINICA

ab eodem in carmen tralata³

Pater noster.

- O pater aetherei, cui subsunt sidera caeli,
Et quem sanctificat terra rotunda deum,
Adveniat miserae regnum caeleste cohorti
Et fiant votis cuncta futura tuis.
Ut tua sidereo clarescit gloria mundo, 5
Sic viget⁴ omnigeno non peritura solo.
Da nobis hodie solitum, pater inclute, panem
Et tribuas famulis pocula grata tuis.

¹ frangit camenam id est modo forti, modo submissa lenique voce canit. Conf. Verg. Georg. IV, 72.² Sic in libro pro: victori.³ Ex libro H.⁴ Desideratur coniunctivi forma, sed mutare nolui.

- 10 Nostraque praecellens dimittas debita iudex,
Mittimus ut nostris debita cuncta locis.¹
Sit procul a nostra turpis tentatio mente,
Et nos a quovis protege rite malo.

Ave Maria.

- Salve perpetui mater sanctissima patris,
Salve celsithroni filia casta dei.
Te Gabriel sancto narravit numine plenam,
Et tibi caelestem semper adesse ducem.
5 Tu cunctas inter sola es benedicta puellas,
Inter tu cunctas et benedicta nurus.
Et tuus est inter benedictus filius omnes
Natos, quem caelum terraque tota colit.

Salve Regina.

- Salve siderei regina piissima mundi
Et miseri salve mater amanda chori.
Ad te primaevae proles maestissima matris
Clamat, et extorris voce gemente cohors
5 Crebra ad te ex animo suspiria tollimus aegro,
Et lacrimas imo fundimus usque loco.
Eia age elementes verte hue, pia mater, ocellos,
Exaudi famulos, virgo benigna, tuos.
Atque tuum nobis post ultima tempora natum
10 Ostende et ventris pignora cara tui.
O clemens virgo, o pia mater, rite precamur:
Commenda nato pectora nostra tuo.

Laus Deo.

¹ Ita legitur in libro; nostris locis ablativi vi retinui.

(Ex libro Pauli Crosnensis Cracoviae a. 1515 edito
STANISLAOQUE DE KUROZWANKI DEDICATO,
qui inscribitur:)

Heroicum Macarii Mutii de triumpho Christi
cui annexum est

ELEGIACUM MAGISTRI PAULI CROSNENSIS RUTHENI
ad divam Virginem Mariam.¹

—*o*—

EPIGRAMMA MAGISTRI PAULI CROSNENSIS

ad Rosam Magnifici Domini
STANISLAI CREPICII,
Capitanei Vieluniensis.²

Quae rosa Acidaliae fueras dilecta Dione³
Sidereisque simul nobilitata choris,
Si tibi persimili quaeris consistere vultu
Limina Crepiciae sunt adeunda domus.

¹ Liber hic notatur in praefatione littera I.

² Hoc epigramma vel potius duo epigrammata dialogi ratione quadam inter se conexa repetuntur ex indice libri I, in quo rosae in clypeo depictae post ipsum libri titulum subscripta exstant. Erat autem rosa, ad quam epigramma refertur, teste Niesiecki insigne gentilecium familiae polonae Crepiciorum (Krzepiecki). Ac Paulus quidem et hoc loco et bis infra in epistola Stanislao huic Crepicio (Krzepiecki) cognomen fuisse diserte indicat, alia tamen vestigia potius cognomine Kurozwęcki (de Kurozwanki) usum esse Stanislauum fidem faciunt. Nam procul dubio idem est Stanislaus de Kurozwanki et Michalów, cuius iam a. 1516 mortui epitaphium Simon Starovolsceius Monumentorum Sarmatorum Crac. 1655 editorum pg. 42 adfert. Ceterum eius modi epigrammata in insignia nobilium Polonorum gentilitia tum temporis multi scripserunt, ut Janiecki in ipsam Rosam sive Poraj epigramma asservatum libri Paprockiani a. 1858 editi pg. 466.

³ Dione a matris nomine Venus appellabatur eademque Acidalia a fonte eiusdem nominis in Boeotia, in quo Gratiae, Veneris filiae, una cum ipsa lavari dicebantur. Cui deae rosa sacra erat. Eadem dea infra dicitur Cypriaca a Cypro insula, ubi praecipue colebatur.

5 Invenies illic dominum, qui vincat honestis
Moribus heroas, religione, iocis.

Rosa ad lectorem:

Est rosa Cypriaca multum celebrata Dione:
Ast ego sum domino famigerata meo.

Magnifico et incluto Domino

Stanislao de Kurozwanki,

Capitano Wieluniensi palatinidique Crepiciensi, musarum patrono

Magister Paulus Crosnensis S. P. D.¹

Cum mense Martio, heros humanissime, ex Pannonia Cruciferis, immo vero furciferis, iam pacatis² rediens Cracoviam paternosque lares attigissem complusculique scholastici³ visendi salutandique gratia ad me confluxissent, quos inter venit et Ioannes Vislicius,⁴ tuae magnificentiae grammateus, vir non minore virtute, quam eruditione et disciplina, tuique nominis ac laudis apprime studiosus: honestus inter commentandum de magnificentia tua sermo coeptus est, quo liquido cognovi te esse litterarum litteratorumque studiosissimum, virumque profecto et doctissimum et sapientissimum, qui solus hoc tempusculo unius Augusti, sub quo eximii poetae, disertissimi oratores, sapientissimi philosophi et in Italia et in Graecia floruerunt, sequeris exemplum. Uteris tui me hercule ingenii acerrimo prudentissimoque consilio, cum his benefacias, qui et de te bene mereri velint et digni sint consuetudine contubernioque tuo: ut enim vitis minus amoena est, minusque fructifera, si nullis haerens adminiculis humi prostrata iacuerit, ita etiam disciplina omnis negligitur ac sordet sub negligenti principe et

¹ Epistula haec exstat in secunda pagina libri I.

² Fallitur poeta, cum a. 1515 Cruciferos iam pacatus esse putet. Conf. meae dissertationis: O Pawle z Krosna i Janie z Wislicy pg. 17.

³ litterarum studiosi, discipuli.

⁴ Hunc ipsum Ioannem Vislicium carminis de bello pruteno auctorem esse suspicor.

ingrato. Videmus tempestate nostra invictissimum principem nostrum ac regem Sigismundum, sapientissimum, sacratissimum et omni cum honore mihi nominandum, qui quoniam in homines ingenio eruditioneque praecellentes et gratissimum sese et munificentissimum exhibet, omnis sanctae illius antiquitatis disciplina, omnis eloquentia in omni dicendi genere tanquam ab inferis revocata revixit in lucemque prodiit.

Quibus tuis inexplicabilibus inflammatus virtutibus, ut me tibi commendatum redderem, te munusculo chartaceo, quod est veluti prodromon mei erga te amoris et observantiae, donare volui: munusculo inquam te digno, qui es et religiosissimus et christianissimus, de triumpho Christi inscripto,¹ quod eo suscipias vultu rogo, quo id genus scripta suscipere consuevisti. Quod si tibi non displicuisse cognovero, propediem nonnulla ingenii mei monumenta divulganda chalcographis tradam, ut sic nomen tuum quam latissime circumferatur.

Sed ne epistolarem characterem, qui Laconicam amat breviter transgrediar, iam vale, mi domine, Paulumque tuum, qui famae et nominis tui est studiosissimus, et qui fortunam Crepiciam quam florentissimam permanere optat, diligas amesque. Iterum atque iterum vale, decus patriae, Crepiciae ac Lubentiae² domus splendor, tibi que persvadeas velim, neminem esse te mihi cariorem.

Data Cracoviae festis Paschalibus anno a natali Christiano 1515.

¹ in libro exstat: inscriptum.

² Quo cognationis vinculo Lubentia domus (= Lubieniec) cum domo Crepicia ipsoque Stanislao conexa fuerit, incertum est. Trium certe rosarum (= Doliva) insigni Lubentios usos esse Paprocki refert.

Elegiacum pentametrum magistri Pauli Crosnensis Rutheni
ad Virginem Mariam pro saevissima peste abigenda.¹

Altithroni genitrix praeclara et sponsa Tonantis
Aeternique simul filia casta Patris,
Quae regis astriferi nitidissima culmina caeli
Et premis inferni lurida regna dei,
5 Quam redimit curvus bisseño lumine circus
Et cingunt radiis sidera clara suis,
Quamque vagus niveo decorat diademate Phoebus
Et soror auratis corniculata comis,
10 Cui cunctus liquido famulatur in aethere coetus,
Cuique canit melicum caelica turba melos,
Cui sancti recinunt sanctissima cantica vates,
Cui ferit angelicus dulcia fila² chorus,
Cui quoque apostolicus certatim consonat ordo,
Cui canit harmonicis docta caterva sonis:
15 Te confessores concordī carmine honorant
Teque sacerdotes nocte dieque colunt,
Te castae celebrant viduae castaeque puellae
Et qui martyrio membra dedere pio,
Teque pii tollunt lepido modulamine patres,
20 Effert te modulis contio quaeque suis,
Teque lacus vitrei piscosaeque flumina laudant,
Laudat et aeriis silva comosa iugis,
Et tibi dulcisonans queritur philomela querelas,
Psallit amabilibus plumea turba tonis:
25 Sic, caelum, tellus, pontus tibi plaudit et aether
Et studet obsequiis usque placere suis.
Cui quoque nos animis praestamus vota benignis
Offerimusque sacris tura Sabaea³ focus,

¹ Repetitur hoc carmen ex libro I.

² chordas.

³ arabica, praestantissima.

Cuique simul psalmos et suaves fundimus hymnos,
Et cupimus laudes concelebrare tuas: 30
Huc age caelestes, o clemens mater, ocellos
Flectito, et aurículas porrige, quaeso, sacras,
Adspice mortalem, mater sanctissima, gentem,
Conserva famulos, virgo beata, tuos.
Sic, sic unanimo cuncti iactabimus ore 35
Te casto summum ventre tulisse deum.
Cernis, ut incurvo Saturnus¹ saeviat ense
Tendat et omnigenis spicula dira locis,
Utque feram intentet pestis malefida machaeram
Et multos Stygias cogat inire vias, 40
Utque adamanteas innectens sedulo casses
Iam iam luctificis saeva triumphet equis.
Cernis, ut informis conto instet portitor² atro,
Transvehat ut nigra pallida membra rate.
Cernis, ut humanos tabes descendat in artus 45
Corripiatque ferox corpora nostra lues,
Utque cadant teneri iuvenes teneraeque puellae,
Utque cadat subita femina virque nece,
Quos nullae possunt herbae relevare cadentes
Non Epidauriacae pocula cuncta scholae,³ 50
Nec sit iam quisquam, extremum qui praestet honorem,
Condat et effosso mortua membra solo.
Ecce inhumata iacent per inertem corpora terram,
Ut sint carnivoris pabula lauta lupis.
Quod ni succurras fidis, pia mater, alumnis, 55
Concidet ad Stygium cuncta caterva vadum,
Nec quisquam in toto remanebit forsitan orbe,
Qui feret ad calidos mascula tura focos.

¹ sidus ex astrologorum superstitionis rationibus fatale atque perniciosum.

² Charontem designat.

³ Epidauriaca schola est schola medicorum. Nam Epidauri, in Argolidis urbe templum erat celeberrimum Aesculapii sive Asclepii, medicorum dei tutelarī, ubi deus ille sub anguis forma colebatur.

- Quare per nitidi rogitō te gaudia cæli
 60 Et per filioli numina magna tui:
 Subvenias populo, mater veneranda, labanti
 Atque salutiferam porrige, quaeso, manum,
 Et trucid omnisecam Saturni contere falcem
 Pelleque mortiferas virgo benigna minas,
 65 Et iustam irati dextram compesce Tonantis
 Tolleque commoti fata severa Dei;
 Facque salutarem deducat lampada Titan
 Et det curriculo lora secunda cito;
 Facque bonum servant felicia sidera cursum,
 70 Portendant famulis damna nec ulla tuis;¹
 Letalesque specu claudat levis Aeolus austros,
 Et mittat nostris prospera flabra locis.
 Nam tibi perfacile est tetram propellere pestem
 Crudaque falciferi frangere tela senis;
 75 Et tibi fatales fas est pervertere leges
 Lanificasque simul vincere rite deas,²
 Cum tuus aetherei natus sit rector Olympi,
 Nilque neget votis filius ipse tuis.
 Et cum vitales multos revocaris ad auras,
 80 Quos trux sub nigras meraserat Oreus aquas,
 Cumque tuis constent caelestia sidera palmis
 Et stent sub nutu cuncta elementa tuo,
 Ergo tibi ad duram prostrato corpore terram
 Fundo sollicitas, virgo sacrata, preces:
 85 Ipsa tuae mater succurre beata catervae
 Et miseris medicam gentibus affer opem:
 Tu potes aegrotis placidam praestare salutem
 Tu potes humanum sola iuvare genus.

Impressum Cracoviae per Florianum Unglerium 1515.

FINIS.

¹ Sideribus imputabat astrologorum doctrina, quae et apud antiquos et in Europa his temporibus vigeat, vim regendi fata humana.

² Parcas.

Aquila polona loquitur. Epigramma Pauli Crosnensis.¹

Nigra² fuit quondam Romani nominis ales,
 Nigra fuit summi fida ministra Iovis.
 Sed licet, aretoi quae dicor candida regni,
 Observem Idaeos Romuleosque lares:³
 Trux tamen en nostras spernit Germania vires,   5
 Quod gero cum diris fortia bella Getis.⁴
 Non mihi chisticolas libet invasisse catervas,
 Verum Tartareum dilacerare genus.⁵

¹ Hoc epigramma in ultima libri I pagina tabulae, in qua varia Poloniae insignia depicta sunt, subscriptum est. Spectat autem ad illa consilia, quae Sigismundo ipso imperante Germanos contra Polonos agitasse etiam ex Ioannis Visliciensis Belli pruteni l. II vv. 466 sqq. 480 sq. cognoscimus.

² Poeta alludere videtur ad ipsum aquilae nomen, aquilum enim Romani nigrum dicebant; ipsa tamen aquila a Romanis potius fulva appellatur. Nam Germanorum imperii, quod veteris Romanorum imperii heres habebatur, aquilam nigram insigne fuisse docet etiam Ioannis Visliciensis Belli pruteni lib. II v. 468, unde tamen idem insigne fuisse veteris imperii romani non efficitur.

³ i. e. licet sim Idaeae Romuleaeque genti cognata atque familiaris, quippe quae a bellis gerendis non abhorream.

⁴ Getarum sive Dacorum nomine designantur ab antiquis plerumque utriusque Istri fluminis ripae incolae, unde hoc nomine Valachorum Moldaviorumque hic mentionem fieri conicere possis. Ceterum etiam incolae terrarum inter Vistulam Tanaimque sitarum ipsique Pruteni interdum Getarum nomine designantur. Conf. Ioannis Visliciensis Belli pruteni lib. II v. 31 sq.

⁵ Tartarei generis nomine poeta designavit ipsos Tataros, quos Ioannes Visliciensis Nomadas, alii etiam Scythas appellant. Conf. pg. 135 adnot. 3.

Elegia magistri Pauli Crosnensis Rutheni

ad Ioannem Visliciensem,

Pieridum cultorem, discipulum non poenitendum.¹

- Laetor Ioannes, laetor carissime, nosse
 Quod tibi sit sacras maxima cura deas,
 Et quod amor celso tibi sit conscendere colles
 Labraque facundis sicca rigare vadis,
 5 Hic ubi perpetuo virides florescere lauros
 Cernis et Aonii flumina laeta chori,
 Et quod mellifluo rogites modulamine Musas,
 Ut tirocinio dent bona flabra tuo.
 Gratulor ingenio, quod me impulsore novenas
 10 Ceperis ardenti pectore adire deas.
 Bellerophonte tibi iam seaturire caballi²
 Incipit irriguis fons memorandus aquis,
 Et Parnasiaco tibi iam revirescere monte
 Gaudet daphnaeis³ Delphica silva comis,
 15 Castalidesque tibi parili certamine divae
 Virginea texunt laureaserta manu,
 Ut tua Phoebaeis splendescant tempora ramis
 Et gestes studii munera digna tui.
 Iam tibi laurigerae referunt pia murmura silvae
 20 Cirrhacoeque⁴ cadens nobilis unda iugo,

¹ Carmen hoc repetitur ex libro in praefatione littera K signato, in quo ipsum una cum suis carminibus Ioannes Vislicius edidit. Nam Ioannes Vislicius cum poema de bello pruteno tribus libris a se conscriptum, priusquam typis evulgasset, Paulo Crosnensi, praeceptori suo, legendum corrigendumque misisset, carmen etiam ad eundem scriptum (libri K primum) adiunxit, quo ab illo petivit, ut epigrammate quodam ipsius Bellum prutenum collaudare hominibusque commendare vellet. Cui Paulus satisfactorius hanc elegiam conscripsit.

² Conf. pg. 6 adnot. 6.

³ laureis.

⁴ Cirrhaco i. e. Apollineo sive Delphico. Conf. pg. 118, adnot. 4.

- Ipseque plectripotens citharam Gryneus eburnam
 Et tradit manibus plectra canora tuis,
 Suggest et pleno tibi dulcia carmina cornu
 Copia et ingenio larga fluent tua.
 Erga age iam coeptum, qua fert sacer impetus, urge 25
 Et dedas studiis lora citata sacris,
 Victor praeaelso residens sub vertice Cirrhae,¹
 Despiciens stolidi murmura vana gregis.
 Nam tibi suppeditat sensus natura profundos
 Mellitisque replet labra rotunda favis, 30
 Qui modo Prutenae lusisti proelia gentis,
 Proelia Smyrnaeis² emodulanda tubis.
 Hoc age, ne minimas contemnens sedulo mentas,
 Aspergas maculis maxima scripta nigris.
 Ut turpe est modicis frontem foedare serenam 35
 Naervis, sic parvis scripta notare notis.
 Nec tibi dedecori sit syllaba mensa³ frequenter
 In digitos decies et repetita tuos.
 Et tu vaniloqui contemnas murmura vulgi,
 Mendaces sacros quod boat ore viros. 40
 Quod quoque magnificis animum seducere coeptis
 Nititur a studiis et revocare bonis.
 Nugatur, nam sancta canunt documenta poetae
 Et verum resonant musica scripta sophos,⁴

¹ Cirrham metonymice Delphicum oraculum dixit poeta Lucanum V, 137 secutus.

² Homericis.

³ Participium mensa passiva vi hoc loco usurpatur.

⁴ sophos (= σοφός) adverbium est. Iunge: poetae sancta documenta (= praecepta) canunt et musica scripta (= poemata) verum (= veritatem σοφός (= docte, scite) resonant. Quare autem scite verum a poetis dici Paulus existimet, proximis enuntiatis declaratur. Ceterum cum subiectum poetae versu 43 inductum, versibus 44, 46, 47 mutetur versibusque 45 et 48 tacite revocetur, oratio fit obscurior.

- 45 Multiungoque tegunt speciosa poemata cultu,
 Quo¹ nunquam vulgus cernere possit iners;
 Dogmata, vilescent ne forte patentia cuique,
 Gaudent abstrusis oculuisse locis.
 Gratius est certe magno sudore repertum,
 50 Quodve imo clausit terra profundo specu.
 Pervenit in lucem fulvum pretiosius² aurum
 Neenon e rubris eruta gemma³ vadis.
 Post crassas nebulas, post densa tonitrua, tandem
 Blandius aethereo promicat orbe iubar.
 55 Quare age fatidicas, moneo, venerare sorores
 Et corde implores numina magna pio.
 Saepius et celso consuescas scandere colles,
 Quis recinunt castae carmina casta deae.
 Et niveo studiis incumbas pectore veris,
 60 Quis latitat veri clara figura sacri.
 Sic tua laurigeris cingentur tempora sertis,
 Dicerisque tui splendor honorque soli.
 Cirrhaeaeque feres messem de valle potentem,
 Quae superat fulvi ditia dona Tagi.
 65 Nec te proposito distërreat ulla benigno
 Cura, sed incepta dispatiare via.
 Nam licet accessus primus videatur acerbus,
 Usu redduntur mollia cuncta suo.
 Sic durum miro ferrum splendore nitescit,
 70 Argentique nitens cedit adusque decus.⁴
 Sic parva aridulas scintilla inflammat aristas,
 Sic fuligo⁵ amplas concremat atra domos.

¹ quo (= ut eo) cultu impeditum vulgus iners nunquam cernere (= iudicare, verum cognoscere) possit.

² pretiosius totius enuntiati vim habet: aurum, cum perveniat in lucem, pretiosius est.

³ margarita.

⁴ Sic (= usu) et ferrum, quamvis durum, paulatim deteritur (= miro splendore nitescit), et argentum tempore usque consumitur.

⁵ Fuliginem pro flamma fuliginea poeta dixisse videtur.

- Sed tua ne tenui lassentur lumina nervo,
 Scriptaque sint stomacho displicitura tuo,
 75 Ultima iam nostris imponam verba camenis,
 Atque addam musis dura lupata meis.
 Sit tibi, qui summis me semper laudibus effers,
 Gratia Pieriis non reticenda modis:
 Te quoque, quem iuvat altisono praedicere versu
 80 Bella,¹ poetarum stemmata ferre decet.
 Nam qua me dignum censes, tibi gloria parta est:
 Et nova Vislicii carmina pondus habent.
 Accipias igitur vultu mea carmina laeto,
 Carmina Sarmaticis rusticiora locis,
 85 Carmina ab ingenio raptim deprompta tenello,
 Atque simul calamo commodulata cito.

¹ Hoc verbo tangit ipsum Ioannis Vislicii de bello pruteno poema.

II.

IOANNIS VISLICIENSIS

CARMINA QUAE SUPERSUNT.

BELLUM PRUTENUM.¹

***

Noscere si quis amas Pruteni fata duelli,
Huc ades et vultu perlege scripta pio,
Quae canit exiguo madefactus corda furore
Attamen Aoniis Sarmata notus suis.²

¹ Hic est titulus totius libri K, in prima eiusdem pagina aquilae polonae littera S (Sigismundus) signatae subscriptus. Quo libro quamquam praeter carmen de bello pruteno etiam alia carmina continentur, tamen ipsa aut arctioribus quibusdam vinculis cum illo carmine cohaerent, aut certe multo minora sunt, ita ut cum eo ne comparari quidem possint additamentorumque potius locum obtineant. Ex eodem libro omnia Ioannis Visliciensis carmina scriptaque eodem, quo ibi asservantur, ordine in hac editione repetuntur. Neque praeter ea, quae libro K continentur, ulla alia eiusdem auctoris supersunt carmina.

² Epigramma hoc in prima pagina titulo libri subscriptum, cum auctoris nomine careat, ab ipso Ioanne compositum esse suspicor. Ceterum cum ex verbis: Sarmata notus Aoniis (= Musis) suis conicere possis Ioannem iam ante Bellum prutenum editum carminibus quibusdam scriptis apud Polonos innotuisse, tamen in epistula prosa oratione scripta (pg. 167) ipse poeta suum de bello Pruteno carmen „prima libamenta tirocinii Heliconiadum suarum“ dicit.

Carmen exhortatorium Ioannis Visliciensis

ad Musam M. Pauli Rutheni laudibus eiusdem refertum

ad condendum epigramma in libellos de Pruteno bello conscriptos.

**

- Pelion Haemoniis multum celebratus in oris
 Antro Philiriden¹ nutriit ipse cavo,
 Quem fert prisca fides Epidauria in arte peritum
 Pollice et incurvae plectra ferire chelis.²
 5 Unctae Peliden docuit praecepta palaestrae
 Atque Menoetiaden martia iura trucem.
 Dogmate semihominis³ iuvenes nituere magistri,
 Pergama Dulichio dum cecidere dolo,
 Quod Rhoeteus⁴ ager testatur et unda Scamandri,
 10 Insuper omnigenis nuntia fama plagis.
 Fulserunt iuvenes gemino Chirone celebres,
 Clarus discipulis atque magister erat.
 Sic tu Paule, Ruthenorum celebranda virorum
 Gloria Sarmaticae famaue barbariae,
 15 Clarus es, ingenii clari virtute coruscans,
 Quod saevit cerebro Castalis alma tuo.

¹ Chironem, qui artis medicae (epidauriae) peritus fuisse traditur.² Genetivus contra morem Latinorum a graeca voce chelys formatus.³ Semihominis per synizesin semjominis legendum, ut apud Ovidium Metamorph. XII, 536.⁴ Rhoeteus dictus ager troianus a Rhoeteo Troadis promunturio.

- Thessalus Aeacides hunc tollat et eius amicus
 Nobilis Ossa soli lausque Pelethronii:¹
 Dantiscusque tuus tollat te Suchteniusque²
 Nec non Sarmaticis Crosna Ruthena locis.³ 20
 Ille duobus erat clarus: tribus ipse nitescis
 Discipulis, quorum tertius esse velim.
 Et multis aliis Helicon volentibus altum
 Scandere, quos aetas montis apexque vetat,
 Iam tibi Pegasides divae Aonidesque, sacrata,⁴ 25
 Praedulce increpitant ore rubente melos,
 Perstrepit et plectro Phoebus tibi comis eburneo,
 Et Bromius⁵ doctis dat bona vina labris.

¹ Haec ita iungenda esse videntur: Ossaque, laus nobilis soli Pelethronii. Pelethronium Thessaliae solum imprimisque Ossa mons, patria Chironis, nuncupatur, quemadmodum v. 20 Crosna Pauli.² Certe Dantiscus atque Suchtenius praestantissimi Pauli Crosnensis discipuli dici possunt. Dantiscus ex familia germana Flachsbinder Gedani natus ab urbe natali Dantisco sibi nomen indidit. Qui cum totam fere Europam partemque Asiae rebus publicis litterisque humanioribus intentus peragravisset carminibusque suis innotuisset, a Maximiliano I, Germanorum imperatore, laurea poetica illius aevi more insignitus insuperque iuris periti titulo donatus atque nobilium ordini adscriptus est. Quibus honoribus Sigismundo I, Polonorum rege, concedente etiam in Polonia fruebatur. Idem Sigismundi regis secretarius episcopusque Varmiensis fuit. In Paulum Crosnensem, magistrum suum, carmen laudibus eius refertum scripsit. Obiit a. 1548 sexaginta fere annos natus. Christophorus autem Suchtenius et ipse Gedani natus in Sigismundi I, regis Polonorum, aula plerumque versabatur resque ab eo gestas carminibus celebravit. Conf. Wiszniewski, Historya literatury polsk. tom VI, Kraków 1844, pg. 237 sq. Encyklopedya ogólna tom XI, Warszawa 1876, s. v. Suchten.³ Crosnae (Krosno) enim, quae ne cum Crosna (Krossen), inferioris Silesiae ad Viadum sita urbe, confundi posset, Ruthena appellatur, utpote in Rutheno palatinatu Poloniae sita, Paulus poeta natus ideoque Crosnensis appellatus est.⁴ iunge: iam tibi pegasides aonidesque divae (= Musae), sacrata (= dive, immortalitate donata), increpitant melos.⁵ Bromius Bacchus appellatur a clamore Bacchici chori.

- Ergo bibas felix, precor, enthea pocula Bacchi,
 30 Et condas nostris carmina pulchra libris.
 Numina vinosis semper meliora poetis¹
 Hic venit agnato namque cruore furor.
 Iam iam Terpsichore Pauli famata poetae
 Fulgurat occiduo,² Vesper ut ipse, polo,
 35 Sicut ad extremos pelagi migravit Iberos, —
 Atque per eoas candicat aucta plagas.³
 Sit nutrita Polonorum licet orbe sub amplo,
 Hic ubi praerapidis Vistula spumat aquis,
 Nil tamen in nostris modulata est ipsa libellis,
 40 Stemmata nec Prussis⁴ contulit ulla meis,
 Convenit in patrio quamvis resonare triumpho
 Et decus Aoniis condecorare favis.
 Patria Martiaco promuntur bella cothurno:
 Ascribat patriae carmina et ipsa suae.
 45 Si numerosa suam fastidit cura Minervam,⁵
 Scribere non pigeat distichon, oro, mihi,
 Aeternum nostris revirebit⁶ quodque libellis
 Te faciens oculis semper adesse meis,
 Hocque⁷ fovebo modo tali, quali solet ipsa
 Munus amatoris dulcis amica sui.

FINIS.⁸¹ Respicere videtur Horati Epist. I. 19, 1 sqq.;

Prisco si credis Maecenas docte Cratino
 Nulla placere diu nec vivere carmina possunt,
 Quae scribuntur aquae potioribus.

² Occiduo scripsi pro octiduo edit. Crae. Vesperum dicit autem stellam Veneris (jutzenka), quae modo antegreditur solem orientem modo subsequitur occidentem.³ Iunge: Terpsichore famata Pauli fulgurat, ut ipse Vesper, occiduo polo, sicut ad extremos pelagi Iberos migravit, — atque candicat aucta per eoas plagas.⁴ Prussos dicit suum Carmen de bello Pruteno.⁵ si suis ipse carminibus bella Polonorum canere gravatur.⁶ „revirebit“ scripsi pro „revirebat“ edit. Crae.⁷ „Hocque“, ubi potius „quodque“ expectes.⁸ Hoc loco sequitur in libro K elegia Pauli Crosnensis, quam supra pg. 159 huius editionis proposui.

Venerabili ac egregio viro magistro Paulo de Crosna

studii Cracoviensis,

collegiatio poëtae praeceptorique dignissimo

Ioannes Visliciensis

salutem ac felicitatem.

Nondum tot curis aerumnarum mearum exanclatis,¹ ac si nauclerus per tumidum pelagus euro furente variis animi meditationibus gravatus inter adversae fortunae discrimina fluctuans, Heliconiadas, altrices suavissimas, quibus adhuc tener oblectatus sum, loco refrigerii tanquam tutissimum asylum, vir o humanissime, petii centuque earum celebratissimae posteritatis permotus, tum famae inenarrabilis perlucidissimo candore stupefactus paululum ingemui² talibus meditando immoratus, vatesque earum cultores ultra summa rerum fastigia praestantiores animo locavi. Quorum vestigia iners rudisque procul secutus, illa famatissima strage dictante,³ quam Poloni cum Germanis inter fines Prussiae dextro Marte gessere, cepi volutare corde eius insignem eventum, qui quamvis maiori laude dignior, maioris calami notatu praestantior sit, ego ipso paene in medio barbariae natus, nec adeo bene Aonidum fluentis potus, mea, qua potui, cura insomni operae praemium ad lucem duxi fore⁴ dandum, tanquam prima libamenta tirocinii Heliconiadum mearum, ut eius⁵ scriptis exstaret aliqua notata memoria, qua pubes succensa post esset hostibus saevior ac horridior, intumescens amore laudis patriae. Qui eventus licet

¹ tot curis exanclatis = tot curis liberatus. Quae curae Paulo notae fuisse videntur.² Hoc verbum verbi respirandi vi Ioannes usurpasse videtur, deceptus, ni fallor, lingua polona, in qua verba „westchnąc“ et „odetchnąc“ ab eadem radice formantur.³ dictante = exigente, nisi fortasse haec dicere voluit: stragis fama per ora hominum volitante. Ceterum singula enuntiata mirum quam anacoluthiis quibusdam inter se non cohaereant.⁴ fore = esse, ut pg. 168 v. 10.⁵ eius rei sc. eventus sive victoriae illius.

non ad amussim depromptus erit, quoniam illum aetas iam fere obliteraverat obruta vetustate saeculi, attamen ne tam celebre facinus caliginosa taciturnitate, tum desidia vatum ac Pieriis tonis impositum et non deglabratum aboleret,¹ partim ex inventis codicum, partim ex scriptis chronicorum, partim ex fame celebris memoria, qua² tota Polonia redimita tumet³ in unum congesi. Faustiter,⁴ quippe sub tanto principe, cuius numine tot insignes triumphos de hostibus partos oculata fide omnes attigimus, tum ex speciali Dei opificis summi maximi providentia, qui dignatus est me inter tot curas aerumnarum mearum huius insignis victoriae libellique auctorem reddere. Quem Sigismundo, regi Sarmatiae⁵ Europae invictissimo, tandem patriae Polonae, cuius alumnum me fore profiteor, loco encomii⁶ sinceriter dicavi. Et merito, quoniam id a summis eruditissimisque viris compertum habeo, opera et opuscula, e rivis Musarum perpeti lepore scatentibus comiter et affabre decorata, cuiuspiam regis, ducis vel senatus honori attribui. Sectatus⁷ et ego talia, licet exilis ingenioli vena fultus, suffragio tamen virtutis tuae, vir celeberrime, tutus,⁸ cui imprimis libellum nostrum legendum vel, si quibus fuerit mendis infectus, corrigendum tradidi tanquam illi, cui labra totius encyclopaediae abundanti rivo perluta sunt, qui iam vulgatori fama virtute, ingenio apud omnes conspicuus haberis ac omnigeno oris. boatu multiscius censeris. Quae⁹ talia opera, titulis regum

¹ abolesceret.

² in libro est: quam.

³ in libro est: tumiet.

⁴ scil. congesi. Ceterum notarum ratio, quibus singula enuntiata inter se distinguuntur, tota mea est, liber enim aut omnino caret interpunctione aut falsissimam exhibet.

⁵ adiectivum est.

⁶ encomii correxi, in libro enim est encenii.

⁷ scil. sum.

⁸ respicere videtur Ioannes elegiam illam in ipsius laudem a Paulo scriptam, quam supra pg. 159 proposui.

⁹ in libro compendiarie nota quae exstat, qua potissimum vox quia designari solet. Nihilominus tamen, cum quia apto sensu careat, maioris pausa nota praemissa Quae scripsi.

ducumque insignita, sunt ubique eorum potentatu et gratia munita, ac auctoritatem adversus invidios subsannatores prae se ferentia, aesi parmam loco tutelae versus spicula. Decenter quidem,¹ quam id omni in re probatum est: quae reges et procures laudant, tollunt, tutantur, ea etiam a plebecula tolli, tum venerari; quamvis me haud latet obtrectatorum latrantes rictus vix evadere posse, quin operi laboris nostri non² detrahant, dum hoc iam satis vulgatum et certum sit, quaecumque mortali cura aguntur, illa vel publicae vel privatae calumniae subiecta fore. Attamen hic labor, quamvis Zoilorum,³ ut ita dicam, reprehensionibus sedulo premetur et discruciatum, hanc molestiam una ratione superare potuisset, si nunquam fabricatus vel in lucem datus esset. Ego vero non invitis nec malevolis ista conscripsi, sed his, quibus amor patriae laudis cordi est, identidem mecum reputans subsannatorum oblatrationes nil esse, nec eorum infrenam linguam cuiuspiam voto subici posse, et si aegis⁴ loco scuti adversus foret, approbante illo satirico: velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.⁵ Sed sunt: qui id agent, palinodiam a nobis Archilochi sono fetam⁶ properiter experientur.⁷

¹ scil. fit vel est.

² „quin... non“ exstat in libro.

³ Zoilus rhetor (c. a. 285—247 a. Chr. n.), qui, cum Homeri carmina malignis vituperationibus carperet, in proverbium venit.

⁴ Aegis dicitur Iovis Minervaeque scutum, quo aspectu hostes pavore terroreque afficiuntur. Posterioris aevi poetae aegidem illam praeterea Medusae capite exornatam fuisse tradiderunt.

⁵ Est locus Persii 5, 54:

Mille hominum species et rerum discolor usus;

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

⁶ carmen mutuum pure atque veneno infectum Archilochioque simile.

⁷ Hoc loco sequitur in libro K carmen 16 versus elegiacos continens inscriptumque his verbis: Pro recommendatione disertissimi Phoebeae lyrae moderatoris. Ioannis Visliciensis ad invictissimum Sigismundum, Poloniae regem, carmen Valentini Eckii Philiripolitani (sic).

Argumenta libellorum Belli Pruteni.

ARGUMENTUM

primi:

Primus subsidium narrat post thema vocatum
 Christiparae,¹ tandem² terrae vicina polonae
 Iugera et armigeri praeconia³ candida Gracchi,⁴
 Formosae crudelia detestandaque Vandae
 5 Funera, Thymbraei⁵ monitus, suadentia necnon
 Dicta super regum meditantium⁶ stirpe Polonum.⁷

secundi:

Alter habet Lituos⁸ silvoso limite saeptos;
 Hic genus infreni Iagellonis edocet altum,
 Ac Mariae fratrum Syriae Ptolemaidis urbe
 10 Adventum memorans dicit crudelia bella.

¹ Iunge: Primus (liber) narrat subsidium Christiparae vocatum post thema, id est: primo libro post enarratum thema (= argumentum carminis) invocatur subsidium Matris Christi. Quem versum si ita ab ipso poeta scriptum esse concesseris, laborare quinto pede videbis, thema (*θημα*) enim, qua voce argumentum designatur, paenultimam syllabam brevem habet, ubi longa desideratur, nisi poetam vocabulo *θημα* usum esse putes, quod tamen proprie locum, quo aliqua res deponitur, significat.

² tandem = deinde.

³ praeconia id est famam atque gloriam.

⁴ Cracum Gracchum poeta appellat ex illius temporis more.

⁵ Thymbraei id est Apollinis, cuius erat Thymbrae, in Troadis urbe, templum celebre.

⁶ meditantium scil. poetae.

⁷ Polonum = Polonorum.

⁸ Lituos pro Lituaniis dixisse videtur; certe lituos, quod est in edit. Cracoviensi, apto sensu caret.

tertii:

Tertius altitonanta¹ refert super aethere celso
 Consultasse deos de cani coniuge regis,
 Ac Iagellonis nitida de stirpe sequaci
 Eligitur divum concordiae voce Ruthena,
 Nupta viro fati reges paritura beatis. 15
 Dente secans aequor rapuit tandem ancora fundum.

Ode Tricolos tetrastrophos²

LECTORI

Terterna praesunt cui pia numina³
 Nec non canori dexter Apollinis
 Furor disertus pectus oestro et
 Cantibus altiloquis adornat,
 Aut Martis acri⁴ quos iuvat horridus 5
 Cruor relucens, vel patriae decus,
 Insignia aut clari triumphi,
 Aut veteris monumenta belli:
 Famae perennis nomina candida
 Legat vetustae ac carmina gloriae, 10
 Fortis Poloni tum decora
 Stemmata militiae eruentae,

¹ altitonanta formae „aera“ instar formatus accusativus generis masculini est et Iovem ipsum designat; falsa tamen atque ab antiquis scriptoribus aliena nititur ratione, neque enim unquam genuinorum latinorum nominum accusativus singularis numeri vocali *a* a Romanis scriptoribus terminabatur.

² rectius tetrastichos.

³ Musae.

⁴ Ita est in libro.

- Virtute pessum quae data Prussiae
Tulit superbae signa potentiae,¹
15 Vincens cohortes atque turmas
Martis et insidias severi.
Quae prisca vatū non sonuit chelys,
Quae docta patrum non retulit cohors,
Doctis camenis nec libellis
20 Nec titulis decoravit altis
Famae celebris tam rutilum decus,
Quo tota candet bella Polonia
Inter feroces et potentes
Oceani dominos solique.
25 Haec nostra laeto carmine barbitos
Sonabit oris faustiter omnibus,
Famae decus virentis alium
Iam patrio renovabit orbi.
Quae nostra fundet gutture Musula
30 Donando laudi carmina patriae,
Precor benigna mente parvi
Lector opus legito libelli.

¹ iunge: quae (scil. stemmata) tulit (Polonus) virtute, pessum data signa superbae Prussiae potentiae.

Ad Serenissimum Principem ac Dominum
Dominum Sigismundum Dei gratia Regem Poloniae,
Magnum ducem Lithuaniae,
Russiae Prussiaeque dominum et heredem etc.

BELLI PRUTENI TRES LIBELLI

per
Ioannem Vislicensem editi anno virginis partus 1515.¹

—*o*—

LIBER PRIMUS.

Felix astrigeri veniens de cardine mundi
Fama trucis nimium, Rex invictissime, belli
Sanguineo reboat multum madafacta triumpho
Fortis avi² tollendo tui ad fastigia caeli
Gesta, quibus renitens extremas candet ad oras 5
Oceani, unde iubar rutilum sol aureus ortu
Elicit atque suis primum resplendicat Indis,
Aut Phaethontis ubi marcescunt usta caballis
Iugera harenosi plangentia funera³ Nili,
Aut ubi Riphacis⁴ cerealibus culta pruinis 10
Laesa iacent incurvis nec sunt falcibus apta,
Vel pedibus gestans ubi dura repagula lassis
Gramina detondet spatiosi litoris Aethon,⁵
Hesperii rapidis latitat dum Phoebus in undis.

¹ Hoc anno poema de bello pruteno iam ante Paulo Rutheno corrigendum traditum poeta imprimendum commisit typographo, sequenti tamen demum anno 1516 poema impressum Cracoviae ab Ioanne Hallero publico usui traditum esse testantur verba in ultima pagina libri K subscripta.

² Ladislai Iagellonis.

³ iugera plangentia funera = arva, quae mortuorum sepulera deflere videntur.

⁴ Riphacae = in extremis Sarmatiae oris sitae.

⁵ nomen caballi Solis.

- 15 Illic Stentoreo ¹ recinuntur facta boatu
Et decus immortalis avi famatur ad astra,
Quo superat fortes heroas, numina prisci
Orbis, et athletas, saevissima fulmina Martis,
Scipiadas, Decios Eteoclis et arma protervi,
20 Quos quondam Romana tulit Thebanaque tellus.
Tanta tui iacuit caligine mersa nigranti
Fama celebris avi, quam saecula cana ferebant,
Sicut ² erythraeis carchedoniisque lapillis ³
Pectora ⁴ comiter in fulvo redimita metallo
25 Aedibus et fanis radiabant clara priorum,
Bellica quis ⁵ fuerat vel Pallados aurea virtus,
Turba senescentum coluit quam valde et ephebum
Plura relinquendo virtutibus acta refertis ⁶
Hoc virtutis opus, summum hoc exemplar honorum,
30 Claram post letum famam dare ⁷ posteritati,
Stirps tua quam ⁸ tribuit, regum fortissime, sacra
Candida ⁹ per pelagi vastae telluris et oras.
Quam prisci vates per tot labentia lustra.
Obticuere libris, vitreis nec Phocidos undis

¹ Stentor inter Achaeos ad Troiam clara validaque voce innotuit (Iuvenalis XIII, 112), unde stentorea vox valida dicitur.

² Saecula cana ferebant famam sic, ut... radiabant, sive: „eo quod radiabant thoraces priorum gemmis redimiti in fulvo metallo.“

³ margaritis gemmisque.

⁴ pectora videtur dixisse pro thoracibus, id quod in editione Cra-viensi adscripto in margine paginae vocabulo „hypallage“ notatum esse ab ipso poeta suspicor.

⁵ quis = quibus.

⁶ virtutibus refertis = virtutibus omni numero perfectis.

⁷ Infinitivus „dare“ ex verbo: „coluit“ notione finali pendet ita ut idem exprimat atque coluit eam virtutem, ut claram post letum famam daret posteritati. In qua structura accusativus claram famam appositionis vi additur accusativis: hoc opus, summum hoc exemplar. Ceterum totam enuntiatorum huius loci structuram perduram esse concedo, neque tamen eandem magnopere abhorre ab Ioannis stilo video. Nihilominus tamen mendum typographi alicubi delitescere diu suspicatus sum.

⁸ quam scil. famam.

⁹ Candida pelagi = candidae pelagi undae.

- Pieriave chely ¹ decorarunt Delio et oestro ² 35
Egregium facinus reticendo propaginis altae,
Martia quo possit laetari Roma, superbis
Regibus et ducibus totum famata per orbem,
Pulchraque Sidoniae Carthago potentis Elissae ³
Atque Aegyptiacis Memphis populosa sub oris. 40
Quam renovare velim, licet agmina prisca dearum
Per duo Parnasi deducta cacumina collis
Fessa silent, nervis Thymbraeus et ipse deserto
Non favet ore, et Pegasides ad carmina pigrae
Prosiliunt, oblitae ingentia facta potentis 45
Regis dicere et augustum renovare triumphum,
Quem tulit auspiciis hostes superando secundis,
Hostes Sarmatico Prutenos nomini acerbos
Auxilia et Germanorum validissima regum,
Proh inimica tuis, Rex, quae generosis Polonis 50
Exstiterant, sed bellaci iam lassa quiescunt
Dextera et aetherei tutamine victa Tonantis
Praesidioque tuo, Praesul dignissime, ⁴ sacro,
Quorum nunc suspensa tholis vexilla beatis
Ipse tenes ⁵ putri nutantia sanguine tincta. 55
Eripuit saevo quae de certamine saevis

¹ Et Ioannes et Paulus Crosnensis saepe usi sunt forma ablativi chely sive cheli (ut impressum exstat) contra morem antiquorum, qui huius vocis ablativam formam spreverunt.

² Apollineo furore.

³ Didonis.

⁴ Stann. Stanislaum appellat, qui, quo modo Polonis opem tulerit, secundo libro accuratius describitur.

⁵ vexilla enim 56 numero ad sarcophagum Sti Stanislai in templo arcis Vavelianae sive, ut dicit Długosz, in ecclesia maiori Sti. Stanislai suspensa erant. Ducentis annis post teste Bielski eadem vexilla adeo erant pulvere contexta absumptaque, ut vix dignoscerentur. Sed quam fortunam ad extremum passa sint, memoria non proditur. Conf. Jana Długosza kanonika katedry krakow. Banderia Prutenorum wydał Józef Muezkowski w Krakowie 1881 pg. 1—5. Zeissberg, Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters, gekrönte Preisschrift der fürstlich Jablonowskischen Gesellschaft zu Leipzig. Leipzig 1873, pg. 264 sq.

- Hostibus armigero Prutenis Marte subactis
 Bellica fortis avi virtus, Sismunde, tuique
 Praevalida patris ¹ generosi dextera clade,
 60 Quae longos duravit non defessa per annos.
 Haud secus adversus Romana potentia Poenos,²
 Dum vigit bello per saecula longa cruento,
 Insignes donec pulchrae Carthaginis arces
 Erueret, victis et leges sola pararet:
 65 Sic fera Sarmatica pessumdata Prussia dextra
 Viribus extenuata suis tua iussa capessit,
 Sub iuga colla ferendo Polonis sedulo paret
 Legibus et regem proprium vocat illa patronum,
 Cuius legitimo moderaris iugera sceptro.
 70 Sanguine diffuso per multos parta decembres
 Istula quo rubuit vitreo pulcherrimus amne
 Scuta ducum geleasque virum sub Doridos ³ alvum
 Volvendo putri foedabat et aequora tabo:⁴
 Haud secus Iliacis discurrens Xanthus in arvis
 75 Totius Europae atque Asiae fortissima regum
 Helles vicino mergebat corpora Ponto
 Ledaeae ob noxam tam turpi caede necata.
 Hoc scelus antiquum; belli causas sed iniquas
 Ipse stupesco, feri nec non certamina Martis
 80 Funditus atque tuam populos evertere gentem
 Iuratos, quibus unanimo ⁵ praestantia Rheni
 Auxilia affuerant, borealia, cymbrica necnon
 Conseia crudelis sceleris, Phrygiam velut omnem
 Cum debellatura ibat fera turba Pelasgum

¹ Casimiri Iagellonidae.

² scil. egit.

³ Doridos = maris.

⁴ Iunge: Quo sanguine diffuso Istula, vitreo pulcherrimus amne, rubuit, et per multos decembres parta scuta ducum galeasque virum sub D. a. v. putri foedabat aequora tabo.

⁵ adverbium ab antiquorum oratione alienum.

- Aulide iurando ¹ Priameia perdere regna. 85
 Perfida sic voluit germanae contio plebis
 Signa Polonorum delere nitentia regum
 Et genus extirpare sacrum, tum legibus artis
 Culta tenere soli, belli moderamine parta.

- Immensum cuius pelagus mea cymba secare 90
 Gestit et aeoliis audet se credere ventis
 Expers remigii, Neptune, tuis mea lymphis
 Vela dabo laetus, conscendens Tiphys ² in aequor;
 Auxiliumque tuum supplex orabo benignum:
 O Virgo, nitidi clarissima ianua caeli 95
 Ac vatum manans indeficiensque fluentum,
 Propitia adesto, precor, candenti fronte coruscans,
 Omnibus inceptis radians, velut Hesperus atra
 Nocte solet, tumidum nautis resecantibus aequor.
 Nam tua praesidio semper sunt numina magno; 100
 Seu pelago seu crudeli sint marte vocata,
 Perpetuo miseris larga pietate nitescent
 Auxilium tribuendo pium mortalibus actis.
 Subvenias operi, mater castissima, nostro,
 Te precor, insuetis protendas iam mea ventis 105
 Carbasa et undivagae tuteris rostra carinae,
 Incolumis donec placidis superaverit austris
 Omnia Tyrrheni Siculique pericula ponti,
 Et superans tandem optata consistat arena.

- Terra sub arctoa famata Lycaonis ursa ³ 110
 Immensum complexa orbis spatium imperiumque
 Nomine multiugas renitenti terminat oras.
 Sarmatiam titulo veteri rudis accola dixit,
 Quae proprium merito sortita Polonia nomen.⁴

¹ iure iurando obligata.

² Tiphys (*Τίφυς*), Argus navis gubernator celeberrimus.

³ Callisto, Lycaonis filia, cui in ursam transformatae relataeque in siderum numerum Ursae maiori est nomen.

⁴ Similis est locus Verg. Aen. III, 530 sqq.

Corp. poet. pol.-lat. II.

- 115 Nam sua sic dicti patrio sermone Poloni
Rura tenent, agrosque colunt, ac legibus urbes
Perdomitant, Sigismunde, tuo diademate clari.
Qui iam corruerant, sacri sed numine regis
Clarescunt tot victis hostibus atque fugatis.
- 120 Cuius habent triplices vastissima culta Rutheni
Donec ad Euxini Nomadas pelagi Mysosque¹
Ac Tanaim protensa et ad aequora lata Livonum.
At qui prata secant Garamantum² versus ad austrum,
Ardua Carpathiae speculantes culmina rupis,
- 125 Pannonios retinent vicino limite campos;
Hesperias Gades et Atlantis iugera collis
Qui spectant Zephyri neenon mitissima venti
Flamina contingunt, revirentes limine sulcos,³
Odera quos renovas spatiosi gurgitis amne;
- 130 Qui vero degunt Riphaeo murmure saepti,
Funduntur Scythicis nivibus gelidisque pruinis.
Effera gens, nimium trucibus repleta colonis,
Masoviae, Prussis contermina quaeque superbis
Adiacet, utraque Marte sato est subiecto Polono,
- 135 Qui gentes varias valida ditione coerceat
Iam linguis habitu discretas Martis et armis.
Quorum Lech fuerat moderator primus et auctor,
Insignis tandem Gracchus celeberrimus alter,
Vir sermone potens ac miles maximus acri⁴
- 140 Martis, et eximii ingenii virtute decorus,
Tum populi fidus sceptriue solique patronus.
Regni iam diadema sui protendit in altum,
Oppida confinum domitando superba colonum
Armigeri tonitru Martis bellicae tumultu:
- 145 Ille velut Macedo, totum qui vicerat orbem,

¹ Nomadas Tataros, Mysos autem Valachos Moldavosque appellat.

² Garamantes dicebant antiqui populum interiorem Africae partem incolentem.

³ scil. retinent.

⁴ Vide pg. 171 adn. 4.

Aut veterum fama illustris Tiryntius ipse,
Ob sua praestanti rutilantia nomine facta
Qui divi nomen meruit post fata sacrati.
Urbibus et populis tot victis atque subactis
Condidit aeterna vernantia stemmata laude, 150
Omnibus indigenis patrios tutantibus agros
Urbem praeclaram statuens regumque futuram
Sedem, Graccoviam Gracci de nomine dictam,
Hic, ubi spumosis perlustrat fluctibus arva
Hereynii nemoris,¹ cerealia cultaque vasto 155
Amfractu lambit, patriis adiutus ab undis
Multiugis celebris reboanti Vistula tractu.
Quae² canit alta Perictionii monumenta Platonis³

¹ Designantur hoc nomine in universum montium iuga saltusque per Germaniam meridionalem Bohemiam, Moraviam, Poloniam, Lithuaniam, Scythiam ab occidente sole orientem versus porrecta. Conf. Aeneae Silvii Epitomae Europae a. Io. Stobnicensi Cracoviae editae fol. XVIII, pg. 2: Hereynia... silva, quae Bohemiam a Saxonis dividit, per Moraviam usque ad Poloniam venit et circa Cracoviam... saltus suos extendit; et deinde per Masoviam ad Lithuaniam et usque ad Scythiam extenditur.

² Urbs Cracovia.

³ Unde Platonis dialogos eiusque philosophiam inter ea studia fuisse, quibus Cracoviae praecipua opera navabatur exeunti XV atque ineunti XVI seculo iure mihi conicere videor. Conf. Zeissberg, Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters, Leipz. 1873, pg. 168, 345, 403 sq. Quod ita fuisse non mirabitur, quicumque academiam illam platoniam circa a. 1440 Florentiae a Cosmo Mediceo conditam esse in animum revocaverit. Ceterum praesertim initio professores Cracovienses latina Platonis operum versione usi esse videntur. Conf. L. Prove. Nicolaus Copernicus auf der Universitaet zu Krakau, Thorn 1874 pg. 7; Iohannes Cokus, De laudibus celeberrimae Cracoviensis academiae Cracoviae Vietor. 1518 (exemplar bibliothecae Cracov. Czartoryscianae): „Erasmus Beck .... in sacrae philosophiae cultu Feinum ipsum exsuperare diceret.“ — Horatius Sat. II, 4, 11; ipsa memor praecepta canam.. Quod vero Carolus Mecherzyński (Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń Wydz. filol. Akad. Um. Tom VIII w Krakowie 1880 str. 278) nihil nisi esse Cracoviae studium generale Academiae platonicae simile his verbis designari putavit, sententiae viri docti haud facile suffragabitur, qui contextum verborum accurate consideraverit. Etenim haec sententia vix potest aliter erui, nisi verbo „canit“ in „capit“ mutato.

- Thespiadum, caelique meatus illa corusci
 160 Indicat assiduo resonanti murmure vatum,
 Pulchra, velut Danaas multum famata per oras
 Attica, quae doctis olim fulgebat Athenis,
 Vel regio Latiis Graisque decora figuris
 Itala, facundis renitens doctisque patronis.
 165 Cuius¹ servat humus cineres sub colle sepultos,
 Vertice sublimi Libyeum qui prospicit austrum
 Sub tectis, Casimire, tuis ac moenibus altis.
 Clarus in omnigeno mundi qui climate nata
 Exstitit, egregius post effera fata superstes,
 170 Haec quia virgineo moderamine patria rexit
 Iugera, centenos celebris regina per annos,
 Finitimos domitans populos crudelibus armis
 Et iuga celsa vagoque errantia flumina cursu,
 Optima Vanda virago, maris virtute decora,
 175 Marcia Volscorum virgo velut ipsa Camilla,
 Quae Latiis Anchisiaden certamine in arvis
 Pugnans bello turbabat saepe eruento,
 Aut Tomyris Scythici moderatrix bellica mundi,
 Milia quae Cyri prostravit multa tyranni.
 180 Iam populis et agris tot victis atque subactis
 Occubuit tandem misero ipsa miserrima leto.
 Cuius nos meminisse iuvat crudelia fata
 Atque hilarem maesto patratum fine triumphum.
 Virginis ardor erat vestalem ducere vitam
 185 Ac steriles sine prole dies, nec solvere cæston
 Virgineum, sacro redinitum flore pudoris.
 Huius (sic perhibent) thalamos hymenaeaeque iura
 Martis ad horrendi stimulos et fulmina belli²

¹ Gracchi sive Craci.

² Versus huius ratio obscura haec fere esse videtur: „usque adeo concupivit thalamos hymenaeaeque Vandae iura, ut, si ipsi negarentur, bellum Polonorum regno minaretur. Ceterum Ioannes Długossus Historiae polonicae Francofurti a 1711 editae lib. I pg. 55 sq. Rithogarum Almanum illum principem fuisse commemorat.

- Dum voluit princeps germano sanguine cretus,
 Aspernata virum taedasque perosa iugales 190
 Indicat arma proco, pro taedis illa sagittas
 Dirigit, indignata viro movet horrida bella;
 Praepectibus tatis Germanum virgo maritum
 Vincit et egregiam potitur de strage corollam,
 De veterum ritu daphnaea fronde decoram. 195
 Sed nimium infelix virgo, e certamine tanto
 Dementata truci quoniam vel religione¹
 Numine vel seducta dei, velut impia Sappho,
 Leucadio cuius recubant submersa profundo
 Pectora. Taenarium secum passura calorem² 200
 Nam sua flucticolis simili praecordia nymphis
 Morte dedit saliens animosa mente sub undas,
 Istula flave, tuas, ubi gurgite moenia rauco
 Dividis urbis ab urbe ducis regisque superbi.³
 Sic misero occubuit regina miserrima leto. 205
 Cuius funereos artus et tristia membra
 Indigenae populi tollunt de fluctibus atris;
 Immortale decus dominae titulumque perennem
 Constituunt, tumulum facientes vertice celsum,
 Qui fovet usque modo⁴ aeternumque sepulta fovebit 210
 Gracchigenae celebris praecordia casta puellae,
 Hic ubi splendent clarae pulcherrima Tumbae⁵

¹ scil. est.

² Verba „Taenarium secum passura calorem“ ad sequens enuntiatum explicativum traho; „secum“ pro „cum ea (Sapphone)“ ex Ioannis aliorumque illius aevi scriptorum consuetudine dictum esse videtur; „Taenarius“ autem „calor“ dictus esse videtur potius ex christiana de inferis opinione volgata, quam ex antiquitatis ratione. Hunc igitur in modum verba coniungenda esse censuerim: Nam Vanda passura cum ea (secum) Taenarium calorem simili morte praecordia sua flucticolis nymphis dedit.

³ Urbis Gracchi ducis sive ipsius Cracoviae moenia a moenibus urbis Casimiri regis sive Casimiriae.

⁴ usque modo = usque ad hoc tempus.

⁵ Tumbae nomine Mogilam, quae tum temporis latine volgo Claratumba dicitur, designat.

- Moenia, frondiferis multum revirentia silvis
 Neenon perspicuis laticum decorata fluentis.
 215 Luctifero interitu stirpem sic terminat altam,
 Gracche, tuam, Gracchorum tum genus omne tuorum.
 Ac nunc, Fama vetus, cuius meminisse potestas
 Atque referre duces regesque est, inclita neenon
 Pandere facta virum reboanti gutture, — tuque,
 220 Calliope, vatum nutrix, heroica scripta
 Quae sinis eloquio dulci depromere, prisca
 Commemorans, ac si¹ praesentibus omnia factis
 Notificas, mihi pande viros, qui sceptrum Poloni
 Direxere soli, reticet quos cana vetustas.
 225 Haec ego dum meditor, vatum dux Cynthius ipse²
 Visus adesse mihi comitatu saeptus amoeno
 Pegasidum, insigni plectro redimitus et arcu,
 Qualem clara colit Lycias Pataraeae³ per oras
 Aut Delos media Aegaei inter Cycladas alti.
 230 Talis erat, talem mihi sese ultro ipse ferebat⁴
 Multa super ducibus meditantibus regibus atque.
 Qui tales fudit placido de pectore voces:
 Desine Sarmaticos ab origine promere reges,
 O iuvenis, quoniam tenerum non ista puellum
 235 Vena decet; forsitan medio defessus in alto
 Succumbes, genio multum confusus acuto,
 Ille⁵ velut fugiens Minoia sceptrum sub arcetone,
 Cursu qui volucri nimium praecelsa secabat
 Aetherea Aeolii sublimia flamina cauri,⁶
 240 Optatas felix meruit nec visere colles

¹ ac si = ac quasi.

² Apollo.

³ scilicet urbs, Apollinis oraculo clara.

⁴ Verg. Aen. I, 503:

Talis erat Dido, talem se laeta ferebat.

⁵ Icarus fugiens cum Daedalo patre suo.

⁶ cauri venti (αἰγέροντες) nomine designatur regio inter occasum solis septentrionesque sita, ex qua ventus ille oritur.

- Chalcidis,¹ aligeri mandata patris quia demens
 Aspernatus erat, vestigia callida rite
 Nec comitabatur iuvenis nimium miser ipse, —
 Sic etiam ne celsa petens tu stemmata laudis
 Deficeret² renovando vetustae stirpis honores. 245
 Sed sileas reges, quos cana obliterat aetas,
 Fama quia illorum et probitas et bellica virtus
 Nota satis nituit pelago tellureque vasta,
 Haud secus illorum,³ genuit quos Ilia mater
 Aut Priami tellus aut nobilis ora Choaspis.⁴ 250
 Ipse tuam, moneo, quare lassare Minervam
 Noli; sunt et erunt vates qui postea reges
 Deproment, coluit quos durus Sarmatha, sed tu
 Sideream stirpem regis modulari Poloni,
 Nec non fortis avi praestantia facta sui, quae 255
 Prussia sanguineis sensit tenuata duellis.
 Talibus attonitus, Rex invictissime, dictis
 Horrida cum causis belli primordia saevi
 Stemmata tum generis candentia fabor honesti.

LIBER SECUNDUS.

- Est locus umbrosis celeberrimus undique silvis
 Imperio Seythicos late protensus ad agros
 Frugiferis revirens pratis et abundus inhaustu⁵
 Mellifico, dives populis ac milite forti,

¹ Hoc nomine Cumas, Italiae urbem, Chalcidensium coloniam, in quam Daedalus profugisse traditur, designavit poeta.

² = deficias.

³ haud secus, quam illorum.

⁴ Choaspes est fluvius Susianae terrae, pura egregiaque aqua celeber, quam reges Persarum bibere soliti argenteis vasis asservatam in ipsis itineribus secum circumferebant.

⁵ Editio Cracov. anni 1516 exhibet: „abūd' i haustu“, quod verbis „abundus inhaustu“ explicui, non ignarus inhaustus substantivum alienum esse a Romanorum scriptorum sermone.

- 5 Quem dixere rudi Lithuanam nomine terram
Indigenae veteres, qui duro vomere duram
Excoluere loci glebam regione sub illa.
In qua dux et avus claro cognomine magnus
Ille tuus fertur genitus Iagello, severi
- 10 Martis et horrentis faustissima gloria belli.
Quod sensit vastae Europae pars maxima, quando
Germanae bello victae cecidere phalanges
Atque acies inter Prutenae viscera terrae,
Quum putri undantes rubuerunt sanguine rivi
- 15 Sub pelagus volvendo mares a Marte necatos.
Hic iuga Lithuani rexit Mavortia sceptri,
Tum populos ultra vada lata Borysthenis alti,
Nomine Tartarico Nomades quos nuncupat aetas,
Incurvis validos frameis validosque sagittis,¹
- 20 Massagetarum² truces, quos terminat ora profundi
Baltiaci, spumosis irrequieta procellis,
Ac albos belli celebres virtute Ruthenos.
Ad sua quem fortes revocarunt arva Poloni
Legitimum diadema duci tribuendo sagaci.
- 25 Felix Iagello felicia regna gubernat
Et tenet imperium pacis velamine saeptum,
Donec ab oblita est³ bonitatis gente citatus.

Dux Conradus erat, qui tunc Cuiava tenebat
Arva super⁴ crudelis atrociam proelia Martis,

¹ Tataros ipsos designare videtur.

² Samogitas sive Samaitas (Kurland). Aeneae Silvii Epitomae Europae Cracoviae a Io. Stobnicensi apud Flor. Unglerium editae fol. XIX, pg. 2: Inter Livoniam et Prussiam parvam terram esse ferunt, unius diei ferme latam itinere sed longissimam a Pruthenis ad Livones, quam Massagetae, qui vulgo Szmoecz vocantur, colunt, gens Polonorum imperio parens. Conf. quae adscripsi infra ad v. 142 huius libri.

³ est addidi ex coniectura. Citatus = excitus, lacessitus.

⁴ super = inter.

- Quis¹ sibi praesidio adversus saevos fuit hostes. 30
Quos antiqua propago Getas ex more vocabat
At modo Prutenos mutato nomine dicit;²
Temporibus Frederici, hac dicti voce secundi
Induperatoris,³ qui prata feracia terrae
Prutenae coluere, freti quoque littora magni 35
Sablosi, (veniens quae lambit vasta Britanno
Unda mari, diffusa orientem versus adustum,
Quod⁴ iuxta rapidus famatum Vistula Gdanum,
Sarmaticis veniens de montibus usque per arva
Lata Polonorum, Prussis sub littore utroque 40
Commoda plura ferens, sinuoso flumine pulsat),
Quique suis tribuebant plurima damna colonis
Et clandestino certamina Marte cruenta.
Quos domitare volens petiit vicina Livonum
Arma viros⁵ et flagrantem fera proelia pubem. 45

¹ Editio Crac. habet: quae; conieci quis (quibus scil. proeliis).

² Unde poeta habeat Prutenos antiquis temporibus Getas appellatos esse, non satis liquet. Ceterum Mathias de Miechów Descriptionis Sarmatarum Cracoviae a. 1521 editae lib. I (de Sarmatia asiana), tractatu 1, cap. 1 narrat terras inter Tanain atque Vistulam olim Getas tenuisse.

³ A. 1215—1250.

⁴ scil. mare.

⁵ His verbis poeta fratres ensiferos (kawalerowie mieczowi), quos Poloni etiam Livonios (kawalerowie inflancy lub inflancy) appellabant, designare videtur. Conradus tamen non ab illis fratribus Livoniis auxilia accepisse sed ad eorundem normam ex suis Dobriniae terrae incolis fratres militiae Christi (bracia dobrzyńscy) constituisse traditur. Hi tamen priusquam idoneas vires nacti essent, a Prutenis devicti interierunt Conf. Dzieje narodu polskiego przez Teodora Morawskiego. Piastowie. Wydanie wtóre. Poznań 1875. 134 sq. Sed etiam Io. Długossus Histor. polon. Francof. 1711 editae lib. VI pg. 644 Fratres dobrinenses cum ipsis Cruciferis confundere videtur, Aeneas autem Silvius in libro, qui inscribitur Epitoma Europae, fratres ensiferos a cruciferis non distinguit, hac re, opinor, in errorem inductus, quod posterioribus temporibus fratres ensiferi cum cruciferis res imperiumque coniunxerunt. Conf. Io. Voigt, Geschichte Preussens. I Bd. Königsberg 1827, pg. 462.

Sed sibi subsidium nullum tulit illa suisque,
Imbellis Mavorte fuit quia segnis inersque.

Interea viguit feritas et dextra tyranni
Maumethis nimium, Libycis qui praefuit arvis

- 50 Ac Syriis, Solimae candent ubi regna superbae,
Adversus cunctos, retulit quos fama sacratae
Cultores fidei, nec non pia numina sacri
Regis Olympiaci coluisse per ipsius oras.
Tempore quo, niveo sub religionis amictu
- 55 Et nigrae crucis, hispidulis mentisque decori,
Fratres in Syriis Ptolemaidis incluta regnis
Moenia sacra dei ritumque sacro coluerunt.
Impatiens celebris fidei illis resque domosque
Abstulit, e propriis depellens sedibus omnes.
- 60 Maxima spumiferi tandem qui ad flumina Rheni¹
Adveniunt fratres spoliati dulcibus arvis,
Quae² gens Phoenicum quondam Verpumque³ colebat.
Hac regione moram nimium duxere molestam
Tempus et incerti⁴ triverunt sede carentes.

- 65 Usque duce praepes resonavit fama sub aures
Advenisse pios, Mavortia pectora, fratres
Partibus ex Syriis sub Rheni iugera rauci.
Quos petit auxilio super effera gentis atrocis
Agmina. Non renuentibus incipit arma movere
- 70 Dux populis; tutas in limite dat quibus arces
Belli praesidio, pactumque fidemque locando:
Quicquid Gradivi stimulis virtute forentve
Belligera nacti: gazas et singula gentis
Prata, viros et agros, ac praedia, rura, colonos

¹ Etiam Io. Długossus *Histor. polon. Francof. 1711 editae lib. VI,*
pg. 644 Cruciferos fratres ex Germania a Conrado arcessitos esse narrat.

² Quae scil. arva.

³ circumcisorum sive Iudaeorum.

⁴ Edit. Cracov. exhibet „incerta.“

Aequa partirentur lance sub ordine iusto.

75

Consensere viri.¹ Geticis crudelia terris

Bella gerunt; populos trucidant, praedantur et agros,

¹ Poeta in Cruciferorum ex Palaestina in Germaniam adventu describendo potissimum Aeneam Silvium, qui sub Pii II nomine a. 1458—1464 pontificatum maximum gessit, auctorem sequi videtur, in ipsis tamen condicionibus, quae inter Conradum Cruciferosque convenerunt, describendis Polonis potius nititur auctoribus. Conf. Aeneae Silvii Epitomae Europae a Io. Stobnicensi editae fol. XIX pg. 2. Itaque Decius libri De vetustatibus Polonorum Cracoviae 1521 editi pg. 29 descripto Cruciferorum in Vistulae ripas adventu haec addit: „Haec primi ordinis mihi referuntur initia, licet non sim nescius Aeneam Silvium et qui eum sequuntur aliter habere. Frederici II temporibus post Ptolemaidis amissionem fratres in Germaniam rediisse Prussiamque ab imperatore et postulasse et bullis aureis firmatam obtinuisse referunt.“ Confer ea, quae adnotavi ad v. 142 huius libri. Ceterum iam Zeissberg libro *Die poln. Geschichtschreibung des Mittelalters*, Leipz. 1873 pg. 184 haec de nostro poeta adnotavit: „was er erzahlt, erinnert an Aeneas Sylvius und an den Bericht der Chigi'schen Handschrift über die Schlacht bei Tannenberg.“ De eis, quae inter Conradum Cruciferosque convenerunt, varia memoriae prodiderunt Polonorum scriptores (conf. *Monum. Polon. hist.* III pg. 359; 643), in quibus uberrima Io. Długossus *Hist. polon. Francof. 1711 editae lib. VI* pg. 644: inscripisse et donasse Conradum Cruciferis Dobrzym deinde Nieszoro cum villis Murzynów et Orlów, denique Culmensensem et Lubaviam terram, post quae ita pergit: de facto non de iure, cum in praedictum Regni Poloniae donationem ipsam Conradus dux non poterat aliquatenus fecisse..... In ea autem terrarum Culmensis et Lubaviae per Conradum, Masovia et Cuiaviae ducem, donatione fratribus Cruciferis facta id primum et praecipue fuit cautum et ad id se tam magister Hermannus, quam fratres Cruciferi patentibus litteris astrinxerant, quod Prutenicae terrae et cuiuslibet alterius sub barbaris conquirendae possessio debebat ad Conradum Masovia et Cuiaviae ducem suosque filios et successores Poloniae principes et magistrum atque ordinem Cruciferorum ex aequo partiri et terrarum Culmensis et Lubaviae donatio, terra Prutenica conquisita, irritari et ad Conradum ducem suosque successores pleno iure devolvi. Ceterum litteras Conradi a. 1230 conscriptas a Cruciferis dolo malo mutatas Romanque iam a. 1234 missas ad pontificem maximum pro veris atque genuinis acceptas esse demonstravit Dr. Max Perlbach libro *Die ältesten preussischen Urkunden kritisch untersucht*, Regiomonti a. 1872 edito (conf. *Monum. Polon. histor.* III, pg. 715).

- Finibus et propriis spoliant Mavorte secundo.
 Auxilio dextraque ducis loca cuncta ferocis
 80 Obtinuere soli, patrias sedesque popelli.
 Postea christigenum ritum per climata terrae
 Instituunt, validas arces et moenia condunt
 Urbium, et effrenae statuunt arcissima publi
 Iura, ut nulla forent scelerum contagia foeda,
 85 Aut facinus vigeat turpe et succumbat honesta
 Virtus, quae in pulchro florescit dulcius ore.
 Candet religio, reviret sua fama, decusque
 Et virtus, probitas et magna potentia gentis
 Fulgurat, irradians extremas laudibus oras
 90 Eoi pelagi et Rhiphaei limina venti,
 Donec sacra fames¹ ad habendi crevit amorem.
 Impatiens pacis furor, insatiabilis atque
 Imperii luxur, damnosa superbia neenon
 Arma duci tulit, et pacti et fidei auxiliique
 95 Immemor adversus² conatu proelia turpi
 Commovet, atque ducem bello deperdere gestit.

- Limitibus, populis et agris, rex dive, Polonis
 Damna ferendo³ profana tuis gens saevit in arvis,
 Te dominum heredemque suum proprium, atque patronum
 100 Evocat ad Martis truculentia bella severi.
 Milia multa ducum adversus regumque potentum
 Nec non ardentem super effera proelia pubem,
 Quae serit Albis in undosis flaventia ripis
 Semina, tum Viadi⁴ resecat quae prata rapacis,
 105 Concitat et vasti bello praestantia Rheni

¹ Verg. Aen. III, v. 56 sq.:

... Quid non mortalia pectora cogis
 Auri sacra fames! ...

² iunge: adversus commovet.

³ ferendo brevi ultima posuit contra usum optimorum poetarum.

⁴ sive Viadri id est Odrae fluminis.

- Pectora, Gabritae¹ populos, Lunaeque Comosae.²
 Helvetios etiam, Frisios, Suevosque severos,
 Extremo nec non infrenos orbe Britannos,
 Et quos fama vetus meminit de gente profana
 Advenisse viros ad proelia, reticeo.³ Longum 110
 Ne mea Musa sonans fastidia praestet ad aures:
 Tota fuit Germania, tota potentia plebis,
 Quae fert esse⁴ suum Germano sanguine cretum.
 Nuntia Sarmaticas surgebat fama per oras
 Per proceres urbes, per compita plura virosque, 115
 Horrida luctifico reboans e gutture bella,
 Quam sequebatur atrox Martis furor iraue demens,⁵
 Impietas, rixae, discordiae et arma minaeque.
 Regia Pruteno exagitando corda furore,
 Et procerum vires,⁶ animos populique Poloni, 120
 Bella subire iubet,⁷ neenon tutarier agros
 Cogit et iniustae strepitus compescere gentis.
 Postquam haec innotuere ferae praeconia famae,
 Et gentis facinus magis excandebat atrocis,
 Rex pius atque potens, quo non praestantior armis 125
 Alter erat virtuteque⁸ in orbe Lyaonis ursae,

¹ Gabrita sive Gabrata silva adpellatur maxima Germaniae silva (Boehmerwald aut Thüringerwald).

² Quatenam terra hoc nomine designatur, incertum est.

³ „reticeo“ proceleusmaticus, quem ipsa Cracov. editio in margine notat, ex falsa posteriorum metricorum doctrina daetyli locum tenet. (Conf. Christ, Metrik der Griechen und Roemer, 2 Aufl. Leipz. 1879 § 183).

⁴ esse suum = byt swój.

⁵ versus uno pede longior vel potius vitiosus, siquidem neque prima formae sequebatur sedes longa, neque secunda brevis esse potest.

⁶ „viros“ est in edit. Cracov.

⁷ scil. nuntia fama. Conf. Verg. Aen. IX, 474.

⁸ Vergilium imitatur (Aen. I, 544 sq.

Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter
 Nec pietate fuit, nec bello maior et armis)

et hoc loco et saepissime prae ceteris Romanorum poetis.

- Intrepidus fatis belli Martisque furentis,
 Concitat audaces gentes adversus in arma,
 Quas ditione sua tenuit rexitque per omnem
 130 Sarmatiam, vario Mavortis milite plenam, —
 Atque truces populos, belli fulmen quibus horrens
 Praefuit, innumeris famatum stragibus ante,
 Frater Vitoldus tali cognomine dictus,
 Qui iuga Lithuanae resecabant bellica terrae,
 135 Undique feta paludibus atque rigentia silvis, —
 Necnon letifero Russos pugnare paratos
 Arcu, — tum frameis et equis velocibus ausos
 Hostiles saevo convincere Marte phalanges,
 Humani Nomades ¹ ardentes sedulo diros
 140 Sanguinis et belli et praedae crudelis amore, —
 Squalidulos etiam quamvis per singula membra
 Massagetarum ² sed ad arma nimis crudelia promptos.
 Duxerat has bello valido cum fratre cohortes
 Atque alias, numero labor est quas promere certo.
 145 Sed quia regis in egregio pulcherrima corde
 Virtus, tum probitas et fervor pacis honestae,
 Et pietas super audaces gratissimam Prussos
 Canduit, ut Phoebus radiis solet ipse sub ortu,
 Dum pluvias nubes aquilonis et alta protervi

¹ Ita appellat Tataros.

² Hoc nomine designantur Samogitae, quos praeter Lithuanos Russos atque Tartaros una cum Polonis contra Cruciferos in proelio ad Tanenberg a 1410 commisso pugnasse narrat Ioannes Długossus Historiae polonicae Francofurti a. 1711 editae lib. X. pg. 243. Quod ita esse comprobatur locus, qui est in Iodoci Ludovici Decii libro De vetustatibus Polonorum una cum Mathiae de Miechów Chronicis polon. Cracoviae a. 1521 edito pg. 35: „Mihi vero non constat, quare Aeneas Sylvius Massagetas post Prussiam habitare in suis descriptionibus asseruit: nomen his finibus nunquam commune, Massagetas enim, qui et Amazones aliquibus sunt, in Seythis Asiaticis fuisse constat.“ Idem auctor eiusdem libri p. 56 Samogitas Massagetas dici diserte monet. Ceterum confer Aeneae Silvii locum, quem adscripsi ad huius carminis lib. II, v. 20.

- Flabra nitore fugat, curru lucemque colorat, 150
 Sic animus regis nituit pietate decorus
 Magnanimi super arma virum dementia et altos
 Instabilis flatus fortunae fataque saeva, —
 Atque ¹ dolore gravi commotus sanguinis ipse
 Humani mittit legatos, bella furentes 155
 Ut cohibere velint, bellicae capessere foedus
 Cum populis et amico aeternum vivere voto.
 Qui ² renuunt pacem regique insignia mittunt
 Sanguineos enses martis pro fulmine binos
 Et mandata superba, truci sermone minarum 160
 Plena. Quibus rex non perterritus annuit atque.
 Arma super ³ cupidos Martis citat: undique vulgus
 Cum strepitu arma tonat, cupit arma subire paratus.
 Haud secus ebria turba mero sub collibus Haemi,
 Dum furit, instaurans animos, vexata calore, 165
 In rixas, caedes, in commoda pessima, prona:
 Sic super arma furebat atrocia bellica pubes
 Quae ducibus belli fuerat subiecta cruenti.
 Tempus erat calidum, quo Iulius annua mensis
 Maturat per agros cerealia dona feraces, 170
 Pulchrum opus incurvis messoribus agricolisque,
 Quo Mars in campis Prutenis constitit acer
 Arma movens, iamque hos clipeum iam volvitur ad illos
 Atque, boans Prussis nec non crudele Polonis
 Bellum, sanguineas mortes et multa profatur 175
 Saeva nimis dictu populis poscentibus arma.
 Interea ira furebat et a Phlegethonte resurgens,
 Aere Mors potiebatur, campoque volando
 Angue cruentato signabat funera multa
 Sub Stygios ruitura lacus noctemque profundam. 180

¹ „Atque ἀνατολίῳ θῶος pro „itaque,“ praecedat enim „quia.“

² Qui scil. populi vel potius Cruciferi.

³ „super arma“ pro „ad arma,“ ut infra: „furere super arma, super arma citare.“

- Iamque per omnigenos lucebat Prussia campos
 Gentibus innumeris, catafractis militibusque
 Undique feta fuit, nec non Mavortis acerbi
 Horridulo tonitru furor arma nefanda sonabat,
 185 Praedulces abolens natos et vincula sacra
 Conubii: patrias sedes, tum dulcia prata
 Omnia pallidulo veniens vultu ira fugabat,
 Atque animus belli populos super arma citabat.
 Agmina iamque virum veniebant insimul¹ ipsa
 190 Ardor utrimque ducum stimulabat, utrimque tribunal.
 Tunc Nomades arcus Vitoldo praeside primi
 Eripiunt pharetris, celeres cursuque fatigant
 Cornipedes, super hostes letiferasque sagittas
 Emittunt horrenti murmure: grandinis instar,
 195 Dum pater omnipotens nimbis dissolvit habenas,
 Affligens nimium pluvioso turbine mundum,
 Tunc Aquilonis hiems per prata virentia saevit,
 Et ferit agros ac segetes et iugera valles:
 Persimili fuerant radiantes more cohortes
 200 Prutenae Nomadum iaculis per corpora caesae.
 Agmine quos alio Russi comitantur atroces,
 Lithuani frameis incurvis atque potentes,
 More suo pugnare parati Massagetaeque
 Irrumpunt acies germanas pectore forti.
 205 Vulnera vulneribus geminant sternuntque vicissim
 Corpora multa virum crudeli morte necata.
 Undique concurrunt acies, fluit undique sanguis;
 Hi pereunt iaculis, illi stridentibus hastis
 Succumbunt, animasque suas sub Tartara mittunt.
 210 Saxa volant et tela pluunt per nubila mundi
 Ferrea, letiferis iaculis nigrescit et aer
 Nec locus est telis in terra; vulnera ferrum
 Omne foveat, tonat horrissono Mars gutture saevus,

¹ „insimul“ (eodem tempore); editio tamen Cracov. exhibet: in simul, pro quibus fortasse scribendum est: et simul.

- Ac si cum tonitru per nubila Iuppiter atra
 Aut per frondosas, tenebrosa cacumina, silvas.¹ 215
 Sed fortuna ferox, casus quae fertur iniquos
 Sola rotare manu necnon variare caduca
 Saecula, cuncta regens nutu arbitrioque creata,
 Deserit audaces Russos Nomadasque ferosque
 Lithuanos, Vitolde, tuos, tum cetera gentis 220
 Agmina multa tuae et te deserit illa, tuensque²
 Germanas acies vultu solatur amico
 Et iuvat, alternis inconstans saevaue fatis.
 Vincunt Pruteni, vincunt vexilla magistri,
 Et crucis alta triumphat gloria, Teuton et omnis 225
 Exsultat superans, catafractus equoque manuque.
 Terror in ore virum resonat, Vitolde, tuorum
 Et metus, et belli eventus turpissimus ipse
 Inquinat atque tuos equites peditesque molestat
 Inque fuga turpi cogit sperare salutem; 230
 Terga virum invertit, faciesque recondit et ora
 In cursu celeri. Quos sic dum novit iniqua
 Sorte fatigatos et defecisse nefando
 Marte suos populos, belli dux, ocior euro
 Castra petit regis, necnon examina gentis 235
 Clamitat auxilio, ac regem increpat atque ita fatur:
 „Nonne vides bello, frater, succumbere nostros,
 Quadrupedumque sonum ingentem strepitumque fugamque
 Cernis et hostiles nostras superare phalanges?
 Et tu aras ac religionem nunc struis altam: 240
 Desine iam sacris rituque incumbere sacro!
 Non haec ludicra sunt hac religione tuenda,
 Nec precibus locus est, sed fare age, surge iubeque
 Iam pugnare tuos cum dira gente Polonos.“

¹ Conf. Verg. Bucol. 2, 3 sq.:

Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
 Adsidue veniebat.

² tuensque ex coniectura scripsi; editio enim Cracov. exhibet „tuosque.“

- 245 Rex quibus auditis flagrantia religione
Non movet ora, nec a precibus desistere gestit:
Sic¹ fratri verbis nimium indignantibus inquit:
„Pone feros animi, frater carissime, motus,
Et me pace frui permittite modo, precor, alma,
250 Atque Dei cultus turbare altaria circum
Noli, donec sacra Dei peragentur honore
Nunc celebrata suo, finem imponetque sacerdos:
Tunc nostros tecum faciam pugnare Polonos,
Moxque parabo tibi auxilio, solusque² iuvabo.
255 At nunc collige reliquias tutareque castra,
Tum facias prohibere instantes Teutonas ipsos.“
Iussa facessit atrox, et saevit pronus in hostes.
Interea duplices lacrimans ad sidera palmas
Rex pius et iustus protendit, talibus orsus:
260 „O opifex hominum divumque, polique creator,
Qui regis imperio viventia cuncta sereno,
Qui pelagus, populos, montes et flumina, silvas
Arbitrio servas per saecula cuncta sacrato,
Vulgi qui cohibes strepitus et bella cruenta
265 Mitificas, maribus necnon ad proelia vires
Suggeris egregias, animum victisque ministras,
Tum Praenestinae cohibes truculentia divae³
Flamina, cuncta tuo pro nutu dirigis atque:
Te precor, aspicias clementi lumine regem
270 Et populi miserere tui, miserere meique,
Audaces praestans animos et fortia pubi
Corda meae super hostiles in Marte cohortes.
Vincere posse doce, fragiles aciesque gubernas
Et solus teneas aquilas vexillaque nostra
275 Adversus turmas Germanas atque catervas“.

¹ Fortasse „Sed“ scribendum.

² desideratur potius „ipse“, ut etiam infra v. 274; 368 saepius.

³ Praenestina diva est Fortuna.

- Ecce inter caeli fastigia candida regi
Praesulis¹ effigies apparuit undique clara,
Luce poli circumsaepta et radiantibus astris,
Maestum dulcisono solando gutture regem
Talibus et verbis est amplexata benignis: 280
„Iam pater omnipotens lacrimas miseratus amaras
Atque preces hilari respexit lumine tristes,
Teque tuosque hodie solabitur omine fausto
Et forti tribuet victos succumbere dextra
Victores, qui fraternas vicere phalanges. 285
Quorum vi rapies forti vexilla, tholoque
Suspendens templi praeclara insignia nostri,
Scuta ducum regumque etiam vexilla potentum
Ad monumenta mei figes renitentia busti.
Laurigera necnon renitebis fronde revinctus 290
Tempora, longaevae candescens posteritati
Egregio celebris per climata cuncta triumpho.
Eia age, rumpe moras lacrimas cohibeque fluentes,
Arma virosque cita, tum saevas instrue pugas,
Fac subeant vexilla, tuique ad bella tribuni. 295
Ipse tuum agmen agam, et fiam tibi fidus Achates,
In bello et te semper concomitabor euntem.“
Dixerat et roseo verbis finem dedit ore.²
Ilico rex sacra solatus voce Polonos
Legibus instructos iubet instaurare severis 300
Proelia conclamans, et equum poscit gladiumque
Accingit lateri, campo volat, agmina cogit
Ad pugnas, animans sic verbis fatur amicis:
„Si quibus ineuteret turpis praecordia terror,
Aut animos pessum bello daret. altaque vestri 305
Stemmata sanguinis, egregium genus et decus ingens
Inficeret, memores famae, patriae, vel honoris

¹ Sti. Stanislai episcopi. Conf. Io. Długossi Histor. polon. Francfurti 1711 editae lib. XI pg. 238.

² Conf. Verg. Aen. I, v. 402.

- Este Poloni, oro, quoniam turpis metus aures
 Inficit, at bello praestans audacia prodest,
 310 Magnificos decorans animos praestantibus actis.
 Quare vos precor et moneo, nam pugna propinquat,
 Teuton et insultat, qui fratris vicerat alas,
 Iam vestras aptate manus, et pectore forti,
 Vos oro, si quando fuistis, nunc decet esse;
 315 Et pugnate, precor: favet haec victoria nobis,
 Agmina quae Nomadum deiecit Massagetumque.
 Qualis quisquis erit, tali post laude nitebit.¹
 Mox sufflare tubas facit, et vexilla moveri
 Imperat, atque acies instantes cogit in hostes.
 320 Iamque ruunt primusque virum rex, incipit ipse
 Ante alios valida disrumpere strage cohortes
 Innumerosque necare manu, tum sternere passim
 Corpora plura virum, velut Oenides¹ ferus ille
 Sphingos ad horrentes scopulos, aut bellicus Hector,
 325 Dum stravit Danaum validissima pectora regum
 Ad celsae nimium praestantia moenia Troiae.
 Haud aliter Germanas rex ferus ipse catervas
 Sternebat felix, per martia proelia felix.
 Hunc equitum comitantur milia multa Polonum
 330 Inflammata feri Martis certamine, bellum
 Iam subeunt, aptant hastas sub brachia acutas,
 Pectora tutantur clipeis cataphracta coruscis,
 Ingeminant vires et findunt corpora ferro,
 Verbera verberibus duplicant, et vulnera figunt.
 335 Arma virosque secant, et plures ense remittunt
 Sub Phlegethontiacos numeroso turbine lucos
 Germanas animas, tum fortia corda virorum
 Morti tradunt, Eumenidum thalamisque reponunt.

¹ Tydea ad Thebas pugnantem designat. Perperam K. Mecherzyski (Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału filologicznego Akademii umiejętności, tom VIII, Kraków 1880, pg. 285) Oenidae nomine Meleagrum designari putavit.

- Gentibus acrior insurgit Mars atque cupido
 Bellandi, renitent enses clipeique resultant, 340
 Clamor adest equitum horridus atque hinnitus equorum,
 Comminus ense agitur res, sanguine campus abundat,
 Caede natant fossae, tellus maculata cadentium
 Corporibus tremat, et liquidus micat ensibus aether.¹
 345 Tantus sidereos effertur clamor ad orbes
 Et belli strepitus, qualem vix Aetna cavernis
 Per Steropen Brontenque² solet lassata referre.
 Talia Vitoldus cernens animosius hostes
 Infestat, cum reliquiis et milite paucis
 Solus agens agmen Nomadum de parte sinistra 350
 Germanas acies rumpit, quem cetera pubes
 Vociferans sequitur, frameis pharetrisque decora,
 Vulnera vulneribus geminans trans pectora vibrat
 Multa virum duro certamine strageque in illa.
 355 Ut cum saevus Orion aquoso turbine rura
 Aut iuga celsa ferit, resonat notus auster et ipse,
 Icta sonant vasto sub verberare moenia cuncta
 Ingens et per agros et compita grandinis albet
 Copia, fluctisonas causans³ in vallibus undas:
 360 Sic per agros omnes et dulce virentia prata
 Strage necata ducum iacuere miserrima membra,
 Semiputata virum fluitabant altera tabo,
 Altera sanguineum regemebant ore dolorem.
 Vulnificata nimis fugere per antra,⁴ per altas
 365 Valles, in densas frondosae culmina silvas.
 Parte alia turmas equitum rex ordine lento
 Serpere et hostiles iubet incursare phalanges,

¹ Conf. Verg. I, 90

... Et crebris micat ignibus aether.

² Duo Cyclopes, qui in Aetnae cavernis Iovi tonitrua atque fulmina procudisse traduntur.

³ id est: efficiens, augens.

⁴ Per nimis vulnificata (i. e. vulneratis nimis abundantia) antra fugere (scil. hostes).

- Altera agit solus radianti luce coruseum
 Agmen et aggreditur volueris vexilla magistri.
 370 Quem sequitur Nomadum cum principe frater honorus,
 Sorte cruentati belli furiosius hostes
 Marte fatigatos celer a tergo petit, atque
 Crudelem exercet stragem et letalia figit
 Vulnera barbigeris Prussis, tum fratribus ipsis.
 375 At nunc, Aoniae divae celebresque puellae,
 Facta novate vetusta, precor, cantusque movete,¹
 Strages qualis erat, qualis victoria restat
 Iam resonanda mihi, saevus quo more Polonus
 Vicerat hostiles Prussos Germanaque signa
 380 Innumerosque duces, procures, populosque potentes:
 Cantibus haec renovate, deae, renovate puellae
 Hoc belli decus et laudem super addite summam
 Limina quae² pelagi superet liquidissima vasti
 Atque soli revirentia iugera multa feracis.
 385 Postquam circumsaepus erat miser undique Teuton,
 Sensit et agmina debilitata in viribus, atque
 Belligeros novit iam vincere posse Polonos,
 Extemplo terror percussit corda magistri
 Atque ducum Germanorum per maesta cucurrit
 390 Pectora, frigidulos artus et pallida fecit
 Ora viris, turpem resonans spem in cordibus ipsis.
 Arte fugae celeris vitae reparare salutem
 Quisque suos hortatur equos Germanus et optat.
 Currere sed vallatus ab omni parte Polonum
 395 Agminibus necnon Nomadum nequit ille ferorum;
 Hinc atque hinc divertit sese et volvit ad omnes
 Partes, tum meditatur opem conferre saluti
 Posse suae. Velut umbrosa de valle Molossis³

¹ Vergil. Aen. X, 164:

Pandite nunc Helicon, deae, cantusque movete.

² Editio Cracov. exhibet „qua.“³ Canes Molossi, acres mordacesque, ad venandum ab antiquis adhibebantur (Horat. Sat. II, 6, 114).

- Cervus et ipsa sequens canibus perterrita turba¹
 Currere in arios colles nemorumque latebras 400
 Gestit, per dumos sentes et opaca viarum,
 Casus mortiferi metuens discrimina nulla:
 Sic etiam Germana phalanx perterrita strage
 Currere tentabat, sed fata nefanda vetabant.
 O peritura cohors, ubi erat tunc nominis heres 405
 Illa tui, scelerata superbia? tunc ubi et enses
 Sanguinei, quibus ausa es subsannare potentem
 Regem? nec servata fides promissave pacta
 Conrado, cuius fueras tu iugera nacta
 Auxilio orbis Pruteni diademata necnon? 410
 Sustulit ista tibi inclementia saeva Poloni
 Ultaque iam dominatur² Prussis ipsa superbis,
 Sub ditione sua tenet aeternumque tenebit
 Oppida, rura, viros, arces, et praedia, portus.
 Fata propinquabant et sidera fausta favebant 415
 Posse truces Germanorum superare catervas,
 Atque alacris nimium volitabat milia circum
 Laeta Polonorum crepitans victoria laude,
 Stemmata, tum titulos, necnon de strage triumphos
 Egregios ducibus, victricia dona, corollas 420
 Daphnaeas plectebat et acri caede iuvabat.
 Ast alia Eumenidum circum fera cineta corona
 Tisiphone,³ Prussorum inter se milia miscens,
 Taenario terrore gravi praecordia pulsat
 Maesta virum, nimium crudelis imagine mortis, 425
 Spemque fuga minitans⁴ reboabat vulnere saeva.
 Omnia multivago interea clamore gemebant,

¹ Iunge: cervus et ipsa turba (eum) sequens, perterrita canibus Molossis.² Edit. Cracov. exhibet „dominantur.“³ Iunge: Ast alia (scil. parte) Tisiphone fera, circum cineta Eumenidum corona (scil. anguinea).⁴ minitans = ostentans.

- Aethera tum belli fragor, arva replebat et antra,
 Nam patria virtute virum superando Poloni
 430 Agmina rumpebant, vexillaque gentis honora
 Victores hosti rapiebant strage secundi.
 Ardebat saevo in bello et discrimina gessit
 Nulla¹ ducum procerumque haec efferat turba Polonum.
 Ecce miser casu sese obtulit ipse Magister,
 435 Pallidus ore nimis membrisque trementibus inter
 Reliquias maestis, infelicia milia, belli,
 Insigni virtute viro titulisque decoro
 Belligeris, sibi² qui maestum caput amputat atque
 Eius honoratis spoliis indutus et armis
 440 Inter Martiacos praestanti laude Polonos
 Canduit, externis necnon veneratus in oris.³
 Turbula maesta virum duce sic spoliata superbo,
 Vulneribusque gravata et viribus extenuata,

¹ Conieci „nulla;“ edit. Crac. habet ulla.

² „Sibi“ pro „ei,“ ut saepius apud eundem poetam, eius magistrum Paulum Crowsensem, Długossum, alios huius aevi scriptores.

³ Hoc loco poeta potius famam quandam, quam certos auctores chronicave sequi videtur, nomen enim illius viri, qui Ulricum de Iungingen, magistrum Cruciferorum, occidisse armisque exuisse ab eo traditur, ignoratur, atque dubitari potest, num ipsi poetae notum fuerit. Etenim tradunt Dobieslaum de Oleśnica, praefectum Polonorum cohortis, in magistrum, qui cum sedecim vexillis in subsidiis ad extremos pugnae casus collocatis iam referentibus pedem suis auxilio subvenisset, primum quidem telum coniecisse, ita tamen, ut eum, qui idoneo corporis nisu ictum effugisset, ne vulneraverit quidem nedum occiderit; post pugna exorta magistrum in tumultu ignota manu duobus vulneribus confossum concidisse, sive quod eum is, qui occidit, ducem esse ignoravit, sive quod ipse acceptis vulneribus paulatim exspiravit. Certe Długossum *Histor. polon. Francof. a. 1711* editae lib. XI pg. 264 haec sola de eius morte memorat: *Mszczugio de Skrzin* nuntiante . . . Ulricum, magistrum Prussiae generalem, occisum esse et in necis suae confirmationem Vladislao regi aureum pectorale, Sanctorum refertum reliquiis, quod familiaris praefati Mszczugii nomine Iurga occiso dexteraverat, ostentante, gravi suspicio Vladislaus rex ingemuit. *Conf. Io. Voigt, Geschichte Preussens Bd. VI, Königsberg 1836, pg. 93—95.*

- Currere tentabat, sed cursus clausus ab omni
 Parte fuit radianti milite Marte feroque. 445
 Sub iuga pars sua colla dabat, pars cetera tetrus
 Intermixta cadaveribus sua membra tegebat.
 Pars duplices erecta manus flectebat atroces
 Maesta viros, sed inania pectore verba refudit.
 Nulla fuit pietas precibus lacrimisque rogantium, 450
 Germanus quoniam perflabat corpora fastus
 Saeva Polonorum, gladii missique¹ cruenti.

- Omnia gentis erant tunc agmina caesa superbe;
 Scuta ducum, arma virum, vexillaque cuncta recepta,
 Quae super insigni nutant modo fixa sepulcro 455
 Atque tholo venerande tui Stanislave fani,
 Victor ab horrenti rediens quae Sarmata bello
 Foeda cruore nimis taboque rigentia fixit,
 Atque tuae laudi haec insignia clara dicavit.
 Quae vix ferre potest paries, asarotaque miris 460
 Condecorata modis variisque cavata figuris.²

- Ista tui bellacis avi, invictissime regum,
 Dextera sustulerat, tanto redimita triumpho,
 Quo nitet aeternumque nitebit, amoena corusci
 Limina transgrediens Phoebi, pulchrumque decorem 465
 Et famam patriae titulis renovando vetustis.
 Perfida quos³ conata fuit Germania saepe
 Suppetiis aquilae validis pessumdare nigrae,
 Urbes Prutenas et prata virentia, gentes
 Libertare tributis et ditione Polona; 470
 Sed quia sub tantis defecerat ante duellis,

¹ missique = immissique scil. in supplices.

² Asarota (-orum) dicitur volgo pavimenti opus vermiculatum sive musivum (*posadzka mozaikowa, mozaika*), ut apud Statium *Silv. I, 3, 56*. Quam vocem transtulit hoc loco poeta ad varia arma, vestimenta ornamentaque denotanda, quae ex hostibus capta praeter illa insignia in templi pariete suspensa erant. *Conf. pg. 175 adnot. 5.*

³ scil. titulos.

- Quae per avum atque tuum patrem lacerata tot annis
 Pertulit: — ut venator iners, qui tigridis ungue
 Saucius et fulvi vel ¹ acuto dente leonis,
 475 Caedē madens necnon letali vulneris ictu,
 Hinc atque hinc graditur luci tenebrosa pererrans
 Culmina, scabrosis circumpendentia tophis,²
 Pallidus ipse feram timet occursare rapacem:
 Sic etiam non immemor actae caedis amarae,
 480 Quamvis mille modis ausus ³ subducere contra
 Iam molita fuit. sed sic perterrita mussat
 Stragibus horrendis regni sub limite gestis,
 Quas Valachi sensere truces, vicina colentes
 Arva Ruthenorum, Nomades etiamque severi,
 485 Qui terram praedabantur clam saepe Polonam,
 Tum Vasil, Scythicae moderator perfidus orae,
 Qui cum tot turmis equitum peditumque catervis
 Inter Lithuanae vastissima iugera terrae
 Corruit, et victus latitat Rhipaea pererrans
 490 Culmina Caucaseosque situs, circumflua necnon
 Littora, Cimmerius quae lambit Bosporus ipse
 Undaque vel Maeotidos aut septemplex Histri.⁴
 Tales fama parit celebres tibi semper honores
 Et nec deficiens crescet paritura futuros
 495 Cum tonitru belli, Rex o iustissime, tanti,
 Quo iam nunc aequas et avi praestantia magni
 Facta, quibus tremuit bellax Europa tot annis,
 Dum Iagello velut fulmen de nube nigranti

¹ Iunge: vel et (etiam) acuto dente fulvi leonis.

² Scabrosi topi sunt saxa spongiosa, in quibus arbores crescere fingit.

³ ausus subducere contra molita fuit = consilia audacia contra Polonos clam inire conata est scil. Germania. Sic perterrita: scil. ut ille venator.

⁴ Tangit tres victorias a Sigismundo I de Valachis, Tataris atque Moscovitis relatas. Conf. infra Vislicii carmen in victoriam de Scythiis reportatam scriptum, imprimis eiusdem carminis v. 37 sq.

- Ense coruscabat cataphractis atque sub armis
 Inter Prutenas acies ¹ cuneosque potentes. 500
 Felix hic tanti Iagello gloria belli,
 Qui modo praecellit clarorum gesta parentum,
 Ingenio celebres priscos fortes et in armis
 Vincens martiacis cum tot feliciter actis.
 Cui, tu Roma, tuos noli annumerare Camillos, 505
 Marcellum, Fabios et Caesaris optima gesta,
 Hectora, Troia, tuum, fortem, Larissa, et Achillem,
 Hannibalemque tuum, Carthago superba, ferocem;
 Et quos Persae, Arabes, Parthi Graique loquaces
 Commemorant, retro huic cedant virtutis honore 510
 Egregii et gestis procures regesque potentes.

LIBER TERTIUS.

- Iuppiter, aetherae dominator maximus aulae,
 Qui res humanas mundique negotia vasti
 Ac pelagus terras pro nutu et sidera torquet,
 Viderat e solio grandaevum aetate superno
 Hunc regem et sterilem triplici de coniuge patrem. 5
 Qui ne deficeret gnatis aut stirpe sequaci,
 Omnes caelicolas nitidi super atria caeli
 Convocat et iubet arbitrio inservire sacrato.
 Mox Iovis imperio mixti divique deaeque
 Interiora poli replent pulcherrima clari 10
 Et circum solium divi glomerantur amoenum,
 Mutua sub tacitis referentes murmura verbis:
 Quae nova causa deum cogit compellere nostrum
 Huc omnes super arctoi convexa nivosi?
 Quos sic altitonans circum sese undique saeptos 15
 Dum vidit, veniam cunctis dedit ipse sedendi,
 Optima per placidum faciendo silentia nutum.

¹ Iunge: Iagello ense coruscabat inter prutenas acies sub cataphractis atque armis (scil. proelia cientes).

- Postquam iussa quies tacito sub corde resedit,
 Atria cuncta poli cohibens a murmure celsi,
 20 Intonuit placidis clemens deus ipse susurris,
 Quem pia multivago mox sunt comitata volatu
 Fata nec infesso non eminus effera gressu:¹
 „Parrhasis Oceano nunquam demersa profundo
 Ursa,² gelu nivibusque rigens albisque pruinis,
 25 Orbis in amfractu praelata sui foveat alta
 Canitie maturum regem et prole carentem,
 Expertum trinos thalamos,³ Hymenaeae, iugales
 Et fescenninas, Coniux dilecta,⁴ palaestras.
 Aurea quem steriles Venus indignata tot annos,
 30 Inficiens nuptas, aptum⁵ canescere fecit,
 Gradivusque pater similem⁶ traducere vitam
 Cogit in horrendo belli crudelis amore:
 Sanguine adhuc crudo manat Prutenica tellus,
 Ossibus humanis et agri rivique referti.
 35 Cuius amor nobis decorare propagine famam
 Et decus immortale nepote parare toroso,

¹ Sententiae huius, quam cum praecedentibus verbis coniunxi, subobscura duraque ratio haec fere esse videtur: Fata, quae Iuppiter nuntiavit, certa rataque fuerunt, atque prospera (ad prolem Jagellonis eiusque gloriam spectantia) brevi, inimica (mortem Ladislai portendentia, cf. v. 115) longiore temporis spatio evenerunt. Iunge: quem (sc. Iovem) pia fata mox multivago volatu, nec non effera eminus infesso (= infesso) gressu comitata sunt.

² Sidus ursae maioris, quae Parrhasis sive Arcadica dicitur a Calisto, Lycaonis Arcadiae regis filia, quae in ursam transformata et in siderum numerum relata esse ferebatur.

³ Post mortem enim Hedvigis (a. 1399) nuptae erant Vladislao Jagelloni Anna, filia Wilhelmi comitis Cilliensis (Cilli sive Celje, Styriae urbs) eademque nepos Casimiri Magni, deinde Elisabeth Granowska, filia Othonis de Pilecka (Pilecka), denique Zophia de genere Ducum Russiae. Conf. Monum. Polon. hist. III, pg. 86; Klem. Kantecki, Elżbieta, trzecia żona Jagielly. Przewodnik naukowy i literacki, Lwów 1873 tom II.

⁴ Iunonem, ut supra Hymenaeum alloquitur Iuppiter.

⁵ scil. nuptis, id est: „quamquam nuptis aptus erat.“

⁶ similem scil. sui.

- Cui nomen Sismundus erit, quem Martis honore
 Felicem toto faciam renitescere mundo.
 Qui Tanaim bibet atque Borysthenis amne natabit,
 Tartarus et sua iussa capesset compede vinetus 40
 Patria regifico renovando moenia luxu.¹
 Sed ne tantus honor pueri regisque futuri
 Succumbat, quod cuique placet, nunc afferat ipse.“
 Inter quos candens niveo pulcherrima vultu
 Regia Iuno suum sic est affata Tonantem: 45
 „O dilecte mihi coniunx venerandeque frater,
 Audivi tua dicta libens meditataque multum
 Desuper ingemui² hac in laude nepotis honora,
 De quo sacratis retulisti multa labellis.
 Huic puero fasces et ego promitto serenos, 50
 Et faciam reges fulvi praestare metalli
 Divitiis. Conversa ad Pallada sic ait: „O tu
 Diva potens, sacro nostri cerebro orta mariti,
 Huic etiam capitis sapientes instrue vires
 Ac facias pulchro ingenio praeexcellere cunctos.“ 55
 Astans immani truculens cum cuspidē Mavors,
 Circum quem Furiae atque truces ex ordine Mortes
 Pallebant belli et caedis fragor ense coruseans,
 Cum tonitru vocem referebat pectoris echo:
 „Hunc iuvenem“ ait,³ „de quo nunc res est omine fausto, 60
 Praecelebrem validis victorem semper in armis
 Infrenas bello faciam pessumdare turmas,
 Optima sanguineae tribuens sibi⁴ dogmata pugnae.“
 At Cypris, alta trahens imo suspiria corde,
 — Quis caput, os roseum, vel eburnea colla, capillum 65

¹ Haec referuntur ad annum 1508 sqq., quibus Sigismundus accessit ex Italia fabris artificibusque arcem regiam Cracoviae renovavit atque magnifice exornavit. (Conf. Actor. Tomicianor. vol. I pg. 22).

² Conf. pg. 167, adn. 2.

³ Supplevi „ait“ ex coniectura, qua voce vix hoc loco carere possis.

⁴ sibi = ei.

- Auro persimilem ac redolentem opobalsama dicet? —
 Ora rigans lacrimis gemituque serena modesto:
 „Indignata fui iam tot labentibus annis
 Ipsa viro, sed acerbi nunc me paenitet acti,
 70 Nec referam caecae meritas irae modo causas.
 Ex quo, Iuno, Iovi fatisque est tanta cupido
 Sublimare virum, qui stirpe attinget Olympi
 Culmina, et omnigenis fama renitebit in oris,
 Insequar alma dei praeconia fataque nostris
 75 Auxiliis propere cogam revirere secundis.“
 Aiens haec oculos detersit et ora rigata:
 „Est mihi nympha Ruthenorum speciosa snb orbe,
 Nympha puellarum pulcherrima, nympha dearum,
 Terricolae Zophiam¹ proprio quam nomine dicunt,
 80 Omnes quae priscas heroidas atque puellas
 Praestat in oris honore sui et sermonis amati.
 Hanc sibi conubio iungam thalamoque dicabo
 Et faciam vastum felicem prole per orbem.“
 Dixerat haec Amathusiaca, annuit omnipotensque
 85 Iuppiter et Tegees sic est affatus alumnum:²
 „Perge sub argenti mavortia regna Bootis³
 Sarmaticasque domos celer, ad penetralia regis,
 Hic ubi formosae splendescunt moenia Crocae,⁴
 Vistula quae rapido circumfluit undifer alveo.
 90 Illic invenies senio ac aetate gravatum
 Regem, qui rigidis fert optima iura Polonis,

¹ Zophia, quae etiam deminutivo nomine Sonka vel Sonia appellatur, erat de genere Ducum Russiae, filia Andreae, Ducis Holszaniensis. Conf. Monum. Polon. histor. III, pg. 86. Decius De vetustatibus Polonorum (edit. Cracoviae a. 1521) pg. 36: quarta (uxor Iagellonis) Zophia, graeci ritus femina, sacro prius fonte lota, quam regium thalamum ascenderet.

² Mercurium.

³ Est sidus prope Ursam maiorem situm (Aretophylax), quo aequae supra Ursae signo notatur septentrionalis regio.

⁴ Hoc loco utitur forma „Croca-ae,“ in libro primo forma „Grachus“ vel „Cracus.“

- Quem Iagello vocant patrio sermone coloni.
 Huic mandata feres, dicens: Venerande senescens,
 Altitonans rutili regnator summus Olympi,
 Maesta senectutis incommoda, quae modo perfers, 95
 Tum steriles sine stirpe dies miseratus amarus,
 Indoluit, stabili firmans haec foedere divum,
 Ut peteres Zophiam, praestanti corde puellam,
 Aptam coniugii aptam prolis honore sequacis,
 Quae modo lata Ruthenorum colit arva potentum. 100
 Illa duos pariet formoso corpore reges,
 Qui tibi, dum tellus, amnes ac astra manebunt,
 Perpetuam facient vivaci nomine famam
 Ac Iagellonidam per saecula posteritatem.¹
 Qui patriam rector succedet prosper ad aulam, 105
 Is Casimirus erit, longos victurus in annos.
 Nam lustris quassabit humum sub sole novenis,²
 Parturiens natos celebres natumque nepotes,
 Qui per multiugas candescunt nomine terras
 Et tollent ultra nitidi caput ardua caeli 110
 Sidera, magnificis crescentes semper in actis.
 At qui Pannonicas gentes reget atque Polonas,
 Ladislaus erit, belli fragor horridus acri.
 Qualiter infandis nato succedet in armis
 Huic, quia nent Parcae, sileo,³ sua fata severae.“ 115
 Talibus auditis petiit Tegeaticus ales
 Moenia celsa senis. Coram quae rite peregit;
 Expletis tandem aerias remeavit ad auras.
 Maiugenam stupefactus avus monituque beato
 Concitus ingemuit, prolis gavisus amore 120

¹ Iagellonidam posteritatem = Iagellonidarum prolem.

² Casimirus, Vladislai Iagellonis filius natu minor, regnum Poloniae tenuit annis 45 ab a. 1447 usque ad a. 1492, unde regni, non vitae eius annos hoc loco computari apparet.

³ „Parcae, sileo, sua“ reposui, neque enim iure suo editio Cracov. vocem sileo uncis inclusam (sileo) exhibet. Potius tota sententia „Qualiter... severae“ uncis includenda erat.

- Ac fati celebris; mox coepit volvere corde
 Conubium pulchrae specimen nuptaeque decorum.
 Advocat aurigeros proceres arcanaque mentis
 Indicat, et coram nuptam sociare poposcit.
 125 Omnes unanimo consensu haec atque fremebant,
 Languidus ut sponsae se iungeret ipse modestae.
 Nuntia multivago volitans per compita motu
 Fama, senis taedas regis reboabat amoenas;
 Undique vulgus iners thalamos canit, undique nupta
 130 Per plateas, vicos, per publica strata refertur,
 Quam regi fatis promissam sponte vehebat
 Taedifer arctoas Hymenaeus prosper ad aedes.
 Tympana tacta sonant, multi reboant et agyrtes,¹
 Pulsatae referunt voces cytharaeque fidesque.
 135 Innumerae veniunt turbae veniuntque catervae,
 Auro conspicuae nitidis gemmisque decorae
 Portantes nuptam praestanti fronte Ruthenam.
 Ingreditur virgo fatalem candida sedem
 Aulais Tyrioque rubentem comiter ostro.
 140 Suscipit amplexu teneram Iagello puellam,
 Hancque tenens dextra regalem duxit in aulam
 Discubuitque toro, pariter cum coniuge, strato,
 Et cum purpureis ducibus, chlamydataque² turba.
 Iamque dapes coram redolebant, vinaque fulvis
 145 Massica spumabant cyathis, quae compta iuventus
 Portabat mensas omnis onerando decoras.
 Sed iam tempus erat, quo rex frueretur amanda
 Virgine, et hoc etiam suadebat roscida Phoeba,
 Adveniens noctis caecae praecineta tenebris.
 150 Post epulas, cenaeque sales, post gaudia, luxus
 Membra soporiferae laetus dedit ipse quieti,

¹ Nominativus pluralis ad declinationis tertiae normam formatus a graeca voce ἀγύρτης sive ἀγυρτής, qua designantur mendici planique, quorum ore nuptiarum fama celebratur.

² nominativus casus, ubi potius ablativum expectes.

- Usus est et nuptae placido fervore tenellae
 Nocte sub ancipiti, maiori digna cothurno
 Quae foret. Andini vel carmine digna poetae
 Haec nox, quae fausto duplicatam sidere noctem 155
 Amphitryoniadis domitoris vicerat orbis,¹
 Qua rex cum nupta recubans est nactus honorem
 Prolis et egregiam per saecula posteritatem.
 Edidit hae geminos praestanti virgine reges
 Claros Martiacis per mundi elimata gestis. 160
 Quod patuit celsi gelidis sub collibus Haemi
 (Thracēs adhuc memorant), rubuit dum sanguine Strymon
 Varnaque Bulgariis residens famata sub arvis,
 Saevus Hamurates² puero dum proelia regi
 Moverat et victor malefida fraude potitus 165
 Occidit tenerum iuvenem cum gente Polonum.
 Cui diadema suum regali sede coruscum
 Pannonici dederant proceres, dum rege carebant:
 Quem Maumethaeis devictum turpiter oris
 Liquerunt.³ Hoc sed facimus meminisse nefandum 170
 Heu dolor acer adest, animus gemituque refugit.
 Post hunc insignes patrias direxit habenas
 Successor Casimirus atrox, qui strage rebelles

¹ Amphitryoniadis noctem appellat eam, qua Heracles a Iove procreatus est. Longiorem hanc noctem fuisse memoriae produnt veteres. Conf. Plauti Amphitr. vv. 113 sq.; 271 sqq.

² Hamurates sive Murat II regnavit ab a. 1421—1451; vicit Ladislaum ad Varnam a. 1444.

³ Confer. Io. Dlugossi Histor. polon. Francof. 1711 editae lib. XII pg. 807 sq.; Mathiae de Miechovia Chronicorum Polon. Cracoviae a. 1521 editorum pg. 307; eiusdem Descriptionis Sarmatarum lib. I, tractatus 3, cap. 1 (de Thureis): „(Hamurates) Vladislaum Poloniae et Hungariae regem in primis feliciter pugnantiem ultimo congressu ad lacum Varnensem Ioanne Huniad cum Hungaris e proelio discedentibus superavit et miser eum suis occidit.“ T. Morawski, Dzieje narodu pols. II, pg. 122—125. Unde efficitur Hungaros turpiter quidem fecisse, quippe qui contra militiae morem regem suum deseruissent, neque tamen veri simile esse Ladislaum nolentem proelio discedere servari nedum vincere potuisse, etiamsi Hungari remansissent.

- Prutenos domuit¹ post grandia bella parentis;
 175 Optimus ille senex tantaeque propaginis auctor,
 Qui celebres ex Austriaca tot virgine natos
 Prodidit² et pulchras renitente nepote puellas,
 Quas meminisse decet modulisque referre sonoris.
 Diva mares numero memora gracilesque puellas³
 180 Et memorans claro tollas super aethera cantu:
 Sex genuit fratres teneras septemque sorores,
 Quarum laus vireat Germanis condita Musis
 Nam Veledae regione toros novere ducales,
 Ducere quas modo non voluit cum nomine famam
 185 Pallida mors, servans gravidae telluris in alvo.⁴
 At qui candidulis caeli nituere sub astris
 Longo fulvicomum speculantes tempore Phoebum,
 Patria felici rexerunt omine sceptra:

¹ Bellum prutenum a Casimiro Iagellonida, cuius opem ipsi Pruteni implorabant, per annos 14 cum Cruciferis gestum, compositum est pace a. 1466 Thoruni facta, qua devictis Cruciferis ceterae terrae ademptae adiunctaeque sunt Polonorum regno, relicta autem est ordini Cruciferorum solum ea Prussiae pars, quae orientem solem versus sita Regiomontium urbem continet, ea tamen condicione, ut qui eam possiderent, magistri ordinis in clientela Poloniae regum semper manere vellent. Conf. Mathiae de Miechów Chronicorum Polon. Cracoviae a. 1521 ed pg. 319—326. Morawski Dzieje narodu polsk. II. wyd. wtóre, Poznań 1876 pg. 142—183.

² Duxit enim in matrimonium Elisabeth, filiam minorem Albrechti II, Germanorum imperatoris, Austriae Ducis, ex qua sex filios atque septem filias genuit, quorum nomina commemorat Mathias de Miechów Chronic. Polon. Cracov. a. 1521 editorum pg. 327 eidemque editioni adiunctus liber Iusti Iodoci Decii De vetustatibus Polonorum pg. 42.

³ Verg. Aen. I. 8:

Musa mihi causas memora . . .

⁴ De quibus Mathias de Miechów l. c. haec scribit: „Septem autem filiae fuere: Hedvigis maior natu Georgio duci Bavariae desponsata, Sophia secunda filia Ioanni Marchioni Brandenburgensi, Anna quinta filia Boguslao duci Stolpensi et Stetinensi, Barbara, sexta filia Georgio duci Misznieni, ultima earum Elizabeth Legnicensi duci nupta. Elisabeth autem tertia inter filias immatura morte praeventa in sepulchro Hedvigis materterae Cracoviae tumulata quiescit. Similiter Elizabeth inter filias quarta in pueritia occumbens in dextra parte chori sepulta est.

- Primus Ioannes Albertus cepit honorem
 In solio regni post patria fata Poloni, 190
 Qui fuit heroum regumque athleta potentum
 Maximus et belli (sed iniquo sidere) fulmen.¹
 Alter Alexander fratris successerat aulae,
 Vir sermone potens, vir et virtute nitescens,
 Optimus Astreae cultor fotorque puellae,² 195
 Quem sors non voluit fieri sine nomine regem,
 Sed super astrigerum victorem misit Olympum
 Iam fera squaliduli calcantem limina leti
 Insigni faciens florere ex hoste triumpho.
 Audax Lithuanis quem sensit Tartarus agris — 200
 Res vulgata satis — testis quoque Clecia moles.³
 His sine prole truces ruperunt stamima Parcae

¹ Ioannes Albertus regnavit ab a. 1492 usque ad a. 1501. Cuius regni tempora solis fere cladibus insignia fuerunt imprimisque iniqua pace a. 1494 cum Ivano, Moschorum imperatore, facta cladeque eximia illa in Bucovinae silvis a. 1498 accepta, qua Polonorum nobilitas pleraque interisse dicitur. Adde, quod tum primum a 1491 Moschorum imperator clandestinum foedus cum Austriaca familia contra Polonos iniit T. Morawski, Dzieje narodu pols. II³, pg. 245—264. Itaque Decius libri De vetustatibus Polonorum a. 1521 Cracoviae editi pg. 48 hoc de Ioanne Alberto rege iudicium protulit: Princeps singularis sapientiae, audaciae multae, sed apud quem fortuna nullas posuisset sedes.

² Paulo aliter scribit de Alexandro rege (1501—1506) Mathias de Miechów Chronic. Polon. pg. 372: „Fuit autem rex Alexander medioeris staturae, faciei aliquantulum oblongae, ossosus, nervosus et viribus corporis praeditus sed viribus animae diminutis.“ Addit deinde Alexandrum omnibus fratribus suis ingenio inferiorem fuisse.

³ Cleciam molem Tartarorum castra ad Cleciam munita (kosz) appellare videtur. Caesus autem est ad interneccionem prope Klecko sive Klocko, totus Tartarorum exercitus quindecim vel adeo plura milia militum continens paulo ante ipsum momentum, quo Alexander rex animam exspiravit a. 1506 De qua victoria Mathias de Miechów Chronic. Polon. pg. 371 haec scribit: „Congressi autem cum Lithuanis erant Tartarorum 15 milia circa Klocko per Lithuanos victoriosissime fusa caesaque . . . Praefata autem victoria non campduictori Kyska aut duci Michali Glynsky vel eorum (copiis?), sed Dei solius providentiae et regis felicitati attribuebatur, qui dum cum morte et terreno hoste simul luctaret, devicto hoste, per mortem victor victus erat.“

- Et mors indignata polum sic trusit ad altum.¹
 Tertius Hunnorum Ladislaus sceptrum potentum
 205 Atque Bohemorum praeclara insignia regum
 Gestat honoratus, Lodovicus cui optima² proles
 Ardua Pannonici regni spes atque Bohemi.³
 Tandem Cristicolae fidus gregis ille patronus,
 Pontificum⁴ Fredericus honor, tutelaque cleri
 210 Nobilis, ecclesiae duplices qui gessit habenas,
 Sacrata renitens tereti cervice tiara.
 Post hunc et iuvenis nec praetereundus adest, qui
 Clarus erat cumulis virtutum semper honestis,
 Ille tuus frater Casimirus, quem Venus ulla
 215 Per foedum nunquam potuit deprendere luxum,
 Femina nec placidis nec pulchra puellula verbis,
 Sed sic pertaesus taedas thalamosque procaces
 Culmina siderei castus possedit Olympi;
 Condita cuius opem miseris mortalibus ossa
 220 Sacra ferunt, multis etiam solamina maestis.⁵

¹ Verg. Aen. XII, 952:

vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.

² Ex verbis „cui optima“ dura quadam synzesis ratione vix dactylus efficitur.

³ Ladislaus Casimiri Iagellonidae Polonorum regis filius regnavit in Bohemia ab a. 1471, in Hungaria ab a. 1491; obiit diem supremum a. 1516. Filius eius Ludovicus II, utriusque dignitatis heres occisus est a. 1526 a Turcis in pugna ad Mochaecz inprospere commissa.

⁴ Pontificum scripsi, editio Cracov. exhibet „pondicium.“ De quo Mathias de Miechów Chronicorum Polon. Cracoviae a. 1521 editorum pg. 327 haec refert: Ultimus (Casimiri) filius Fridericus cardinalis tituli sanctae Luciae in septem solis, archiepiscopus et primas gneznensis episcopusque Cracoviensis fuit. Rectius vero Decius De vetust. Polon. pg. 49 temporis rationem secutus inverso ordine easdem Friderici dignitates profert.

⁵ Mathias de Miechów l. c. haec refert: „Casimirus autem secundogenitus (filius Casimiri) phthisi praefocatus in Vilna tumulatus requiescit. Et, ut fertur, pro sanctitate vitae miraculis coruscet.“ Decius vero De vetustatibus Polon. pg. 48: „(Casimirus) ita se in omnibus rebus gessit, ut eo vivente appareret, quod sublato clarissimis miraculis comprobatum est.“ Mortuus est Casimirus a. 1484, in numerum Sanctorum relatus a. 1520.

- At nunc o iuvenis fer opem sacrate Polonis
 Et patrium tutare solum fratremque modestum
 Qui modo cum diris gerit efferata proelia Moscis.¹
 Te nunc aggredior, patriae Sismunde Polonae
 O decus et Casimiriadae pars ardua famae, 225
 Qui tibi cum titulis nomen paris inter Hiberos²
 Atque vagos inter Garamantas et ultra
 Aurorae Phoebique cubile ac Doridos amnes,³
 Tu quia turbatam tanto discrimine rerum
 Per Martis strepitus et per crudelia caeli 230
 Sidera, fatigero versantia cuncta rotatu,
 Hanc patriam in medio errantem sine remige ponto,
 Ut puppim Maleae⁴ subituram dente profundum,
 Providus incolumem statuisti litore Tiphys.⁵
 Cuius⁶ et augusta moderaris limina dextra 235
 Atque tuos populos placida sub pace Polonos,
 Pro quibus haud aspernaris tolerare labores
 Ac grandes curas spinoso vellere⁷ fetas,
 Quando subis maturo dura pericula fronte,

¹ Mosci enim, quamquam a. 1514 ad Orszam devicti erant, tamen Polonis regem suum in persequendo bello male adiuvantibus, cum insuper societatem cum Cruciferorum ordine iniissent ipsumque Sigismundum, Germanorum imperatorem, sibi favere intellegerent, neque Smoleńsk urbem Polonis restituere neque omnino pacem aequis conditionibus facere in animum inducebant. Ita quiescentibus interdum armis bellum manebat. Conf. T. Morawski, Dzieje narodu polskiego II² pg. 302 sqq.

² Hiberos scripsi pro „liberos“ editionis Cracoviensis; designantur autem Hiberorum nomine loca ex antiquorum ratione occidentem versus remotissima, sicut brevi post Garamantum nomine loca longissime ad meridiem correcta.

³ maris fluenta.

⁴ promunturium est orae Laconicae nautis periculosum.

⁵ Tiphys, Iphys vel Typhes erat Argonautarum gubernator celeberrimus.

⁶ scil. patriae.

⁷ Alludit ad Iasonis vellus illud aureum.

- 240 Impiger arma gerens, fremitus bellicae eruenti
 Pro patria, casus et pro virtutis amore
 Omnigenos gestas, nec non horrescis et aestus
 Ipse pati, calido crepitat dum Sirius igni
 Aut Boreas gelidis dum saevit in orbe pruinis.
- 245 Quas prius illius trucidis ante exordia belli
 Pertuleras, Scythicis turmis¹ procul ense fugatis
 Belligero a celsae Smolensis moenibus arcis,
 Dum tetro respersa Borysthenis undula tabo
 Atque virum innumero repleta cadavere rubrum
- 250 Litora cum gemituolvebant udae cruorem,
 Illo septembri, quo victricem retulisti
 Fronte tua laurum, pessumdans agmina magni
 Multa ducis Scythici, dives spoliis et opimis
 Cum tot mancipiis belli vexilla ferendo
- 255 Ad tua Lithuanae praestantia moenia Vilnae.²
 O victor celebris patriae pater atque Polonae,
 Vive diu vegetus, cum tot praestantibus orsis
 Fatidicae transcendens omnia lustra Sibyllae
 Pulveris Euboici numero Pyliamque senectam.³
- 260 Maecte animo et virtutis amore opibusque beatis!
 Egredere, ac diris vicina remotaque bellis
 Arva situ vasto circumflua gurgitis alti,
 Quae niger Indus arat, Nasamon⁴ quoque, nauticus horror,

¹ Ita appellat Moscovitarum copias, quae cum ad Orszam a. d. VI Id. Sept. a 1514 fusae fugataeque essent, Smoleńsk tamen urbs a. d. III Kal. Aug. eiusdem anni ab hostibus occupata iam recuperari non potuit.

² Hanc victoriam octava die Septembris a. 1514 ad Orszam relatam celebravit poeta suo carmine metro alcaico conscripto. Conf. pg. 216 sq. A. d. X Kal. Octobres Sigismundus triumphans Vilnam intravit, postea autem a. d. III Non. Dec. Constantius Ostrogski, cuius ductu victoria ad Orszam relata est, vexilla ex hostibus capta in ecclesia cathedrali Vilnensi deposuit (Conf. T. Morawski, Dzieje narodu polskiego II², str. 302).

³ Nestoris Homeric.

⁴ Libycae orae, quae Syrtidi minori adiacet, incola.

- Vel Medus, Macedo, Parthus Phariusque colonus,
 Perdomita, subigens ditioni; cetera sponte 265
 Palladiae ramos mittent adversus olivae
 Regna tibi, pandentque suas nova moenia portas.
 Threiciusque sinu applaudet tibi Bosporus arceto,
 Per facilem tribuens Byzantia iugera Martem
 Vincere, Turcaicis longum possessa ministris, 270
 Ac propiore situ tibi Taurica serviet ora,
 Quae fuit ante Poloninis subiecta tyrannis.
 Et sic Augusto feliciter omnia rege
 Vivent, armorum tonitru procul orbe recluso
 Sarmatico, gladios tribuendo vomeri acutos 275
 Thoracas simul et galeas, robigine¹ aduncas.
 Optima pax erit, advenient Saturnia regna:
 Nec terras gelidus boreas nec fervidus auster
 Concutiet validis saevo cum frigore nimbis
 Te duce, sed nostris splendescet clarior oris 280
 Phoebus et aura solum zephyro florente replebit.
 Vivas ergo, precor, vivas habiturus honores
 Prosper et incolumis maiori laude frequentes,
 Quam mea Pierio tulit Aonis aegra sub antro,
 Et tandem repetas rutilum sed serus Olympum. 285
 Pontus et aura silet, fluitans iam litora puppis
 Nostra tenet rabiem superando gurgitis atram.

¹ „robigine“ scripsi pro „rubini“ editionis Cracoviensis. Ceterum etiam vox „adustas“ magis convenit huic loco quam aduncas.

Ioannis Visliciensis ode tricolos tetrastrophos¹

ad Serenissimum principem

Sigismundum Regem Poloniae etc.

super suum cum Scythis duellum victoriamque de eisdem octava
Septembris, alias ipso die Nativitatis Mariae faustiter nactam sub anno
salutiferae incarnationis Domini M. D. XIV.

Cur ode lyrico carmine scripta sit, lectori decastichon.

- Convenit ut roseo cervicem comere serto,
Vernat Acidaliae dum rosa pulchra deae,
Atque referre melos hilari de pectore dulce,
Dum spirat placidum tempus et hora notum:
5 Sic etiam lyricos mihi convenit edere cantus,
Cum praestant laetos parta tropaea sonos.
Quare, si quis ades praesens ad carmina lector
Non pigeat lyricos perlegere, oro, meos,
Gaudia qui referent saevi dulcissima belli,
10 Quod cum Sithonio² Sarmata gessit hero.

- Ingens per arcem rumor in auribus
Boat sonoris carmina plausibus,
Ferens triumphus laeta clari
Gaudia multiugas ad oras,
5 Quibus caballis aureis igneis
Phoebus ministrat lumina candida
Surgens eo de fluentis
Dum volat hesperios in annes.

¹ Carmen metro alcaico scriptum, quod recte tetrastichon appellatur, ex Servii grammatici (de metr. Horat. 468, 21 K) ratione, quam etiam alii illius aevi scriptores secuti sunt, tetrastrophon dicit.

² Sithonius proprie thracicus dicitur: transtulit tamen poeta hoc nomen ad Ponti accolae ipsosque Scythas sive Moschos designandos, Plinium (IV, 11, 18), opinor, secutus.

- Atque his, remotae qui iuga doridos
Domant severis legibus, hic ubi
Thule¹ profundo cineta ponto
Noctibus est tenebrosa magnis:
Canuntur illic haec nova gaudia,
Quae iam cruento est nacta Polonia
Bello, ducem vincens potentem
15 Te duce Sigismunde dextro.
Quod est timori gentibus exteris,
Quod est honori militibus tuis,
Paucis manu plures cohortes
Qui Stygias pepulere ad undas.
20 Plangat gementi iam Scythia pectore,
Canat sonoro Sarmata gutture,
Figens tholis vexilla sacris
Scuta simul renitentia et arma,
Natalis almae quae Mariae die
25 Pugil torosus sustulit hostibus,
Lithuana quos suos² per orbem
Senserat, heu! regio molesta,³
Necata quorum foeda cadavera,
Disiecta passim per loca plurima,
30 Habet feraces iam per agros
Per nemorum latebrasque caecas.
Beate tanti Martis honoribus
Sismunde, regni stemma virens sui,
Tribus decorus qui triumphis⁴
35 Omnigenas repites per oras:

¹ Insulae est nomen, quam ultra Britanniam septentrionem versus ultimam sitam esse apud antiquos fama ferebat.

² Horatius in secundo pede tertii versus strophae alcaicae spondeo utitur, noster poeta saepius etiam trochaeo.

³ „molesta“ est in edit. Cracov. sensu passivo ab antiquorum sermone alieno, nisi molesta ad sequentem vocem cadavera trahere mavis. Fortasse „molestos“ scribendum.

⁴ Nam Sigismundo regnante primum a. 1509 Bogdanus Valachorum Dux, cum Polonos, quod pacis a. 1506 factae condiciones non

- Primum tulisti de duce Mysio,¹
 Fero secundum de Nomadum grege,
 Qui saepe clam tuae solebant
 40 Depopularier arva genti:
 At nunc severa perdomiti tua
 Dextra Polonos non violant agros,
 Flammis et urbes non adurunt,
 Sub iuga sed tibi colla praestant:
 45 Velut leoni capreolae truci,
 Lupo bidentes vel tenerae fero,
 Quas sors suis prius benigna
 Faucibus eripuit cruentis.
 Quo iam coruseas, tertius ordine
 50 Adest triumphus sidere prospero,
 In quo ducem victum potentem
 Martiaco sequeris tumultu.
 Bifrons serenos si tulerit dea²
 Flatus amoenis laeta favens³ labris,
 55 Tropaea quae tibi ministrat
 Lumine, cernis ut ipse, claro,

servassent, ulisei vellet Ruthenamque terram atque Podoliam ferro ignique vastaret, a Nicolao Kamieniecki, Palatino Cracoviensi, repulsus atque in suis finibus haud procul a Soczawa urbe fraudem moliens tanta clade afflictus est, ut condiciones pacis a Polonis acciperet, deinde a. 1512 Tatari exercitu viginti quattuor milium militum Podoliam ingressi ad oppidum Wiśniowiec octo milibus caesis decem captis pacem cum Polonis renovarunt; denique Vasyl Iwanowicz, Moschorum imperator a. 1514 ad Orszam a Constante Ostrogski fusus fugatusque est, quo proelio triginta milia Moschorum cecidisse traduntur. Conf. T. Morawski, Dzieje narodu pols. II², pg. 287—302.

¹ Quamquam ab antiquis scriptoribus Mysi in Asia, cui nomen est minori, Moesi autem eis locis, ubi nunc Serbia Bulgariaque est, commemorantur, tamen Mysorum nomine a scriptoribus medii recentiorisque aevi Valachi sive Bucowinae Moldaviae Valachiaeque incolae designantur. Dux igitur Mysius est Bogdanus dux sive palatinus Valachorum illius temporis.

² Bifrontem deam Lunam, quae potius bicornis dicitur, appellare videtur.

³ „favens“ scripsi pro „fanens“ edit. Crac.

- Non hunc rapaces Cimmerii sinus,¹
 Non hunc profundi stagna Borysthenis,
 Maeotis aut palus recondet
 Aut Tanais gelidi fluenta. 60
 Solum Tonanti salvifico pios
 Offer precatus, Cristiparae quoque,
 Cuius dies tibi triumphum
 Obtulit e Scythico duello,
 65 Prosper potentes quo superas duces,
 Quos docta vatum commemorat chelys,
 Laetis decori qui triumphis
 Temporibus nituere priscis,
 Tollens vetustos Scipiadas duos
 70 Martis cruenti bellica fulmina
 Augusti amoena vel tropaea
 Hannibalisque potentis arma,
 Pyrrhum ferocem ac Dulichium ducem,²
 Tum Marte clarum nomine Iulium,
 75 Qui primus orbis sceptrum vasti
 Post Macedum³ tenuit superbum.
 Tot bella vates prospera principum
 Aut gesta regum candida fortium
 Tollant poli licet sub axem
 Perpetua referendo laude, 80
 Furor quamvis non bene Delio⁴
 Sit plena nec non Aonidum sacris
 Vadis, tamen cantus refundit
 Musula nostra tuo decori,

¹ Cimmerii sinus sive Cherronesus Taurica (Krym) dicuntur rapaces propter incolarum ingenia. Sed a poetis etiam inferi dicuntur Cimmerii lacus, Cimmerii luci, Cimmeriae domus.

² Ulixem.

³ Forma prorsus nova ad rationem versus pro genuina Macedona seu Macedonem comparata.

⁴ parum Apollineo sive parum poetico.

- 85 Hae gesta cunctis bellica posteris
Tollens canoris alcaicis modis,
Riphaea plebs¹ quae nunc severo
Marte nimis tenuata sentit;²
Et post refundet, si dabit Atropos
90 Matura vati ducere stamina,
Post terga vinctum dum reduces
Vashilum³ ad indigenos penates,
Dum fronde flavam laurigera comam
Cinctus subibis regia moenia,
95 Hac sorte candens inter omnes
Oceani dominos solique.

FINIS.

Ad Reverendissimum in Christo patrem et dominum

DOMINUM PETRUM TOMICZKI

Dei gratia Episcopum Premisliensem
ac vice Cancellarium Regni Poloniae meritissimum

Ioannis Visliciensis Iambicum trimetrum Archilochicum
pro commendatione libellorum suorum Regiae maiestati.

- Deiectus acris casibus Nemesis ferae
Trucibusque fati ac iniquo siderum
Nutu, benigne Praesul et dignissime,
Fudi melos tristis molesto pectore:
5 Ut turtur orba sub nece vel olor sua,
Haud aliter et ego sub severo hoc tempore.

¹ in ultimis Scythiae vel Sarmatiae oris habitans.² „Tenuata sentit“ ad Graecorum rationem pro his: „sentit se tenuatam esse.“ Qua constructione iam Catullus Vergiliusque (Aen. II, 376. sensit medios delapsus in hostes) usi sunt.³ Vashilum scripsi pro „Vashil“ edit Cracov.

- Nam¹ vere non solum canit philomela vel
Palara² vel merulus,³ sed et corvus croat:⁴
Sic post amoeni huius duelli tempora
Vates oloribus cantu licet pares,
10 Quos vasta nutrit et fovet Polonia,
Siluere nec prompsere candens hoc decus
Belli, quod ego labore Castalis meae
Prompsi, Polonis vatibus dispar licet,
Si non ad unguem rectam et ad amussim, tamen 15
Ut barbarum vatem decuit et Sarmatam.
Nec imputet mihi benignitas tua,
Parnasidum nam veles⁵ hoc primum fero
Munus decori patriae carae suae⁶
Tibique, Pollio meus⁷ dignissime,
20 Tutela — fama est sic — virorum docilium.⁸
Quem non ferox fortuna sed virtus sacra
Extollit in dies — det Atropos nisi
Niveo tibi proluxa fuso stamina)⁹ —
Et tollet in summum, ministra cui mea 25
Erit chelys, materteraque¹⁰ plausus dabit

¹ Veri simile est poetam potius scripsisse: „Nam ut.“² Nomen avis cuiusdam ex Anthologia latina (233, 11 M) desumptum, quo quamnam avem poeta hoc loco designaverit, in incerto est.³ forma ex Anthologia latina petita pro „merula.“⁴ croat, forma mendosa, siquidem non croare sed crocare corvum Romani dicebant. Sed nihil mutavi, quoniam „crocat“, quod unice verum est, cum metri ratione pugnat.⁵ Veles dicitur miles levis armaturae ad proelia depugnanda non idoneus.⁶ suae ubi meae expectes.⁷ Sic. Conf. Verg. Aen. VI, 836.⁸ In libro est „doctum.“⁹ nisi quod Parca largitur tibi longam vitam.¹⁰ Quid sibi materterae vox hoc loco velit, vix coniectura assequi possum. Musam a poeta materteram hominis dici suspicabar, cum et Parcae, a quibus veluti a matribus vita hominum pendet, et Musae Iovis filiae dicantur. Veri similis tamen est terram patriam materterae vel matris terae nomine designari a poeta in errorem inducto fortasse Varronis testimonio (dll. V, 21), qui terram in libris angularibus

- Omni modo tibi tuaeque virtuti,¹
 Tantum celebris qua² nites. Pateat, precor,
 Nec desit ille mos, misellis mos pius,
 30 Quo fers querentium querelas et preces
 Regi, meos etiam hoc modo libellulos
 Feras suae laudi dicatos, et rudem
 Vatem recommenda tuum, Praesul pie.

Elegia ad deiparam Virginem Mariam
 pro sedanda peste.

- Regia Iessaei³ veneranda propago parentis
 Atque Palaestinae fama superba plagae,
 Aspice de superis terrena incommoda regnis
 Nec non Sarmatici tristia culta soli.
 5 Affer opem miseris virgo benedicta Polonis,
 Quos premit infecto pestis acerba noto.⁴
 Pestis echidnaeo crudeli tineta veneno,
 Pestis funerea non satiata fame,
 Atropon infernis truculentam misit ab antris,
 10 Quae rumpit populi stamina, Virgo, tui.
 Omnia pessumdat furibunda tui exta popelli,
 Et neceat omnigenis vivida membra malis.

teram scribi dicit. Nam mater terrae hoc loco scribere vetat ipsa metri ratio. Sed nihil pro certo affirmaverim.

¹ Forma „virtuti“ in exitu versus repugnat metri rationi.

² In libro est: „quo.“

³ David rex, ex cuius stirpe Maria nata est, appellatur Iessaeus parens a patre Isai, ut hebraeis vel, ut graecis litteris proditur, *Iessai, Iessaios*, cuius filius natu minimus erat.

⁴ Crebras pestes ineunte seculo XVI et in Polonia Lithuaniaque et in Hungaria grassatas esse veteres annales docent. Inter alia repperi a. 1511 Hungariam iam inde a tribus annis peste vexatam esse. Conf. Mailáth. *Geschichte der Magyaren*, II Bd. Regensburg 1852, pg. 308. Conf. Actorum Tomiceian. I pg. 19 et Pauli Crosnensis epistolam editionis Viennensis a. 1509.

- Nec pareit flavis haec efferā Parca puellis
 Nec cuiquam iuveni pareit et illa seni.
 Iam satis innumeris repletus manibus Oreus, 15
 Undique feta tumet terra cadaveribus.
 Pomifer auctumnus per tantum brumaeque tempus
 Iam satis in populo damna tulere tuo.
 Temperies rediit post tristia veris amoeni¹
 Et fert caeruleo gramina pulchra solo, 20
 Mutavit natura vices iam cuncta renident,
 Pulchrior et verno tempore Phoebus adest.
 Post tantos casus, incommoda pestis amarae,
 Mitior et nati sit precor ira tui.
 Quam rubeis opali radiis viridesque smaragdi 25
 Non placant Arabo Cytis² et ipsa freto,
 Solum cor hominis purum nec labe nigratum³
 Et tu sola magis flectere, Virgo, potes.
 Ille preces meritas non temnit matris amandae
 Nec negat optatis plurima dona tuis, 30
 Sed quaecunque cupis, pacato fert tibi vultu,
 Arridens votis quidlibet ipse facit.
 Quem non mille chori sanctorum, Virgo, parentum
 Atque prophetarum vox lacrimosa senum
 Aethera³ transferiens erebi detraxit ab undis 35
 Ob protoplastum⁴ talia passa nefas,⁵
 Sed tu sorde carens mali, pia Virgo, molesti
 Neenon eximia virginitate nitens.

¹ iunge: temperies veris amoeni.

² Cytis (*Kytis*) est insula quaedam in ore sinus Arabici sita, quam commemorat Plinius VI, 29, 34 Iubam secutas.

³ Aethera scripsi pro Aetherea edit. Crac.

⁴ protoplastum (protoplastorum) scripsi pro „protoplastis“ edit. Cracov.

⁵ iunge: quem, Virgo, non mille chori sanctorum parentum atque vox lacrimosa prophetarum ab erebi undis aethera transferiens, passa talia ob protoplastum nefas, detraxit.

- Quem prius antiqui vates et dicta Sibyllae
 In gremio nasei praecinuere tuo,¹
 Illapsum portasti utero gremioque sacro,
 Ubere lactasti Virgoque casta suo.²
 Ad quem magna facis maiora potens, precor, istam
 Fac pellat rabiem de regione feram,
 45 Atque salutarem fac nobis praestet ut auram
 Et populo clemens sit, precor, ipse suo,
 Aspera convertens in mitia fata severae
 Pestis, Sarmaticum qua riget ecce solum.

~~~~~
 Epigramma in invidum.

- Zoile cur spectas rigido mea carmina vultu
 Cur maculas digitis rite notata suis?
 Hic nihil invenies, nuper licet ore latrasti
 Nullius pretii carmina nostra fore.
 5 Et si mendosi quicquam conspexeris, istud
 Calcographos vitium non mea musa tulit.
 Perlege correctas signato ex ordine mendas:³
 Sic tutum fiet carmen ubique meum.

Impressum Cracoviae impensis famati domini Ioannis Haller
 civis Cracoviensis anno domini MDXVI.

¹ „quem praecinuere nasei“ audacius poeta scripsit, pro quibus
 exspectes potius: „quem natum fore praec.“ vel: „praedixere praecinu-
 ereque fore, ut nasceretur.“

² suo pro tuo.

³ Haec verba spectant ad indicem vitiosorum corrigendorumque
 locorum editioni Cracoviensi affixum, in quo notantur multa neque
 tamen omnia castiganda.

INDEX

NOMINUM PROPRIORUM RERUMQUE MEMORABILIUM.

— — — — —

(Numerorum notis designantur libri paginae atque versus vel univer-
 sorum carminum secundum ordinem in textu institutum, vel, siubi
 textus soluta continetur oratione, ipsarum paginarum. Plura earundem
 paginarum orationis capita notis 1, 2, 3. . . distinguuntur.)

A.

- Aeneas Silvius (Pius II, pontifex max.), pg. XIII; pg. XLVI; pg.
 187, adn. 1.
 Agathyrsi, Septemcastrorum sive Transsilvaniae (Siedmiogród) inco-
 lae, pg. 28, v. 414.
 (Agricola) Rudolfus Wasserburgensis, pg. XXI.
 Albertus vide Ioannes Albertus.
 Alexander, Polonorum rex, pg. 211, v. 193.—203; quo moriente
 victoria ad Cleciam reportatur, ibid. v. 201.
 Antitrinitariorum secta, pg. 34, v. 578.
 Archilochus commemoratur, pg. 169, v. 19.
 Avancius Hieronymus, pg. 10, adn. 1; pg. 131; 133.

B.

- Barbara sta., pg. 54 sqq.
 Barbara, Sigismundi I, Polonorum regis, uxor, pg. 102 sqq.
 (Bartpha, Bardyjów), pg. XXIV, adn. 4.
 Bathori Stephanus, castellanus Budensis, Ludovici regis educator,
 pg. XXV; pg. 87 sqq.; pg. 89, v. 41 sqq.
 Bathori Stephanus, qui a 1479 victoriam de Turcis reportavit, pg.
 88, v. 12 sqq.

Bohemi duces, pg. 33, v. 576 et adn. 3; pg. 73, epigr. XIII, v. 4.
 Boleslaus Largus, Polonorum rex, sceleribus infamatus, pg. 45 sq.;
 in Sodomiae crimine versatur, pg. 46, v. 155 sq.; contionem habet
 adversus clerum atque Stanislaum stum., episcopum, pg. 47; eundem
 sua manu interficit, pg. 50; in exsilio misere perit, pg. 51.
 Bona, Sigismundi I, Polonorum regis, uxor, pg. XVI.
 Britanni proelio Tannenbergensi intersunt, pg. 189, v. 108.
 Byzantia regna, pg. 33, v. 573; Sigismundo I, Polonorum regi, a
 Ioanne Vislicio promittuntur, pg. 215, v. 269.

C.

Carpathia rupes, pg. 178, v. 124.
 Casimiri Magni moenia sive Casimiri urbs, pg. 180, v. 167; pg.
 181, v. 204.
 Casimirus, Iagellonnis filius, rex Polonorum, pg. 176, v. 59; pg.
 207, v. 106; pg. 209, v. 172 sqq.; eius uxor, pg. 210, v. 176; eius
 filiae filique, pg. 210, v. 179 sqq.
 Casimirus stus., Casimiri Iagellonidae regis filius, pg. 212, v.
 212 — 223.
 Catharina sta., pg. 60 sqq.
 Catullus in Pauli Cr. carminibus, pg. 10, adn. 1; pg. 57, v. 71.
 (Celtus Conradus), pg. XX.
 Cicero (?) in Pauli Cr. carminibus, pg. 56, v. 42.
 Claudiani carmina Paulus Cr. interpretatur, pg. XXI sq.
 Clecia moles, pg. 211, v. 201.
 Conradus Cuiaviae dux, pg. 184, v. 28 sqq.
 (Coxus Ioannes), pg. 179, adn. 3; pg. XXXVI, adn. 8.
 Cracovia sive Gracovia Gracchi de nomine dicta, pg. 179, v. 153.
 Cracoviae pestilentia saevit a. 1508, pg. 4, v. 15; ibidem circa a.
 1516 Platonis philosophia, astronomia atque poesis prae ceteris
 artibus coluntur, pg. 179, sq. v. 158 sqq. In officina Halleriana
 fuisse a. 1516 etiam litterarum graecarum formas vox graeca *τέλος*,
 sub fine carminis de bello pruteno impressa, declarat.
 Cracus, vide Crocas et Gracchus.
 Crepicus Stanislaus de Kurozwanki, capitaneus Vieluniensis, pg.
 149 sqq.; litterarum litteratorumque virorum studiosissimus atque
 ipse doctissimus, pg. 150; Crepiciae ac Lubentiae domus splendor,
 pg. 151; Ioannes Vislicius eiusdem grammateus, pg. 150. Conf.
 pg. XL.
 (Cricius) Andreas, pg. XXI.
 Crocas sive Cracus, pg. 206, v. 88; pg. 90, 2, v. 3.
 Crosna Ruthena, pg. XVII sq.; pg. 165
 Crosnensis, vide Paulus Crosnensis
 Cruciferi fratres, pg. 170; pulsi Ptolemaide veniunt in eam Ger-

maniae partem, quae Rhenum adtingit, unde a Conrado duce
 æertis condicionibus acceptis in Cuiaviam arcessuntur, pg. 186 sq.;
 contra foederis leges se gerunt, bella Polonis movent, pg. 187 sq.:
 eorum auxilia in bello contra Polonos Vladislao Iagellone regnan-
 te suscepto enumerantur, pg. 176, v. 81 sqq.; pg. 188 sq., v. 101
 sqq.; regi, pacem ab eodem oblatam aspernati, duos enses sangui-
 neos mittunt, pg. 191, v. 158 sqq.; describitur eorum pugna mense
 Iulio cum Polonis eorumque sociis conserta, pg. 192 sqq.; clades,
 pg. 197 sqq.; caedes magistri a milite quodam, cuius nomen late
 celebretur, perpetrata commemoratur, pg. 200, v. 434 sqq. — A. 1515
 Cruciferi pro pacatis iam habentur, pg. 150, 2, v. 2.

D.

Dantiscus Ioannes, pg. 165, v. 19 et adn. 2; pg. XXI.
 Doliarius Hieronymus de Libental, pg. 101.
 Dominicanorum sive fratrum ordinis sti. Dominici de beata Virgine
 doctrina reprehenditur, pg. 63, v. 49 sqq.

E.

Eckius Valentinus Philiripolitanus, pg. XXIV, adn. 4; pg. 169.
 adn. 7.
 Elisabeth, filia Albrechti II Germanorum imperatoris, Casimiri Ia-
 gellonidae Polonorum regis uxor, pg. 210, v. 176.
 Emerici sti. statua Varadinensis pg. 34, v. 589.
 Ensiferi fratres, vide Fratres ensiferi.
 Erdo, beneficium a Perenaeo deputatum Paulo Crosnensi pg. 5 sq.
 pg. 6 sq. adn. 7.

F.

Fratres ensiferi, pg. 185, v. 44 et adn. 5.
 Fridericus II. imperator, pg. 185, v. 33. sq.
 Fridericus, filius Casimiri Iagellonidae regis, primas regni Poloniae
 cardinalisque tituli stae. Luciae, pg. 212, v. 203 — 211.
 Frisii auxiliantur Cruciferis in pugna Tannenbergensi, pg. 189, v.
 107.

G.

Gabritae populi Cruciferis in proelio Tannenbergensi auxilio veniunt,
 pg. 189, v. 106.
 Gdanum sive Gedanum famatum, pg. 185, v. 38.

Germani hostilia consilia contra Polonos ineunt, pg. 155; pg. 201, v. 467 sqq.
 Getae, pg. 23, v. 246, quibuscum Poloni bella gerunt, Valachi Moldavique esse videntur, pg. 112, v. 245; pg. 155; v. 6; ceterum pg. 185, v. 31 ipsi Pruteni hoc nomine appellantur.
 Graccovia sive Cracovia, pg. 179, v. 153.
 Gracchus sive Cracus, pg. 29, v. 436; pg. 170; pg. 178, v. 138 sqq.; Gracci collis, pg. 180, v. 165 sqq.
 (Gruelus Paulus), pg. XVII.
 Grunvaldensis victoria, vide Tannenbergensis et Cruciferi.
 Gryphisvalda, pg. XVIII sq.
 Guarinus Baptista Veronensis, pg. XXIX; pg. 128.

H.

Haller Ioannes, pg. 224, fin.
 Helvetii in pugna Tannenbergensi inter Cruciferorum auxilia commemorantur, pg. 189, v. 107.
 Hercynii nemoris arva Vistula perlustrat, pg. 179, v. 154 sq.
 Horatius in Pauli Cr. carminibus, pg. 6, v. 7 sqq.; pg. 9, v. 3; v. 7; pg. 66, v. 14 sq.; pg. 70, 1, v. 19 sq.; pg. 84, v. 51; pg. 86 v. 48; pg. 93, 1, v. 77; pg. 97, v. 26; pg. 98, v. 41; pg. 134, v. 18; — in Ioannis Visl. carminibus, pg. 166, v. 31; pg. 182, v. 225 sqq.; pg. 219, v. 61.
 Hungariae laudes, vide Pannoniae laudes.
 (Hungarorum bursa), pg. XXIII.

I.

Iagello Vladislaus, Polonorum rex, pg. 170; pg. 171; eius laudes, pg. 173 sqq.; pg. 203, 1; bellum cum Prutenis (Cruciferis) prospere gerit, pg. 184; pg. 193 sqq.; eius uxores, pg. 204; describuntur eius nuptiae cum quarta uxore Zophia initae fataque filiorum ex eo matrimonio susceptorum, pg. 207 sqq.; conf. pg. 206, adn. 1.
 Illyrici viri, pg. 33, v. 574.
 Ingemiscere = respirare, animum colligere (odetchnąć), pg. 167, v. 8; pg. 205, v. 48.
 Ioannes Albertus, Polonorum rex, pg. 211, v. 189 — 192.
 Ioannes Pannonius, Quinque ecclesiarum episcopus eiusque panegyricus, pg. 126 sq.
 Ioannes Stobnicensis, pg. XXIX; pg. 101.
 Ioannes Visliciensis, vide vitam eiusdem pg. XXVIII sqq.
 Ister septemgeminus, pg. 11, adn. 1.

K.

Kurozwanki, vide Crepicius.
 (Ceterum nomina, quae in lingua polona primam litteram K habent, vide sub littera C.)

L.

Ladislaus, vide Vladislaus.
 Lampertus, episcopus Cracoviensis, pg. 42, v. 56.
 Lech, Polonorum dux, pg. 178, v. 137.
 Lern Wolfgangus pg. XIII.
 Litواني, pg. 190, v. 131 sqq.; frameis pugnant, pg. 192, v. 202; feri pg. 193, v. 220; etiam Litui appellantur, pg. 170, 2, v. 1.
 Lituanæ terrae descriptio, pg. 183, 2, v. 1 sqq.; pg. 190, v. 134 sq.
 Livones, pg. 178; pg. 185, v. 44.
 Lubentia domus, pg. 151.
 Lubrantius Ioannes, episcopus Posnaniensis, pg. 118 sqq.; eius patruus Gregorius Deitarus Lubrantius, pg. 119, v. 26 et adn. 5; eius frater Nicolaus, palatinus Posnaniensis, pg. 120, v. 51; ipse ingenio poetico praeditus litterarum tutela excellit, pg. 122; templa renovat collegiumque Posnaniense erigit, pg. 122 sq. princeps legatorum ad despondendam Barbaram missorum a Sigismundo I rege constituitur, pg. 124.
 Lucanum Paulus Cr. explicat, pg. XXII.
 Ludovicus, Vladislai Iagellonidae filius, Bohemorum Hungarorumque rex, pg. 87; pg. 89 sq.; pg. 212, v. 206 sq.
 Lunae Comosae (?) populi Cruciferis in pugna Tannenbergensi opem ferunt, pg. 189, v. 106.

M.

Macarii Mutii Camerini carmen, pg. 149.
 Maghyi: Paulus pater eiusque filii Sebastianus, atque Demetrius, pg. 80 tit.; Maghyus Sebastianus, Pauli Crosnensis discipulus pg. XXIII sq.; pg. 66; pg. 80; pg. 87; pg. 90; pg. 93; pg. 95.
 Mariae fratres sive Cruciferi, pg. 170.
 Martialis apud Paulum Cr., pg. 5, v. 9.
 Masovia, pg. 178, v. 133.
 Massagetæ sive Samogitæ, pg. 184, v. 20 sq.; pg. 190, v. 142; pg. 192, v. 203.
 Maumethos sive Mahomethes (Mahomethanus) tyrannus, pg. 186, v. 49.
 Michaelis sti. templum in rupe, pg. 49, v. 252.
 (Miesco sive Miecislus, Polonorum rex), pg. XXVII, pg. 17, adn. 3.

Milium et papaver fecunditatis omina sparguntur in nuptiis celebrandis, pg. 115, v. 314 sq.

Moesia, Moesii, Moesiaeus, vide Mysi.

Mosci sive Moschi, qui etiam Scythae appellantur, pg. 106, v. 94; pg. 214; pg. 216 sqq.

Mysi dicuntur Valachi Moldaviique, interdum etiam Bulgari, pg. 28, 412; pg. 178, v. 121; Mysius dux appellatur Bogdanus, Valachorum dux, pg. 218, v. 37.

N.

Nomades sive Tatai, qui volgo Tartari appellantur, pg. 106, adn. 2; pg. 178, v. 121; pg. 184, v. 17 sqq.; pg. 190, v. 139; pg. 192; pg. 193; Nomadum princeps, pg. 198, v. 370; Nomades feri, ib. v. 395; Sigismundi I, Polonorum regis, victoria de Nomadibus reportata, pg. 218, v. 38.

O.

Odera = Viadus, pg. 41, v. 14; pg. 178, v. 129.

(Orsza), carmen Pauli Cr. de victoria Orsana a. 1514, pg. XV sq.; Ioannis Visl., pg. 216 sqq.; conf. pg. 214, v. 245—255; vexilla ad Orsam de Moscis capta in ecclesia cathedrali Vilnensi deponuntur, pg. 214, v. 253 sqq.

Ovidius in Pauli Cr. carminibus, pg. 5, v. 19; pg. 6, v. 6; pg. 39, v. 717; pg. 56, v. 25 sqq.; pg. 68, adn. 1 et 2; pg. 100, adn. 4; pg. 104, adn. 1; pg. 108, v. 144; pg. 111, adn. 1; conf. pg. XXII; pg. XXXVII.

P.

Pannoniae laudes, pg. 10 sqq.; pg. 16, v. 45 sqq.; pg. 93 sqq.; in Pannonia iam saeculo XV humaniora studia foveantur, pg. 128; thermarum Hungaricarum, pg. 215, v. 271 sq.

Papaver vide milium.

Parisiensis scholas stus. Stanislaus adiit, pg. 42, v. 40.

Paulus Crosnensis, vide poetae vitam pg. XVI sqq.

Perenaeus Gabriel, pg. 3—9; pg. 10—14; pg. 58, v. 95 sqq.; pg. 65; pg. 66 sq.; pg. 68, v. 21 sqq.; pg. 69—87; pg. 126—129; arcem atque templum extruxit, pg. 127; invitavit benigne ad se Paulum, pg. 4; pg. 5; pg. 81; cum multis virtutibus, tum praeceteris liberalitate excellerebat, pg. 5; pg. 12; pg. 76, v. 25 sqq.; pg. 77, v. 45 sqq.; pg. 78, v. 5 sqq.; pg. 126 sqq.; beneficia multa Paulo contulit, pg. 5; pg. 83, v. 20; pg. 84, v. 43 sq.; pg. 86, v. 26 et 31; pg. 126; Erdo beneficium ei deputavit, pg. 5 sq.; Paulum Vindo-

bonam discedentem udis oculis dimisit, pg. 85, 2, v. 13 sqq.; Perenaei aula describitur, pg. 4; pg. 12; pg. 39; Perenaeus matrimonium iungere cupit, pg. 69; uxorem duxit, pg. 129; eius insignia gentilicia epigrammatis celebrantur, pg. 70 sqq.; ipse erat cubiculariorum regaliū magister et comes Ugochensis pg. 3, ac Marumarusiensis, pg. 126; conf. pg. XXV sq.

Persius in Pauli Cr. carminibus, pg. 95, v. 1; conf. pg. XXI; in Ioannis Visl. carminibus pg. 169, v. 18.

Pestilentia saevit Cracoviae, pg. 4; pg. 152; pg. 223 sqq.; conf. pg. XXIII sq.; in Hungaria, pg. 38, v. 701 sqq. pg. 53, v. 374 sqq.; pg. 59, v. 19.

Petrus a sto. Stanislao ad vitam revocatus, pg. 47 sq.; pg. 171 sqq.; pg. 49, v. 229 sqq.

Philologus Ravennas, pg. 133.

Plato, vide Cracoviae.

Poloni superbifici, pg. 29, v. 417; generosi, pg. 175, v. 50; Martiaci pg. 200, v. 440; saevitiae accusantur, pg. 200, v. 433 et 201, v. 451 sq.; cum Vladislao sto. bellum gerunt, pg. 29, adn. 1.

Poloniae fines, pg. 41, v. 7 sqq.; pg. 177 sq.; aquila alba, Poloniae insigne, pg. 155; Polonia nutrit multos vates, pg. 221, v. 10 sq. poterim, poterint, pg. 6 adn. 1.

Propertii vestigia in Pauli Cr. carminibus, pg. 57, v. 69.

Prussi sive Pruteni, pg. 178, v. 133; pg. 185, v. 32 sqq.; pg. 190 v. 147, saepius.

R.

(Rithogarus), Germanus princeps, pg. 181, v. 189.

Russi sive Rutheni, pg. 190, v. 136; pg. 192, v. 200; flavi, pg. 28, v. 411; albi, celebres belli virtute, pg. 184, v. 22; atroces, pg. 192, v. 201; audaces, pg. 193, v. 219; triplices, pg. 178, v. 120.

S.

Samogitae, vide Massagetae.

(Sandecia), pg. XXXII sq.

Sarmata sive Polonus, pg. 163, epigr. v. 4; pg. 216, 1, v. 10.

Savus piscosus, pg. 16, v. 55.

Scythae, pg. 106, v. 19; ceterum vide Mosci.

Scythicum fretum sive mare Balticum, pg. 41, v. 18.

Senecae tragoedia Troades, pg. 131; eiusdem Thyestes, pg. 133.

sesquingentesimus = quingentesimus, pg. 9; pg. 39.

Simoniae vitium Pauli Cr. temporibus frequens, pg. 43, v. 77 sq.

Sigismundus I, rex Polonorum, pg. XV sq.; pg. 102; pg. 168; pg.

173; pg. 216; sive Sismundus, pg. 105, v. 55; pg. 106, v. 81; pg. 176, v. 58; pg. 178, v. 117, pg. 217, v. 34; vel etiam Sigisimundus pg. 217, v. 16; litterarum studia fovet atque adiuvat, pg. 151; labores pro patria suscipere non gravatur, pg. 213, v. 237 sqq.; victoriis magnificis inclarescit, pg. 106; pg. 202, v. 482 sqq.; pg. 214; pg. 217, v. 35 sqq.; arcem regiam Cracoviae splendide renovat atque exornat, pg. 205, v. 41; nuptiae eius carminibus celebrantur, pg. 102; pg. XVI; eius laudes, pg. 213, v. 223 — pg. 214, v. 255.

Singrenius Ioannes, pg. 130, adn. 2.

Sithonius herus appellatur Moscorum imperator, pg. 216, 1, v. 10. spiro = adspiro, pg. 54, 1, v. 380; pg. 103, adn. 6.

Solyma, pg. 33, v. 571; pg. 186, v. 50.

Stanislaus stus., pg. 40 sqq.; prope Cracoviam natus, pg. 41, v. 21 sq.; eius aetas iuvenilis, pg. 41 sq.; Parisias scholas adit, pg. 42, v. 40; a Lamperto episcopo canonicus, deinde episcopus Cracoviensis creatur, sed episcopi munus mortuo demum Lamperto suscipit, pg. 43; eius virtutes celebrantur, pg. 44, v. 83 sqq.; Boleslaum regem vitiis deditum adhortatur, pg. 47, v. 161 sqq.; Petrum mortuum ad vitam revocat atque Vistulam sicco pede transgreditur, pg. 48; occiditur a rege in templo sti. Michaelis, pg. 49, v. 245 sqq.; miracula, quibus mortui corpus sepulcrumque clarescit, pg. 51 sq.; Polonos in proelio Grunwaldensi praesenti ope sua adiuvat, pg. 175, v. 53; pg. 195; templum in arce Cracoviensi honori eius dicatum, in quo sarcophagus eius constitutus est, ornatur superbis spoliis de Cruciferis captis, pg. 175; pg. 201, v. 455.

Stanislaus Crepicus, vide Crepicus.

Stephani sti. statua Varadinensis, pg. 34, v. 588.

Stephanus, palatinus Pannoniae Cepusique comes perpetuus, pg. 102, 2.

Suchtenius Christophorus, pg. 165 et adn. 2.

Suevi in pugna Tannenbergensi Cruciferis auxilio veniunt, pg. 189, v. 107.

suppeditare = irretire, insidiis capere, pg. 26, v. 350; pg. 45, v. 132.

Szöllös, vide Zeules.

T.

Tannenbergensis victoriae insignis eventus, pg. 167 sq.

Tatari sive Tartari, vide Nomades.

Tauricae orae, quae olim Polonorum regibus paruisset, imperium a Ioanne Visl. Sigismundo regi promittitur, pg. 215, v. 271 sq. thermae Hungaricae, pg. 16, v. 61.

Thurzo Stanislaus, pg. 96, adn. 3; conf. pg. XXIV sq.

Tibulli vestigia in Pauli Cr. carminibus, pg. 57, v. 73.

Ticia flumen, pg. 11, v. 16; pg. 16 v. 55; lapillosa, pg. 80, tit.

Tomicius Petrus, episcopus Premisliensis et vicecancellarius regni Poloniae, pg. 220; vires doctos tutatur, pg. 221, v. 21.

Triballi sive Serbi, pg. 28, v. 413.

Tumba sive Claratumba, pg. 181, v. 212.

Turcae devastant Hungariam Pauli Cr. temporibus, pg. 38, v. 696 sqq.

Turci sive Cumani pg. 23, v. 254 et adn. 3.

U.

Ungler Florianus, pg. XV; pg. 125; pg. 154.

Unitariorum secta, pg. 34, v. 578.

V.

(Vadianus), pg. XXVIII.

Vanda, Craei filia, pg. 170; eius virtutes atque fata, pg. 180 v. 168, sqq.; praecipitat se in eam Vistulae partem, quae est inter Cracoviam atque Casimiriam, pg. 181, v. 200; eius sepulcrum, pg. 181, v. 206 sqq.

Varadinum, pg. XXIV sq.; pg. 87; Varadinae arces, pg. 34, v. 579 et adn. 2.

Vasil, moderator Seythicae orae, pg. 202, v. 486.

Vergilius in Pauli Cr. carminibus, pg. 24, v. 265; pg. 56, v. 38; pg. 64, v. 5 sqq.; pg. 65, v. 32; pg. 93, 2, v. 1 sqq.; pg. 147, v. 58 et adn. 1; conf. pg. XXI; in Ioannis Visl. carminibus, pg. 177, v. 114; pg. 182, v. 217 (Aen. VII, 641 sqq.); ibid. v. 230; pg. 188, v. 91; pg. 193, v. 215; pg. 195, v. 296 sq.; ibid. v. 298; pg. 197, v. 344; pg. 198, v. 375; pg. 210, v. 179; pg. 212, v. 203; pg. XLV.

Visliciensis, Vislicius, vide Ioannes Visliciensis.

(Vistulana societas), pg. XX.

Vitoldus, Iagellonis frater in pugna Tannenbergensi acerrime pugnat, pg. 190; pg. 192; pg. 197; Iagellonem fratrem ad proelium cohortatur, pg. 193 sq.

Vladislaus stus., Hungarorum rex, pg. 14 sqq.; eius origo atque aetas iuvenilis, pg. 17 sq. et adn. 3; rex creatur, pg. 18; eius virtutes celebrantur a poeta, pg. 19 sq.; eius corporis forma describitur, pg. 20 sq.; cum Turcis prospere pugnat, pg. 23 sqq.; securi caedit hostes, pg. 14, 2, v. 1; pg. 26, v. 341; eius precibus nummi argentei in lapides mutantur, pg. 26; virginem ab hoste raptam ex ipsius manibus eripit, pg. 27; ursum agros vastantem conficit, pg. 28; Ruthenos, Moesios, Triballos, Agathyrsos superat,

pg. 28; Polonis victis Cracoviam expugnat, pg. 29—31; communis imperator ad bellum contra Mahomethanos pro liberanda Palaestina gerendum designatur, pg. 31—33; Varadineam arcem templumque Virginis Mariae Varadini exstruit, pg. 34, v. 579 sq.; simulacrum eius Varadini positum exstat, pg. 35, v. 591 sq.; corpus eius sepultum est Varadini in templo Mariae Virginis, quod ipse exstruxit, pg. 36, v. 629 sqq.

Vladislaus Iagello, vide Iagello.

Vladislaus, Iagellonis filius, Polonorum Hungarorumque rex, qui in proelio contra Turcas ad Varnam temere commisso interfectus est, pg. 207, v. 112 sqq.; pg. 209, v. 161 sqq.

Vladislaus, Casimiri Iagellonidae filius, Bohemorum Hungarorumque rex, pg. 89, v. 41 sq.; pg. 212, v. 204—206; pg. XXII.

Vuolfhardus Adrianus, pg. 130, adn. 2.

W.

Winterburger Ioannes, pg. 100.

Z.

Zeules (Szöllös), oppidum vitiferum, ubi Gabriel Perenaus habitavit, pg. 12; pg. 39, fin.; arx a Perenaio ibidem exstructa, pg. 127; conf. pg. XXVI.

Zophia Ruthena, quarta Iagellonis uxor, pg. 206, v. 77 sqq.; pg. 207, v. 98 sqq.

(Žyžka), Bohemorum dux, pg. 73, epigr. XIII, v. 4.

CORRIGENDA.

<i>pagina:</i>	<i>exstant haec:</i>	<i>lege haec:</i>
XII, v. 21	iudicium	iudicium
XIII, v. 5	confessione. Lactantius	confessione. . . . Lactantius
XXIII, v. 1	prutheno	pruteno
3, v. 16	Parenaee	Perenaee
4, v. 22	succisivis (exstat in libro A)	subsicivis
5, v. 19	posit	possit
9, adn. v. 7	K	H, I
14, 1, v. 102	Poebus	Phoebus
14, 2, v. 1	pravas rex magne	pravas, rex magne,
14, 2, v. 3	Pannonicae Rex invictissi-	Pannonicae, Rex invictissi-
	me	me,
17, v. 79	coelum	caelum
24, v. 269	O divumque	„O divumque
24, v. 280	preces.	preces.“
24, v. 284	iam—meis	„iam — meis.“
40, adn. 1	<i>tota corrigenda est secundum praefationis pg. IX, adn. 1.</i>	
49, adn. 1	in edit. „candidaque	Bi habet candidaq, Ai can-
		dida q.
52, adn. 3	„ergo“	„ergo,“ id quod et liber
		Ai exhibet
63, adn. 3, v. 2	Mariam.	Mariam
93, 1, v. 78	Grynaeo	Gryneo
113, v. 253	Grynaeus	Gryneus
117, v. 353	trophaea	tropaea
119, v. 14	Thassalica	Thessalica
120, v. 44	constituitque	constituitque
167, tit. v. 2	Cracoviensis.	Cracoviensis
167, v. 16	pre ium	pretium
168, v. 6	fame	famae
174, adn. 2, v. 2	thoraees	thoraces
178, v. 117	Sigmunde	Sismunde
178, v. 134	subiecto	subiecta
208, v. 134	cytharaeque	citharaeque
208, v. 148	Phoebe	Phoebe
224, 2, v. 6	calcographus	chalcographus.